

KERSTBOEK

G.F. CALLENBACH-UITGEVER-NIJKERK

KERSTBOEK

1925

DIT KERSTBOEK BEVAT BIJDRAGEN VAN

E. M. F. BUYS—KLEYN, WILLEM EVERS, H. HANA,
Dr. M. M. DEN HERTOG, Ds. H. J. HEIJNES, W. G. VAN
DE HULST, EMMY KLEIN, H. S. S. KUYPER, HENDRIKA
KUYPER—VAN OORDT, K. LANTERMANS, IGNATIA
LUBELEY, Q. A. DE RIDDER, JOH. P. RUIYS, FRANS
VAN SCHOTELVELD, A. WAPENAAR, H. WEILAND.

SAMENGESTELD ONDER REDACTIE VAN
P. J. RISSEEUW.

KERSTBOEK

1925

NIJKERK — G. F. CALLENBACH

„WIJ HEBBEN GEZIEN ZIJNE STER IN HET OOSTEN”

DOOR

Dr. M. M. DEN HERTOG

Toen nu Jezus geboren was te Bethlehem, gelegen in Judea, in de dagen van den koning Herodes, zie, eenige wijzen van het Oosten zijn te Jeruzalem aangekomen,

zeggende: Waar is de geboren Koning der Joden? want wij hebben gezien zijne ster in het Oosten, en zijn gekomen om hem te aanbidden.

De koning Herodes nu, dit gehoord hebbende, werd ontroerd, en geheel Jeruzalem met hem;

en bijeenvergaderd hebbende alle de overpriesters en Schriftgeleerden des volks, vraagde van hen, waar de Christus zoude geboren worden.

En zij zeiden tot hem: te Bethlehem, in Judéa gelegen; want alzóó is geschreven door den profeet:

En gij, Bethlehem, gij land van Juda, zijt geenszins de minste onder de vorsten van Juda; want uit u zal de Leidsman voortkomen die mijn volk Israël weiden zal.

Toen heeft Herodes de wijzen heimelijk geroepen, en vernam naarstiglijk van hen den tijd wanneer de ster verschenen was;

en hen naar Bethlehem zedende, zeide: Reist henen en onderzoek naarstiglijk naar dat kindeken, en als gij het zult gevonden hebben, boodschapt het mij, opdat ik ook kome en datzelve aanbidde.

En zij den koning gehoord hebbende zijn henengereisd; en zie, de ster, die zij in het Oosten gezien hadden, ging hun voor, totdat zij kwam en stond boven de plaats waar het kindeke was.

Als zij nu de ster zagen, verheugden zij zich met zeer groote vreugde;

En in het huis gekomen zijnde, vonden zij het kindeken met Maria zijne moeder, en nedervallende, hebben zij hetzelfde aangebeden; en hunne schatten opengedaan hebbende, brachten zij hem geschenken, goud en wierook en mirre.

En door Goddelijke openbaring vermaand zijnde in den droom, dat zij niet zouden wederkeeren tot Herodes, vertrokken zij door een anderen weg weder naar hun land.

Mattheüs 2 vs. 1—12.

De gemeente is toch maar goed af met haar bijbel, een boek zoo vol klassieke schoonheid. Wat zijn bijvoorbeeld de Kerstverhalen, die ons thans bezig houden, mooi: het eene al mooier dan het andere. Ik behoef geen keuze te doen. Men heeft mij gevraagd iets te schrijven over de wijzen uit het Oosten. Maar al had ik de keuze gehad, dan zou ik toch Mattheüs 2 genomen hebben. Wat ligt er stille majesteit over dit hoofdstuk, de majesteit van den eenvoud. Als kind gaf ik uit al de mooie Paaschverhalen de voorkeur aan dat der Emmaüsgangers. Zoo boeide mij in mijn jeugd reeds bovenmate het verhaal der magiërs.

Ja, als kind! . . . Als kind maakte je de heele reis mee van uit het verre Oosten, den heelen vermoeienden tocht door de barre zandwoestijnen tot aan de poorten van Jeruzalem. Als kind zag je ze gaan, de hooge, bultige kameelen, beladen met de schatten van verre landen, en de ernstige gezichten van de wijzen, des daags turend naar het Westen vol belofte, des nachts de oogen richtend op een smalle streep licht, die de wonderster over het woestijnzand wierp. Als kind hoorde je ze spreken over den pasgeboren Koning, dien ze zouden vinden, „slapend in een wieg van goud en spelend met edelgesteenten.” Je zag ze daar staan, de wijze mannen met groote kinderoogen, voor de poorten van de oude stad en je hoorde hen vragen: „Waar is de geboren koning der Joden?” Een vraag, zoo vol naïveteit, gedaan in kinderlijke verzekerdheid. Alsof ieder in Jeruzalem toch wel wist, dat hij geboren was.

Ja, als kind . . . dan ben je er bij, dan maak je 't mee, dan staat het gebeuren, waarvan je hoort, niet buiten je, doch zelf ben je er deel van. Dan helpt de fantasie je over alle moeilijkheden heen. Je ziet het en vindt 't zoo gewoon, dat de ster gedragen wordt door een engel in teeder saamgevouwen handen. Hoe wordt dit alles anders bij het ouder worden, als we zulk een verhaal lezen, alweer lezen, voor de hoeveelste maal al lezen. Als we met groote-menschenbelangstelling de berekeningen gaan onderzoeken, die gemaakt zijn om uit te vinden, door welk sterrebeeld de wijzen geleid zijn, misschien wel door een conjunctie van Mars, Jupiter en Saturnus. Ja, dan gaat door onze dwaasheid veel wijsheid Gods verloren. En toch bij 't klimmen der jaren, bij 't wijken der verbeelding, bij het opwaken van onzen nuchter onderzoekenden geest, behoeft een Christen niet vol weemoed te vragen: „Gieb meine Jugend mir zurück.” Als we Gods heilig Boek maar lezen met een teer geweten, als maar in ons leeft het kinderlijk verlangen naar den Heiland, als dit verlangen maar sterk in ons blijft. Dan vernieuwen we de kracht en is er iets in ons, dat nimmer oud wordt, doch jong blijft, altijd.

*
*
*

Het verlangen der wijzen.

Neen, we verwachtten het toch eigenlijk niet, dat uit de heidenwereld mannen zich zouden opmaken om het Christuskind te zoeken. Hun verlangen is verrassing. Ziet, dat eenvoudige herders in Efrata's velden in den stillen, heiligen nacht de boodschap hebben vernomen van engelenlippen, de boodschap van den geboren Zaligmaker, dit vervult ons met blijdschap. Maar verbazen doet het ons toch feitelijk niet. Ze behoorden tot de stillen in den lande Israëls, die op grond van 's Heeren belofte uitzagen naar den Vrededorst, die komen moest. Maar dat er uit het land der heidenen zouden komen, door goddelijk licht geleid, menschen, die er buiten stonden, neen, dat hadden we niet verwacht. Hun komst, heel hun geweldig verlangen is geheimzinnig, wonderlijk.

Hoe is dit verlangen toch in hun ziel gewekt? Natuurlijk hebben ook op deze vraag de theologen een antwoord gezocht en, naar ze meenen, gevonden. Men heeft gewezen op de profetieën van Ezechiël, op de werkzaamheid van Daniël in het rijk van Babylonië. Zelfs

Bileam is er bij gehaald, de vreeselijke man, die van zich zelf getuigt: „de man, wien de oogen geopend zijn” en zijn woord: „er zal een ster opgaan uit Jacob” heeft dienst moeten doen tot verklaring. Voor mij is en blijft dat uitzien der wijzen naar het Koningskind verrassend. Het is met hun verwachting zooals het naar Jezus’ woord is met den wind. Wij weten niet vanwaar hij komt en wij weten niet, waar hij henegaat. Alzoo is het met een iegelijk, in wiens hart het verlangen gefluisterd is naar den geboren Koning der Joden. Zoo zijn ze ons verrassing, deze mannen „zooals ze daar staan op den toren van hun heimwee, turend naar den lichtenden hemelkoepel in den nacht, die zijn wetenschap zou toonen. Zooals ze daar met elkander spreken, deze duisterlingen, en wijzen en rekenen, wanneer toch de tijd Gods mocht zijn. Zooals ze dorsten naar den dauw des hemels en hongeren naar het brood der aarde, bij dag en bij nacht, totdat God hen verrast, wonderlijk en geheimzinnig en zij de ster aan den hemel ontdekken, waar God hun hoop op had gezet van overoude dagen” (de Hartog).

* * *

Dit verlangen treft des te meer, omdat het in ons verhaal zoo scherp contrasteert met den angst van Herodes en de onverschilligheid der schriftgeleerden.

De ziel van Herodes, die belangstelling huichelt, is ten eenenmale onvatbaar voor het kinderlijk verlangen, dat de wijzen dreef. Gelukkig de mensch, in wien bij het ouder worden toch iets van het kind is overgebleven. Het kinderlijke is het onbevangene, het naïeve, of zooals zoo schoon in J. Anker Larsens boek „de Steen der Wijzen” is geteekend: het leven in het opene, waar roerloos de tijden verglijden zonder dat wij het merken, waar de hemeltaal ons met blijdschap vervult. Herodes is uit dit „opene” wel heel ver weg. Hij heeft door weg te moorden allen, in wie hij tegenstanders zag, het kind in zich vermoord. Daarom verlangt hij niet, maar vreest. Zijn boos geweten laat hem geen rust. Hij, de man, die zich zelf heeft willen handhaven ten koste van alles en nu vaster dan ooit op zijn ijzeren troon meent te zitten, deze mensch kan maar één ding verlangen: het geboren Koningskind te doden. Deze kindermoordenaar is wel een heel vreeselijk mensch. In niet vele levens komt het tot zulk een geestelijke ver-

wording en wordt de ongerechtigheid zóó rijp. Maar toch is hij in zijn houding tegenover het Kind het type van den mensch, die zijn zelfzuchtig, hoogmoedig leven wil uitleven. Leven in de zonde is afleven van het Kind.

Zoo is helaas voor velen in onzen tijd de jacht naar genot, de zucht naar weelde, het streven naar eer en macht de groote belemmering om neer te knielen voor het heilig Kind van Bethlehem, voor den Koning, wiens schoonheid alleen gezien wordt door die zichzelf verzaken, door die als de wijzen land en volk verlaten om de ster te volgen, als het moet, naar het andere eind der wereld.

* * *

Ook bij de Schriftgeleerden is het verlangen dood. Herodes vreest het Kind, zij negeeren het. Het vreeselijke van deze mannen, die Gods Woord zoo goed van buiten kennen, is, dat ze het niet van binnen verstaan. Ze weten alles precies, alleen zij weten het zonder ontroering, zonder verlangen. Zij behoeven, scherpzinnige theologen als zij zijn, niet lang na te denken over de vraag der wijzen. Ze zijn doorkneed in de oude profetieën: daar staat het bij Micha: te Bethlehem.

Onbegrijpelijk dat toch niet één van hen er aan gedacht heeft, zich de kleine moeite te getroosten om naar Bethlehem te gaan — het lag toch maar twee uur van Jeruzalem verwijderd — om zelf het Kind te gaan zien. Onbegrijpelijk dat in hun koude verstokte harten de tijding der wijzen niet het minste verlangen heeft gewekt.

Ontzaglijk: de heerlijkheid van het geboren Kind is niet alleen den mondainen Herodes, maar evenzeer den vromen Schriftgeleerden ontgaan. Wat is het gevaar groot, ook in onze dagen, dat men spreekt over den Christus en over den weg des heils, er „zuiver” over spreekt, „conform den Woorde Gods,” gelijk de teekenachtige uitdrukking is, — terwijl toch het levend verlangen naar Hem wordt gemist. De dichter Boutens spreekt ergens van „doode schijnen, die het leven weren”. Het vasthouden aan doode vormen, aan „doode schijnen”, is evenzeer belemmering om tot het Kind te gaan zooals de wijzen gingen, ongekunsteld, onbevangen, open en vrij.

De tegenstelling is hier wel heel scherp. Zij laat ons niet los. Bij die de Schriften kennen, alles in orde, onberispelijk, maar het

voornaamste ontbreekt. Het leven ontbreekt. En bij de mannen, die de profetieën niet kennen en die zich dan maar tevreden moeten stellen met de taal der hemelen, met de prediking van den nacht en zijn sterrenheir, bij hen ontbreekt zoo ongeveer alles, alleen het voornaamste is aanwezig. Het verlangen. Het leven.

* * *

Bij die nabij stonden, was het niet, bij die verre waren, werd het gevonden.

Ook hier zijn de laatsten de eersten geweest en de eersten de laatsten.

Wij zien dit de heele geschiedenis door. Israëel, de eerste, zoo hoog bevoorrecht, heeft zich den dood gegeten aan den dienst der vormen. Maar het verlangen der heidenen, der laatsten, is naar Jezus uitgegaan. Zien we in onze dagen niet hetzelfde? Het Westersche Christendom doet denken aan het zout, dat smakeloos is geworden en niet meer gezouten kan worden. In Europa de verwording, de degeneratie: getuige de vereering van Tagore en de begeerte van zoo vele matte, kleurlooze zielen om „het Christendom te dompelen in de wijsheid van het Oosten, in de meening dat zoo het religieuze leven nieuwe wijding zal ontvangen.” En uit het Oosten een Sadhoe Soendar Singh, wiens verlangen niet vervuld werd door Brahmanisme en Boeddhisme, maar uitging naar het Kind van Bethlehem, naar den eenigen naam onder den hemel gegeven, waardoor wij moeten zalig worden. John Mott zeide eens op een conferentie, dat, al ging — wat God verhoede — in Europa het evangelie verloren, het toch in Korea reeds zoo diep wortel heeft geschoten, dat zijn toekomst verzekerd is. Waar ons werelddeel steeds verder afleeft van het Kind en daardoor steeds dieper wegzinkt in het verderf, komen „als duiven tot hare vensteren” de volkeren aanvliegen tot Hem, die de wensch aller heidenen is.

Ook in engeren kring hetzelfde ontroerende verschijnsel. Bij menschen, die opgevoed zijn bij het evangelie, die het zoo goed „weten”, zooals ze zelf zoo vaak verzekeren, die het van buiten geleerd hebben in hun jeugd, zien we vaak de petrefactie d.i. de versteening, het vreeselijkste verschijnsel in het geestelijk leven. Bij de zoogenaamde officiële Christenen, ik bedoel daarmede menschen

die ex officio, d.i. krachtens wat er van hen verwacht wordt, Christenen moeten zijn, vaak een opgaan in doode vormen. Maar aan den anderen kant is er weer een geweldige vraag naar het evangelie bij menschen, die er, zooals de term luidt, buiten staan. God is op indrukwekkende wijze bezig tot hen te spreken. God spreekt altijd hetzelfde. Maar ook, Hij spreekt tot ieder weer anders, weer anders tot hen, die verre zijn, dan tot hen, die nabij zijn. Gelijk God anders sprak tot de wijzen dan tot de herders, zoo spreekt God weer anders tot „verdwaalde God-zoekers” dan tot kerksche menschen. God spreekt tot die verre zijn in hun eigen taal. En er komt weer verlangen. Dikwijls nog vaag en onbestemd. Maar heerlijk als in dit verlangen concentratie komt, als het heimwee des harten weer uitgaat naar den van God gegeven Koning, naar den in Bethlehem geboren Zaligmaker, die gekomen is voor herders en wijzen, voor die nabij zijn en die van verre staan.

* * *

De wijzen hebben verlangd en zijn gegaan. Een weg van beproeving. Dwars door de wildernis. Koude en hitte verdragend. Moeilijkheden en gevaren trotseerend. In Jeruzalem alles één groote teleurstelling. Geen vreugde vervult daar de harten. Geen feestbetoon op de straten. Men begrijpt niet, hoe de wijzen kunnen vragen naar een Koningskind, van wiens geboorte men immers niets afweet, en met verbazing staart men hen aan. Hoe ontmoedigend de kille houding der overpriesters en schriftgeleerden, in wier versteende zielen het verlangen der wijzen niet den minsten weerklank vindt. Toch was hun gang naar Herodes' paleis niet geheel tevergeefs. Men wees er hun uit de Schriften den weg naar Bethlehem. Naar dit kleine onbeduidende stadje richten zij hun schreden. Het wordt donker. Zeker ook in hun hart. Maar zie, welk een verrassing, „de ster, die zij in het Oosten gezien hadden, gaat hun voor, totdat zij komt en staat boven de plaats waar het Kindeke is.” Teekenend zegt Mattheüs: „Als zij nu de ster zagen, verheugden zij zich met zeer groote vreugde.” Deze woorden wijzen op den innerlijken strijd, dien zij te doorworstelen hebben gehad. Had God hen niet gesterkt, dan was hun geloof bezwaken. Hij laat de wonderster weer lichten, om hun te verzekeren, dat deze moeilijke weg de rechte weg is.

Altijd is de weg des geloofs een weg vol beproevingen. Wie zich verlangend opmaakt om het Koningskind te zoeken, zeker hij gaat den weg, waarvan Jesaja zegt: „aldaar zal een verheven baan zijn, een heilige weg; wie dezen wandelt, zelfs de dwaze zal niet dwalen.” Maar deze verheven baan is de baan der teleurstelling, deze heilige weg is de weg, waarop alles anders loopt dan wij denken: niets voor het oog, alles voor het geloof. In onze dwaasheid protesteeren wij zoo vaak tegen deze wijsheid Gods. Het is zoo moeilijk voor ons te begrijpen, waarom God zoo met Zijn kinderen handelt. Later echter leeren we verstaan, dat alleen zóó, door velerlei teleurstellingen en beproevingen heen, het hart gereinigd wordt en ontvankelijk gemaakt voor de aanschouwing van het Kind. De weg naar Bethlehem loopt immer èn door de brandende woestijnen eener godlooze wereld èn over de ijsvelden van doode orthodoxie.

* * *

De oogen der wijzen hebben het Koningskind gezien. Hoe sober wordt de ontmoeting beschreven. Er zijn nu eenmaal dingen, die niet beschreven kunnen worden, juist de dingen, waar het op aankomt. Dat zijn de:

- „dingen zonder naam, maar zoo vertrouwd
- „dat wij geen behoefte voelen
- „hen met namen te bedoelen.” (Boutens)

Zeker, alles was in Bethlehem anders dan zij gedroomd hadden. Ze vinden er een arm kind, in doeken gewonden. Maar hun geloofsoog boort heen door de nederige uitwendige verschijning en aanschouwt het Wonder, de groote gave Gods, het vleesch geworden Woord.

„Visio est tota merces” (Augustinus). De aanschouwing is het gansche loon.

Wat is en blijft onze tijd toch vlakzinnig. Hoe droevig komt dit uit tegenover de diepzinnigheid dezer wijzen. Wij spreken van verschijnselen. Begrijpen wij dan niet, dat elk verschijnsel heenwijst naar iets of iemand, die verschijnt? Hoe kunnen de kinderen in dezen ons nog wijsheid leeren. Het kind begint altijd te vragen: „wat zit er achter?” Daarom maakt het het vlies van zijn mooie trommel stuk, omdat het weten wil, waar dat geluid vandaan komt. Daarom

vraagt het: „wie steekt er toch 's avonds de sterrelichtjes aan?” Daarom vraagt het: „waarom kijkt het paard zoo bedroefd?” en „wat klaagt toch de wind?” Het kind zoekt te verstaan het groote geheim, dat wordt uitgesproken in deze wereld. Het leeft in verwondering, en groeit op in verwondering, die niet begrijpt, maar eerst tot rust komt in bewondering, die verstaat.

Zoo hebben de wijze mannen als kinderen gestaan voor het Kind, het nederige Kind, ontroerd, verwonderd, vol verbazing. Maar zij hebben gevraagd: „wat zit er achter?” En het geheim is hun geopenbaard. Het Leven is hun geopenbaard. „Der zinnen ondergang is der waarheid opgang.” (Suso) Hun geestesoogen hebben opgevangen de stralen der verborgen heerlijkheid Gods, die daar in Zijn Zoon, het Kind daar voor hen, uitschitterde in ongekenden luister.

Zien ook wij met onze oogen, ja aanschouwen wij, als wij staren op het Kind van Bethlehem, het Woord des Levens? Want in het Kind is het Leven geopenbaard, het Eeuwige Leven, dat bij den Vader was.

„Zalig, zalig die herboren
„De oogen opslaat in Uw licht,
„Die voor eeuwig zich nabij weet
„Uw onzienlijk aangezicht.” (Boutens)

* *
*

Aanschouwen is ontvangen.

In het verhaal van Mattheüs wordt aanstonds gewezen op de geschenken, die de Wijzen brengen. Maar vóór zij geven, hebben zij ontvangen. In de „Bron der Wijzen,” een der Christuslegenden van Selma Lagerlöf, zijn de Wijzen drie mannen, waarvan de ééne oud is, de andere melaatsch en de derde een neger. Als zij straks komen bij de grot in Bethlehem, legt het Kind zijn hand op hun gebogen hoofden. En als zij opgestaan zijn, heeft het hun geschenken gegeven, grooter dan een koning ze geven kan, want de oude bedelaar is jong geworden, de melaatsche gezond en de zwarte een schoon, blank man. Zij werden zoo heerlijk om aan te zien, dat zij heentrokken en koning werden, ieder in zijn eigen land.

Wie tot het Kindeke Jezus komt, nadert niet allereerst om te geven, doch om te ontvangen. Hij komt niet om zegenend de hand op het

Kind te leggen, maar om zich te laten zegenen. Niet om rijk te maken, doch om rijk te worden.

Rijk aan jeugd, naar de diepe symboliek der legende. Jezus Christus vernieuwt onze kracht. Hij is het, die ons bewaart voor verdorring en verwelking. Door Hem worden wij losgerukt uit onzen zondigen levensbodem en overgeplant in Zijn hof, waar wij als altijd groene boomen vruchten mogen geven op onzen tijd.

Hij schenkt ons genezing, Hij, de eenige, die onze melaatsche ziel kan reinigen. Ja, het onmogelijke maakt Hij mogelijk. Zooals de huid van den Moorman door de aanraking van het Kind veranderd wordt, zoo vernieuwt Zijn Geest innerlijk ons hart, zoodat wij, die „geleerd zijn kwaad te doen,” goed doen. Door Zijn kracht. In Zijn gemeenschap.

Eerst ontvangen. Daarna geven.

Nedervallende hebben de wijzen het Kind aanbeden en hun schatten opgedaan. Goud en wierook en mirre.

't Kostbaarste, wat zij bezitten, leggen ze voor Hem neer. Zij hebben door deze gaven willen uitspreken, dat voor den Koning het beste nauwelijks goed genoeg was.

Wie tot Jezus komt en door Hem gezegend wordt, gevoelt behoefte, om zich voor Hem neer te buigen en Hem te brengen het edelste wat hij heeft.

Het goud van zijn bezit, zijn stoffelijk bezit, maar ook zijn ziele-rijkdom.

De wierook der aanbidding. De dankbare hulde voor de verkregen verlossing.

Ook de mirre: de bitterheden des levens voor Hem neergelegd, zóó, dat wij in onze smart Hem verheerlijken, die onze smarten gedragen heeft.

Zoo wordt ons leven één offer der dankbaarheid voor Hem, die zich voor ons offerde.

ADVENTSLIED

DOOR

A. WAPENAAR

O Gij, die zijt mijn diepst verlangen,
Genees mij van verlangenspijn!
Mijn hart, bereid om U t' ontvangen,
Weet, dat Uw komst zal vrede zijn!

Gij, Gij alleen kunt mij verblijden,
Uw Licht verdrijv' mijn duisternis!
Laat, Heer, mij dan niet langer lijden
De pijnen van dit bang gemis!

Wil toch dit arme hart U kiezen
Ter schaamle krib, o godlijk kind!
'k Wil om U alles wel verliezen,
Als Gij daar plaats ter woning vindt!

Dat zou een zoete stilling geven
Van mijner ziele bittre pijn!
O Heiland, om in mij te leven,
Wil ook in mij geboren zijn!

Stil dan welhaast dat sterk verlangen,
 Waardoor G' U plaats reeds hebt bereid!
Vol deemoed zal ik U ontvangen,
 Uw komst zal wezen zaligheid!

O Gij, die zijt mijn diepst verlangen,
 'k Wacht al mijn heil alleen van U;
Mijn hart, bereid om U t' ontvangen,
 Ligt voor U open; o, kom nu!

Ik zal, o Heer, met ziel en zinnen
 Uw zaal'gen dienst zijn toegewijd,
En 't leven nieuw met U beginnen,
 Als Gij in mij geboren zijt!

(Naar het Duitsch van Wilhelm Osterwald).

HET LICHTENDE NISJE

DOOR

HENDRIKA KUYPER—VAN OORDT

Als men bij Van Vliet boven voor 't raam stond, kon men juist zien in de dwarsstraat ter overzij.

Die dwarsstraat was, gelijk de hoofdstraat, stil en leeg. In een kleine Hollandsche stad leeft 't leven niet buiten, maar binnen. Als de horren en vitrages niet zoo stremmend werkten en de heerschende meeningen omtrent bescheidenheid 't niet verboden, konden al die mevrouwen, welke nu den lieven middag verhaken achter haar eigen ruit en door rechtstreeksche visie plus twee spionnetjes nog slechts op de kale keien een schamel maal garen voor haar nieuwsbegeerigheid, veel beter gedurende dien tijd vóór de ruit gaan staan van buurmans woning.

Een huis in een provinciestad is een persoonlijkheid, die zich zoo niet blootgeeft. En omdat zijn geslotenheid den gluurlust zoo prikkelt, tiert die zoo welig rondom. Het huis behoort des avonds vroegtijdig de oogen te luiken en zich met sluimerings schijn te dekken. In den donkeren wintermiddag staan al die klaar wakkere huizen geveinsdelijk te slapen. Binnen de kameren is de warme maaltijd en de heuglijke intimiteit van 't familieleven. Elk weet dat, maar geen die 't ziet. Eer zij de lamp ontstak heeft de meid bij 't licht der kaars de blinden gesloten. In 't diep verborgene gaat der kameren harteklop.

Doch 't hoekhuis van Van Vliet had de gewoonte, om soms door

zijn wimpers te gluren — o, soms maar, ééns in 't jaar, doch dan acht avonden achtereen. En kneep dan, voor een en vijftig weken weer, dat smalle spleetje dicht. De dwarsstraat liep door, langs 't huis; boven had dit aan den zijkant één enkel venster, vierkant, klein in den dikken muur. Men lette er weinig op, bij dag niet, omdat het glundere keukenraam van Janna beneden meer aandacht trok en bij avond nog minder, dan zag men de witte, weeke plek niet, in den starren steenen wal. Dan keken alleen de oogjes in Janna's keukenuiken rood de dwarsstraat in.

Maar gedurende één winterweek was dat anders. Dan was 't wit gordijntje weg en voor de ruit zag men een groen boompje staan. Wèl overlegd moest zijn koop gesloten zijn; klein was 't, maar niet schriel; eer breed dan spichtig, zoodat, bij 't vrijstaan van zijn top, zijn uitgebreide armen 't nisje vulden van 't kozijn. Daags voor Kerstmis kwam 't boompje daar en 't stond er nog met Oudejaar. Op Nieuwjaarsmorgen hing 't gordijn weer.

Als Anthonie, de zoon van mevrouw Van Vliet, in gewone tijden uit school keerde, was zijn moeder steeds aan 't raam te vinden. De jongen keek dan òp en zij knikte hem vriendelijk toe. Elken middag keek hij òp, naar 't venster, boven vóór, waar moeder zat.

Maar wanneer hij, op den dag voor Kerstmis, uitgelaten blijde de weide inrende van een volle vacantieweek, zou hij nooit stormachtig aanschellen en met losbandig gebaar zijn schooltasch de gang ingooien, alvorens eerst zich geposteerd te hebben in de dwarsstraat, over 't huis. Als men dáár, bij den bakker, op de blauwe stoep ging staan, kreeg men een kijk op 't raam aan den zijkant. Dat ving nu aan zijn jaarlijksche feestweek te beleven. Want de Kerstboom was dien dag klaar gekomen, niets ontbrak thans meer aan zijn tooi. En om vier uur had moeder de kaarsjes opgestoken.

O, zoo zag men 't boompje op 't schoonst. Ook wel in de kamer maakte het een aardig effect. Een diepte van hard groen en warm rood was de lage vensterbank. Als kleurige dunne staanders stonden, in 't naaldloof, de kaarsjes; als vele gele en roode en paarse en blauwe wondersparappels, wier harsig topje voor een sprokenfeest in vlam was gezet — en hun flikkeren sloeg zacht aan de blanke welving van zilveren bol of klokje. Dat stak zoo sterk af bij 't ver-

schoten behangsel van den kamerwand, waarop, in een kring van zwarte ronde lijst aan lijst, saaie familieportretten hingen — alsof tusschen de bladeren van een stijve, plompe plant plots een stralende bloem ontloken ware. Maar die kamer bleef toch de salon, de slechts zelden betredene, de bekoring van stemmige feestelijkheid hing toch om de wat versleten ouderwetsche meubelen; scheen opgestegen in de hooge ruimte van de balken zoldering; scheen daar te blijven totdat weer een dag van verjaring, een verwacht bezoek, die sfeer van vreugdevolle deftigheid op eenmaal herstelde. Er was in de ruime kamer altijd opnieuw iets te zien dat trof, wyl men 't een weinig vergeten was en nu herkende — gelijk in een bescheiden huismuseum; als in een album, 'twelk men af en toe bekijkt — wanneer men de zware kartonnen kantelt, kijken de vertrouwde gezichten in hun witte lijst als in gemoedelijke verbazing van weerzien en herkennen

Maar wie buiten stond, in den mistigen middag, zag niets dat de aandacht afleidde of om herkenning vroeg; zag niets dan 't kale vlak van een muur zag dat zelfs nauwelijks, want de grijze muur was één met wat wintersch grijs was rondom, zijn omtrek vervaagd in ruimten van mist. Alleen het lichtende nisje was daar, 'twelk zóó, zonder steun, in de donkere lucht scheen te zweven. Eerst leek dat enkel een kleine lichtende poort, een geopende sluisdeur, uit welke, overdadig mild, een lichtstroom gulpte. Maar wie bleef turen zag den stroom stillestaan, zag als in de wateren klaarte van vijver in grauw zand: het tintelend verschieten van lichtglimp op zilver, het zacht deinend dansen van stralen tusschen hard plantengroen.

Doch als op dien middag te voren de kaarsjes uitgebrand waren was 't meteen gedaan. De salon bleef dien avond voorts donker. Het was slechts een voorbereiding, een uitnoodiging tot wat volgde op Kerstdag zelf, als de moeder met haar jongen des avonds in de feestelijke kamer zat en hem verhaalde, telken jare weer verhaalde, die wondere geschiedenis, welke altijd nieuw blijft — van 't Kindeke in Bethlehems kribbe, den Zone Gods, op aarde gekomen om zondaren zalig te maken. Nu was 't boompje niets meer dan een versierd groen sparretje en 't nisje was een gewoon kozijn. Waartoe zouden nu kaarsjes branden? De lamp was aangestoken, op de tafel lag de

Bijbel geopend, straks zouden Anthonie van Vliet en zijn moeder samen zacht zingen den zang dien de Engelen zongen in Efratha's velden en 't lied van dien stillen, dien heiligen nacht, toen Davids Zoon werd geboren

Doch daarna bleef de spar zelf nog de week uit zijn eigen flikkerend feest vieren. Iederen middag kneep mevrouw Van Vliet versche kaarsjes in de knipjes, iederen middag vloeide uit 't lichtende nisje zacht schijnsel den grijzen winter in. En klokslag vier, elken middag, stond Anthonie bij den bakker op de blauwe stoep en wachtte, in zijn winterjasje, gedrukt aan de glazen winkeldeur; wachtte in muisstille spanning, tot moeder boven den lucifer aanstreek en 't eerste kaarsje ontstak. Dan begon weer, uit 't nisje, de lichtstroom te vloeien, te druppelen eerst, met twee, drie flakkerende vlammetjes, daarna al milder te vlieten, tot heel 't vierkant vak van lichtenden vijver in grauwen oeversteen van schijnsel vol liep.

Dit alles was lang geleden. Anthonie was tot een volwassen man opgegroeid en reisde veeltijds buitenslands. En mevrouw Van Vliet was een oud moedertje geworden.

Eer de jongen 't huis verliet was natuurlijk al lang de tijd gekomen dat hij voor een Kerstboom te groot werd. Zij zaten wel op den Kerstdag bijeen en lazen de Schrift en zongen, in de sereene sfeer van stille feestelijkheid, die binnen de kamer bewaard scheen te blijven. Maar de wand mocht thans alle aandacht trekken op den stemmigen krans van stijve portretten, en het nisje bleef een prozaisch kozijn, niets dan een raam met een wit gordijntje.

Doch tijds gaping tusschen het laatste Kerstsparetje haars zoons en het eerste des kleinzoons, waarmee mevrouw Van Vliet was verrijkt geworden, leek haar gering. Nu, winterjaarweek aan winterjaarweek, sierde de grootmoeder met haar al verstrammende handen 't mastboompje weer voor een kind, voor Anthonies jongetje. Dat woonde buiten de stad en mocht met Kerstmis komen logeeren.

Het kind *mòcht*, van zijn moeder, welke die gunst genadiglijk toestond. Zij kwam soms ook mede, mevrouw Lili, de schoondochter. Dan ging er door 't kalme huis een stroom van inspanning om 't de logée naar den zin te maken. Door overreding werd Janna zoover

gekregen, dat ze aan de jonge mevrouw haar ontbijt op bed bracht en zich inliet met tot nu toe onopgelost gebleven geheimnissen van een ingewikkeld kookboek. Vergeven was 't huis door rook, want kachels, die nimmermeer brandden en schoorsteenen, welke 't trekken waren verleerd, werden tot dienst geprest. En de vrees, dat des ondanks voor het teere jongetje en de verwende moeder het eten niet lekker en fijn genoeg en de kamers te slecht verwarmd waren, maakte mevrouw Van Vliet doodop en Janna brekerig en snauwerig, zoodat als 't lang verbeid bezoek voorbij was, beiden nog wel een week van streek bleven.

Doch dit nam niet weg dat de grootmoeder de, zorgvuldiglijk alle te zamen in een daartoe leeggeruimde lade van haar kabinetkast opgeborgen Kerstboomversierselen met evenveel plezier en animo weer uitlegde, soms nog eer een volgend jaar Sinterklaas in 't land was. Want mevrouw Van Vliet was te oud geworden om nog met 't leven mede te doen en te genieten van wat er buiten omgaat; zij had niets meer dan haar eigen liefde en bezat nu eenmaal anders niet op de wereld dan die schoondochter met haar jongetje . . . en Anthonie, die altijd buitenslands was.

Maar de moeder was langzamerhand zooveel zwakker geworden — toen haar zoon schreef dat hij van 't voorjaar thuis kwam, had zij gedacht: „Gelukkig — dat mag nu ook wel — als Anthonie mij nog eens zien wil.”

't Voorjaar was echter nog veraf, toen Anthonie van Vliet dat schreef. De winter begon pas. De winkels in de hoofdstraat, die 't niet weten wilden dat ze eenigszins ouderwetsch gebouwd waren en zich gedroegen als even zoo vele city-magazines in de metropool, begrepen niet dat 't toch weer erg kleinsteedsch stond om eigen uitstalling tersluiks aan de straat te gaan bewonderen en zoo naijverig scheel te loenzen naar buurmans overtroevende étalage. En de winkelier, die zijn Sinterklaasmoois uit de pas ontvangen kisten en dozen haalde, zag niet in dat men zulks alleen in de provincie doet; heimelijk in gedachten een bepaald stuk voor een bepaalden, notabelen klant zóó stellig bestemmen, bewaren, als 't ware — wijl men des vasten koopers keus kent.

Sinterklaas ging voorbij; de winkels versaagden niet, zij groepeerden

het niet verkochte opnieuw en staken hun, een weinig hokkerige, vitrines in 't warm, wintersch rood. Nu kwamen de Kerstsparetjes in de stad. Op de leege kleine markt stonden ze, vreemd op het keienplein, een onwennig regiment, kinderlijke, zielige recruitjes, in mastland gelicht. Ze waren zóó talrijk — tot in de hoofdstraat drongen ze zich op de breede blauwe stoepen en dekten daar den rug zich tegen de steenen banken boven den regenbak. 't Was eigenlijk een arme horde ontwortelden, uit de leekende wond van hun gevelden voet drupte hars op 't wreed in de snede gespijkerd plankje. Doch dat leed bleef ongezien. Het schenen nu nog gezonde boompjes; men kon ze aanvatten tusschen de frissche takken, ze draaien en van alle kanten bekijken en dan weer recht zetten, op hun kruishoutje, geschaard in de rij: een dennenbosch, dat beenen had gekregen en de stad ingelooopen was. Maar wie, in den wintermiddag, intrad dat woud van één week voelde den weedom toch om die groenende gevonnisten, die 't tot Kerstboom mochten brengen, om daarna, verschrompeld en geschonden, in de kachel te worden opgestookt — aan wie slechts, in een woonkamer, de glorie van luttele uren beschoren was, in plaats van ginds buiten, in warm zand geplant, een gelukkig leven lang met kruidig aroom te geuren, bij zomerzon en luchtig briesje.

Het steedsche woud raakte echter niet tot aan 't huis, waarin mevrouw Van Vliet woonde. En daar mevrouw Van Vliet èn volstrekt zelf haar spar kiezen wilde èn in 't geheel niet meer wandelen kon, schoot haar anders niet over dan om voor dat stapje van een paar straten een rijtuig te nemen.

Ze deed dat, welgemoed. Ze liet zich naar de markt brengen in de oude vigilante, die misschien al wel een halve eeuw daar in de stad reed. Zij had Janna meegenomen, die moest tusschen de boompjes gaan om een voorloopige keus vast te stellen. En toen de meid er twee, drie had aangewezen, werd den koopman verzocht: ze aan te reiken, bij 't rijtuig.

Hij stak ze naar binnen, één voor één, door 't geopend portier, om ze te laten kijken. En de ruige kop van den buitenman, die met zijn gezonde handen 't sparetje vasthield, deed zoo wonderlijk bij de kamersche, wijde, zwarte kleederen en 't verbleekte gelaat van

mevrouw Van Vliet — alsof zij te zwak en te broos was geworden voor de nabijheid van den stoeren boerenvent. En als te oud om nog zijn frissche topjes te betasten, streken haar handen 't sparretje langs.

Zij koos met kennis, hoeveel jaren al koos zij een boompje uit, zij wist op een duim de hoogte en breedte. Het werd, op zijn voet, op de voorbank naast Janna geplaatst. En 't maakte het duffe kamertje van die ouderwetsche vigilante, met zijn omslachtige carrosserie en zijn versleten capitonnering; met zijn vergeelde ivore eikeltjes aan de sluiting zijner portieren en het vale bekleedsel van zijn gewelfde zoldering; met het stoffige laken klep-dekseltje op de naïviteit van zijn antieke achter-ruitje, op eenmaal zóó feestelijk groen — zóó fleurig, in zijn eigen frisschen geur van nog sappig naaldloof stond die spar daar, voorin; de takken aan 't glas gedrukt van 't voorvaderlijk-provinciaalsche rijtuig — 't was de vigilante in zijn vijftig of zestig jarig leven allicht nog nooit gebeurd dus, groen gemaakt, door de stad te rollen.

„Nu komen ze vandaag al, Janna,” zeide mevrouw Van Vliet, ontsteld aan de meid een slordig geschreven briefkaart voorhoudend, te moe van de reis om 't onverwachte te verwerken. „Wat is dat vreemd. Net koop ik 't boompje. De jonge mevrouw kan toch niet bedoelen dat ik 't vanavond al klaar moet hebben!”

Daar wist Janna geen antwoord op. Zij zeide te denken dat de jonge mevrouw afspreken kwam. Zij liet de mogelijkheid zelfs niet toe van 'tgeen haar mevrouw noemde. Zij stond nog op 't effect gespannen, de spar in de vensterbank te passen, toen de schel al klonk en mevrouw Lili op de stoep stond.

Met schoondochter Lili's komst woei plots weer die angstige wind door het huis van: „Wat moeten we doen om 't ze naar den zin te maken?” Want schoondochter Lili was niet iemand, die 't zóó maar naar haar zin had, daar was buitengewoon veel toe noodig. Ze was bij haar schoonmoeder op de bovencamer in een stoel gezegen, ze had haar weelderigen bontmantel langs haar schouders laten afglijden, maar haar hoed, die enkel de punt liet zien van haar gepoederden neus, opgehouden. Ze keek naar heur halsbreukige hakjes en beklagde zich voor de zooveelste maal over die afgrijslijke keien

hier. En sprak van haar hart, 't welk zwak was, evenals dat van Tonietje.

Daarna vroeg ze of moeder 't èrg vond dat ze haar kwam overvallen? en of ze mocht blijven eten? En begon plots te ratelen, zóo rap, dat de trage volzinnen der oude vrouw wel buiten die wielende woordkolk blijven moesten: over haar gezondheid en haar dienstboden en over Tonies school en de tekortkomingen zijner onmogelijkheden van onderwijzers. Wel moest ze nu en dan lucht happen, maar terstond daarop wielde de kolk nog weer sneller, — alsof zij bang was dat moeder zoo'n leemte zou vullen door de vraag: „Lili, je komt zeker afspreken voor Kerstmis?”

Doch dat deed mevrouw Van Vliet niet. Zij durfde het punt niet aanroeren. Zij wilde niet naar haar boompje kijken. Want zij had het gevoel dat zij 't tevergeefs had gekocht.

En telkens zette haar schoondochter den motor weer aan van haar woordmolen en deed alles daarin wat ze aan verhalen wist, van menschen uit haar eigen kring en vrienden in 't buitenland, die mevrouw Van Vliet niet eens kende. Ze hadden al gegeten en mevrouw Lili had al heel den avond op de stijve krullen canapé naar parfum zitten geuren en naar de hakken en neuzen van haar schoentjes zitten turen — en nóg haar boodschap niet gezegd. En toen mevrouw Van Vliet, noodgedrongen, eindelijk vroeg: „Lili, hoe doen jullie met Kerstmis, jij en Tonie komen toch?” antwoordde zij, met de barmhartigheid der dwazen, die een ijdele hoop liever laten voortbestaan: „Ja zeker, moeder.”

En stak daarop van wal met haar verwardste en schitterendste verhaal, van een groot kinderfeest, in de Kerstweek, waarop Tonietje was genoodigd. Nu moest zij hem al de dagen vóór dat feest kalm houden en ook de dagen er na, want hij was zoo zwak, anders kon hij 't niet meemaken. Daarom was zij nu maar vast gekomen, dan had grootmoeder tenminste een bezoek gehad.

„Dat is ook wat moois, Lili,” zei mevrouw Van Vliet, verschrikt en gekrenkt, „je komt mij dus zeggen dat Tonietje wel naar dat feest kan gaan en niet naar zijn oude grootmoeder. Ik heb zijn boompje al in huis.”

Nu trok de jonge vrouw, toch beschaamd, een pluizigen draad

uit 't verwarde kluwen van haar redeneeringen en ging die wikkelen om 't harde feit. Nee, nee, zóó was 't heelemaal niet. Ze kwam nù, om er maar vast, in alle gevallen, gewéést te zijn. Maar 't was heelemaal nog niet zeker dat Tonietje nièt kwam. Moeder moest er maar zoo half op rekenen van wèl. Ze vond eigenlijk 't feest veel te druk voor 't kind, maar die menschen animeerden 't zoo. — Hoe langer ze keek in 't teleurgestelde gezicht van de grootmoeder des te dichter omwikkelde zij 't pijnlijk feit met de draden van bedrieglijke hoop. Ze liet de kansen op Tonies komst in een oogwenk van nul tot negentig stijgen en beloofde haast voor vast dat 't feest voor 't kind dan wel niet te vermoeiend zou zijn.

Maar ze zou nog schrijven als ze nièt kwam, dan was er daags voor Kerstmis een brief met de eerste post. En als die brief nièt kwam, dan was dat een bewijs dat ze zelf wèl kwamen. Met den middagtrein, nee, 't kon best met den morgentrein, nee, toch met den middagtrein maar.

Zij ging, in haar bontmantel boven haar gazen kousen en haar ijle schoeisel, misplaatst en vreemd in de stemmige kamer. Zij nam lang afscheid, vele malen drukte zij haar gepoederd aangezicht tegen 't bleek bedroefd gelaat van haar schoonmoeder en begon per minuut Tonies komst vaster te beloven.

„Ik zie 't niet gebeuren,“ dacht mevrouw Van Vliet. „Lili zegt maar zoo wat. En 't zou toch veel beter zijn als ze kwamen, want ze zullen er later zoo'n spijt van hebben. Zooveel jaren zal Tonie geen Kerstfeest meer vieren bij zijn grootmoeder.”

Zij zeide evenwel aan Janna dat alle voorbereidselen moesten getroffen worden. Zij liet een stoel voor 't kabinet schuiven, zette zich en trok de lade uit. Zij keek daarin, zij nam alles in handen en legde het voorzichtig weer terug: de roode papieren klokken; de takjes pseudo-hulst, als met witte suiker bestrooid, met besjes als roode kralen; de zilverige glazen bolletjes, de vogeltjes, de gekleurde kaarsjes, uit de pakjes genomen en uitgespreid opdat ze niet aaneen gekleefd geraken zouden. En stond dan weer op om naar haar spar te kijken en in gedachten over zijn donkere naaldgroen een goede verdeling te maken. Zij maakte zich blijde en genoot daarvan, onbewust. Haar

liefde was zóó groot dat zij op zij schoof wat zij in haar hart wel zeker wist: dat Lili haar zou teleurstellen.

In de dagen daarop voelde zij nog dieper dat Tonie voor geen groot kinderfeest ter wereld een Kerstmis bij zijn grootmoeder verzuimen mocht, ook dat Anthonie, haar zoon, die van 't voorjaar thuis kwam, zich wat haasten moest, — als hij haar nog zien wilde....

„We gaan den boom vast opmaken, Janna,” zeide mevrouw Van Vliet. „We doen weer net als verleden jaar. Ik ga aan de tafel zitten en de spar zetten we, naast me, op de tabouret en jij geeft me alles aan.”

Vroeger had mevrouw Van Vliet het boompje gesierd, staande bij de nis. Maar bij oude menschen gaat er telkens iets af dat ze een vorig jaar nog deden en nu niet meer kunnen.

Dus zat zij aan de tafel in de salon en Janna kreeg 't moois uit de lade en stalde dat uit. Wat vlak voor haar lag vatte mevrouw Van Vliet aan met haar koude handen; zij telde de kaarsjes, ze koos ze naar de kleuren en kneep ze in de knipjes. Zij hechtte de eendjes aan, de sterretjes, de zilvervischjes. Zij deed het met langzaam overleg, tak na tak; en liet dan den boom een weinig omdraaien op de lage tabouret. De salontafel was groot, zij kon er niet overheen reiken; telkens moest Janna haar toeschuiven wat achteraan lag.

Ze werkte zoo een half uurtje, werd moe en liet alles op de tafel liggen voor morgen. Maar op dien morgen moest Janna niet slechts alleen toeschuiven en den boom draaien: haar hulp werd nog verder gevergd. Want mevrouw Van Vliet moest 't bed houden.

„Jij moet het maar afmaken, Janna,” zeide mevrouw Van Vliet. „Dat kan je best. Je hebt het mij wel twintig keer zien doen.”

Dat ging Janna dan ook probeeren. Maar ze werd zenuwachtig omdat 't niet lukte en zeide aldra: „Mevrouw, ik heb er gerust geen slag van om die dingen er in te veugelen. Doe u 't nou liever zelf: Als u nou is overeind in de kussens ging zitten, en ik hield de spar vast? 't Zou zoo jammer wezen als hij niet zoo mooi als anders werd.”

Nu werden de kramerijtjes op 't witte laken gelegd, waar ook mevrouw Van Vliets witte handen rustten en de oude versierster stak die uit en tastte de harde naalden aan. Zij kreeg alles op zijn plaats en goed vast. Zorgvoller en sekuurder dan ooit kneep en hechtte zij. En maakte zich blij — waarom wist ze niet.

Toen de boom eindelijk klaar in de nis stond was mevrouw Van Vliet weer wat beter en uit bed gekomen. Van uit den hoek waar zij, in de voorkamer, op de canapé zat, kon zij over de leege hoofdstraat in 't dwarsstraatje kijken. Zij dacht hoe Anthonie, haar zoon, daar vroeger in den mistigen middag stond en verrukt omhoog zag. „Wat zong Anthonie de Kerstliederen toch mooi. Zal 't ooit nog gebeuren dat wij die samen zingen?”

Nu ging zij wachten op de vier posten die er kwamen: op de eerste post, want zij was door de emotie, wijl het de dag vóór Kerstmis was, vroeg wakker geweest. Op de tweede, de derde. Toen die niets brachten zag ze in nog sterker spanning naar de vierde uit. Maar ook deze ging voorbij.

„Nu zullen ze komen, Janna, met den trein van vieren, want de jonge mevrouw zou 't anders afgeschreven hebben!”

Janna wilde dat wel aannemen en stak bij den haard den brand in 't reeds gereed gelegde hout. En terstond was de sfeer van feestelijkheid weer in de salon. Zoo stram als ze was stond mevrouw Van Vliet wel vijf keer op om naar de spar te kijken. Zij bleef er eindelijk maar bij zitten, recht op van spanning, in een grooten, wat stuggen stoel. Totdat zij in de verte 't zwaarmoedig gedreun en gedender hoorden van den trein die de gasten brengen moest.

„Gauw, gauw Janna, steek aan!”

De paar menschen die meegekomen waren, passeerden de straat. Maar geen schel klonk aan 't hoekhuis. En Janna, die reeds begreep, stond, kokend van nijdigheid, de laatste kaarsjes aan te steken, haar tanden stijf op elkaar om de snauwen binnen de heining te houden.

. . . . „Ze komen nièt, Janna!” En omdat zij zoo oud en zwak, geen weerstand meer had, begon mevrouw Van Vliet te schreien. „Ik wist het ook wel, ik wist het direct. Maar ik heb dat later weer vergeten, toen ik de spar versieren ging en mij zoo blij maakte.”

Nu brak de toornige grauw zich door 't gesloten hek van Janna's tanden heen. „We hadden er wel op kunnen rekenen, mevrouw, de jonge mevrouw zit altijd te draaien!”

Maar toen de meid zag dat haar grimmig partij kiezen mevrouw nog bedroefder maakte, zei ze, zachter: „Laat ik nog is vóór gaan

kijken, je weet niet 't is misschien omdat Tonietje zoo langzaam loopt"

„O Mevrouw!"

Wat riep Janna dat vreemd en luid. „O mevrouw dan toch! Kom toch hier! Kom toch gauw hier, mevrouw!"

„Zij zijn het niet, Janna heeft wat anders," dacht mevrouw Van Vliet. Zij was al overeind gekomen en schoof de salon en de voorkamer door.

„Mevrouw dan toch! U zal 't niet gelooven! *Mijnheer Anthonie staat bij den bakker op de stoep!*"

Nu wist mevrouw Van Vliet waarom zij zich onbewust zoo blijde had gemaakt: om 't geluk dat Gods goedheid haar nog gunnen wilde. Zij beefde zoo en toch liep ze, flink, recht toe op 't raam. En zij zag, neen, zij zag den al verouderden man niet, die de wereld had omreisid en nu thuis kwam om nog eenmaal met zijn moeder Kerstfeest te vieren — zij zag alleen Anthonie, haar jongen van vroeger weer, die, in zijn winterjas tegen de glazendeur gedrukt, verrukt naar het lichtende nisje stond te staren.

„INDE ♦ GOUDE ♦ ROZE”

DOOR

W. G. VAN DE HULST

Ze zat voor het venster, en breide

In stadige regelmaat tikken zacht de lange, houten pennen mee met het rustig beweeg van haar fijne, oude handen.

Haar kleine, zacht-blozende hoofd, in de glanswitte omhuiving van de groote flapmuts met de gouden siersels, bleef stil-rechtop in den halfschemer achter de gordijnen; maar de rustig beheerschte handen bewogen in 't licht.

Goud sprankelde door de al herfstige boomen heen, die stonden langs het water aan de stille gracht. Goud wemelde speelsch over de oude kade-keien, waartusschen donker mos van verlatenheid bronsde. Goud vonkte langs de vergulde letters van den ouden gevelsteen boven de deur en zijn fijn gebeitelde gouden roze, verkleurd en versleten. Goud streeelde over de oude handen bij 't venster; soms — als de wind door de boomen liep.

Zij breide; — en als de naald ten einde was en ze met een licht buigen 't breiwerk keerde, kwam 't zwartzijden keurslijfje, waarin haar tener lichaam keurig geheven zat, even in de zon. Dan, éven ook, op haar borst, gloeide zacht de groote, in goud gevatte, kwijnend-roze camée.

Zoo zat ze voor het venster aan de eenzame gracht; 'n stille, verstorven glimlach om haar mond.

Zoo spon ze haar oude leven verder, de lange jaren door.

Haar leven, haar lánge leven, — 't was eigenlijk voorbijgeleden, zooals de rustig stille dagen monotoon voorbijgeleden aan de verlaten kade van de oude stad; de een gelijkende den ander, met wat zon en wat regen, wat wolken en wind

Haar leven, — 't was eigenlijk zóó onbewogen geweest, zóó zonder heftige schokken, dat het in haar herinnering lag als één lange, stille namiddag voor het raam.

Haar leven — en 't was *toch* geweest één lánge verlangen naar wat ze zelf niet begreep, langzaam verkwijnd in haar oude jaren, tot het eindelijk wel gestorven scheen.

Ze had hier altijd gewoond, „Inde goude roze”.

Ze had gespeeld op denzelfden ouden steiger aan 't water, waar toen nog een enkele maal een kleine koftjalk uit zee kwam aanleggen; waar *nu* de waterratten wegscholen in 't zwart vermolmd hout.

Ze was er jong-meisje geweest; en haar hart had zich schuchter geheven naar 's levens heimnisvolle beloften. Dat was lánge geleden; maar vreemd, als een stille verrukking, was altijd in haar gebleven de herinnering aan één stralenden zonnemorgen in Mei, toen de koning de stad bezocht en een jongemeisjes-rei, in fijnverzorgde oude kleederdracht, hem bloemen toestrooide; toen de koning tot háár gezegd had, tot haar alléén, dat ze zoo móói was

Haar zuster was later getrouwd; zij niet.

Ze was „Inde goude roze” ouder geworden; — de kade voor de deur ál stiller.

Ze had er eerst haar vader verzorgd in een lange, stil-gedragen ziekte. Hij had er jaren gezeten op 't plekje, waar zij nu zat, voor 't raam, peinzend de stilte van de vervallen haven in. Later moeder. Ze waren beiden in vrede afgestorven.

Maar in háár was het wondere, het stilbrandende verlangen naar 's levens beloften niet gebluscht, — 't verlangen, waarover ze nooit had gesproken, waarvan ze nooit had geweten, of ze 't kóesteren mocht of 't dóóden moest 't Was alleen maar stiller geworden.

Nu was ze oud, nu zat ze zèlf voor 't raam, en bréide Nu was haar ziel stil geworden, onbewogen als het zwijgend diepe water daar onder de boomen door, dat zacht glansde in het licht van den hemel.

Nu wachtte ze elken middag op de hit van den lapjeskoopman, die door zijn baas naar de oude schuur in het slopje naast de „goude roze” werd gebracht, en dan trouw het sneedje wittebrood weghalen kwam, dat al lang klaar lag op de vensterbank buiten het raam En ze keek op naar de stil-tikkende gouden pendule op den schoorsteen, of het paardje vróeg was dien dag, òf láát; — en ze keek naar het stof op zijn donkere huid, of de buitenwegen, waarlangs hij sjokte voor de oude kar, erg dróóg waren, òf niet; — en ze glimlachte stil bij het gemoedelijk „Vort nou, peerd!” van zijn baas, als ’t lekkers op was en ’t dier gewillig het slopje in schoof.

Als ’t schemerde, schelde ze — met het antieke koperen tafelschelletje, dat er altijd geweest was „Inde goude roze” en waarmee ze als kind al „kerkklok” of „brandbel” of „omroepertje” speelde Dat was wel *héél* lang geleden.

Dan kwam de ávond. Dan zaten ze *samen* onder de groote, staande lamp met de fijn geaderde, mat-geel porceleinen kap; — zij en Diene, de meid, die met haar kreukig rimpel-gezicht veel ouder leek dan haar juffer.

„Diene, is het tuinpoortje goed dicht? En de blinden van de keuken?”

Dan knikte Diene. „Zeker, juffer, wis!” en ze breide verder.

Toen, plotseling, als ’n steen in een ruit, was *de brief* gekomen, die zoo’n heftige onrust sloeg in de levensstilte van de oude juffer.

De brief; — hij was bezorgd ’s ávonds; en ’t luide schellen van den postbode had als een vreemde schrik „de goude roze” doorhuiverd ’t Stedelijk krantje, en de Kerkbode en het Zendingsblad kwamen in trouwe regelmaat ’s môrgens, bij de koffie; ávondpost kwam er nooit.

Beheerscht, maar met een zachte trilling van haar fijne handen, had ze hem bekeken. Ja zeker, ze herkende ’t schrift al; maar toen ze hem gelézen had!

Oude Diene, nieuwsgierig en vol onrust, had haar breiwerk laten liggen, haar bril afgezet en, onder de lamp door, de juffer wel van ’r gezicht willen aflezen, wat dáár nou toch wel instond; maar toen de juffer dien brief in haar schoot liet glijden en nou nõgal niks zei,

greep Diene d'r kous weer, tikkelde pruilerig verder, zonder bril, net of 't er ook niks schelen kon; maar ze kòn het toch niet uithouden Hoorde *zij* er dan ook niet bij; bij zoo iets èrgs Ze hief d'r breiwerk al hooger, al dichter bij d'r oogen; stond op; duwde 't onder de lamp; gluurde naar 't couvert; ze vond het toch eigenlijk heelemaal niet aardig van d'r juffer, dat die nou nògal niks zei, en zoo geheimzinnig deê, en zoo bleek zag Diene zakte weer neer op haar stoel, die zacht kraakte.

Toen, met een zucht, kwam het van de overzijde van de tafel: „. . . . Een kind?” en wat absent nog herhaalde de juffer zacht: „. . . . Een kind?”

Oude Diene popelde; vergat haar ontstemming; meewarigde: „Is d'r wat èrgs, juffrouw? Een kind, zeg je?”

De juffer knikte; boog zich naar Diene over de tafel heen.

En in 't mat-gele schijnsel van de lamp, dat teer-gouden glinsteringen over de naar elkaar gestrekte handen der beide vrouwen lei, sponnen ze het weefsel van hun ontruste gedachten om dat vreemde verzoek van den brief „Een *kind!* Maar dat was toch niet mogelijk! Dat kòn toch niet!”

't Was een nacht en een dag van vreemde verstoring geworden „Inde goude roze”, vóór de beslissing viel.

Diene, in de keuken, kòn niet begrijpen, wat d'r juffer nou toch in d'r hoofd haalde, om er nog aan te *denken*, dat 't wèl kon. 't Kòn niet; uit er mee! Zoo'n bengel van 'n jongen in zoo'n net, fatsoenlijk huis; 't was om te huilen, ja! En dan de mooie, schoone boel. En dan bij twee ouwe menschen En als-t-ie dan 'es in het water viel?

En dan zoo brutaal eigenlijk. Dat volk liet zich nooit wat aan de juffer gelegen liggen, en nou ze d'r noodig hadden, zie je, nou was het: aap, wat heb-ie mooie jongen Nou maar, 't kòn niet, en de juffer deê 't niet ook, — dèr dan! Dat zou *zij* zeggen, als *zij* maar 'es schrijven mocht.

In 't stil-bezonken leven van de juffrouw waren oude herinneringen heftig wakker geschokt. Ze drongen om haar heen, ijlden haar voorbij, grepen haar vast in benauwende onrust Tòch — pijn

was er in het bedenken niet; niet véél. Alleen maar weemoed.

Ze zat voor het raam dien middag, maar ze breide niet; en toen de hit kwam, moest ze het brood nog op de vensterbank leggen

Wat leek alles vèr, vreemd, onwézenlijk vèr!

Hoelang was Hermien nu al dood? Acht en dertig jaar al. Wat 'n tijd!

O, die dag, toen uit Indië de plotselinge doodstijding gekomen was! Ze voelde nu, na zooveel jaren, nòg iets van diezelfde benauwenis kroppen in haar keel Toen had voor het eerst smart haar aangeraakt; ze *hield* zooveel van haar zuster Stakker, die ze was, ze was zoo blij met 'r man naar Indië gegaan, en ze hadden haar nooit weergezien, vader en moeder ook niet Vader had er nog het meest van geleden. En 't was zoo vreemd: nà dien dag was er „Inde goude roze” iets gebleven, dat ze er in haar jonge jaren nooit gekend had 't Was er nòg; 't sliep in de donkere kamerhoeken, 't kreunde soms in 't knerpen van een raam Was dat het verdriet? Was dat het huiverig onbegrepene van 't leven?

Maar dat jongetje nu, dat jøngetje!

Hoe kon *zij* nu dat kind in huis nemen? Ze kende 't niet eens Nu ja, 't was maar voor een paar weken! Maar ze zag er zoo tegen op; was er eigenlijk een beetje bang voor; wist niet waaròm En dan tòch, daar onderdoor, die vreemde, dwaze *blijheid* in haar hart!

Hermien had een jongetje nagelaten. Wessel heette-ie naar haar vader. Acht en dertig jaar moest hij nu al zijn. Wat 'n tijd! Ze had hem nooit gezien: hij was altijd in Indië gebleven en er getrouwd ook. Hij had een tweede moeder gehad; och, en tante Lize „Inde goude roze” was *vergeten* Nu ja!

Ze glimlachte stil voor zich heen. Een vroeg herfstblad dwaalde weifelend omlaag, bleef als een gouden bootje drijven in de zon op 't water Nu ja, zoo ging het in het leven. Pijn dééd het er niet, verdriet wàs het niet, boosheid nog minder.

O neen; toen vader en moeder gestorven waren, had ze, òngevraagd, het erfenisdeel door den notaris naar Indië laten zenden; en als ze zèlf eens sterven zou o, maar 't zou tòch wel aardig, wel héérlijk zijn, dat kleine jongetje van Wessel, dat kleinzoontje van Hermien, nog eens te zien. Zou-ie misschien nog een beetje op

zijn grootmoeder lijken? Als ze nu maar eens schreef

Weer glimlachte ze. Ze dacht aan al de bezwaren van de oude Diene en van haar angsten voor de diepe gracht. Ze dacht aan wat haar kleine kring van kennissen van de Zendingkrans zéker zeggen zou, als ze vertelde van den brief O, en ze voelde zich toch zoo heerlijk veilig bóven het dagelijksch gebabbel van de menschen. Ze had eigenlijk altijd zoo'n stille trots in zich gehad, zèlf de dingen eerlijk te willen overdenken, zèlf door te graven tot in de diepte toe

't Léék zoo koud, 't léék zoo liefdeloos, de oude tante Lize maar heelemaal aan haar lot over te laten: in geen zeven jaar had ze een brief van Wessel gehad Maar ze begréép het zoo goed. Wat maalde hij ook om 't oude mensch, dat hij niet kende. Hij had niet eens zijn eigen moeder gekend Dat was toch wel èrg triestig!

Nee, nee, ze nam het hem heelemaal niet kwalijk, dat-ie haar vergat, en hij zou ook háár erfgenaam zijn, òf — een vreemde blijheid gleeed over haar denken heen, — of dat *jongetje!* 't Was nu, na dien brief, of dat jongetje ineens dichter bij haar stond dan zijn vader.

Als ze nu eens schreef

Dien avond was de brief klaar.

Zelf bracht ze hem naar de bus Oude Diene liet haar uit, keek haar hoofdschuddend na „Juffer, juffer, als dät nou maar goedafloopt! Zoo'n bengel in je huis, zoo'n wilde spring-in-'t-veld”

Over de schemer-gele lichtvlek van de lantaarn aan den walkant schoot een donkere rat voorbij, plompte in de gracht Diene huiverde. Als 't jöggie nou zoo 'es hè, je zou er de stuipen van op je lijf krijgen, als-ie er aan dacht Ze smeed de deur dicht, zocht haar avondplekje onder de lamp, maar haar kous bleef liggen in haar schoot. „'k Heb er dan toch maar een zwáár hoofd in”

Eenzame voetstappen gingen 't raam voorbij. Nee, de juffer wàs 't nog niet.

De juffer maakte een grachtje om; — eigenlijk was 't haar te doen de winkelstraten door te gaan in den avond: daar waren speelgoedwinkels. Ze zòcht niets, ze kéék maar alleen; een stille

vreemde bekoring in haar oude leven En toen ze weer naar huis ging, bij een donker zijsteegje, doorleefde ze plotseling, met een rilling van wonder geluk, de sensatie, nu op-eens het jongetje al bij zich te hebben, en zijn handje dicht weg te knuffelen onder haar mantel, en tegen hem te zeggen: „Kom maar, hoor, dan gaan we gauw het slopje door. Kom maar, wij durven best, wij sâmen; houd me maar goed vast en dan zijn we gauw thuis, en dan mag *jij* de mooie doos uitpakken, en dan gaan we nog een heele poos spelen, hê, onder de lamp!”

„Juffer,” zei Diene dien avond, „zou ’t schaaap nou wel warme kleertjes hebbe?”

Kleertjes? schrok de juffrouw. *Zij* had aan speelgoed gedacht, en aan de fijne bangheid in ’n donker avondsteegje; aan ’n dicht wegschuilen bij elkaar

.
’t Jongetje was gekómen.

Nu sliep hij; — in de donkere alkoof naast de kamer van de juffrouw. Het kleine nachtlampje van haar tafel lei een flauwen lichtschijn over het voeteneind van zijn bed.

Zijzelf lag in ’t groote ledikant van-vader-en-moeder-nog, waarin ze altijd sliep. Ze lag roerloos, een glimlach om haar lippen, haar nieuwe, bânge geluk te overdenken. Slapen kon ze niet. In ’t angstig-mooie feest van herinnering voelde ze haar oude hart bonzen soms, probeerde het te stillen met den glimlach van haar mond

Oude, verre, verstorven verlangens bloeiden weer in haar op in wondere wezenlijkheid.

’n Kind! Háár kind?

„Grootmoe,” had-ie al een paar keer gezegd, zeker bij vergissing. Ze had ’t maar zoo gelaten; maar ’t had haar ontroerd.

Ze dacht aan Hermien. Die was nooit grootmoe geworden. En nu *zij* ineens wel Weemoed maakte haar oogen vochtig.

Maar ineens een bruuske beweging. Ze zette zich overeind Wat ’n dwaasheid toch! Was ze daarvoor zoo oud en wijs geworden, om zich nu maar zoo zoetekens te laten verglijden op allerlei dwaze gevoelens? Dan was oude Diene nog veel wijzer, die dreef al haar gevoeligheden weg door eindeloos geploeter en gezorg

Stil moest het weer worden in haar, rustig, beheerscht, zooals het was al zooveel lange jaren.

En *zorgen* moest ze voor den jongen, zoo goed ze kon, en niet aan zichzelf en haar eigen belangwekkendheid 't eerst denken.

Ze zag in 't schemerig licht 't onrustig gewoel van zijn beenen onder de deken. — Als-t-ie zich naakt woelde

Voorzichtig liet ze zich uit het ledikant glijden, sloop naar de alkoof, boog zich over het kind heen, om te kijken, te luisteren haar wondere weelde tòch te genieten. Even raakte haar hand zijn wang aan, éven maar.

„Arm kereltje!” dacht ze, „zoover van je vader en je moeder af, bij een oude, vreemde tante, die eigenlijk niet eens weet, wat ze met je beginnen moet.” En ze piekerde over het trieste geval, dat zijn moeder op de reis naar Holland in Parijs moest achterblijven voor een operatie, niet gevaarlijk, maar noodzakelijk; dat zijn vader spoedzaken kreeg in Duitschland; dat het kind door een reisvriend hier was gebracht O, 't leven was toch een wonderlijk spel! 't Smeet de menschen en hun geluk zoo dwaas dooreen. Hààr had het altijd maar als een levens-vergetene hier gelaten in 't stille huis. Dat kleine jongetje, nu dreef het al de wereld door naar nooit vermoede plekjes „Arm kereltje, wáàr zul je eens rust krijgen?”

Ze trok bang-voorzichtig zijn losgewoelde deken weer wat hooger, zoende steelsch zijn hand, sloop weer weg.

In bed bad ze, bad ze wéér. O, ze wist het zoo onfeilbaar zeker, als een schat van vele jaren: bidden alleen kon haar hart stil maken. En ze voelde wel, hoe door de stil-gedachte woorden heen, de onrust van haar ziel worstelde; maar ze wist zich tòch verstaan.

Ze bad lang en innig; en over al haar bewogenheid uit groeide de stille, groote blijdschap, — die dankbaarheid was: Hààr kind!

„Grootmoe, mag ik wel 'es òp die hit zitten? Vrààg u 't 'es, grootmoe!”

Hij lag, zijn bovenlijf ver uit 't raam, op het paard te wachten. 't Duurde zoo lang Langs de stille gracht dwaalde een hondje „Kssstt, kssst! Fikkie!” joeg hij Een rat klom tegen het slobberzwarte steigerpaaltje op

„Gróótmoe!!”

Hij bonsde zijn hoofd tegen 't raam, zoo wild dook hij naar binnen . . . „Grootmoe, kijk 'es! zoo'n griezeliĝ beest . . . Dáár, grootmoe! dáár, dáár! . . . O, grootmoe, kijk dan . . . au!” Hij greep haar met bei z'n handen in haar zijden schortje, wilde haar dichter nog naar 't raam rukken. 't Hondje vloog heftig-keffend op de rat af, die wegploekte in 't water . . . „O, Grootmoe, zàg je dat? Háást, hé?” . . . Zijn oogen, groot van opwinding, een bos op z'n mat-bleeke wangen, bleef hij staren naar 't water . . .

Zij . . . ? Zij zat maar stil bij hem. Zij knikte maar. Ze zei haar stille woorden; waarnaar hij maar hálf luisterde. Ze hield hem bij zijn broek, dat hij niet naar buiten tuimelde . . . Haar oude ooren dronken gretig zijn kinderliĝ gebabbel, haar oude oogen streelden zijn lenig, wild gedoe . . . Zoo mooi, zoo vreemd! . . . Háár jongen!

Och, 't was maar een heel gewoon kind.

Hij was tenger voor zijn zeven jaar, en bleek; — maar lenig; vlug als 'n kät . . . Soms kon-ie wat indolent zijn, wat Indisch mat, maar soms ook laaiden de groote, heerliĝe verrukkingen van zijn kinderleven op in fellen drang . . . Dan weer konden zijn groote, fluweeldonkere oogen zoo vreemd droomen, ongeziene verten in.

Misschien was hij wel een beetje ànders dan àndere kinderen; Indische kinderen hadden altijd wat vreemds; maar zij kon zoo moeilijk vergelijken, ze kènde kinderen zoo slecht; — maar ze wilde 't niet ook. Waarom zou ze? Ze nam hem zoo als hij was, en ze vond hem, . . . nu ja ze vònd hem, in één woord: een héérliĝen jongen. En ze zou hem niet be-moederen en hem niet probeeren op te voeden tot allerhande deugdzaamheid in deze enkele weken. Wat zou 't baten? Ze wilde hem laten leven midden in de zon, midden in de vreugd . . . Ze wilde probeeren een kind met hem te zijn . . . O, en als een stille verrukking voelde ze, het te *kunnen* ook. Zóó maar! . . . Als oude melodieën, lang vergeten en toch weer herkend, zongen zijn kinderverlangens om haar ziel.

„Grootmoe, die ratten, waar wonen die nou?”

„O, die, . . . die wonen in het rattenpaleis, daar heel diep onder den steiger, en als het donker wordt . . .”

Het jongetje luisterde opeens heel stil; zijn fluweelen oogen

peinsden mee, en grootmoe's dwaze verhaal leek niet eens dwaas.

„ . . . dan leggen ze stukjes vermolmd hout op den paleisvloer, in een grooten kring; — stukjes vermolmd hout geven *licht!* . . . En dan dansen ze den rattendans, met hun lange staarten allemaal in de hoogte . . . ”

't Jongetje glimlachte . . . Nee, 't was tòch niet waar, maar 't was tòch mooi.

„Grootmoe, . . . en *die*, die daar, dat was de koning.”

„Mis! . . . Dat was de rooverhoofdman. Want ratten zijn *roovers!* En vannacht, als de maan schijnt, komt het heele leger uit het water, de hoofdman voorop; en dan gaan ze op roof uit, overal heen . . . Ja, ze hebben verleden week de dweil van Diene een heel eind het steegje ingesleept, onder het tuinpoortje door . . . en als ze dan terugkomen, — zie je daar dien grooten steen met den ijzeren ring? . . . daar ja, dáár, vlak aan den waterkant? . . . nu, en als ze dan terugkomen, — gaat de hoofdman midden in den ring zitten. Hij is de rechter en hij moet zeggen, of ze allemaal dappere roovers zijn geweest . . . Ja, hoor, en wie niets heeft meegebracht, moet zijn staart op den steen leggen, en dan bijt de hoofdman dien staart af, voor stráf . . . Kijk maar, daar liggen nog een paar staartjes van gisternacht, toen de maan ook zoo mooi scheen . . . Dáár! kijk maar! . . . ”

Ze wees naar een paar kleine, neergewaaide dor-takjes uit de boomen.

De oogen van het jongetje vlamden op. Hij schaterde 't uit, pakte zijn ondeugende grootmoe bij haar zijden mouw, duwde, knuffelde wild zijn joligen jongenskop tegen haar arm.

„O, grootmoe, u kan prachtig jokken! . . . Doe het nòg 'es.”

Hij zakte weer neer, vóór haar schoot, legde zijn wang zacht op haar hand, vroeg niet meer.

Zij, ze streelde z'n kroezig, donker haar. En 't bleef een klein poosje stil . . . Dat dwaze rattenvertelsel, zóómaar geïmproviseerd, — 't was een schoone herinnering aan eigen, bange kinderfantasieën, lang vergeten. Oude vreugden bloeiden in haar op, rankten om haar heen . . .

Toen sloeg het jongetje zijn oogen op . . . „Grootmoe, ik vind

u tòch wel lief, ik vind u tòch wel hêël lief” ’t Ontroerde haar.

„Zoo, zoo,” probeerde ze ’t plagend af te weren, „zoo, zoo! . . .
„„Toch wèl,”” zeg je. En wat mankeerde er dan eerst wel allemaal
aan?”

’t Jongetje begreep haar niet.

’t Hoefde niet ook Ze boog zich over hem heen, zoende hem
op z’n haar. De groote, witte flappen van haar muts bogen over
zijn hoofd, ’t gouden siersel raakte koud zijn voorhoofd.

„O, grootmoe da’s leuk! da’s net een witte tent met een
goud lampje er in Doe het nóg es.”

Ze deed het Hij lag stil; éven. Zijn handen trokken bedenkelijk
aan de mutsflappen om de tent dicht te krijgen Ze verroerde
zich niet.

’t Verveelde hem.

„Grootmoe,” begon hij opeens, wat bruusk, als een ongeweten
reactie op dat teer gedoe „Grootmoe, kan u voetballen, nee,
he? Kijk ’es, grootmoe, als je zoo staat en je doet zóó”
Hij had al een rond voetkussen voor de punt van zijn schoen; maar
’t geluid van sjokkig kleppende paardehoeven op de keien bracht
bijtjids uikomst De hit!

„Grootmoe, vráágt u ’t nou? Mag ik hem ’t brood geven,
grootmoe? Néé, zoo’n paard bijt je vast niet, grootmoe. Hij
weet toch wel, dat ik bij u hoor!”

Zij glimlachte maar; knikte maar. O, dat verrukkelijke kinder-
leven. Haar oude hart deinde mee in vreemd behagen. Golven van
vreugde hieven ’t omhoog, lieten ’t wegglijden, grepen ’t weer

Hij klom uit ’t raam; ze hielp hem. Zijn broek scheurde aan een
spijker; ’t deerde haar niet. Ze zag hem op de hit klimmen, ze zag
hem als een imperator ’t slopje inrijden. Ze had óók wel even ’t
raam willen uitklimmen Ze moest eigenlijk lachen om zichzelf.

’s Avonds gingen ze boodschappen doen; zij en haar jongen.

De lantarens aan de stille gracht brandden nog niet. Een zachte
regen viel; en ’t late daglicht streek fijnzilveren geglim langs de
stoephekken en de vochte ruiten, glimmerde in zachte rimpeling over
’t bespikkelde water van de gracht.

Door de boomen tikkelde zacht de regen.

„Stil 'es, grootmoe, . . . stil 'es! Nou moet je eens luisteren. Hoort u 't wel?”

Dicht tegen elkaar gescholen onder de groote paraplu, stonden ze stil.

„Hoort u 't wel? Tikke-tikke-tikke-tik . . . Leuk, hè?”

Samen luisterden ze; fluisterden ze over een regenliedje, dat zijn moeder hem had geleerd.

„Grootmoe, . . . zal 'k zingen?” Hij rukte zich los, dook onder de paraplu uit, stapte, zijn handen in zijn zak, door den regen, en zijn vroolijk-harde jongensstem ketste tegen de huizen op, schetterde schrill door de stilte . . . Hij schrok er zelf van, dempte ineens.

Een hond, ergens, kefte. De lantaarnopsteker slofte voorbij. Over de brug schoof een auto, deed zijn lichten schichtig langs den wal glijden, verdween weer in een zijstraat.

Hij dook weer terug in de donkere veiligheid onder de paraplu, knéep haar arm . . . „Fijn hè, grootmoe, als 't regent, en als 't zoo donker is . . .”

Zij knikte, glimlachte.

„Kom maar, hoor, — kom maar héél dicht bij me, hoor.”

Diene poetste trouw zijn schoenen, soms wel drie keer per dag; dweilde en veegde telkens weer zijn vuile voetstappen uit de gang weg, bròmde, maar meende er niets van. Ze liet hem in de pannen op 't fornuis kijken en zei wel, dat 't niet fatsoenlijk was voor zoo'n kleine jongen, maar pikte toch wel eens een lekker-hapje-vast voor 'm op.

's Avonds, als de juffer 'm naar bed had gebracht, ging zij ook nog altijd 's kijken, — of-t-ie nou toch zoo mirakels gauw al sliep . . .

's Nachts had ze al twee keer gedroomd van de bruiloft van juffer Hermien, en dat was toch al zoo héél lang geleden. Dan had ze 't zoo druk, dat ze geen raad wist, en 't was tòch feest. En dan kwam die kleine aap er ook altijd bij, en dan liep hij haar in den weg en keek in al de pannen. En als ze hem dan 'n draai wilde geven raakte ze altijd mis. En dan lachte-d-ie zoo, dat ze zèlf ook moest lachen. 't Was gèk, dèr!

En als ze wakker schrok, luisterde ze, of ze hem ook hoorde . . .

Dan bedacht ze, dat ze toch maar weer eens worteltjes zou koken, die lustte hij zoo graag. En dan kwam hij mee helpen schrapen; maar dan beet de kleine aap van elk worteltje een klein puntje af Toch niks fatsoenlijk, nêe, maar och, zie je

Zoo gingen de dagen in haastigen gang voorbij.

„Inde goude roze” scheen de vreugde van een nieuwe levenslente uitgebroken.

Jolig geroep, gebonk van harde schoenen op de trappen, een dichtslaande tuindeur, waarin 't glas rinkelde, een gekras van glijdende schoenspijkers over den marmeren gangvloer, een jagend gerits langs de trapleuning als 't jongetje gierend van pret naar beneden gleed, — 't sloeg de jarenlange stilte, die eenzaam waarde door 't oude, nauwlettend verzorgde huis, met een schâterlach stuk.

De vereenzaamde zolder, de kerkhof-stille tuin, de kelder met zijn duistere schaduw-geheimen, — ze werden wakkergeschud als uit diepe gepeinzen.

En alles glimlachte, alles móest wel glimlachen; òm het kind.

De juffrouw, — 't nieuwe, 't vreemde, 't heerlijke doortintelde haar oude leven; 't was voor haar oude hart één lãng festijn.

Toen — kwam meedoogloos-wreed de felle slag: het jongetje werd plotseling ernstig ziek: diphtherie

Die slag sloeg in wilde heftigheid neer, àl wat in tooverweelde was opengebloeid in haar oude hart, reet 't fijne, nieuwe levensspinsel aan flarden Maar dat ééne toch — stierf niet, kòn niet sterven: de levenslang vergaarde *liefde* van een vrouw voor haar kind.

Dat eene worstelde uit onder 't leed, bloeide er overheen in niet te deren levenskracht.

In dat oude leven ging open het heimnisvolle wonder van de moedersmart, die rijker dan vreugde is.

Dat oude leven zag het offer, maar deinsde niet.

.

Ze zat voor het venster, de handen in haar schoot.

Ze was òp van het zorgen, òp van het leed. Zelf wist ze het niet.

Dáár, achter, in het groote bed lag hij, haar jongen; zijn hijgende

ademhaling zaagde schrijnend door de stilte. Lange, ongetelde uren had ze bij hem gezeten, z'n koortsig-klamme handen streelend, als in angstige benauwenis ze grepen om zich heen, zochten naar hulp; — had ze in brandend medelijden hem willen redden met haar eigen oude leven; — had ze geleden, zooals ze nóóit geleden had.

Nu sliep hij.

Nu zat ze voor het raam. Het kleine, wat hoogroode hoofd, vreemd verhit onder de stil-witte omhuiving van de groote muts. De tranen brandden haar oogen uit. Ze droogde ze niet

Langs de stille gracht, waar de boomen stonden in het late, glanslooze licht van een grauwen dag, kwam iemand voorbij; een vreemdeling zeker, die naar den gevelsteen keek met de gouden roos, als naar een pikante antiquiteit.

Hij zag haar zitten voor 't raam, schreiende Weer dwaalden zijn oogen naar het oude embleem in den gevel Toen eerst merkte hij, — in schrijnend begrijpen, — hoog tegen de oude, mooie deur het witte briefje: diphterie.

Hij liep door, wat haastig, raakte even aan zijn hoed.

Ze zag hem, ze zag hem kijken, weifelen, doorloopen; — maar 't leek haar alles vèr, ònwezenlijk.

Stil! Werd-ie wakker? Ze veerde op; nee, 't was niets. Hij hoestte maar even. Ze zakte weer neer.

Buiten huiverden de boomen in den wind.

Die felle slag

Haar jongen was wat hangerig geweest, had zijn lekkere worteltjes niet eens gelust „Grootmoe, dáár! daar is het zoo raar als ik slik, 't doet zoo'n pijn!”

's Avonds al worstelde hij in wilden angst tegen de benauwdheid, die zijn keel tot stikkens-toe dichtschroefde.

's Nachts nog had de dokter hem ingespoten.

„Dokter! moet-ie stèrven? Nee toch, dokter! dòkter!”

Ze had hem bij den arm gegrepen, toen ze hem uitliet, en haar kracht, waarmee ze rustig en beheerscht al dat angstige gedragen had, knàkte neer „Dokter, 't is mijn eigen kind niet!”

Hij glimlachte even, zei zacht: „Zou u 't dan gemakkelijker hebben gedragen?”

Zij luisterde maar half, begreep zijn woorden niet goed, prangde zijn arm in bevenden greep „Dokter!”

Hij poogde haar te troosten, — voorzichtig.

Toen was de nacht gekomen, de vreeselijkste van haar leven; — waarin haar ziel worstelde met God.

Nu zat ze voor het venster, en schreide; — schreide voor het eerst na lange, lange jaren weer.

„Grootmoe!”

Ze vlóóg al op, stootte zich pijnlijk tegen de zware tafel, merkte 't nauw.

„. . . . Nou zit-ie recht-op, grootmoe, die leelijkerd. Ziet u 't wel? Kijk 'm 'es bijten; allemaal staarten bijt-ie Au, au, hij bijt zoo! O, grootmoe, grootmoe, hèlp, hij bijt me zoo daar, dáár!”

Ze greep zijn lijfje, dat zich in krampende pijn tegen haar op-wrong, ze greep zijn zoekende handen, en zóómaar, intuïtief dook ze mee in zijn angst.

„Ja, hoor, ik zàl hem; die leelijkerd! Wèg, leelijkerd! O, daar gaat-ie al, ploep, het water in.”

't Heftig wringen van zijn armen voelde ze ontspannen; en waaróm ze 't eigenlijk zóó zei, wist ze niet, maar ze zei 't: „Kom maar, hoor; kom maar heel dicht bij me, hoor, onder de paraplu. Dat is zoo heerlijk als 't regent, en als 't zoo donker is”

't Jongetje glimlachte flauw. Zij, ze trok zijn hoofd tegen haar borst en wonderlijk was 't éven, in een vreemde zwakheid scheen 't haar, of zij wegschool bij *hem*

Diene sloop binnen met melk en citroen.

Haar juffer schrok; wenkte, dat hij slapen ging. Diene sloop weer wèg, hing in de gang zijn pet, wat scheef gezakt op den kapstok-haak, heel zorgzaam recht. Om haar ouden mond krampte het verdriet.

't Serum werkte.

Die eerste twee, drie dagen, vol van waken en zorgen, overvol van leed, slopen voorbij.

„Nee, naar géén ziekenhuis, dokter! We zullen zèlf wel op hem passen, wij *samen* Och nee; een verpleegster? och nee 't hoeft niet, dokter, we kùnnen 't heusch wel.”

Diene, achter de deur hoorde 't gesprek Ze knikte heftig, knikte om de opkomende huilbui meester te blijven, duwde de punt van d'r schort in d'r oogen „Ja hoor, wij *samen*; hij is van ons *samen*.”

Den derden dag kwam wat ontspanning.

Stil, doodsbleek lag 't jongetje; klein — verloren nu in 't groote ledikant; — òp van 't vechten om zijn leven.

Haar slaapmutsje op 't witte, onverzorgde haar, zat ze bij hem; stil naast zijn bed; urenlang. En als Diene weer melk bracht, en citroensap om te gorgelen, hielpen ze hem *samen*, angst in hun kijken, of dat vreeselijk benauwde tòch weer terugkomen zou, — maar een bevende glimlach om hun mond; — stille, sussende woorden, — als hij even naar hen opzag met z'n groote, fluweelglanzende oogen

En in den laten middag, toen hij wat bijkwam, en in eens vroeg: „Grootmoe, gaat u vertellen, ja, grootmoe?” — begon ze, begon ze zóómaar een verhaal van bloemen in een bosch, van roode rozen en zon en wind. Maar 't werd zoo'n vreemd verhaal; 't werd in haar oude, moede denken tot een wonderlijk schoone fantasie, waarnaar ze zèlf luisterde. En vage herinnering wiekte om haar heen van eens, — eindeloos lang geleden — van eens zelf ziek-zijn-als-kind, en luisteren naar een vertelsel van vader.

't Werd van een man, die allemaal mooie dingen maakte, maar 't àllermooiste was een roos van goud, waardoor de zon kon heenschijnen, en waarvan de fijne blaadjes bewogen in den wind Maar toen was hij àrm geworden; toen was hij alles kwijt, zóó duur kostte dat goud; — en toen lachten de menschen hem uit; maar hij was toch niet verdrietig, en hij dacht: ik wil mijn mooie roos niet ruilen voor al het geld van de wereld niet

In de gang klingelde zacht de schel.

„Juffer, de dokter,” riep Diene om een hoekje van de deur „Nou zal-d-ie toch wel zeggen, dat wij goed op 'em hebben gepast, hè, wij *samen*?” Ze fluisterde 't haastig de kamer in. Toen slofte ze naar de deur.

Dien nacht sliep de juffer boven; wel erg vreemd, in het logeerbed, geen jaren beslapen.

Ze luisterde, of ze ook iets hoorde beneden: een hoesterig hijgen misschien, een schorre schreeuw Niets hoor! 't was maar angstige herinnering; 't bestond alleen maar in haar verbeelding.

Nu was er tóch een pleegzuster bij hem. De dokter had 'er zelf meegebracht van middag. Hij had verteld van de heel gevaarlijke naziekten bij diphtherie en van een hoognoodige, heel-zorgvuldige verpleging. Die twee oude menschen konden 't immers niet volhouden, en — 't gevaar, 't eigenlijke, was nu tóch geweken.

Zij had het goed gevonden; Diene maar half

Nu lag ze in 't vreemde ledikant, haar handen gevouwen tot gebed. Geweken! 't Erge voorbij.

O, dat alles, dat vreemde, 't overweldigde haar; — er dreunde iets door haar hoofd, er deinde iets om haar heen; haar hart bonsde met fellen slag.

Maar dat alles, dat vreemde, o, 't werd toch tot één, gróót, stralend wonder. Ze sloot haar oogen in komende bezwijming; voelde zich verglijden en weer deinen omhoog; vreemd-prachtige lichttintelingen cirkelden om haar heen.

„Nee, nee,” zuchtte ze beklemd, — „nee, zóó niet!”

Ze herstelde zich Ferm moest ze blijven; fèrm!

En terwijl ze het bonzen van haar hart te stillen poogde met een glimlach, bad ze: „O mijn God, mijn Vader, ik dank u voor dat, dàt dat heerlijke dat héérlijkste van mijn leven. Nu heb ik ook gelééfd o, het was, het wàs Nu is het goed, nu is het goed. Ik dank U zoo! Nu is mijn hééle leven góed O, laat mij hem ook nog beter zien, heelemaal beter zien Dat nog alleen, o God!”

.
Ze zat weer voor het vènster; voor het eerst ná haar ziekte.

't Was heel stil op de gracht, waar de late herfstzon de blauwige nevels goud doorzeefde; — en de walkant was goud van gevallen blad.

Soms, even, zuchtte de wind door de naakte takken.

„Inde goude roze” was 't nòg stiller.

't Jongetje was weer wèg; een paar weken al — en heelemaal beter.

Zij was ziek geweest „Van inspanning, moedertje,” meende de dokter.

Nu zat ze toch weer op haar oude plekje voor 't raam, door kussens gesteund in haar rug; klein, bleek, gebogen.

Haar breiwerk lag in haar schoot, op 't zijden schortje. Maar ze begon niet weer. Ze legde het met een stillen, vreemden glimlach naast zich, fluisterde als tegen zichzelf: „Nee, nu is 't àf!”

Diene bracht op het oud zilveren blaadje een glaasje water-met-wijn Dat was zoo goed als je zoo zwak was.

Toen slofte ze weer naar haar keuken, schudde stil d'r hoofd, grommelde: „Nee hoor, 't is niks meer gedaan met de juffer. Ik zie het wel.”

Aan den walkant gleed een donker rattelijf door 't gouden blad naar 't water toe.

Zij — glimlachte in stil herdenken

„Uw hart is versleten, juffrouw!” had de dokter vanmorgen gezegd. „U kunt nog wel een poosje mee, maar u moet heel voorzichtig zijn. Al die drukte met dat zieke jongetje, al dat waken en sloven, heeft u geen goed gedaan.”

Haar hart was versleten! Ah ja, de dokter had schoon gelijk, maar zij bedoelde 't toch anders dan *hij* 't zei. Haar oude leven was, éindelijk toch, opengebloeid als een bloem in één heerlijke ontplooiing. Nu mocht het verwelken gaan.

En langzaam, heel langzaam, hief zich 't moede hoofd omhoog, zochten de oogen, door de donkere boomtakken heen, den lichten hemel en met een stillen, stralenden glimlach prevelde ze: „Zóó is het goed! zoo is het héélemaal góed!”

Toen zakte haar hoofd weer neer

De fijne, oude handen gleden zoekend over haar schoot; — werden stil.

Zonnegoud weefde zich over de groote, glanswitte muts, waarin het kleine, bleeke gezichtje met de gesloten oogen verdoken scheen als in mystisch aureool.

Op haar borst gloeide zacht de kwijnend-roze camée

En buiten viel van de boomen het laatste gouden blad.

DE ERFENIS

DOOR

IGNATIA LUBELEY

Voorzichtig vouwde Ursula de Roos de grijs zijden japon uit, die zij uit de onderste lā van de bruine commode had genomen. Zij nam den ruimen rok bij den band en klopte hem uit met korte zachte bewegingen. Zij was bang de zijde te beschadigen, maar ook de dunne armen in de nauwe, zwarte mouwen en de kleine handen hadden niet anders gekund. Toen ging zij met hinkenden gang er mee bij het raam staan en keek zorgvuldig of er niets aan mankeerde. Zij had die japon al twaalf jaar, maar daar was eigenlijk nooit een gelegenheid om die te dragen, behalve in het voorjaar met den verjaardag van haar zuster Annette en in November met den verjaardag van haar zuster Cornélie. Voor den verjaardag van haar zuster Pauline kwam er nooit van naar Doesburg te rijden; dan waren de wegen door het hooge water meestal te slecht.

Zij hing den rok over een stoeleuning en bezag toen het lijfje, dat met smal zwart bandfluweel was opgemaakt langs de berthe. Zij pofte de gigotmouwen wat op, waarvan zij nog met zelfvoldoening dacht, hoe zij ze vijf jaar geleden kunstig uit overgeschoten zijde had gemaakt, om de heel strakke nauwe mouwen te vervangen, die in 1848 er in waren gezet. Uit een doos nam zij een kanten kraagje en ging dit, bij de tafel gezeten, heel voorzichtig op het japonlijf naaien.

Met de rechte stoelleuning achter zich scheen haar kleine gebochelde gestalte nog meer ingedrongen dan toen zij stond, en de stilheid van de lage bovenkamer met het uitzicht op het wijde bouwland, omgaf haar wezen met zulk een sfeer van eenzaamheid, dat er iets heel kleins en verlatens in haar was. Voor haarzelf echter was die stilheid alleen de vertrouwde veiligheid van haar eigen kamer, waar de gewitte muren en de witte katoen damasten gordijnen van het bed zoo rustig stonden tegen de bruine balken en den bruin houten vloer.

Handig naaide zij voort, het smalle hoofd met het licht bruine strak gescheiden haar in aandacht gebogen. Welken strik zou zij aandoen onder het kraagje? Zij had een lichtblauwe, en een purperpaarse. Het laatste meende zij. Het lichtblauwe had zij met Annette's verjaardag aangehad. 't Kwam eigenlijk altijd zoo uit, dat zij de purperpaarse op Cornélie's verjaardag droeg. Waarom ook niet? Alle dagen in het leven kwamen in regelmaat terug.

Ergens beneden in het stille huis ging een deur dicht, en toen een tweede.

„De deur van de keuken,” herkende ze, „en die van ooms kamer.”

De stilte bleef heerschen, maar na eenigen tijd ving haar luisterend oor de verre klanken op van een booze mannenstem telkens opdreigend en daar tegen in een enkel zwaar uitgesproken woord. Toen ging zeker de deur weer open, want als nâscheldend in de gang klonk de toornige stem, meteen weer gedempt door de dichtgaande deur. De keukendeur viel dicht; en de eerste stilte hing weer in het huis.

Ursula keek niet verschrikt, zij zuchtte ook niet, zij fronste alleen even de wenkbrauwen, alsof een pijnlijke gedachte haar trof. Het was de gedachte, dat er wel nooit een eind zou komen aan die driftbuien, die met het jichtlijden van haar ouden oom eerder toenamen dan verminderden. Alleen als hij dood was, dan zouden zij ophouden. En dat was tragisch.

Het kraagje was spoedig op de japon genaaid. Zij hing het lijfje ook zorgvuldig over een stoelleuning en met een boek en een breiwerk begaf zij zich naar beneden. 't Was er killer dan boven, hoewel de zitkamer aan denzelfden kant van het huis lag en hier ook een laatste bleek gouden zonnestraal door de vrij kleine ruiten naar binnen

viel. De kachel stond voor de witte nis, maar haar oom zou nog wel niet willen stoken al was het November: de zon scheen immers nog voldoende overdag. Zij was blij dat zij met het theewater ook een warme stoof had besteld. 't Duurde nog wel een uur voor deze binnengebracht werden, maar nu was het nog wel uit te houden. Het bouwland droomde in gouden waas. Van de hooge peppels bij het weiland dwarrelden lichtgoud de laatste bladeren neer. Maar de gouden schijn verdofte, paarsdonker werd de aarde, grauw groen het verre weiland. In den toenemenden schemer werden de boomen hooge droeve gestalten.

Ursula, die op de vensterbank zat, liet haar boek zakken. Zij bedierf haar oogen. Zij zou op het theeuur wachten met de kaars op te steken; het zou wel niet zoo lang duren, maar nog lang zat zij daar en keek uit naar de wegdoezelende peppels in den grijzen na-jaarsavondval. Eindelijk ging de deur open en werd de theestoof binnengebracht. Op den tast zocht zij naar de lucifers en stak de kaars aan, legde haar breiwerk naast het theeblad. Den trekpot plaatste zij op den mond van den ketel. Vroeger had zij een oliepitje gehad in een wit porceleinen comfoortje, maar toen in zeker jaar de patentolie duur was geweest had haar oom de twee warmtebronnen teveel gevonden, en sindsdien was het lichtje afgeschaft, wat een leegte in haar bestaan had gebracht. Toen zij bezig was haar kopjes te schikken, hoorde zij aan d' overkant van de breede gang de deur van haars ooms kamer open gaan, en het gestamp van zijn wandelstok op de steenen. Heel langzaam strompelde de korte gebogen gestalte in groene chamber-cloak de kamer binnen. Het witte haar hing in een slordige vlok over zijn voorhoofd, waaronder de kleine oogjes schitterden in het hoogroode gezicht. Met een plof liet hij zich in den leuningstoel vallen, die dichtbij de tafel stond en zette met een nijldigen stoot den stok naast zich.

Ursula begreep, dat hij uit zijn humeur was, maar deed alsof zij het niet bemerkte. Voorzichtig bewogen haar heel fijne, witte handen zich over het theeblad; in het kaarsschijnsel scheen haar smal gezicht nog spits en bleker. Zij zette een kopje thee voor hem neer, bood hem in een zwart trommeltje beschuit aan, dat hij met bevende, korte dikke vingers aanvatte. Maar hij sprak geen woord. Alsof hij een

heel gesprek in zichzelf zat te herhalen, staarde hij met zijn licht blauwe, vreemd glanzende oogen in de kaarsvlam, om zijn mond een driftige trek.

Ursula had haar breiwerk opgenomen en telde haar steken.

„Die ouwe gek is weer bij me geweest,” barstte hij ineens los.

„Wie, oom?” klonk Ursula's zachte stem.

„Wie? Wie?! Die ouwe gek! Nou, je zult zeggen, daar zijn meer gekken in de wereld — maar ik bedoel de gekste van allemaal — Oldhof.”

„Had hij weer wat te vragen?”

„Ja, wat anders! Dacht je soms, dat hij wat kwam brengen?” met hoonende stem. „Neen, nicht, dat doen ze niet! Maar ik moet het heele jaar door hem wel wat brengen! Verven! Lekken stoppen! Nieuwe schuur! Hij is stapelgek.”

Ursula dacht aan het vervallen, vervelooze boerderijtje, waar met hevige regens de bedsteden doorregenden, en waar de leemen vloer in gaten verbrokkelde. „Betaalt hij wel zijn pacht?” vroeg zij, trachtend slim hem er op attent te maken, dat de ander zijn plicht deed.

„Dat mankeerde er nog maar aan! Van wie?” — ieder woord accentueerend — „is die boerderij? Van wie die grond? Van mij, hè, zou ik zoo zeggen. Natuurlijk moet hij zijn pacht betalen.” Met trillende hand nam hij het theekopje op, innerlijk al zijn grieven weer doorlevend. „Den verver wou hij hebben, den timmerman! den metselaar! maar *ik* ben niet gek! De pacht van jaren zou er aan gaan, en voor wie is die pacht? voor hem? of voor mij!”

Rinkelend kwam het kopje terug op het schoteltje: „Blaas de kaars toch uit, Ursula,” snauwde hij, „wees toch niet zoo onzuinig.”

Gedwee deed zij het. Duidelijker verreezen weer de ramen, den allerlaatsten schemer binnenlatend van den wijden avondhemel. Als een somber silhouet zag zij nu de korte gestalte in den grooten leuningstoel zitten; hij onderscheidde flauw haar tenger, gebocheld, in 't zwart gekleede figuur tegen het wit van de nis. Zij breide langzaam door, op gevoel. — „Ik heb het hem goed gezegd,” toornde hij verder: „die ezel! 't is van mij het geld, van mij, wat denkt hij wel?”

En omdat zij zweeg, daar in het donker: „Kun je niks zeggen, of

weet je het niet? Wees nu geen eend, Ursula, is mijn geld van mij of niet?"

„Van u, natuurlijk," zeide Ursula rustig.

„Hij was bij zijn broer geweest op 't Hassing," vervolgde hij schor. „Daar liet Jan Banneman alles opknappen. Nu dacht hij zeker dat ik het ook doen moest. Maar als de neef gek is, behoeft de oom het niet te zijn."

„Jan was zeker verleden eens gaan kijken," zeide Ursula, dankbaar dat het onderwerp op een ander kwam.

„Heeft zich natuurlijk van alles wijs laten maken. Wat weet zoo'n Haagsche Sinjeur van de streek hier af? Bleef hij maar weg. Hij bederft den boel voor de anderen. Maar 't was natuurlijk mijnheer Jan voor en mijnheer Jan na. Ze zien hem zeker later hier al heer en meester; maar 't zal ze leelijk tegenvallen."

Ursula antwoordde niet.

„Geloof je dat soms niet? 't Geld is van mij, hè, en ik kan er mee doen, wat ik wil. Hij *krijgt* het *niet*. En jij krijgt het ook niet."

„Neen," zeide Ursula rustig, „dat weet ik immers. Daar behoeft u niet over te denken."

„Ja, je weet het wel — maar je zou toch weleens vreemde dingen in je hoofd kunnen halen! Daarom zeg ik het nog maar eens. Mijn geld is mijn geld; en als ik wil krijgt niemand het. Dan kan ik het alles in een zak stoppen en in mijn testament zetten, dat die zak in den IJssel gegooid moet worden. Nou, hoe zou je dat vinden?"

„Jammer," zeide Ursula.

„Zie je wel," triomfeerde hij met een hoonlachje, „je rekent er wel op."

„Neen, maar het zou jammer zijn van het geld. U behoeft niemand van de familie te nemen, maar u zou b.v." — zij wilde zeggen „weeshuis gedenken", maar zij bedacht zich, dat hij een haat had tegen kinderen, sedert zijn eenig kind gestorven was — „een oud-mannenhuis kunnen steunen."

„'t Bornhof in Zutphen zeker," hoonde hij, „of een ander hofje, waar jij dan in kon trekken! Mooi bedacht.

„Neen hoor, 't is veel beter den IJssel in." Hij bracht pijnlijk de eene hand op de ander, gekweld door de jicht, en hijgerig klonk zijn oude stem.

„En nou denk je: maar het huis kunt u toch niet in den IJssel gooien en ook niet het land — maar ik kan beschrijven, dat het huis afgebroken moet worden — en het land kan ik verkoopen, en dan dat geld mee in den zak doen. En dan is alle waarde weg.”

Ursula dacht: „De grond blijft toch — en er komt toch een nieuwe eigenaar —” maar zij sprak het niet uit.

't Bleef stil in de donkere kamer, maar zijn korte ademhaling hijgde licht hoorbaar, en de breinaalden tikten boven het zachte ruischen van het theewater. 't Duurde zoo lang, dat Ursula meende, dat hij in slaap was gevallen, zooals dikwijls gebeurde in die trage uren, maar ineens zuchte hij: „Het land, ja . . . het land,” begon hij half luid, alsof hij meer tot zichzelf sprak dan tot haar. „Dat kan niet weg. Maar de koopwaarde is toch weg, en niemand heeft toch extra voordeel.”

„Wilt u uw tweede kopje thee?” vroeg Ursula vriendelijk, tastend haar breiwerk neerlegend. Zij richtte zich op om de kaars te ontsteken. Haar oogen knipten in het schijnsel. Onhandig schoof hij het kopje in haar richting over het gladde tafelblad. Met starenden blik bleef hij lang in de vlam turen, alsof hij daar een oplossing voor het land moest vinden, dat toch een nieuwen eigenaar zou krijgen, al moest die het eerst koopen. Ursula blij, dat hij vergat zijn kopje leeg te drinken omdat zoo lang de kaars aanbleef, breide sneller door. Het waren kousen voor de kinderen van haar broer; en daar deze haar morgen met een rijtuig kwam halen om naar Doesburg te rijden, wilde zij den kleinen stapel klaar hebben. Haar schoonzuster gaf haar altijd de wol, en uit dankbaarheid voor haar werk, kreeg zij wat wol toe om voor de armen te breien. Zij zou anders niet geweten hebben, hoe zij deze helpen moest. Ook oude kleeren kreeg zij soms om te vermaken, maar hoogst zelden. Zelf was men zuinig op het goed, verstelde het tot het laatste toe. Haar zusters in Doesburg konden ook niet veel geven. Zij moesten spaarzaam overleggen; en Cornélie, de weduwe van den kolonel de Vair, zij, die nog wel iets meer bezat, en bij haar zusters inwoonde, had een zoon, die nogal wat kostte. Waar die jonge neef, niet getrouwd, het aan verdeed, was Ursula nooit duidelijk, maar het was de meening, die vaststond in de familie: „Cornélie heeft een zoon, die nogal wat kost,” en zij

legde zich er bij neer als bij het onvermijdelijke, of beter, als bij het vanzelfsprekende. Het sprak immers vanzelf, nu de jonge de Vair zooveel noodig had, dat zij minder kreeg, want om de voortzetting van het huishouden in het ouderlijk huis mogelijk te maken, hadden de dames De Roos haar erfdeel onverdeeld gehouden. Ursula, die op Sans Souci woonde en „vanzelf niet veel noodig” had, had haar deel er bij gelaten. Zoo nu en dan kreeg ze een kleedgeldje. Zij had wel liever meer gehad om haar armen, maar zij kon ook haar zusters geen gebrek laten lijden in de groote kamers van het deftige huis, en zij klaagde niet. Trouwens het waren niet speciaal haar armen. Het waren de ondergeschikten van haar oom. Maar zij kon er de oogen niet voor sluiten, dat deze er allerellendigst aan toe waren. Zoo sprak het vanzelf, dat de gierigheid van den ouden Banneman een vloek was in de streek, en ook hier kon zij er niets aan veranderen. Maar soms lag het als een looden last op haar, dat zij al die dingen wist, terwijl zij meteen geen uitweg kende. Zij spaarde zooveel mogelijk uit op haar eigen kleeren, om te helpen; zij werd ook schriel en berekenend. Zij leefde in een heel klein kringetje, omdat om haar heen de moeilijkheden lagen opgestapeld, maar in dat kleine kringetje van dagelijksche armelijke belangen in, worstelde en bad haar ziel om meer liefde.

„Ik hoop, dat ik morgen ook zulk mooi weer zal hebben als vandaag,” verbrak zij eindelijk de stilte, „dat is prettiger met het rijden.”

„Morgen,” schrikte hij op, „wat is er morgen?”

„Dan is Cornélie jarig — en dan komt Arnold mij halen. Dat hadden we immers al afgesproken.”

„Die zusters van jou zijn altijd jarig. Maar je moet het zelf weten, om een hoofdpijndag te halen. Je kunt heelemaal niet tegen dat rijden en die stadsche drukte. Je ziet er altijd uit als je terugkomt, alsof je in een meelton bent gevallen.”

Ursula's spits muizengezicht lachte, hoewel zij bij zichzelf moest toegeven, dat die lange ritten haar doodelijk vermoeiden en zij den volgenden dag niet uit haar oogen kon zien van de hoofdpijn.

„'t Gaat wel weer over,” zeide zij opgewekt.

„'t Gaat me ook niet aan. Maar dit wil ik je wel zeggen, dat als je ziek wordt, je het zelf moet weten. Je kunt dan blijven liggen, waar

je ligt, want als Drika jouw werk er ook nog bij moet doen, heeft die geen tijd om je na te loopen."

„Maar ik zal er wel niet ziek van worden," weerde zij zachtmoedig af. Zij was zoo gewend aan zijn booze uitvallen, dat zij de onaangenaamheid er van niet meer opmerkte. Zij wist trouwens welk een afkeer hij had van zieke menschen. Zijn vrouw had hij ook niet rustig ziek kunnen laten zijn en zij had jaren met geduld haar kwaal verdragen, niet durvende uiten hoeveel zij soms leed. In dien tijd was Ursula bij haar gekomen. Het was in den druksten tijd van inmaak geweest, dat zij aan haar schoonzuster De Roos in Doesburg had geschreven, of een van haar dochters haar kon komen helpen, omdat zij minder sterk was dan vroeger, 't liefst Ursula, had zij er aan toegevoegd. 't Was vanzelfsprekend geweest. Wat hadden de andere dochters moeten doen op het eenzame buitentje? Zij, die veel uitgingen, en die allen bewonderd werden? Ursula zelf had het ook zoo gevonden. Zij vroeg niet, toen haar moeder haar in de groote achterkamer de vraag voorlegde, „waarom juist ik?" Het bestaan op Sans Souci was eenzaam en teruggetrokken en in dat bestaan behoorde zij. Zij was toen twintig jaar. Zij ging, en de dankbare uitdrukking die zij in de lijdende oogen van haar tante had gezien bij haar komst, had voorgoed den prijs betaald van haar daad. Twee stille naturen, een vereenzaamd leven doorworstelend, hadden zij zich zeer aan elkander gehecht. Ursula was in die jaren gelukkig geweest, hoewel de verpleging haar dikwijls voor haar zwakke krachten haast teveel was en zij zich altijd zeer moe gevoelde. Het was op een schemerdonker theeuur geweest, toen het theelichtje brandde op de tafel, dat haar tante, uitgeput neerliggende op de groote canapé, haar bij zich geroepen had.

„Nu moet ik je wat vragen," had haar klanklooze stem gezegd — en Ursula had met angst op haar ingevallen gezicht gestaard. — „Als ik er niet meer ben, wil jij dan bij oom blijven?"

„Als oom het zelf graag heeft —" had zij wat onbeholpen geantwoord — aarzelend.

„Ik heb het hem gisteren gezegd, dat ik het je vragen zou," was de klanklooze stem doorgestaan — „oom vond het goed. Hij zou nooit zoo iets zelf vragen." De droeve oogen staarden voor zich uit over

het wijde land, dat achter de ruiten zichtbaar was — „zie je, als oom alleen achterblijft, wordt hij heelemaal eenzelvig.”

Ursula had zwijgend geknikt, met toegeschroefde keel.

„En als hijzelf dan eens ziek werd, zou er niemand misschien zijn die hem oppaste.”

Hij had nooit geduld gehad met haar kwaal, maar hieraan dacht zij niet. Zij dacht alleen aan het steeds meer in verval geraken van dat menschenleven, dat haar zoo dierbaar was. Ursula's oogen waren vol tranen geschoten: „Als oom het graag heeft,” had zij met licht trillende stem geantwoord, „zal ik blijven. En wanneer zij het thuis goed vinden,” maar meteen had zij geweten, dat daar geen bezwaren zouden zijn.

De zieke had toestemmend geknikt. „Weet je, wat oom wel zei —” begon zij aarzelend — „dat je niet moest rekenen, dat je dan later van hem zou erven. Oom wou vrij blijven.”

„Natuurlijk,” antwoordde Ursula eenvoudig. „Ik had er niet aan gedacht.”

„Dat wist ik wel. Maar oom stond er op, dat ik het je zeggen zou. Je moet denken dat oom altijd denkt, dat als zij was blijven leven, het vanzelf voor haar was geweest.”

Ursula had gezien hoe de bleeke lippen in het oudachtige gezicht even beefden — „zij —” dat was het dochttertje van twee dagen, dat er geweest was en waarover niet gesproken werd, maar dat nooit werd vergeten.

In het stille schemerdonkere vertrek was toen met veel lawaai haar oom binnengekomen, die toen nog vlug en krachtig was, niettegenstaande zijn zestig jaren, en had met klinkende stem om de thee gevraagd. Alsof zij sterker was dan zooeven had de zieke zich wat opgericht en had met duidelijke stem gezegd: „Bannerman, Ursula zal later hier blijven, zoolang je haar hebben wilt; en zij weet, dat zij niet op de erfenis kan rekenen.” „Dus dat wèèt je,” had hij bijna dreigend tot haar gezegd.

„Ja, oom.”

Nooit meer was dit gesprek aangeroerd geworden. Nog eenige weken had haar tante ziek gelegen; was toen stil gestorven achter de groen saaien bedgordijnen. Alsof er niets gebeurd was, had haar

man na de begrafenisdagen zijn gewone leventje hervat, en Ursula leidde het huishouden. Dit was nu vijftien jaar geleden, en zij was acht en dertig jaar geworden.

Den volgenden morgen was het grauw weer, een fijne motregen hing als mist over het land. Om tien uur stond de barouchette met de twee dampende paarden voor de voordeur. Arnold de Roos, die voor zat bij den koetsier, stapte uit om zijn zuster te helpen, die in de gang bezig was haar mantel met capuchon om te doen: „Oom komt niet uit zijn kamer,” zeide zij hem, „hij heeft teveel jicht.”

„Dan zal ik er even heengaan.” Hij keerde naar het rijtuig terug om zijn twee zoontjes er uit te halen, die mede oom Banneman moesten begroeten. In uitstaande jasjes, de petjes in de hand stonden zij in de rookerige muf-kille kamer en bogen. De oude man reikte hun geen hand toe. Vanuit zijn leuningstoel bij het raam zag hij op naar zijn neef, die als een toonbeeld van kracht en gezondheid achter zijn zoontjes stond. „Augusta laat zich excuseeren, oom,” zeide hij goedig, „het regent zoo, anders was zij ook graag uitgestapt om u even te zien.”

„Niet veel aan me te kijken,” gromde de ander terug. „Je paarden zien er warm uit.”

„Flink gereden! We waren wat laat.”

„Natuurlijk. Zeker je vrouw. Vrouwvolk is altijd te laat.”

„Maar Ursula was mooi op tijd,” zeide Arnold met een goedigen grijns, — „kom jongens, we zullen moeder niet langer laten wachten.”

De twee jongetjes bogen weer. Hun vader reikte zijn hand naar den ouden oom, maar deze deed alsof hij het niet zag. Hij bleef ook pal zitten: veel te stijf en pijnlijk. — „Goede reis,” zeide hij alleen.

„Dag oom,” zeide Arnold nog eens, „tot vanavond.”

Ursula zat al in het rijtuig, naast haar schoonzuster. Haar oom zag de kinderen instappen en Arnold plaats nemen naast den koetsier. De paarden trokken aan. Heel de familie boog in de richting van zijn venster, en toen het rijtuig het tweede hek uitgereden zijnde, op den zandweg weer langs kwam, wuifden eenige handen door het portiersraam. Maar hij gaf geen teeken terug. Hij mocht Arnold anders wel — daar was nooit critiek in die goedige oogen en hij was altijd

hulpvaardig. 't Was ook een slimme zet van hem geweest een rijke vrouw te nemen; hij had het nu ruim. Maar hij was hem niet zuinig genoeg; en die Augusta was zoo'n ijdeltuit. Hij had het best gezien: weer een hoed van *comme ça*. 't Was alsof het geld niet òp kon. Enfin, dat moest die Arnold zelf weten, maar hem beviel het niet.

't Was kil in zijn kamer. Nauwer trok hij de plaid om zijn beenen; zijn verkleumde vingers konden nauwelijks zijn pijp stoppen. Maar hij kon toch niet besluiten, om de meid te bellen en de kachel aan te laten maken. Iederen dag zonder vuur was weer zooveel turven gewonnen op den wintervoorraad.

In den motregen reed het rijtuig over den breeden hobbeligen weg naar Doesburg. Ursula wikkelde zich vast in haar omslagmantel. Zij was kouwelijk en zij vond de zijden japon niet warm. Zij had Augusta gevraagd naar de nieuwe keukenmeid, die zij had; en toen deze hierover haar meening had gezegd, was er stilte ingetreden. Augusta was nooit spraakzaam. Zij was mooi, blozend, zwaar en droeg heel mooie kleeven van stijf uitstaande zijde, maar verroerde zich zelden. Naast haar zonk Ursula in het niet, een heel klein plaatsje innemend, haar wat schuwe oogen vriendelijk gericht naar de jongentjes, die nu en dan een opmerking maakten over hetgeen zij zagen.

't Was een verademing, toen zij in vlugger tempo de stad binnenreden en toen voor het groote huis stil hielden.

Met veel omhaal en gepraat, waarboven alles uit Arnolds drukke stem klonk, ontdeden zij zich in de zitkamer van al de mantels en omslagdoeken, geholpen door Pauline en Annette die waren toegeschoten, Pauline slank en kwijnend in donker lila; het bruine haar in pijpkrullen, die een fijn teer gezicht omlijstten. Pauline de Roos was de romantische onder haar zusters, daar hing over haar de waas van een tragischen roman van een jongen officier, die om haar hand had gedongen en kort daarna was overleden na een val van zijn paard. Annette droeg het haar in *bandeaux*; zij had heel vriendelijke grijze oogen, die altijd als vragend gericht waren op haar zusters: om Pauline's geheimzinnige natuur te ontraadselen en om Cornélie's wenschen te voorkomen.

Cornélie de Vair was de meest indrukwekkende van haar allen. Nu ook op haar verjaardag zat zij als een koningin in haar leuning-

stoel bij het raam en nam de gelukwensen in ontvangst. Verscheidene kennissen kwamen ook op dit uur. Het was druk met koffieschenken. Ursula, schuchter, hielp mee. Nooit besepte zij zoo haar onaanzienlijk uiterlijk als hier onder haar zusters, en altijd weer rustten haar blikken met verwondering op Cornélie's regelmatige hooghartige trekken, op het zwarte haar in bandeaux onder een kanten muts en dat glanzend scheen als haar zwart zijden japon. Cornélie veranderde nooit. Met haar luide stem vertelde zij aan iedereen, dat haar zoon niet kon overkomen, daar hij nu in Maastricht in garnizoen was: dat was te ver, maar hij had haar een doos geconfijte vruchten doen toezenden, waarover iedereen bewonderende uitroepen had.

Er werd vroeg gegeten, een lang maal. Zij waren toen onder elkander en Cornélie merkte al spoedig op: „Jan Banneman is er geweest. Hij was in de buurt om zijn goederen. Hij heeft ook oom een bezoek gebracht.”

„Ja,” zeide Ursula. „Hij heeft bij ons theegedronken.”

„Hij was er over uit,” vervolgde Cornélie, „dat oom zoo achteruit ging, vooral wat zijn humeur betrof.”

„Och ja, och ja,” weerde Ursula wat af, „oom heeft dan last van de jicht.” Maar Cornélie liet niet los. „Hij vond hem gieriger dan ooit, brommerig, onaangenaam. Daarbij was het heel koud bij hem, er werd nog niet gestookt, al was het al November.”

Ursula had het gevoel, dat zij een examen onderging. „De zon had 's morgens vroeg geschenen,” legde zij uit.

„Je hoeft hem heelemaal niet te verontschuldigen,” verklaarde Cornélie beslist. „Wij weten allemaal wie oom Banneman is. Maar het was alleen wat vervelend Jan Banneman er zoo over te hooren, want hij vond oom onvriendelijk tegen jou en hij vroeg ons zoo instantelijk of wij dat wel wisten, alsof hij vond, dat wij je dan terug moesten laten komen. Maar ik heb hem toen geantwoord: „Ursula wéét, dat zij hier bij ons haar thuis heeft, zij hoeft er geen minuut langer te blijven dan zij wil.”

Haar arends-blik richtte zich op Ursula, die een kleur van ontroering had gekregen bij de uitdrukking: Ze wéét dat zij hier haar thuis heeft. „Nee, natuurlijk,” zeide zij hakkelend, „ik zit er niet gevangen.”

„Hij was zoo onder den indruk van het ongezellige van Sans Souci, dat hij vroeg of oom tenminste zijn dankbaarheid zou toonen door je te laten erven.”

„Nee,” zeide Ursula, „dat weten we immers.” Arnolds zware lach daverde over haar woorden: „Ook een slimme manier van Banneman om er achter te komen, of hij nog kansen heeft!”

„Hij maakte zich (als je hem gelooven wilt) anders geen illusies,” vervolgde Cornélie, „oom was zoo boos tegen hem geweest, omdat hij verteld had, dat hij het Hassing wilde opknappen. Hij zei: „ik heb het verbruid bij oom, die zou wel willen dat iedereen zoo gierig was als hij: Het is verschrikkelijk zooals ooms boerderijen er uit zien.”

„'t Kost ook heel wat,” bromde Arnold tegen. Hij hield niet veel van Banneman, die een Hollander was geworden in zijn oogen en hij vond, dat als oom zoo armelijk wilde wonen, niemand zich daarmee behoefde te bemoeien. „Jan kan het veel beter doen. Hij is zoo rijk door zijn moeder.”

„Maar de boerderijen zouden in waarde stijgen als zij beter waren onderhouden,” antwoordde Cornélie, die geen tegenspraak duldde en Pauline voegde er aan toe: „Hij voelt voor algemeene opheffing van den arbeidersstand. Hij heeft ons daar zeer mooi van verteld.”

„'t Kan zijn, 't kan zijn! Maar geld kost het; en wie zegt ons, of oom dat heeft? Zijn pachten zijn niet hoog; hij int niet veel, zou ik denken.”

„De geheele toestand is verknoeid,” zeide Cornélie, „als alles in orde was, zou oom betere pachten kunnen vragen; nu sukkelt alles voort.”

Ursula luisterde met nadenkende oogen. Als Jan Banneman nu later maar erfde! Dat zou goed zijn. Hij was toch de zoon van ooms eenigen broeder. Maar dit scheen niet te rekenen in ooms gevoelen. Zij waren kinderen van ooms zuster. Jan Banneman ging toch beslist voor. En als zij dan weg moest van Sans Souci, dan kon zij bij haar zusters terugkeeren. Dit was immers altijd haar thuis. Zij had haar erfdeel er ook nog in. Het zou wel prettig zijn weer in het stadje te zijn en van alles te vernemen, maar toch vreemd altijd stemmen om je te hooren en nooit alleen te zitten in de kamers. Vermoeiend zou het wezen.

Toen zij om vijf uur wegreden, in den schemer, het schijnsel van de lantarens weerkaatsend in de glimmend natte straten, voelde zij dubbel hoe vermoeiend zulk een dag was — en in het donkere rijtuig, hobbelen over de slechte wegen, werd nog minder gepraat dan in het gaan. Zij was toch blij, dat zij weer naar Sans Souci ging.

De luiken waren nog niet gesloten van het huis, toen de paarden voor de deur stil hielden, maar ook scheen uit de ramen geen licht. Op het luide bellen werd de deur door oude Drika geopend, een lantaarn in de hand. „Zit mijnheer nog te schemeren?” vroeg Arnold als grap, maar zij antwoordde, geheel niets beseffends: „Ja, dat doet ie altijd tot zeven uur.”

„Is mijnheer in de zitkamer?” vroeg Ursula, die bij het onzekere schijnsel van de lantaren haar goed afdeed.

„Mijnheer is maar in zijn eigen kamer gebleven. Ik heb mijnheer daar zijn thee gegeven.”

Arnold deed de deur open: „Dag oom,” klonk zijn heldere stem, „hier breng ik u Ursula weer terug.”

In de donkerte kuchte de oude man, als iemand, die wakker wordt: „Ursula, wat zeg je? Ursula terug.”

„Ja, we zijn immers naar Doesburg geweest. De wegen waren zoo slecht. 't Is regen, al maar regen. U moest de kachel aanmaken, oom, de vocht is slecht voor de meubels.”

„Ja, ja, daar kun je wel gelijk in hebben.”

„Hier is Ursula, oom!” toen deze binnenkwam met een kaars, die zij uit de andere kamer had gehaald: „Dan ga ik maar weer. We moeten nog 1½ uur rijden zoowat, want op den weg moet je wel stapvoets gaan iederen keer. Nu oom, tot ziens, en 't beste met de jicht.”

Hij lawaaide de kamer weer uit. Een oogenblik later zette het rijtuig aan. Ursula, 't gezicht tegen de ruiten gedrukt, keek het na. Zij onderscheidde de donkere silhouetten der paarden, beschenen door de lantarens, als een zwarte massa was het rijtuig.

Toen draaide zij haar moe wit gezicht naar den ouden man: „Het is al bijna souper tijd, oom,” zeide zij vriendelijk — „ik zal de lamp laten brengen in de andere kamer.”

„k Ga vroeg naar bed,” bromde hij lusteloos, „dat is het beste voor de jicht.”

„'t Was ook zoo kil vandaag,” zeide Ursula. „Drika had de kachel wel aan kunnen maken.”

„'k Vond het niet noodig,” snibde hij terug.

't Was alsof het in de andere kamer nog killer was. Met verkleumd gezicht zat Ursula in haar zijden japon aan en at met moeite een stukje brood, terwijl met bevende vingers, die geen kracht meer hadden door koude en jicht, de oude man zijn boterhammen sneed. Ursula beschouwde hem met medelijden: Wat een langen dag moest hij gehad hebben in de koude en in de vocht en ondertusschen hadden zij, gezellig bijeen gezeten, het over zijn erfenis gehad. Jan Banneman had gevonden, dat hij achteruit was gegaan, en dat alles zoo ongezellig op Sans Souci was. Was dat haar schuld? Als dat bejaarde leven eenmaal afgesneden werd, had zij er dan voor gedaan, wat zij kon?

Met uiterste krachtsinspanning trachtte zij in haar moe hoofd haar gedachten te verzamelen en iets te bedenken, wat hem belang kon inboezemen, uit al die verhalen, die zij in de stad gehoord had.

Maar hij luisterde half.

„Den hoeveelsten hebben wij vandaag?” vroeg hij eindelijk.

„Den negenden November, oom.”

„Nou, dan zijn er toch negen dagen weer gewonnen met de turven. Laat Drika morgen de kachels maar aanmaken. Je broer zei: 't was zoo slecht voor de meubels, die vocht.”

„Dat geloof ik ook,” stemde zij in. Zij durfde geen blijdschap te toonen, bevreesd, dat hij dan denken zou, dat het kachels branden een te groote weldaad was — en even ging het voor haar heen: „gelukkig, dat hij op de meubels attent is gemaakt; die gaan voor, bij de menschen.”

Geen belangstelling voor haar mededeelingen, geen vraag naar bekenden: alleen zijn geld en zijn meubels. „Dat was zoo toegenomen,” had Jan Banneman gezegd. Hij was steeds erger geworden. Zij kon die gedachte maar niet kwijt raken. Misschien kwam het door de tegenstelling van de verwarmde kamers, vol stemmengeroes in het groote huis in Doesburg, met de donkere, koude kamer waarin zij bij haar thuiskomst haar oom had gevonden, dat zij steeds het besef had, dat hem was te kort gedaan en dat zij hiervoor aansprakelijk was.

Dadelijk na het souper begaf hij zich naar boven. Zij wilde hem helpen met het opendoen van de deur, maar hij snauwde haar af, door te vragen, of men haar in Doesburg gezegd had, dat hij zoo verzwakt was en zij moest hem alleen verder laten strompelen. Neen, goed was er aan hem niet te doen. Zelf ging zij ook heel vroeg ter ruste. Zij was doodmoe. Maar toen zij tegen haar hooge kussens lag, en langs de witte gordijnen heen keek in de rustige kamer waar het oliepitje zoo stil brandde achter het wit porseleinen schermje, viel zij toch niet in slaap. Met een zeker heimwee dacht zij aan de wereld van haar mooie zusters, die niettegenstaande haar bekrompen omstandigheden zulk een positie wisten in te nemen in het stadje. Zij hoorde weer de krachtige betoogingen van Cornélie, en ook het pianospel van Pauline, die na het eten gespeeld en gezongen had een droeve romance. Annette's liefhebberij waren haar bloemen, die zij ook mooi wist uit te schilderen met waterverf.

Zij beteekende zoo weinig in vergelijking met haar en zij wist daarom niet, of zij wel ooit haar plaats er weer zou kunnen innemen. Haar plaats was hier. Maar had zij die wel goed vervuld? Zij had wel haar best gedaan. Maar 't had niets gegeven. Gieriger, harder was de oude man geworden. Nog meer eenzellig dan vroeger, juist waarvoor zijn vrouw zoo gevreesd had — en heel het bestaan op Sans Souci was ongezellig en koud — en doodsch.

Het kon niet anders. Haar moede oogen vulden zich met brandende tranen, niet uit zelf-beklag om haar eigen moeite noch uit bitterheid, maar hierom, dat er naast haar een leven te gronde ging, zonder dat zij er iets aan kon veranderen, en omdat het toch zoo héél droevig was, dat zooveel verviel, zonder dat iemand het kon herstellen. Zij had haar fijne witte handen gevouwen op het dek en haar oogen gesloten. Langzaam gleed een traan over haar mager gezicht.

Haar ziel, vol verdriet, keerde zich tot Hem, Dien zij altijd bij zich geweten had, sinds zij als heel klein meisje in haar ouderlijk huis door een piëtistische Duitsche kinderjuffrouw was opgevoed geworden.

„Ik heb niets bereikt, Heer,” klaagde het in haar, „mijn handen zijn leeg. Maar Gij weet, hoe zwaar het is.”

Lang lag zij zoo met gevouwen handen. Om haar heen de

diepe stilte van haar lage kamer. Toen ineens hoorde zij den regen kletteren tegen de ruiten en den wind door de boomen klagen, varend over het eenzame huis. Op het donkere portaal achter haar gesloten deur kraakte de vloer alsof er iemand liep. Het was het oude hout, het was de tocht; zij was niet bang, zij kende ieder geluid. Maar toch was het haar alsof het een spookhuis was, want hier heerschte het kwaad.

Zou de oude man, die aan d'overkant van het portaal in zijn schaars verlichte kamer te bed lag, weten, dat hij degene was, door wien de ergernissen kwamen? Zij meende van niet. Eens toen de dominee met een vraag voor de diaconie bij hem was gekomen, had zij hem hooren uitvaren, dat het niet aanging hem verwijtend aan te zien, omdat hij weigerde. Hij was een man, die zijn zaken goed beheerde, als iedereen zijn voorbeeld volgde, zou er niet zoo een armoede zijn, maar de menschen wisten niet, wat zuinigheid was. En deed hij niet tegenover zijn familie wat hij moest? Woonde niet al bijna twintig jaar een nichtje bij hem in? Zij had toen begrepen, hoe hij den toestand zag; en sindsdien had zij zich afgevraagd of hij haar aanwezigheid wel als noodzakelijk voor hem beschouwde? Zij durfde het toch niet vragen, zij had immers gezegd, dat zij blijven zou, zoo lang hij het graag had; en hij beduidde haar niet weg te gaan. Neen, hij vond zichzelf niet schuldig, hij was maar een voorzichtig man, die zijn goed zorgvuldig beheerde. Hoe blind kon een mensch zijn, hoe blind.

Het maakte haar angstig. Misschien wist zij ook niet, hoe dwaas en blind zijzelve was.

„Maar Gij, Gij,” smeekte haar ziel in aanbidding, „Gij zijt het Licht der wereld, o Heiland.”

Dien winter wandelde de oude Banneman niet meer, ook reed hij niet meer in het oude rijtuig met het boerenpaard naar Zutphen, zooals hij vroeger wel deed om zijn notaris te spreken en zaken te doen. 't Maakte hem onrustig en een paar maal kwam de notaris hem opzoeken, omdat hij hem dit gevraagd had. Soms kwam de dokter een praatje maken, als hij in zijn tilbury langs reed. De dominee, hoewel hij wist, dat hij niet zeer welkom was, kwam ook

een paar keer — maar wat was dat op al die vele, vele dagen. Eens toen de sneeuw dik lag, verscheen met belgeklinkel Arnold met de arreslee, waarop zijn oom de opmerking maakte, „dat hij de boter er uit braadde.”

Op een Maartdag, toen er al iets lenteachtigs in de lucht was, stond hij weer tegenover Ursula in de gang van Sans Souci, maar ditmaal met een gezicht vol deelneming, want hij was gekomen op haar tijding, dat dien morgen heel vroeg haar oom was overleden. Bleekjes en kleintjes zat zij toen tegenover hem in het spreekkamertje achter, waar zij het luik op een kier kon hebben: voor was alles dicht; en vertelde hem, hoe hij den vorigen avond zoo koortsig had geschenen. Zij had lindebloesem-thee voor hem klaar gemaakt; en toen zij hem die op bed bracht, had zij zich toch wat bezorgd gemaakt en was opgebleven. Drika was later den zoon van den boer gaan wekken en deze was naar den dokter gegaan — maar het had alles met die groote afstanden lang geduurd. Zij had al dien tijd stil bij hem gezeten. Hij had weleens naar haar gekeken, maar hij had niets meer gezegd. Toen de dokter kwam sliep hij — en hij was niet meer wakker geworden. De dokter was bij haar gebleven.

Arnold luisterde met bleek gezicht. Hij hield niet van sombere verhalen — en hij huiverde van de gedachte, dat zijn zuster daar alleen in den nacht was geweest.

„Lieve tijd, Ursula,” zeide hij medelijdend, „was je niet bang, toen Drika ook al weg was?”

Zij schudde het hoofd, dat zoo moe weggezakt was tusschen haar schouders. „Dat was immers maar even en trouwens,” — voegde zij er eenvoudig aan toe — „alleen ben je toch eigenlijk nooit.”

Dit was het eenige, wat zij hem kon zeggen. Zij kon hem niet uitleggen, hoe zij in die uren, dat zij daar zat bij het bed van den stervende, alleen had kunnen denken aan die ziel, die de aarde ging verlaten en hoe vurig zij voor hem gebeden had. In dat eenzame huis, in die wijde donkerheid, was het bidden van haar ziel geweest als een stil brandend licht, ook voor hem, die heenging, maar dat wist zij niet. Zij wist alleen, dat zij in die schemerdonkere ziekenkamer niet verlaten was geweest.

„Neen, daar heb je wel gelijk in,” antwoordde Arnold goedig met

iets verlegens, zich bedenkend dat Ursula heel „godsdienstig” was. „Maar ik ben toch maar blij, dat de dokter bij je bleef verder. Ik zal natuurlijk voor alle verdere drukte zorgen.”

Verscheidene neven kwamen over voor de begrafenis, uit eerbied voor het oudere geslacht, dat met hun oom was geëindigd. Cornélie had willen komen, om Ursula te helpen met de drukte van dien dag, maar zij was verkouden, en Annette verscheen alleen. Vriendelijk en zacht stond zij Ursula bij met het in orde maken van de collation, Augusta had haar man vergezeld, maar zij spande zich niet in en keek alleen toe, met haar tevreden glimlach op het blozende gezicht.

't Duurde nog lang eer de heeren terugkwamen van het kerkhof. Allen hield dezelfde vraag bezig: Wat zou het testament uitwijzen? Want dat er een testament was, had de notaris verzekerd, die ook uitgenoodigd was — maar men sprak er niet over. Alleen Ursula scheen niet in spanning. Zij was het ook niet. Haar zou niets te beurt vallen; zij zou naar Doesburg terugkeeren — en een nieuwe eigenaar zou licht beter zijn dan de vorige. Och, arme oom Banneman.

Het oogenblik brak aan, dat de notaris zijn mededeelingen zou doen. Met eenige plechtigheid sloeg hij het testament open — en temidden van een diepe stilte las hij de gebruikelijke termen voor, waarop volgde: „en maak tot mijn universeele erfgename mijn nichtje Ursula Jacoba de Roos.”

Een schok voer door alle aanwezigen. Ursula zag verbijsterd op: „Ik,” stamelde zij, „ik . . .”

„Ja, gij, Ursula,” zeide Jan Banneman plechtig, op wien alle blikken zich even gevestigd hadden, „en ik ben hoogst dankbaar, dat oom Banneman het zoo beschikt heeft, want ik geloof, dat ik wel uit aller naam spreek, wanneer ik zeg, dat gij dit verdiend hebt. Wie onzer zou het zoovele jaren lang hier uitgehouden hebben en tot het einde toe met zulk een trouw oom hebben verzorgd?”

Ursula's lippen beefden. „Maar ik deed toch niets bijzonders,” weerde zij af, maar zij zag zoovele glimlachende tevreden gezichten om zich heen, dat het besef tot haar doordrong, dat 's levens warmte nu ook haar omringde.

De neven van den kant Banneman waren òf te rijk, òf hadden zich te weinig ooit om den vreemden oom bekommerd, om echt teleur-

gesteld te zijn; en de familie De Roos voelde Ursula's erfenis als haar in het geheel gedaan en straalde van voldoening. Natuurlijk had Ursula het verdiend. Zij had nooit haar post verlaten. Zij had haar tante reeds verpleegd. Men zou het in de streek zeker heel prettig vinden, want iedereen kende „juffrouw Ursula”.

„Nu krijg je zaken te doen, Ursula,” zeide Arnold hartelijk. „Maar ik zal je wel helpen.”

„Heel graag,” antwoordde Ursula argeloos.

Zij was doodmoe. Zij kon al die indrukken niet verwerken. Zij kon alleen met een dankbaren glimlach al die bevestigingen aanhooren en het dankbaarste was zij wel gestemd, toen het laatste rijtuig verdwenen was; en zij weer alleen van de gangdeur, waar zij het nagekeken had, terugkeerde naar de kamer. De bordjes en glazen waren al eerder weggehaald door Drika, die dien dag een meisje uit het dorp als hulp er bij had. Alleen de stoelen stonden nog in een vreemd verwarden kring. Ze zette ze ieder op zijn plaats; en toen zij als iederen middag neerzat in de vensterbank, toen kon zij pas indenken wat er gebeurd was; zij zou hier blijven. Zij zou iederen dag weer haar thee drinken aan de ronde tafel, met de witte nis achter haar en met het uitzicht op het wijde land door de smalle ramen. Zij zou blijven zorgen, dat de oude meubels nog blonken; en dat de gesleten gordijnen werden gestopt. De tranen kwamen in haar oogen; het zou nu alleen voor zichzelf zijn. Zij zou blij zijn geweest, als zij nu het driftige stampen van zijn wandelstok weer in de gang had gehoord en zij hem had zien binnenstropelen. Wat zou hij dan gebromd hebben over al die gasten, die van zijn geld hadden gegeten en gedronken. Zij glimlachte weemoedig om die dwaze gedachten; het waren immers de gasten geweest van zijn begrafenis. En nu zat zij hier in zijn plaats. Zij zag uit over het land, waarop het winterkoren al zoo groen was. Zoo had zijn vrouw het jaar na jaar zien worden, en hijzelf ook: beiden waren er nu niet meer. Zij alleen was er nog, maar met haar oude Drika en de menschen in de buurt: voor hen kon zij wat zijn. Haar zusters zou zij ook te logeeren kunnen vragen. Ze bleven den geheelen zomer altijd in de stad; nu konden zij naar buiten komen, Sans Souci zou een geliefkoosd buitentje worden in de familie; als het tenminste niet teveel kostte! maar zijzelf was het zoo zuinig

gewend; zij zou kunnen sparen voor die grootere uitgaven.

En zoo zat zij daar in het wegstervende westerlicht in de vensterbank: kleine, vreemd gebochelde gestalte in 't zwart; en zag uit over haar landerijen, „die God mij gegeven heeft,” dacht zij — en luisterde naar de stem van haar hart, die vertelde, dat zij hier zou worden de goede prinses, die haar mooie zusters uitnoodigde in haar eigen huis, en die de armen steunde. Zij wist eigenlijk niet, of zij dit sprookje wel kon gelooven — het waren ook nog maar vage plannen — maar in het diepst van haar gloorde toch de verwachting voor de toekomst.

Toen zij echter gansch alleen aan het souper zat, in 't licht van de olielamp, die altijd eerst zoo laat had mogen opgestoken worden, was het haar weer alsof hij toch over haar moest zitten, met zijn bevende vingers zijn brood snijdend, en met loerende oogjes toeziende, of er niet teveel boter werd gebruikt. Ach, arme oom Banneman; even weer stonden haar oogen vol tranen.

Van Cornélie kwam al spoedig een brief, om haar te zeggen, hoe het bericht waarmede Annette thuis was gekomen, haar verheugde en hoe blij zij was, dat Ursula nu de belooning had gekregen voor al haar moeilijke jaren. Zij hoopte eens spoedig te komen; als zij voor haar jaarlijksche logeatie naar Arnold ging, zou zij als gewoonlijk op Sans Souci voor een paar uur zich ophouden. Misschien kon Ursula wel haar rijtuig sturen naar Doesburg om haar te halen, en als Arnold dan weer kwam vanuit Zutphen, was dat mooi geschikt. Onthutst keek Ursula op die woorden „haar rijtuig.” Het was alsof zij equipage hield. Maar zij had immers geen paard; de boer kon dit onmogelijk missen in de week. Alleen op Zondag bracht het haar naar de kerk, omdat de afstand zoo groot was. Oom gebruikte het ook nooit, soms 's winters als er geen werk was. Neen, Cornélie vergiste zich heelemaal — en vaag voelde zij het ook als iets oneerbiedigs tegenover den gestorvene, om nu dadelijk alles te veranderen. Maar het kón ook niet. Daar was nu veel te veel werk op 't land. Zij legde dit in een brief uit, en vroeg of haar zuster nu maar wilde doen als vroeger.

„Natuurlijk,” antwoordde Cornélie in den brief waarin zij den

datum van haar komst meldde, „kan ik doen zooals vroeger, maar ik dacht, dat wij nu in andere omstandigheden waren.”

Het was met eenige onrust, dat Ursula haar op een stralenden Meidag zag uitstappen voor de deur van Sans Souci. Statig daalde zij de trede af en boog zich voorover om haar zuster te omhelzen. Samen gingen zij de gang binnen: „Onveranderd,” zeide Cornélie om zich heenziende terwijl zij zich van haar shawl ontdeed. „Het is alsof oom zoo uit zijn kamer moet komen.”

In de zitkamer had Ursula koffie en brood klaar gezet, maar Cornélie wenschte eerst het heele huis te zien. Zij was eigenlijk nooit overal geweest. Zij prees de netheid, die er heerschte, en die men bij zoo iemand als oom niet verwacht zou hebben. Ursula voelde er in, dat haar de eer er van werd gegeven en dit monterde haar op.

„Maar verveloos was alles wel,” besloot Cornélie, toen zij teruggingen naar de zitkamer, „en ooms kamer mocht wel gewit worden, of behangen. Daar mocht zeker nooit veel schoongemaakt worden, maar nu kon Ursula daar mooi een eetkamer inrichten, want als zij later logé's kreeg was het niet prettig de zitkamer voor alles te hebben, en wat zou zij anders doen met dat stofnest? De boekenkasten konden wel naar den zolder.”

Ursula luisterde met zinkenden moed. Het was zoo vreemd alles zoo gedecideerd te hooren uitspreken, waarover zij wel in haar eenzaamheid gedroomd had, maar waaraan zij niet daadwerkelijk nog wilde beginnen, ook uit piëteit.

„Ik wilde ooms kamer voorloopig nog zoo laten,” zeide zij wat stroef. „Het is nog maar zoo kort geleden dat hij stierf.”

„Natuurlijk, natuurlijk,” zeide Cornélie plaatsnemend in den leuningstoel, dien Ursula voor haar bij de ronde tafel had geschoven, „de vormen moet je in acht nemen. Maar ik dacht meer, dat het wel gemakkelijk zou zijn, als wij samen van den zomer komen logeeren — altijd als het je schikt,” liet zij beleefdheidshalve er op volgen, „maar je schreef verleden, dat je hoopte, dat wij eens zouden komen logeeren.”

„Ja, zeker,” zeide Ursula zich dwingend gulheid te leggen in haar toon, zij had het ook geschreven en zij was blij geweest, dat zij het had kunnen schrijven, maar in haar idee was dat voor de toekomst.

„Pauline en Annette vonden het ook heel prettig,” zeide Cornélie nederbuigend, terwijl zij haar kopje koffie opnam. — „Je hebt goede koffie, Ursula; — en we hadden zoo gedacht, of het niet geschikt zou zijn, als wij van den zomer met ons drieën kwamen voor zes weken of twee maanden. Dan sluiten wij het huis.”

Ursula knipte zenuwachtig met haar oogen. Zij ging wat verzitten, voor zij sprak. „Van den zomer al samen,” aarzelde zij, „dat is al zoo gauw, ik heb maar één logeerkamer — en — Drika is zoo oud. Die kan dat alles niet alleen doen.”

„Maar je hebt toch ooms slaapkamer? Als je die nu eens wat liet opknappen. Het is nu half Mei. Half Juli kan die kamer toch wel gewit en geveerd zijn? Wij zullen je wel helpen met nieuwe gordijnen te naaien, want die zijn zoo kapot. En kan bij Drika niet weer dat meisje komen, dat op de begrafenis hielp?”

Ursula had het gevoel, dat zij benauwd werd. — „Maar dat kost toch allemaal geld,” stamelde zij. „Ik vind het heel jammer, maar ik geloof niet, dat het zal kunnen.”

„Wij hebben zeer goed ingedacht dat het geld zal kosten,” zeide Cornélie onverstoorbaar, „want we hebben gedacht, dat het dan voordeelig voor je zou zijn als jij 's winters hier het huishouden opbrak, en dan bij ons kwam logeeren, b.v. voor twee maanden.”

Het is niet gelijk, dacht Ursula, jullie zijn drie, en ik alleen, maar zij vond het onvriendelijk dit uit te spreken en zweeg dus.

„Nu denkt je misschien,” zeide Cornélie, die haar gedachtengang raadde, „dat het niet gelijk is, maar je moet niet vergeten, dat wij alles in de stad koopen, en jij hebt hier uit den tuin alles vanzelf, en de eieren, de melk en de boter — dat is heel wat anders.”

„Maar dat is niet zoo vanzelf,” — zeide zij wanhopig,

„Het is niet zoo eenvoudig, als je wel denkt. De tuin is eigenlijk verpacht d. w. z. de arbeider doet het werk er in voor niets, hij mag een deel van de opbrengst verkoopen; de rest is voor ons, maar oom verkocht ook van zijn deel; het is inkomen. Als wij nu van alles zelf noodig hebben, mis ik dat inkomen; en als wij zooveel noodig hebben, meer dan ons toekomt, moet ik dat ook weer koopen. Dat is ook zoo met de melk en eieren en boter. We krijgen daar maar weinig van.”

Cornélie keek bedenkelijk. „Maar je hebt toch meer inkomen dan van dien tuin, zou ik denken.”

Ursula keek voor zich uit, de magere handjes ineen gevouwen op de tafel, „Zeker,” zeide zij toen langzaam, „maar niet zooveel — en daar is heel weinig contant geld. Oom had de gewoonte bij elkander te sparen.”

„Schrapen, bedoel je,” zeide Cornélie.

„En dan kocht oom daarvoor land. Maar dat land brengt niet veel op. Notaris Van Straten heeft me alles goed uitgelegd.”

„Maar toch zooveel,” zeide Cornélie triomfantelijk, „dat oom er weer nieuw land van kon koopen.”

„Ja, maar ik kan dat geld niet voor mijzelf opsparen. Ik moet eerst de boerderijen opknappen. Het is alles even vervallen. De menschen hebben van den winter geleden in die vochtige lekkende huizen. Het is heel erg hier.”

„Ja, dat weten we,” zeide Cornélie zakelijk.

Buiten klonk het langzaam rijden van een rijtuig piepend in het zand. Met een drafje reed het toen het grasveld om en hield stil.

„Arnold,” zeide Ursula, „hij komt ook koffiedrinken.”

Zij ging hem in de gang verwelkomen, en iets later zat hij ook aan de ronde tafel. Ursula schonk zijn koffie in.

„Zeg, Ursula,” dreunde zijn drukke stem, in de anders zoo stille kamer, „is het waar, dat je land wilt verkoopen?”

Ursula bewoog zich weer zenuwachtig op haar stoel. „Ja, misschien,” zeide zij: „Ik weet het nog niet.”

„Land verkoopen”, herhaalde Cornélie met nadruk.

„Land verkoopen; dadelijk je kapitaal verminderen. Hoe krijg je het in je hoofd?”

„Van Straten zeide het me,” zeide Arnold, „ik was verleden bij hem. Hij weet, dat ik je raadsman ben.”

„Ik had er met je over willen spreken,” zeide Ursula zich tot kalmte manend — „ik ben ook nog niet vast besloten, maar hoè ik denk, het zal er wel van moeten komen. Ik heb geld noodig — ik kan ook wel een hypotheek nemen, maar dan heb ik de renten te betalen. En aflossen kan ik dan toch nooit, want ik zie niet in hoe ik ooit die som bij elkaar zal kunnen krijgen, dan”

„Oom kon het wel,” snibde Cornélie.

„Maar die wilde daarom ook nooit iets uitgeven,” zeide Ursula wanhopig — „en die wilde daarom ook geen logés.”

„O, verwijt je mij ons voorstel?” Cornélie keek als een beleedigde zwaan — „jij hadt ons zelf te logeeren gevraagd.”

„Maar ik wil juist met verkoopen en overleg de dingen schikken. Je kunt toch niet zonder kosten de vervallen toestanden van jaren goed maken? Ik geloof, dat het het beste is grond te verkoopen. Ik dacht over de wei, die oom het laatst gekocht heeft, nog van 't najaar. Mijnheer Van Straten dacht, dat ik die wel zonder verlies kon verkoopen aan Jan Banneman.”

Arnold schoof driftig zijn bordje op zijde: „Jan Banneman, wat heeft die er mee te maken.”

„Hij had het stuk al eerder willen hebben. 't Ligt vlak aan een van zijn boerderijen; terwijl het heelemaal niet grenst aan grond van Sans Souci. Als ik het kan verkoopen, kan ik beginnen met de vervallen huizen te herstellen. Ik zal dan toch nog wel zuinig moeten zijn, want hier het huis moet ook verbeterd worden, maar dat wilde ik zachtjes aan doen.”

Zij had dit plan zelf zoo mooi gevonden. Zij had zich voorgesteld, hoe het goedgekeurd zou worden door allen. Nu deelde zij het mee, als een schuldbelijdenis onder die argwanende blikken.

„Dus éérst de boerderijen — en dan dit huis klaar gemaakt voor je zusters,” zeide Cornélie bitter.

„Maar ik dacht,” zeide Ursula zacht — „dat jullie het best zouden vinden. Jullie vinden het immers zoo goed van Jan Banneman, dat hij de toestanden in de streek wil herstellen. Dat wil ik ook.”

„Jan Banneman kan zich die weelde veroorloven, hij is zoo rijk. Maar als ik het goed van je begrepen heb, ben jij dat niet bepaald.”

„En als je Jan gaat navolgen,” liet Arnold zich hooren — „dan had oom jou ook niet de erfenis behoeven na te laten. Het testament was heel onlangs gemaakt immers, ik denk dat oom het zoo gewild heeft, omdat hij zoo boos was over Jans verbeterplannen. Hij vond het geldverspillen. Als hij geweten had, dat jij ook zoo zou doen, geloof ik nooit dat hij het je gelaten had.”

Over Ursula's gezicht kwam iets onzekers. „Trouwens,” begon Cornélie zakelijk, „waarom verkoopen? Je trekt toch ook van die

wei; dan zou je daarvan de renten van die hypotheek kunnen betalen."

Ursula knikte besluiteloos: „Maar die wei brengt alleen op, als het een redelijk hooijaar is — en als het hooi tegenvalt, moet ik toch de renten betalen.

Maar ik beloof jullie: ik zal over alles nog nadenken. Ik had nog geen besluit genomen; ik wilde er met jullie over praten."

O ja, dat had zij gewild — maar als een vriendschappelijk praatje — samen berekenend hoe alles aan de huizen hersteld kon worden, de toestanden verbeterd.

„Je kunt natuurlijk altijd op mijn raad rekenen," zeide Arnold nu weer hartelijk, „bedenk je maar goed."

Zij spraken verder over andere dingen. Bij het weggaan echter, zeide Cornélie wat kortaf: „En hoe staat het met de logeerplannen?"

„Het zou heerlijk zijn als jullie om beurten konden komen," zeide Ursula zacht, bijna alsof zij om vergeving vroeg, dat het niet anders kon, „maar dat kunnen wij ook nog bespreken."

Zij was onrustig gestemd na hun vertrek. Zij liep langzaam den moestuin nog eens rond. In den bongerd er naast stonden de vruchtboomen in vollen bloei — teer witte en rose bloesemovervloed onder de blauwe lucht. Zoete geuren zweefden op het zoele windje mee. Maar haar hart was vol kommer: Had zij de erfenis niet moeten hebben? Maar haar oom had toch wel geweten, hoe zij de menschen goed gezind was. Deed zij dwaas? en onvoorzichtig? en deed zij eigenlijk iemand tekort? Neen, neen, neen. Waar bemoeiden die anderen zich toch mee? Het was toch alles van haar — „van mij" — herhaalde zij bij zichzelf — „van mij". — Plotseling dacht zij aan den boozen uitval van den ouden man. „Wees geen eend, Ursula, van wie is mijn geld?" — Werd zij nu ook al zoo? — Zij stond onwillekeurig stil en haar moede blik rustte op den bloeienden tuin. „En toch, het was van haar, omdat niemand dan zij er later rekenschap van zou moeten geven. Het was haar toevertrouwd, door God, aan Wien alles behoorde en die Zijn gaven uitdeelde aan de menschen." 't Gaf haar ineens een gevoel van rust, dat het van Hem was.

Een paar dagen later schreef zij aan haar broeder dat zij besloten was aan zijn oordeel en aan dat van den notaris over te laten, wat

het beste was : een hypotheek op de wei nemen of deze te verkoopen. Zij wilde dit vraagstuk graag aan het oordeel van meer bevoegden overlaten. Maar het geld om de huizen te herstellen moest zij hebben. Zij was overtuigd, dat dit haar plicht was. En aan Cornélie schreef zij, dat zij niet meende, dat het financiëel geschikt kon worden, dat zij met haar drieën samen zooveel weken kwamen. Er zou eerst voor zooveel moeten gezorgd worden; voor een tweede logeerkamer, beddengoed, enz. Maar om beurten zou heerlijk zijn. En zij zou al haar best doen het zoo in te richten, dat het het volgend jaar wel kon. Zij zouden dan misschien een van haar dienstboden mee kunnen brengen tot hulp van Drika. Maar dit jaar kon dit nog niet, ook wgens een dienstbodekamer. Cornélie zou dit zeker wel begrijpen.

Cornélie schreef terug, dat zij natuurlijk zeer goed begreep, dat daar waar Ursula zooveel voor haar onderhoorigen eerst deed, haar zusters moesten wachten. Maar natuurlijk, zij moest het weten, het was háár bezitting, zij had de erfenis gekregen; en dus hadden zij, Annette en Pauline niets te zeggen.

Heel langzaam vouwde Ursula den brief dicht. Zij had er het spijtige wel in gevoeld. Zij liet hem glijden in den zak van haar wijden zwarten japonrok en wendde peinzend den blik door het raam op het wijde bouwland onder den wijden avondhemel. Het was wel te begrijpen, dat de anderen teleurgesteld waren. Het kòn niet anders. En als iets vanzelf sprekends aanvaardde zij de scheiding, die het geld in haar bestaan had gebracht zooals zij vroeger de eenzaamheid van haar armoede had aanvaard. Maar haar scheen het toe, dat het alleen-zijn, ontstaan door het bezit, moeilijker te dragen was dan het andere.

MIDZOMER-KERSTDROOM OP KASTEEL WESTHOVE

DOOR

H. S. S. KUYPER

Ik hoor al getinkel, heel ver nog en fijn,
Van klokjes, die klinken door winterlucht rein....
Ik zie al gepinkel van sterrenlicht zacht,
Dat straks weer zal flonk'ren in heiligen nacht....
Ik hoor al een zingen, dat ruischt door de sferen
Om Gode te danken, te loven, te eeren,
Omdat op een nacht, eens, heel lang gelëen,
't Kindeke Jezus op aarde verscheen.

Gewijde Liedjes. Louise Pompe.

Die Kerstdroom midden in den zomer op Kasteel Westhove, dat kwam zoo.

Ik logeerde er in Augustus bij de lieve Directrice, die een vriendin van mij is.

Die lieve Directrice is iederen zomer gedurende vier maanden de moederlijke verzorgster van hulp-behoevende Zeeuwsche kinderen, die door de uitstekende huisvesting en verzorging op 't kasteel en de heerlijke bosch-, duin- en zeelucht, die Westhove omringt, — hoe mager en bleek ze ook aankomen, weer dik en blozend huiswaarts gaan.

't Was Zaterdag toen ik op Westhove aankwam. En 's avonds, in de mooie, antiek-gemeubelde zitkamer, die met drie ramen over de breede groen-bekroosde slotgracht uitziet op 't groote voorplein, overschaduwde door de beroemde duizendjarige linde, 's avonds toen

de schemer aanzweefde tusschen 't volle Augustus-loover en de oude meubelen hulde in geheimzinnig halfduister, toen de sfeer gezelliger nog werd dan anders en intiemer, toen spraken we zacht over wat God geeft en neemt, en hoe dat altijd goed is. Ook dat „nemen.”

De lieve Directrice vertelde van een broertje van haar, dat vroeg gestorven was, en hoe toen haar vrome vader haar had getroost. „Dat broertje hoorde eigenlijk van God. En Hij gaf het ons 'n poosje te leen, om er voor te zorgen. En Hij wist wel voor hoe lang. En nu hoeven wij 't niet meer te verzorgen, nu doet God het zelf, in den hemel, want de kindertjes hooren eigenlijk van God, en niet van ons. En als God ze weer terugneemt, dan moeten we heel dankbaar zijn, dat we ze 'n poosje hebben gehad, om er voor te zorgen.”

Dat verhaal had de lieve Directrice 's morgens bij de Bijbelles aan de kinderen verteld. En een klein meisje had 't alles precies zoo aan een tante geschreven, die zoo bedroefd was, omdat God haar kindje had weggenomen. En 't slot van den brief was geweest: „Knoop dat maar eens goed in je oor, hoor tante, dan hoef je zoo vreeselijk bedroefd niet meer te wezen.”

Neen, 't is waar, dachten we, zeiden we — in den schemer weet je soms niet precies meer, of je 't denkt of zegt, en wie 't denkt of zegt — niets wat we hebben is ons eigendom. Alles is te leen gegeven goed. God geeft voor een tijd. 't Blijft Zijn eigendom. En als de leentijd om is, beschikt Hij weer over 't Zijne. We beseffen dat veel te weinig

Maar Gods grootste gift blijft ons eigendom voor eeuwig Zóó lief had Hij de wereld, dat Hij Zijn Zoon *gegeven* heeft En die Zoon heeft zelf tot ons gezegd: *Ik ben met U, alle de dagen, tot de voleinding der wereld*. Niemand kan die grootste aller gaven van ons nemen. Op aarde niet, in den hemel niet. Jezus Christus is ons gegeven niet te leen voor een tijd, maar tot in eeuwigheid.

En ik hoorde 'n verre stem uit Jesaja's profetie: *Een Zoon is ons gegeven*

En toen dacht ik aan 't Kerstfeest, aan 't Kindeke in de kribbe.

Den volgenden dag was 't Zondag, en in den schitterenden Augustus-morgen toog ik naar 't gereformeerde kerkje van Domburg.

Kasteel Westhove ligt tusschen Oostkappel en Domburg, hoort bij Oostkappel, maar ligt dichterbij Domburg.

Mooi is de weg van Westhove naar Domburg. Een laan, slingerend over duingrond. Rechts en links mooie oude, welverzorgde buitenplaatsen, groen van gras, statig van oud geboomte, kleurig van bloemen. En de zee geurt je tegen, hoe meer je Domburg nadert.

Saaï, simpel kerkje nog, dat gereformeerde kerkje van Domburg, met o! zulke ongemakkelijke banken, en erbarmelijke ventilatie. Moet beter worden, kan beter worden, zal ook wel beter worden. Maar niet aan onze mooie, groote kerken in Den Haag denken. Die waren vroeger óók niet zoo mooi en zoo groot. Dat Domburgsche kerkje is 'n beginnelingetje. Alle begin is moeilijk en gering. De groei en vooral de bloei komen later wel.

Zoo goed en zoo kwaad als 't ging op 't houten stellaadje, dat als „kerkbank” fungeerde, zette ik mij in postuur om te luisteren naar den dienst des Woords.

Psalm 8 werd voorgelezen. De psalm van den nacht. De blijde psalm van den nacht. Een psalm getoonzet voor de *Gittith*, dat blijde speeltuig voor vroolijke liederen, dat in Gath gemaakt werd en daaraan zijn naam ontleende.

Een psalm voor den nacht. Want als David ten hemel opziet, dan ziet hij het werk van Gods vingeren, „*de maan en de sterren, die Gij bereid hebt.*” Van de zon zingt hij niet. Die is schuil gegaan. Daarom kan hij den Oosterschen hemel — overdag zoo verblindend schel — nu „aanzien”. Hij kijkt naar boven, en ziet maan en sterren glanzen in wondere pracht.

En in zijn dichterlijke ontroering denkt hij ook aan de kinderkens en zingt van hen:

Uit den mond der kinderkens en der zuigelingen hebt Gij sterkte gegrondvest, om uwer tegenpartijen wil, om den vijand en wraakgierige te doen ophouden.

Toen dacht ik: wat 'n adventspsalm zou die psalm wezen! Wie weet, hebben de wakende herders dat blijde nachtlied op de *Gittith* niet samen gezongen in den nacht, toen maan en sterren schitterden over Efrata's velden, en 't Kindeke werd geboren in Bethlehem's stal.

Uit den mond der kinderkens en der zuigelingen hebt Gij sterkte

gegrondvest. En de Engel, die uit hoogen hemel nederdaalt op de donkere aarde, verkondigt de groote blijdschap, dat er een Kindeke geboren is, dat de Zaligmaker is, Christus de Heere!

O, wat een sterkte heeft God uit den mond van dát Kindeke *gegrondvest om Uwer tegenpartijen wil, om den vijand en wraakgierige te doen ophouden*.

En dan die verrukking der verwondering: *Wat is de mensch, dat Gij zijner gedenkt, en de Zoon des menschen, dat Gij hem bezoekt?* Is dat ook niet de vraag, die ons welt uit het hart, als we nederknielen bij de Kribbe, en Gods onuitsprekelijke gave biddend aannemen?

En de lofzang der engelen, die uit lichtende hoogte nederdaalt op in 't donker wakende herders: *Eere zij God in de hoogste hemelen* — vindt die geen weerklank in den jubel, waarmee de wakende herder zijn nachtlied, opstijgend van donkere aarde naar lichtenden sterrenhemel, aanvangt en besluit: *O HEERE, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam op de gansche aarde! — ?*

Ja, Psalm 8, de lofzang van nachtepracht en heerlijkheid Gods, van 't wonder dat God door 't kindeke werkt, en van de genade van Zijn welbehagen in den mensch — wat schoone adventspsalm, dat jubellied op den Gittith!

En zoo dacht ik op dien warmen Augustusmorgen in 't Domburgsche kerkje wederom aan Kerstfeest.

Op Kasteel Westhove kan je maar niet gewoon „logeeren”. Daarvoor is het te oud, heeft te veel historische herinneringen. Telkens moet je in die oude ruimten van kamers en gangen met de geweldig-dikke muren, vooral in de torenkamers met kleine vensters en hooge gewelf, denken aan vroeger eeuwen. Zoo oud, zoo oeroud is Westhove. En als je den „toren met de kanteelen” beklimt en boven op den ommegang staat, en heel 't kasteel met zijn slotgracht en brug en bouwvallen van bruggen, en daaromheen 't groene Walcheren met zijn bosch en duin onder je ziet liggen, dan voel je iets van den *frisson historique*, die Longfellow, staande op Brugge's Belfried, deed zien Vlaanderen's oude glorie, zijn vorsten en vorstinnen uit lang vervlogen eeuwen.

En je gaat wat nalezen over Westhove's verleden en de hooge personagiën, die hier te gast zijn geweest. Westhove heeft, als alle oude kasteelen, zijn eigen geschiedenis, een eerbiedwaardige, een roemrijke

En als 't avond wordt, en de sterren hoog boven de oude torens pinkelen, en de vallende nacht 't oude kasteel langzaam in haar grauwe wade hult, dan gaat 't verleden léven, en je ziet ze komen en gaan, de hooge gasten met al hun bediening, uit middeleeuwen en Reformatie-tijd, uit Bloeitijd en Pruikentijd en vorige eeuw O, als er eens een Gastenboek op Westhove gehouden ware, zooals er nu een gastenboek is, — wat 'n goudmijn zou dat wezen! Maar Westhove was in vroeger eeuwen zoo veel zaaks niet. 'n Kasteel met landgoed ergens diep in de duinen van Zeeland, dat toen zóó'n uithoek van ons land was. Wie wist toen, dat Westhove, als een der luttele overblijfselen uit onze middeleeuwen, ons eenmaal zoo dierbaar zou worden?

Nu begeef ik mij ter ruste. Mijn logeerkamer is een der oudste kamers van 't kasteel. De torenkamer met 't gewelf. Wel bijna 'n meter dik, en rond zijn de muren. Hoog is de zoldering gewelfd tot koepel. Klein zijn de vensters, waarvoor de muur is weggebroken. Van venster tot vloer is de muur gelaten en vormt daar 'n breede vensterbank. 'n Middeleeuwsche kamer, vol wondere sfeer. Hoe oud zou die torenkamer zijn? Wie hebben er in gewoond? Ik denk aan Westhove's hooge gasten uit ver verleden

Ik doe 't licht uit en open de vensters. Stil, doodstil is 't buiten. In grootsch zwijgen, roerloos staan hooge, oude boomen om de slotgracht. Daarboven zie ik sterren staan. Zoo liefelijk dat vriendelijk geflikker in die zwarte, zwijgende duisternis.

En weer denk ik aan Psalm 8, die adventspsalmen zou kunnen zijn.

Als ik mij ter ruste leg, kan ik door beide torenvensters naar buiten zien. Hoe stil is 't, hoe pikdonker. Geen geluid, geen beweging, geen kleur, geen licht. Geen ster zie ik meer

En toen in eens blonk een helder zilverlicht door 'n opening in 't donker loover.

'n Planeet, die op haar tocht langs de hemelbaan 'n bladerpoortje

vond, waar ze even door heen kon gluren tot diep in de oude, donkere torenkamer.

Mane, sterren, nachtplaneten, zong het in mijn ziel. En weer dacht ik aan den Kerstnacht. Zoo troosteloos donker was 't op aarde, toen God de „Ster uit Jacob” op deed gaan

Oude tijden, hoe dicht komen ze bij ons, als 't rumoer van den dag verstild is, en de groote duistere stilte ons in slaap sust. Nog even dacht ik: Hoe dikwijls zou hier op Westhove Kerstfeest gevierd zijn? Maar verder weet ik niet meer. Want sluimer sloot mijn oogen, en droomen, zoo wonderbaar geweven uit allerlei draden van herinnering aan 't overdag doorleefde, gingen sproken tooveren, als sproken zijn: waarheid, mogelijkheid en onmogelijkheid onnoozellijk doorengemengd

Ik droomde en zag 't oude Walcheren in zijn heidenschen tijd. Geen Westhove stond er nog. 'n Woeste duingrond, heidensche horden hier en daar. 't Is winter en donker en koud. 't Is nacht. 'n Lichtglans van toortsen stijgt op uit de duinvalleien bij de zee. 'n Heidensche tempel staat er, de tempel aan de zeegodin Nehennia gewijd. 'n Feest wordt gevierd. 't Mid-winterfeest. Want de angstige donkere dagen zijn voorbij, 't licht gaat weer komen. 't Joelfeest, 't feest van het Licht, van de weerkeerende zonne, van de naderende lente, wordt gevierd.

En hoog aan den hemel blinkt de zilveren planeet en schouwt op Walcheren's woesten duingrond. En in haar licht hoor ik 't geluid als van een zilveren fluit. Ik kan 't niet verstaan, maar 't klinkt hoopvol, 't zingt zacht van betere tijden, die komen zullen

Eeuwen verlopen — droomtijd vliegt snel — en Walcheren wordt gekerstend. De gotische abdij van Middelburg verrijst. De Abt strekt zijn vaderlijke hand uit over de duinen en weiden en wateren van Walcheren.

Nu zie ik hem zitten op hoogen gotischen eerezetel. Wie komen daar binnen? Monniken zijn 't in ruige, bruine pijen. Ze klagen over 't duinvolk, dat terughunkert naar 't heidensch Joelfeest. Hun oogen vlammen van verontwaardiging. Afschaft moet heel dat heidendom, weggevaagd de herinnering er aan zelfs.

Maar de Abt heft wijs den wijsvinger en zegt: „Niet alzo, mijne kinderen. Onze heilige Moederkerk heeft het anders bevolen. Op de dagen van 't Heidensch Joelfeest zal worden gevierd de blijde gedachtenis van de geboorte van 't Kindeke Jezus. Gaat, predikt het volk dat. En leert ze zingen zoete Kerstliederen van heiligen zin. Verzamelt het volk op 't Joelfeest in onze heerlijkheid *Westhove*, dien sterken burcht, eenmaal gesticht als bolwerk tegen de invallen der Noormannen. Laat *Westhove* van nu aan zijn een bolwerk tegen overgebleven en weerkerend heidendom.”

En zoo geschiedde.

En in den donkersten Decembernacht luidden de klokken van *Westhove's* torens over de slotgracht, over de winterboomen, over de duinen en over de weiden, en riep het volk ter viering van het heilige Kerstfeest.

Hooggestapeld blokvuur brandde in hooge schouw. Vlamme toortsen verdreven het duister der groote zalen en gangen. En blijde klonken de Kerstliederen ter eere van den nieuwgeboren Heiland.

Nu zijt welkome, Jesu lieve Heer!
 Gij komt van alzo hooge, van alzo veer,
 Nu zijt welkome van den hoogen hemel neer.
 Hier al in dit aardrijk zijt gij gezien nooit meer.
 Halleluja!

en

Er is een kindeke geboren op aard,
 Er is een kindeke geboren op aard:
 't Kwam op de aarde voor ons allegaar,
 't Kwam op de aarde voor ons allegaar.
 En 't wenscht ons allen een zalig nieuwjaar,
 En 't wenscht ons allen een zalig nieuwjaar.

En nimmermeer taalde 't volk naar 't oude, heidensche Joelfeest. En hoog boven de torens van *Westhove* blinkt de zilveren planeet. En weer hoor ik in haar licht 't geluid als van een zilveren fluit. Blijde klinkt het nu, en toch zingt het zacht van betere tijden, die komen zullen

Westhove is welgelegen, en vruchtbaar zijn de gronden, die het omringen. En gaarne ontsluit Middelburg's machtige, rijke Abt Westhove's poort voor hooge gasten. Ik zie Graaf Floris V met zijn gevolg Westhove binnenrijden, om met Wolfaard van Borsele, Heer van Veere, 't tractaat van Westhove te sluiten.

Hooger en rijker worden de heeren die over Westhove regeeren en Westhove bezoeken.

Twee eeuwen later, als de zon van het Bourgondische Huis ook over Walcheren is opgegaan, deelt Westhove in Bourgondië's glorie. Vol pracht en praal zijn de zalen, schitterend zijn de feestgelagen. Karel de Stoute komt er te gast, Philips van Oostenrijk en Karel V. Westhove beleeft zijn glorie-dagen. 't Wordt waardig geacht te zijn 'n vorstelijk verblijf voor de weelderig gekleede, rijkste vorsten der middeleeuwen.

Maar in schooner pracht nog blinkt de planeet boven Westhove's boomen. En weer zingt het licht als met zilver fluitgeluid van betere tijden, die komen zullen.

Betere tijden?

Oorlogsrumoer verstoort Walcheren's welvaart en vrede. Vervolging en doodstraf bedreigen de bevolking. Wat hebben ze misdaan? Ze hebben de leer der Hervorming lief. Broeders staan op tegen broeders. Bittere tranen worden geschreid. Bloed vloeit. Gezinnen, huizen, kerken, kloosters worden verwoest. Wraak en weerwraak wordt geoefend.

Middelburg wordt belegerd, Westhove is vol Spaansch krijgsvolk. Zie, daar komt in woeste vaart de geuzen-aanvoerder Barthold Entes van Mentheda op Westhove aanrukken. Weg zullen die Spanjolen. Weg zal dat bolwerk van Spanje tegen „'t arme Neerland soet"

Hoe verdrijven die dappere Geuzen den vijand. Westhove wordt een slagveld. Bloed kleurt de slotgracht. Geen „huis der maaltijden" is 't meer, maar „een huis des geklaags", een huis van kamp en dood.

Ai mij, nu gaat heel Westhove er aan. De Geuzen steken er den brand in. Hoog laaien de vlammen, dat heel Walcheren 't ziet. Met donderend geraas storten balken, deuren, trappen, bruggen ineen.

'n Ziedende vlammenzee raast, waar eens 't lieflijk lustoord stond,
tot de vuurgolven sissend smoren in het water van de slotgracht.
Alleen de torens staan, ongerept.

Betere tijden??

Ja, betere tijden, waarvoor ook Westhove zijn offer bracht.

Nu komt Walcheren aan den Prins. 't Herbouwde Westhove ook.
Westhove's Roomsche dagen zijn voorgoed voorbij. Ook zijn pracht
en praal. Want hoe rijk ook aan geestelijke goederen, arm aan
aardsche goederen zijn de dienaren van de zaak der Hervorming.
Nu woont er de vriend en raadsman van Prins Willem. De Zuidelijke
Nederlander: Pierre de Loiseleur, Heer van Villiers, de opsteller van
's Prinsen Apologie tegen Philips' banvloek. En Louise de Coligny,
weduwe van den vermoorden Vader des Vaderlands.

En weer is het Kerstfeest op Westhove. O, de troost en de steun
van dat heilig feest in die benarde tijden.

Hoor ze juichen, de vervolgdten, welke de wereld niet waardig was:

Juicht vroolijk nu gij vromen,
In dezen blijden tijd,
Uw Heiland is gekomen,
De Heer der Heerlijkheid!
Wel niet met praal en pracht,
Maar sterk om 't overheeren,
En ganschlijk te verneeren
Des duivels groote macht.

Gij armen en bedroefden,
In deez' benauwdten tijd,
Door angst en smart beproefden,
Die onophoudlijk lijdt,
Wees nochtans wel gemoed,
En wilt met blijde zangen
Uw Vorst en Heer ontvangen,
Uw heil, uw hoogste goed.

En boven 't verwoeste, verarmde Walcheren blinkt de planeet,
en zingt in zilver licht van betere tijden, die komen zullen

En als Holland zich heft uit druk en lijden, en zich verheft tot

leidende natie van Europa's volkerenschaar, dan wordt ook Walcheren weer welvarend en welverzorgd als weleer, en Westhove komt in bezit van aanzienlijke families, die kasteel en landgoed verbeteren en versieren.

¶ Hoor nu dat galmen in de groote kerkzaal. Van der Palm staat er te preeken. En de menschen uit den pruikentijd vinden 't prachtig . . .

En wederom komt hoog bezoek. Prins Willem V komt te gast op Westhove.

En dan gaat de Fransche vloedgolf over ons land, en bedekt Neerlands eigen veelvoudig schoon met uitheemsche wade van eenvormigheid, door mijn vader in zijn jonge jaren als „de vloek van 't moderne leven” gebrandmerkt.

Westhove krijgt ook zijn deel. Jonkheer Boddaert, een der toenmalige ridders dier eenvormigheid, laat heel Westhove's eigen schoon van roode baksteen-muren bedekken met onberispelijk portlandcement. Wat wist men toen van eerbied voor 't eigen karakter van 't historisch-gewordene? 't Moest al egaal-neutraal zijn, in 't geestelijke en stoffelijke beide.

En dan verkoopt Jonkheer Boddaert 't „gemoderniseerde” Westhove en trekt naar 's-Gravenhage. En sloopers bedreigen de oude veste met algeheelen ondergang.

Maar de planeet, die Westhove in zooveel gestalten gezien had, geeft de hoop niet op, en in 't zachte licht, dat schijnt over 't vergrauwde, verlaten kasteel, hoor ik weer dat geluid als van zilveren fluit, dat zingt van blijde hope, van betere tijden, die komen zullen . . .

En zie, ze kwamen!

Jonkheer Boddaert had een getrouwde zuster, Douairière de Bruyn-Boddaert. Zij kocht het kasteel en bestemde het voor „een vriendelijk verblijf voor kinderen van ouders, die er geen buitenplaatsen op na houden; van ouders, die met hun kinderen geen badplaatsen kunnen bezoeken; van kinderen die lucht en beweging noodig hebben”.

Zie nu hoe vriendelijk de oude planeet blinkt over Westhove's torens en transen. Maar hoor ik niet weer 't zilveren fluitgeluid van blijde hope en betere tijden?

Nóg betere tijden?

Ja, nog betere tijden.

Want nu komt een Directrice, die niet alleen 't kinderhart begrijpt, maar ook 't oude kasteel. En ze gaat er wonen met haar mooie, oude meubelen, en maakt de groote zitkamer naast de slotbrug weer waardig kasteelkamer te zijn. En de prachtige, ruime gang weet ze zijn oud, voornaam karakter te hergeven. Ze leeft in verleden en toekomst beide. Ze helpt de kinderen, en ze helpt 't kasteel. Ze weet, wat beide noodig hebben. Ze kent 't levensgeheim, dat niet dingen en menschen aan elkaar opoffert, maar elk wat wils geeft. 't Oud kasteel naar zijn aard. De kleine kinderen naar hun aard. En hoe kan 't anders, of de machtige, imponeerende taal van 't in eere herstelde kasteel zal in de kinderharten gevoelens wekken van eerbied en wijding?

Ja, nu blinkt het liefelijk hemel-oogelijn wel heel blij door de donkere boomen heen. Nu jubelt de zilveren fluit een danklied uit . . .

Heb ik gedroomd of gedacht?

Nu droom ik niet meer. Maar nu denk ik, dat alle erbarming over hulp-behoevende kinderen eigenlijk Kerst-werk is. En alle Kerst-werk is Kerst-feest. De heilige blijdschap van dienende liefde om Christus' wil, die als arm Kindeke geboren werd, opdat wij zouden rijk worden.

Ook Westhove's liefdewerk wordt gedaan in Naam van Hem, die als Kindeke alles geleden heeft, wat 'n hulp-behoevend kind op aarde lijden kan, „uitgenomen de zonde”, opdat het lijden van kinderen zou worden verzacht door hen, die 't zoet geheim van den Kerstnacht begrepen hebben.

„Och Kindje, och Kindje, dat heden,
In 't nederig stalletje kwaamt,
Ach, leer ons Uw paden betreden:
Want Gij hebt de wereld beschaamd.
Gij komt om de wereld te winnen,
Den machtigsten vijand te slaan:
De kracht Uwer liefde van binnen
Kan wereld noch hel weerstaan.”

Al wordt dan op Westhove in den zomer met de kinderen nooit Kerstfeest gevierd — is 't er eigenlijk niet altijd Kerst-feest?

HET BINNENHUIS IN DE SCHILDERKUNST

DOOR

HERMAN HANA

De echte kunstkenner let over het algemeen weinig op het onderwerp. Hij vraagt althans niet in de eerste plaats wat een schilderij voorstelt, maar wel, hoe het geschilderd is.

En zoo zal een schelpje, geteekend door Rembrandt, hem meer interesseeren dan een veldslag, geschilderd door Pieneman.

Als wij dus in de schilderkunst rondspeuren naar het binnenhuis, dan is onze aandacht scherper gericht op de bijzaak, dan op de hoofdzaak.

Maar we kiezen, dusdoende, geen ander standpunt dan de overgrote meerderheid der kunstminnaars uit den tijd onzer zeventiende eeuw, dien tijd, waarin toch juist krachtens die soort van waardeering onze schilderkunst heeft kunnen bloeien zooals nimmer te voren of daarna.

Het is tevens de tijd, waarin „het binnenhuis”, als schilderij, tot ontwikkeling komt.

Weliswaar vinden we in de zestiende, en ook alreeds in de vijftiende eeuw een aanloop naar de binnenhuizen uit den bloeitijd onzer schilderkunst, maar die aanloop ligt toch bijna geheel op het gebied der „gewijde” kunst of religieuze voorstelling.

I. De besnijdenis.

Gij moet mij maar toestaan, hier even iets over te schrijven. Ik weet wel dat de meeste menschen liever „een boeiend verhaaltje” lezen dan een historische beschouwing, maar zoodra wij er ons toe zetten, den ontwikkelingsgang van de schilderkunst een weinig aandacht te schenken, wordt deze al even boeiend als zoo'n verhaal, met de extra boeiende bijkomstigheid, dat het „echt gebeurd” is.

Of is het soms niet ontroerend, te ervaren dat de menschen oudtijds zóó eenvoudig en kinderlijk waren, dat zij altijd het beste wat zij konden en het mooiste wat zij hadden, te goed vonden voor „eigen gebruik”, en het offerden aan godsdienst en kerk — ja, eigenlijk schrijf ik dat in dezen vorm nog niet goed; want dat beste wat zij konden ontstond, doordat zij er bij voortduring naar streefden het Heilige te eeren.

Als wij in den tegenwoordigen tijd het gebied van de kunst en het gebied van den godsdienst met elkaar vergelijken, dan bemerken wij al spoedig dat ze elkaar over en weer eerder afbreuk doen, dan versterken.

En eigenlijk behoeven we geen oogenblik na te denken om dit feit te beseffen. We weten het wel. Ja, we weten het zóó goed, dat menigeen mij twijfelend aan zal kijken als ik beweere, dat men tot in de zestiende eeuw allereerst aan godsdienst en kerk dacht, als men het woord kunst hoorde uitspreken.

Toch is dit zoo, en de kunst is oorspronkelijk godsdienst-uiting.

Daar hangt mee samen, dat we in den vroegen tijd maar zelden een echt binnenhuis vinden. Het hierbij als afbeelding I gereproduceerde is dan ook geen binnenhuis-, maar een binnentempelstuk.

Bekijken we dit stuk, waarvan de maker onbekend is, eenigszins aandachtig, dan worden wij getroffen door twee dingen. Vooreerst: de buitengewoon sterke toewijding waarmee dit schilderij geschilderd is; een toe-wijding zóó innig, dat de in-wijding in de sfeer van het geheiligde den onbekenden meester onmiskenbaar is ten deel gevallen.

En wij ervaren die wijding, ondanks alle onbeholpenheid, welke ons vervolgens treft. Ja, die onbeholpenheid is zóó klaarlijk, dat gij deze wellicht het allereerst hebt opgemerkt, vooral doordat het hoofd van de hoofd-figuur: het kindeke Jezus, zóóveel te klein is, dat wij zoo'n kindje mismaakt zouden noemen.

II. Gerard Dou. De avondschoon.

En bedenk daarbij nu eens, dat dit schilderij, dat in dien tijd toch een meesterwerk heette, slechts twaalf geslachten geleden, namelijk voor vier eeuwen, gemaakt is.

Evenwel, — wij mogen dan al een oogenblik glimlachen om dat ongeproportioneerde kinderkopje, — als we vervolgens op die handen letten, die bij de gewijde handeling der besnijdenis betrokken zijn, dan maakt die glimlach alweer plaats voor een blik van oprechte bewondering!

Want niet alleen voortreffelijk geschilderd zijn deze handen, maar zij zijn ook meesterlijk van karakteristiek. Vergelijk de handen der beide mannen maar eens met elkander, en deze vervolgens met die der maagd Maria.

Het als terloops op den voorgrond neergezette wijwatervat met bijbehorende kwast kenmerkt alreeds den aanloop naar dat andere genre in de schilderkunst: het „stilleven”, dat we in en met de binnenhuis-afbeelding zullen zien ontwikkelen.

Springen wij nu een eeuw, dat is dus drie à vier geslachten over, dan staan wij pardoes middenin den hoogsten bloei, — in Rembrandt's tijd.

En wij vinden in afbeelding II, — „De Avondschool” van Gerard Dou, — almeteen het meest beroemde werk van een van Rembrandt's meest beroemde leerlingen.

De scheiding tusschen kerk en kunst is inmiddels een voldongen feit, en het is vooral het burgerlijk leven en bedrijf, dat de schilder van dien tijd zich tot onderwerp zijner werken kiest. En Gerard Dou in het bijzonder, heeft zich uitsluitend aan die sfeer gehouden. Gewijde voorstelling, allegorie of historie-stuk schildert hij nimmer.

Wijkt hij dus reeds hierin belangrijk van zijn grooten meester af, ook zijn werkwijze is een gansch andere dan die van Rembrandt in zijn kracht.

Imponeert Rembrandt ons door zijn stoutmoedige fantasie, Dou boeit ons door zijn volkomen overgave aan de letterlijke werkelijkheid, en zijn meesterschap berust vooral op de beheersching dier werkelijkheid, welke hem, krachtens die overgave, gewordt.

En hij toont zich, vooral in de meesterlijke wedergave der kaars-

III. Pieter de Hoogh. De kelderkamer.

licht-effekten, in zijn „Avondschool” aan Rembrandt verwant.

Gij kunt u er voorts van verzekerd houden, dat zoo'n avondschool er zoo uitzag, en dat het er toeging zooals Dou het ons hier afmaakt. Hij leidt ons als 't ware lijfelijk rond in dat lang verleden milieu.

En het is vervolgens de schilder-kunstenaar, met zijn sterken zin

voor het evenwicht zijner „compositie,” die daar op den voorgrond die ge-opende lantaren plaatst, waardoor hij tevens een extra gelegenheid erlangt om eens kostelijk te smullen aan al de licht- en schaduwspelingen die daardoor deze leege ruimte maken tot een wereldje-apart.

Grootter dan Dou is Pieter de Hoogh.

Ook hij schildert ons het binnenhuis van zijnen tijd, maar hij heeft geen de minste behoefte aan al die stoffaasje, waarmee Dou gewend was, zijn „leege plekken” stilleven-achtig te vullen.

De Hoogh durft de leegten aan, en . . . in plaats van die schraalte of armoede, waarvoor Dou blijkbaar beducht was, vinden we bij De Hoogh, als resultaat van zijn liefderijke aandacht, die zoogenaamde leegten vervuld van een zeer gedistingeerde, door en door Hollandsche rust.

Hier, in afbeelding III, durft hij het zelfs aan: de leege, koele kelderkamer tot motief te kiezen, met een doorkijkje naar een — eveneens sober — woonvertrek, en van daar, door het open-venster, naar „den overkant”.

Evenals Gerard Dou laat Pieter de Hoogh niets in het ongewisse. Hij schildert als het ware fotografisch precies, zoodat ons niets van de woonwijze onzer verre voorouders behoeft te ontgaan.

Niets ook van de allerzotste manier, waarop zij gewend waren hun kinderen uit te dossen.

Geven de alleroudste meesters telkens en telkens blijk, dat zij, die toch krachtens hun „ambacht” waren aangewezen om te zien wat ze voor oogen hadden, nooit en nimmer een kind konden zien zooals het was, — Rembrandt's tijd daartegenover vermag het kind nog slechts te zien, om het almeteen te vermommen als volwassene.

En nog altijd hebben we enkele resten van die dwaasheid om ons heen: op het eiland Marken, en in enkele plaatsjes rond de Zuiderzee.

Wie bijvoorbeeld 's Zondags een wandeling door het dorp Huizen doet, kan zich daar nog ergeren aan de zoogenaamde karakteristieke kinderkleedij, die ook de allerjongsten tot oude mannetjes en vrouwtjes maakt.

Wij beklagen de kinderen, en wij bewonderen maar beklagen toch

IV. Pieter de Hoogh. Moedertaak.

tevens de arme moedertjes, die, gedwongen door de onverzettelijke traditie, al dat gefrunnik uit de hand moeten naaien en „knap houden”. —

Het is intusschen een parodie op het woord van den Heere Jezus: „Weest als de kinderkens”. Want dat woord wordt hier, naar het uitwendige althans, wel zeer averechts toegepast in die kinderkleedij, die aan „de kinderkens” het uiterlijk van groote menschen geeft.

Maar wij weten, gelukkig, dat zulke kindermiskening reeds volop

oudmodisch heeten mag, en ik zie in de eeuwen van schilderkunst, die achter ons liggen, een ontwikkelings-gang weerspiegeld.

Een ontwikkelingsgang, uitgaande van het letterlijk onvermogen om „het kind” ook maar te zien, en heenwijzend naar die lokkende mogelijkheid van, — eindelijk, — het kind niet alleen te zien, maar het ook te zijn.

Hoe dat zij, er is in elk geval iets goeds gaande, niet alleen voor „het kind”, — maar ook voor den man en de vrouw, die uit het in onze dagen zooveel minder verknoeide kind mag opgroeien; en als wij, via onze schilderkunst, terugzien naar het zeer slechte dat vlak achter ons ligt, dan hebben wij, logischer-wijze, vlak vóór ons het zeer goede in het vizier.

Doch niet alleen de averechtsche kinderverzorging, maar ook de zeer gebrekkige hygiëne in het algemeen blijkt ons overtuigend uit die prachtige kunstwerken, welke de glorie zijn van dien tijd.

Want hier ziet gij nu, in afbeelding IV, op dat schilderstuk van Pieter de Hoogh, een blijkbaar wel-gestelde vrouw in haar slaaphuiskamer naast haar bedstede gezeten.

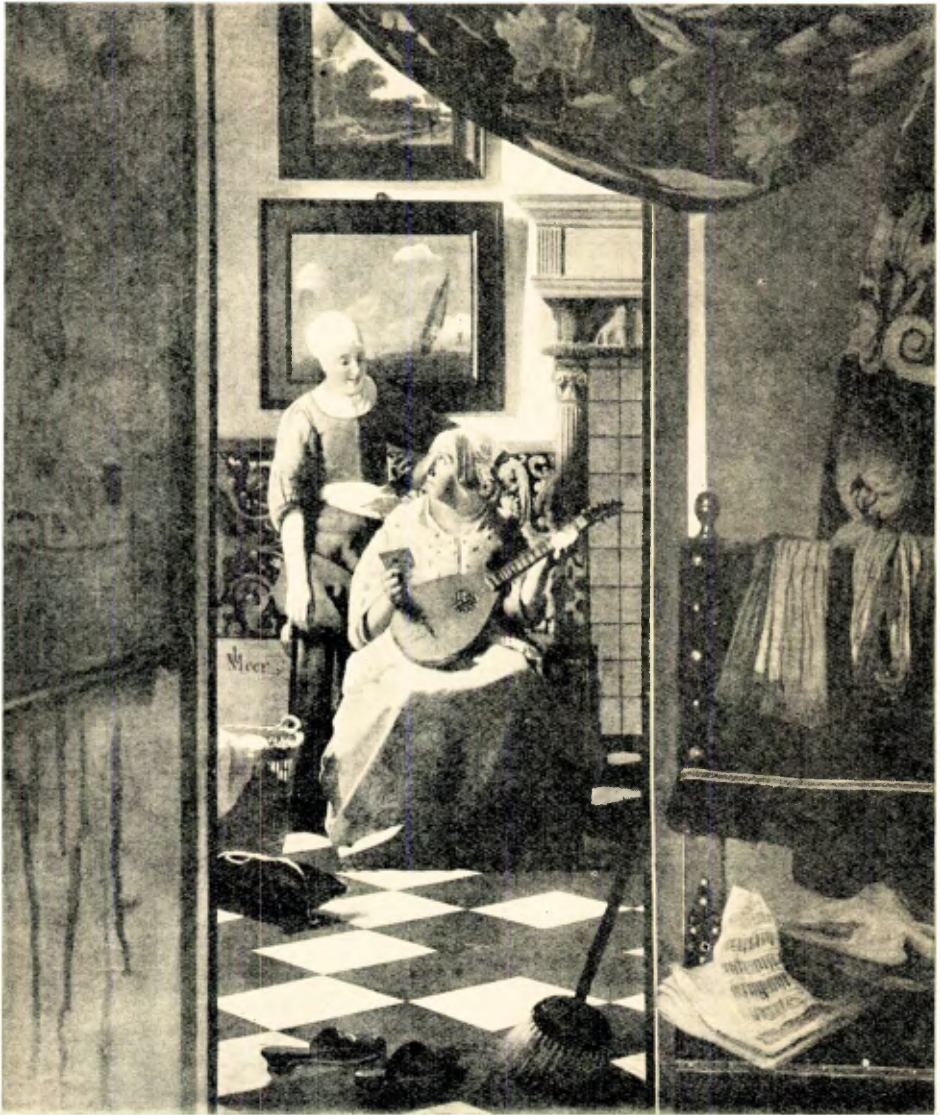
Welnu: hoef ik u, met dat vunze feit voor oogen, verder nog wel iets daarover te schrijven? Over zoo'n kweekhok van alle mogelijke bacillen, die welig tieren in elke ruimte waarin zon noch zuurstof ooit doordringen? Of over zooveel anders, waarover men zoo niet schrijft, maar dat met dat al menige rijkemans-woning maakte tot een verblijf, dat in onze dagen aldra „onbewoonbaar verklaarde woning” zou heeten?

Beschouwen wij vervolgens, in afbeelding V, dat beroemde schilderstukje van De Hoogh's beroemden tijdgenoot: Johannes Vermeer van Delft.

Vermeer heeft, terecht, nog grooter naam dan Dou of De Hoogh, maar hij is toch minder eenvoudig, minder beheerscht dan de laatste in zijn „compositie”.

Zoo kunt gij, in het hier afgebeelde schilderij, weer opmerken die stilleven-achtige stoffaadje met zulke schijnbaar achteloos neergezette dingen als die bezem, die muiltjes, dat kussen, enzovoort.

Staan wij echter voor het schilderij zelf, dan versmelt al onze

V. Johannes Vermeer. De brief.

kritiek in de opgetogen bewondering, gewekt door die betooverende eenheid van licht- en kleur-selingen; en wij beseffen, dat eigenlijk niet alleen de genoemde bijkomstigheden, maar het gansche „geval” den schilder een stilleven was.

En dat wil zeggen, dat hij dat schilderij niet maakte terwille van

VI. Adr. van Oostade. De schaatsenrijders.

de afgebeelde handeling, maar alleen en uitsluitend om zijn groote liefde voor de rijke licht- en kleur-contrasten en harmonieën.

Dat is dus alreeds volop het zuivere schilders-standpunt. Het is waar: zijn voorkeur gaat uit naar het besloten binnenhuis, maar toch is hem dat binnenhuis alleen maar middel tot het scheppen zijner symphonieën.

Datzelfde, zij het in mindere mate, geldt voor de sjoviale kunstbroeders: Adriaan van Ostade en Jan Steen.

Zij toonen beiden een sterken zin voor levendige handeling, en Adriaan van Ostade, wiens „schaatsenrijders” wij bewonderen in afbeelding VI, is trouwens een leerling van den oolijken Frans Hals.

Hem trekt vooral het boersche leven en het boersch vermaak. Wat wij aan zijn werken winnen is dus, behalve het niet geringe kunstgenot, een vrij nauwkeurige kennis van het leven en bedrijf der boeren onzer „gouden eeuw”.

Jan Steen houdt zich minder aan stand of soort. Overal waar 't maar vroolijk toegaat, waar geklonken en gevedeld, ja óók wel waar gevedeld en gebrast wordt, daar gaat zijn hart open.

Het is wel zeker, dat deze snaak onder de groote meesters bijna altijd zulke onderwerpen koos als „Het vroolijke huisgezin” van afbeelding VII, omdat hij zich in zulke milieus thuis voelde. Wel bijna zeker ook, dat hij daarna steeds aan den arbeid ging met de gedachte, dien leutigen troep nu eens echt smakelijk te schilderen. Maar als hij tenslotte aan den ezel zit, dan rijst de kunstenaar boven den pretmaker uit, en de groote waarde, door alle deskundigen aan Jan Steen's werken toegekend, berust tenslotte allerminst op het jolige van zijn genre, ternauwernood op des meesters beheersching der gelaats-expressie, maar vooral op den voortreffelijken schildertrant, die het onderwerp tot bijzaak, en de kunst, om haarszelfswil, tot hoofdzaak maakt.

Ons echter, die toch reeds een reproductie voor lief moeten nemen, ons interesseert vooreerst en vooral die kamer met die menschen en dat schaarsch gemeubelte; een schaarschte welke eigen was aan dien tijd, die de harde middeleeuwen nog te kort achter zich had, om zich reeds te hebben voorzien van het comfort, dat de toenemende welgesteldheid eigenlijk reeds volop mogelijk maakte.

VII. Jan Steen. Het vroolijke huisgezin.

Er zijn echter sinds dat schilderstuk nog wel drie geslachten voorbijgegaan, eer men in kringen als deze tot die echt gezellige huiselijkheid 'geraakte, die terecht bij uitstek Hollandsch heet.

Laat ons die kamer maar eens samen bekijken.

Die tegel- of estriken-vloer alvast: zooals ge reeds gezien hebt, vaste regel voor alle beneden-vertrekken, waarborgt u, naast een zekere zindelijkheid, koude voeten in den winter. Koude voeten, tenzij gij u om het vuur schikt, dat bijwijlen danig rookend, onder de groote „schouw” zonder kachel brandt.

De plint, van Delftsche tegels, zooals gij mede op de andere schilderijen ziet, eveneens algemeen gebruikelijk, zou in onze dagen een aardig sommetje waard zijn; maar behalve den inderdaad gemakkelijken stoel, waarin de huisvader zetelt, en den knopstoel onder de schouw, geeft het zit-meubilair slechts ongemakkelijke banken te zien en te vermoeden.

De groote-mensch-achtige kinderen moeten maar zien hoe ze 't redden, en er zullen trouwens onder de lezers nog wel enkelen zijn, die zich althans van hooren zeggen herinneren, dat het nog in onzen overgrootouders-tijd tot den goeden toon behoorde, dat de kinderen aan tafel stónden, ook in den gegoeden stand.

Het eet- en drinkgerief daarentegen was in den regel „costelic”, en we staan, bij 't zien dier oude schilderijen, doorloopend verbaasd over de geweldige hoeveelheden vleesch, visch, wild, gevogelte, groenten en fruit, die de gouden-eeuwers dagelijks verwerkten.

Ja, het was een wonderlijke overgangs-tijd; een tijd, waarin wij, ondanks de dikwijls onzinnige weelde, toch alteveel zouden moeten ontberen om ons behagelijk te voelen.

Letten wij vervolgens op het schilder-kunstig arrangement, dan treft ons, behalve de bijzonder losse groepeerings der figuren, ook hier alweer dat kwasie achteloos over den vloer verspreide huisgeroi, dat, evenals bij Dou, Vermeer en Ostade, de leegten vult.

Maar behalve tot vulling der leegten dient den schilder zoo'n tinnen schotel, zoo'n koekepan, zoo'n aarden kruikje, om er zijn schildershart nog eens apart aan op te halen. Ja, die enkele voorwerpen zijn hier dermate précieux van habiele penseeling, dat we

VIII. H. J. Scholten. Zondagmorgen.

wel kunnen zeggen dat de schilder ze daar, als bijkomstige proeven van zijn meesterschap, heeft te pronk gelegd.

Afbeelding VIII, — de schilderij genaamd „Zondagmorgen” van den betrekkelijk weinig bekenden schilder H. J. Scholten, — geeft u een kijkje in een zeer rijke behuizing in laat-zeventiend'eeuwschen stijl.

Geloof maar vrij, dat ook destijds de marmeren zuil in het woonvertrek een uitzondering was, en dat een zóó rijk bewerkt buffet slechts bij enkelen te vinden was.

Toch vinden we ook hier alweer dat ongeriefelijke open vuur, en een naakten houten vloer die toch allerminst een parketvloer, en zelfs geen eiken vloer is. De conscientieuze schilder heeft er voor gezorgd, dat wij zelfs de houtnerven en -kwasten onderscheiden. Het is een zonderling contrast. Die rijke, ja overdadige tafelbedekking, die kleedij van zijde, fluweel en bont, het vermoedelijk goudleeren behangsel boven de hooge lambriseering, maar een vloer alsof men aan de groote schoonmaak of aan 't verhuizen is.

Met A. H. Bakker Korff's „Vieu poniac”, — afbeelding IX, — maken we een sprongetje. Het gansche milieu heeft den stijl van Lodewijk den vijftienden. Gij weet immers, dat men de stijlvormen welke na de Renaissance vallen, aanduidt, — tot het „Empire”, — met Fransche koningsnamen?

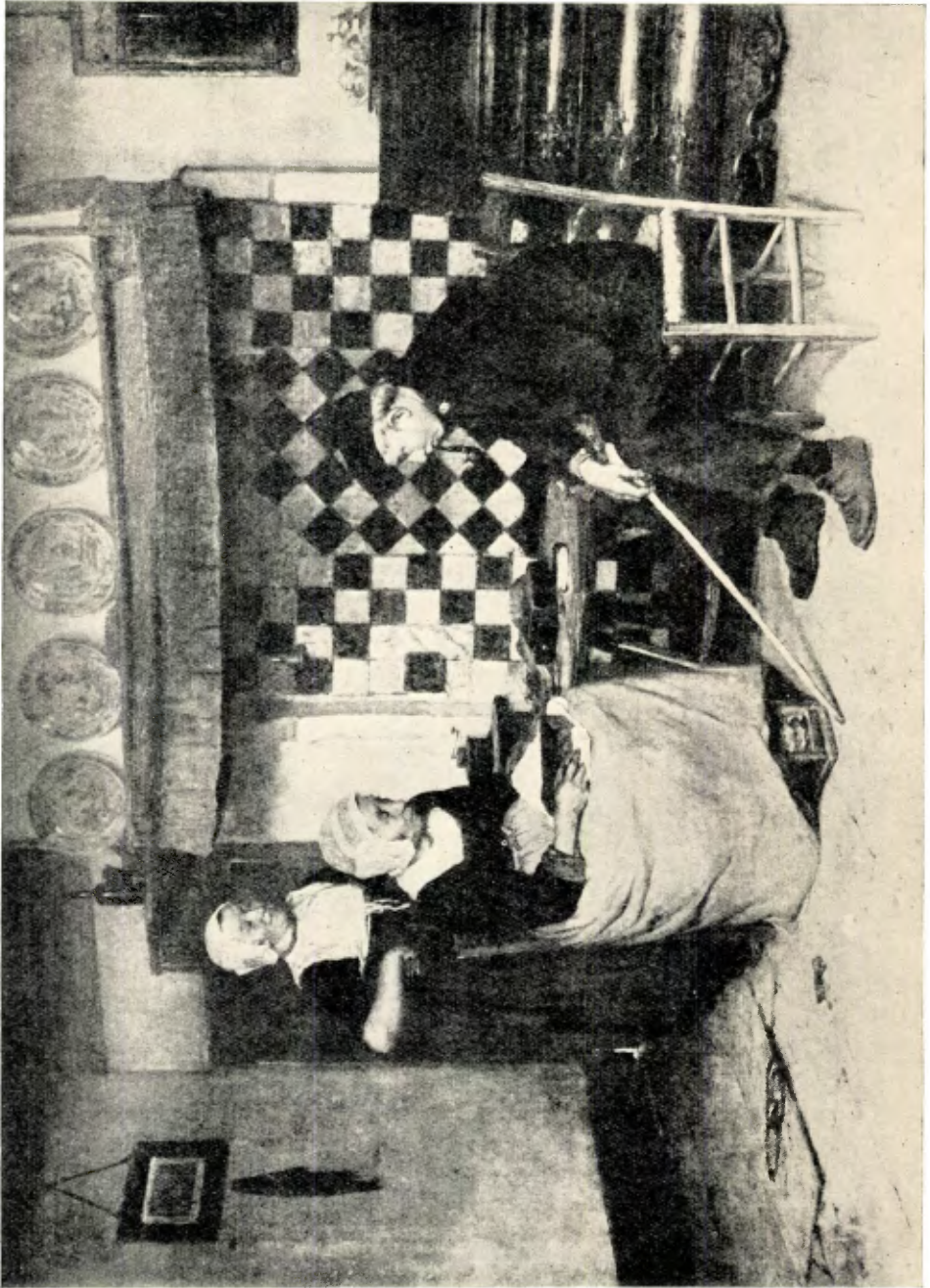
Welnu: tijdens de regeering van Lodewijk XV ontstond eindelijk dat volledig „comfort”, dat knus-huiselijke, dat ons uit deze voorstelling volop tegemoet komt.

Er is een lekker haardje, een theestoof, en een minder kostbare tafel-bedekking, doch een zóóveel meer verzorgde vloer, dat de zuinige oudjes dien op haar vaste plekje zelfs extra verzorgen met een beschermend zeiltje.

Met dat al moeten we hierbij even constateeren dat omstreeks dien tijd de menschen weliswaar juist zoover waren, dat zij in de meubileering en stoffaadje van het woonvertrek een zekere volkomenheid bereikt hadden; maar dat zij, aan den anderen kant, nog niet zoover waren, dat zij inzagen: hoe weer veel van die knusheid, die uitgaat van vitrage, ondergordijnen en zware overgordijnen met

IX. A. H. Bakker Korff. „Vieu pontiac“.

X. H. Valkenburg. Elck syn waerom.

lambrequins voor de ramen, zware tapijten op de vloeren, trijpen stoelbekledingen en dergelijken, eigenlijk welbeschouwd de gezondheid schaden.

Men wist toen bijvoorbeeld nog weinig of niets van bacillen. Ook nog niet, dat het stof, dat bij heftig bewegen in wolken tevoorschijn stuift uit al die „stoffen”, allerlei ziektekiemen bevatten kan, die weliswaar door het zonlicht gedood worden, maar die in alle hoeken en gaten waar geen zonlicht doordringt, op de loer blijven om onze keel, onze longen, oogen of neus te besmetten.

En als we dan daarbij bedenken, dat de zorgende huismoeder destijds, meer nog dan thans, voor gewoonte had om het zonlicht zooveel mogelijk buiten te sluiten uit hoofde van het „verschieten” van haar meubelen, kussens, kleeden en de rest, dan begrijpen wij wel dat ons voorgeslacht, met zijn halfduistere deftigheid, de grens van het begeerenswaardige eigenlijk overschreed, en dan betreuren wij het niet, dat we sindsdien, wat die huiselijkheid betreft, eigenlijk een stap zijn teruggegaan.

Intusschen hebben wij, na Bakker Korff, in onze schilderkunst weinig of geen „rijk gestoffeerde” binnenhuizen meer te wachten.

De geest des tijds verandert, en daarmee de geest der kunst.

Schilderde de gouden eeuw of Renaissancetijd u bij voorkeur „het goede leven”, — de negentiende eeuw wendt zich tot het wel en wee van „het volk”, — met een zekere voorkeur voor het wee.

Het is de eeuw der romantiek, en men wenscht zich „mensch” te voelen krachtens zijn artistieke belangstelling voor „die menschen die toch óók menschen zijn.”

Wat de ontwikkeling van het binnenhuis als zoodanig betreft, zijn we trouwens met de Lodewijk-XV-intérieurs de volkomenheid genaderd.

Nog niet, — ik erken het, — in hygiënisch opzicht, maar, eigenlijk destemmer, als we de comfortabele huiselijkheid als ideaal verkiezen.

Het zijn vooral de boeren- en visscherlieden, die door schilders als Artz, Neuhuys en Israëls worden uitverkoren. Het stadsvolk, met zijn ordinaire behuizing, werkt op den schilder der volksromantiek aanvankelijk eerder afstootend dan inspireerend. Immers,

XI. D. A. C. Artz. Bij Grootmoeder.

ongeacht het tintje van sociale interesse, is het toch vóór alles het schilderachtige dat men zoekt.

Zoo H. Valkenburg, — afbeelding X, met zijn „Elck syn waerom”. D. A. C. Artz, „Bij Grootmoeder”, — afbeelding XI.

Toch is dat schilderij, behalve om zijn uitnemende wedergave van „de stemming”, — tevens merkwaardig om enkele bijkomstigheden.

Want weliswaar is het bedsteedje nog in eere gebleven. Het gordijn achter grootmoeder verklapt ons dit. Maar . . . althans het jongste der beide kinderen is reeds als kind gekleed. Beide kinderen zitten op stoelen, en onder de tafel ligt een vloer-bedekking. Een sjofele? toegestemd; maar een betrekkelijke vooruitgang toch, vergeleken met zelfs de rijkste intérieurs van Rembrandt's tijd.

En wat het schilders-métier betreft begint men, — gij ziet het vooral aan die klompjes, — „het bijwerk” reeds met een zekere nonchalance te behandelen.

Albert Neuhuys gaat daarin met zijn dusgenaamd „Intérieur”, — afbeelding XII, nog verder. Hier geraakt zelfs reeds de kleedij in den vage. We denken daarbij aan dat woord van Willem Maris: „Als ik een koe schilder, dan zie ik geen koe, maar dan zie ik lichtspelingen.”

Ja, het „impressionisme” breekt aan.

Ook in Neuhuys' „Visschersvrijage”, — afbeelding XIII, — is het impressionisme kenbaar. Van het intérieur is hier zoo ongeveer niets te zien. Maar met des te sterker intensiteit weet de schilder hierdoor onze aandacht te richten op die twee koppen en op dat heerlijke buitenlicht, dat, met dien jongenskop mee, naar binnen komt, en dat meisje omvat.

Dat impressionisme is een buitengewoon belangrijk verschijnsel, en het is mijns inziens geen toeval, dat deze schildertrant ontstaat in denzelfden tijd, waarin de fotografie „populair” wordt.

Want we moeten goed bedenken, dat in den tijd, waarin de fotografie nog niet bestond, — in de zeventiende eeuw bijvoorbeeld, — heel veel menschen naar den schilder gingen, omdat er geen fotografen waren.

Dit klinkt misschien dwaas, maar toch kunt gij er zeker van zijn,

XII. A. Neuhuys. Intérieur.

XIII. A. Neuhuys. Visschersvrijage.

dat de overgrootste meerderheid der schilderijenkoopers, -bestellers, of -bezitters in dien tijd, niet vroeg naar de kunst, maar naar „het konterfijtsel”, dat is dus: naar de getrouwe nabootsing.

Die getrouwe nabootsing nu is, behalve bij het portret, van overwegend belang in allerlei andere gevallen, waarbij thans de fotograaf, doch oudtijds de schilder: „in de behoefte voorziet”.

Zoo'n schilder uit den ouden tijd moest zich dus uitteraard half en half fotograaf voelen, inzoverre het tot zijn taak behoorde, om, al of niet op bestelling, personen en toestanden precies na te bootsen.

Wel bestond reeds in de zeventiende eeuw de drang om zich van dat letterlijk-nabootsen los te maken, en kunstwerken voort te brengen waarbij de letterlijke werkelijkheid werd achtergesteld bij de „impressie” of indruk, die de kunstenaar ontvangt als hij zijn onderwerp „aanschouwt”, maar zulke gevallen waren en bleven toch uitzondering.

Uitzondering bleef het bijvoorbeeld, dat een kunstenaar als Rembrandt, die toch uitstekend „portretteeren” kon, een gansche portretgroep door de bestellers geweigerd zag, omdat de gelijkenis álteveel te wenschen liet. Ik denk nu aan dat allerberoemdste werk der gansche schilderkunst: Rembrandt's zoogenaamde „Nachtwacht” in het Rijksmuseum te Amsterdam.

Hierbij is deze kunstenaar zóózeer vervuld geweest van de impressie of indruk die hij bij het zien van die gewapende groep bij fakkellicht ontvangen had, — zóózeer vervuld ook van den drang, om die impressie op zijn linnen vast te leggen, dat hem de letterlijke gelijkenis der afgebeelde personen gewoonweg „mislukt”.

Nu zijn er, zelfs onder hen die hun eigen portret toch liefst „wèlgelijklend” zien, die zeggen: „Wat kan het mij schelen of die koppen van den Nachtwacht goede of slechte portretten zijn? Die kerels hadden blij moeten wezen, dat zij in al hun onnoozelheid, den grooten Meester tot dat grootsche kunstwerk mochten inspireeren.”

En wie zoo spreekt, geeft daarmee blijk, dat hij het onderscheid voelt tusschen den schilder en den fotograaf; ja dat hij misschien zelfs sympathiseert met den kunstenaar, die zegt: „Als gij een letterlijke nabootsing verlangt, dan moet gij bij den fotograaf zijn. Niet bij mij althans.”

Welnu: wat in de zeventiende eeuw uitzondering was, dat is op het eind der negentiende eeuw regel geworden.

Het optreden van den fotograaf maakt den schilder vrij.

De schilder kan zich nu zonder bijgedachten overgeven aan het uitbeelden zijner impressies; impressies, die uitteraard veelmeer berusten op licht en kleur, dan op de duizenderlei nietigheden, die den letterlijken vorm bepalen.

Maar, — en hiermee raak ik een zeer belangrijke kwestie: — maar dit achterstellen van den vorm bij de impressies van licht en kleur leidt uitteraard, en heeft ook inderdaad geleid: tot een verwaarloozing en een vervaging van den letterlijken vorm, die de gewone beschouwer niet verdraagt.

De „gewone beschouwer” is namelijk nog vrijwel dezelfde als voor driehonderd jaar, en die gewone beschouwer wil op het schilderij de werkelijkheid weergegeven zien, vooreerst en vooral zooals hij zelf die werkelijkheid met zijn gewone oogen ziet, en hij verdraagt daarbij maar heel weinig „malligheid” van den schilder.

„Licht en kleur,” — zoo spreekt de gewone man, — „licht en kleur zijn de middelen, waarmee mijn oogen zien. Als er geen licht is, en dus vanzelf ook geen enkele kleur, dan zie ik niets. Ik zie dus de dingen om mij heen door middel van licht en kleur, maar de schilder, die nu dat licht en die kleur gaat weergeven met verwaarloozing van de dingen zelf, dat is een kladschilder.”

Zoo spraken de meesten, toen het impressionisme in onze schilderkunst verscheen, en zoo spreekt de meerderheid nog.

Ja, die meerderheid zal zelfs, waar zij voor de keus komt, de gekleurde fotografie boven het impressionisme stellen.

En dat wil nu zeggen, dat de schilderkunst, toen zij den weg van het impressionisme opging, nog slechts een zeer gedunde schare van bewonderaars meekreeg. De rest viel zonder slag of stoot den fotograaf in handen.

Wie tot die rest niet behoort, die kan zich in den ontwikkelingsgang van het impressionisme vermeien, door afbeeldingen XIV en XV eens met elkaar te vergelijken.

De eerste: „Na den storm”, beeldt u de dramatiek van het visschersleven. De storm is voorbij; maar waar is ons scheepje? Vergaan?

XIV. Josef Israëls. Na den storm.

XV. Josef Israels. Moederweelde.

Dat bij deze dramatisering alles op haren en snaren gezet is, blijkt hieruit, dat ook het kind, te jong toch „om zijn moeders leed te deelen,” mede van de spanning bevangen is.

En dat het stuk uit den voortijd van het impressionisme stamt, dat zien we aan de bijna fotografisch complete afwerking van alle bijkomstigheden.

Het schilderij: „Moederweelde” toont ons het impressionisme in zijn volle ontwikkeling.

De schildertrant zelf zegt ons reeds op het eerste gezicht: De weelden van licht en kleur zijn hier de vertolkers der moederweelde. Ook groepeerings en houding der figuren geven uitdrukking aan datzelfde begrip, maar die groepeerings en houding zijn inmiddels reeds zelf tot bijkomstigheden geworden. Kleur en licht heerschen oppermachtig.

Nu heb ik hier, in de afbeeldingen XVI en XVII nog twee geschiedkundige voorstellingen door den uitnemenden historicus Alma Tadema.

Zijn roem als schilder berust in het bijzonder op zijn gave, om lang voorbijee kultuurperioden: — het oude Egypte, oud-Griekenland, oud-Rome, enzoo voort, voor ons te doen herleven.

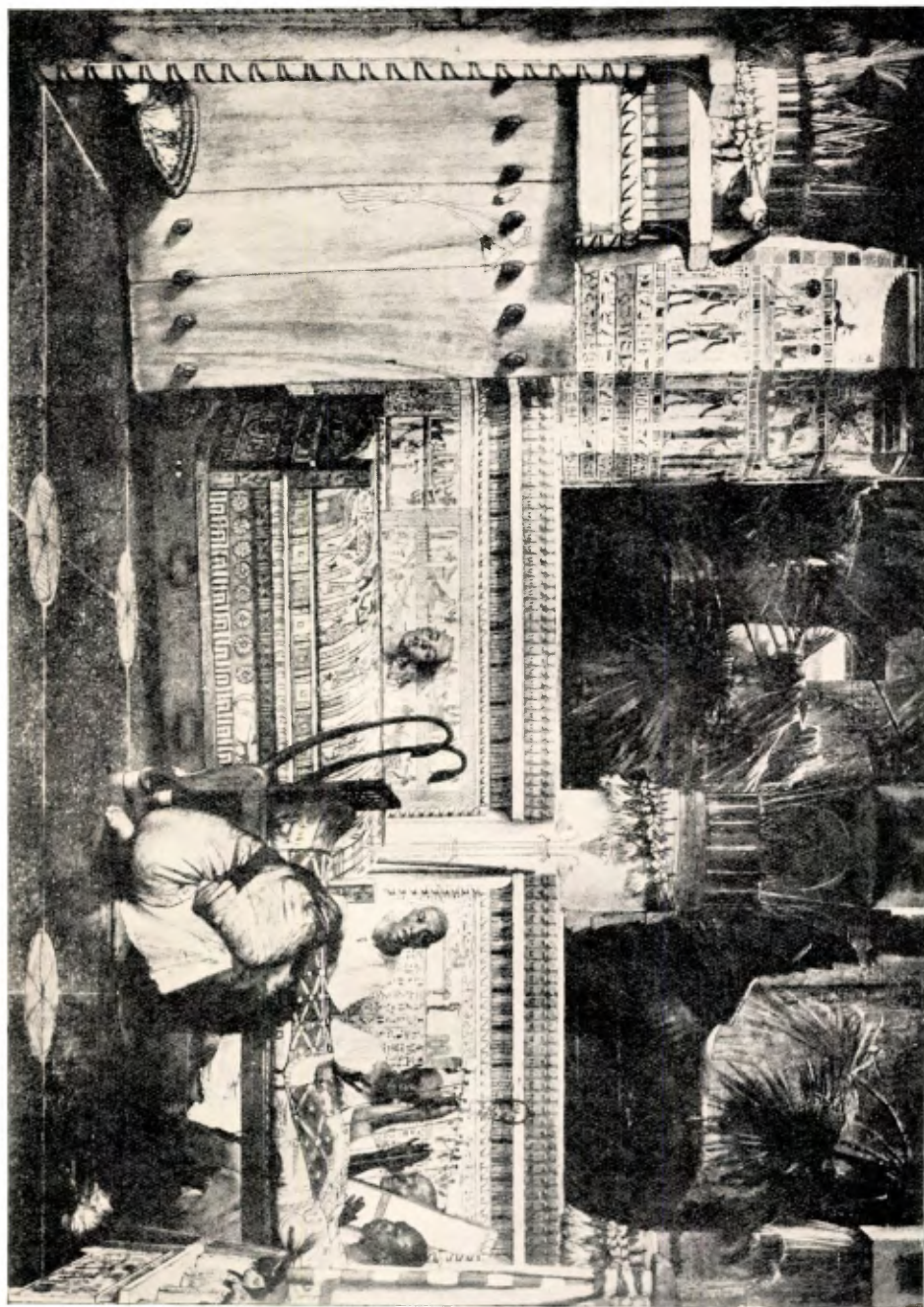
Hier, op de eerste afbeelding, aanschouwen wij den lijkdienst bij een Egyptischen doode.

Het rijk met zuilen, gebeeldhouwde en geschilderde hiëroglyfen versierde gebouw, opgeluisterd door welige palmboomen, vertoont alle blijken der barbaarsche kultuur van het oude Egypteland.

Het is waar, dat de oud-Egyptische kunst geweldige werken heeft voortgebracht, en dat zij, vooral in haar beeldhouw-werken, wist te getuigen van een macht en een majesteit, die tot op dezen dag onovertroffen gebleven zijn.

Ook waren zij groot in allerlei wetenschappen, maar zij misten de verfijning, die wël bereikt werd door het oude Griekenland.

Ik zeg u: het getuigt van een groven, barbaarschen geest, om zuilen, pilasters en wanden, zooals ge dat op deze plaat ziet, letterlijk tot aan den vloer toe vol te schilderen met allerlei mededeelingen en documentaties. De wezenlijk beschaafde houdt maat in zijn

XVI. Alma Tadema. Egyptische weduwe.

versieringen, ook dan, als die versieringen mededeelingen zijn.

Maar de Egyptische leuze blijkt altijd en overal te zijn geweest: „alles moet vol,” — en die leuze is barbaarsch.

Gij ziet het ook aan die doodkist, die daar gereed staat om de mummie op te nemen. Er is geen plekje onversierd gelaten.

Gij ziet het voorts, op andere wijze, aan die bank waarop de mummie is neergelegd. Die bank wordt gedragen door leeuwenpooten. Dat is tot daaraantoe. Maar bovenaan de achterpooten van een echten leeuw zit de leeuwe-staart. Welaan dus: maken wij aan elken leeuwe-achterpoot een zwierig omgebogen staart vast. Ik zeg u: dat is barbaarsch!

Ten dage dat Toetankhamens graf openkwam: stonden alle kranten en tijdschriften vol over die „verfijnde” kunstschaten, waarbij men alvast om den anderen regel te lezen kreeg van „goud, verguld of zwaar verguld,” en waarbij men dan prentjes kreeg à la leeuwestaart en erger, zonder dat ooit één aestheticus eens ronduit zei: het zijn barbaarschheden die daar opgedolven worden.

Daarom staat dat dan nu eindelijk hier, als protest tegen die botte, zotte Egyptevereering-door-dik-en-dun.

Tenslotte dat andere schilderstuk van Alma Tadema, — gij weet immers dat hij een Hollander was, die in Engeland leefde en werkte? — dat andere schilderij, — de laatste dezer afbeeldingen, heeft tot onderwerp:

De schoone, doch uiterst geslepen en boosaardige koningin Fredegonde, gemalin van den Frankischen koning Chilperik I, haar slachtoffer: Sint Praetextatus, bisschop van Rouaan, aan zijn sterfbed bezoekend om onschuldig te schijnen, maar door den stervende nadrukkelijk aangewezen als zijn eigenlijke moordenaar!

Gij ziet hoe de heelmeester de fatale wonde ontbloot, gij ziet hoe de priester, in angstigen eerbied de handen vouwt, en hoe, onbewogen, Fredegonde triumfeert!

Wij weten precies het jaartal: 586.

En gij kunt er zeker van zijn, dat het bisschoppelijk verblijf, met die legerstede, dien kunstrijken marmervloer, die marmeren zuilen, die daar botweg de dragers zijn van een balkenconstructie die boven een boere-deel thuishoort, dat dit alles vrijwel precies zoo geweest is.

XVII. Alma Tadema. Frederyk en Prætorianus.

Het gansche vertrek vertoont die wonderlijke mengeling van oud-Romeinsche weelde en Frankische onbehouwenheid, waaruit de kultuur van West-Europa zich destijds begon te vormen.

Die zuilkapiteelen zijn zeer zeker nog gebeeldhouwd door Grieksche kunstenaars. De balken, die op deze zuilen rusten, zijn „bewerkt” door Frankische pummels.

De legerstede van Sint Praetextatus, het gestoelte waarin Fredegonde zit, zijn al het meest verfijnde, wat die pummels kunnen voortbrengen.

En toch ziet gij dáár, in het ledikant, in dien eerezetel, ja in die balken daar in de hoogte: het onbeholpen maar eerlijk en stoer begin van dien heerlijken stijl, die later zal heeten: de Romaansche stijl. Die Romaansche stijl, die ons kerken en ridderburgten heeft nagelaten, welke in hun heerlijken, grootschen eenvoud een geest ademen van stoere eerbiedigheid, nadien nimmer ge-evenaard.

Want de verfijnde pracht van die marmeren zuilen en kapiteelen is gedoemd om te verdwijnen, zooals de kultuur der oude Grieken en Romeinen verdwijnen moest bij het verrijzen der Westersche Middeleeuwsche kultuur.

Gij zult mij, hoop ik, vergeven, dat ik deze beschouwingen, nadat ik daarmee was aangeland tot in onzen eigen tijd, tenslotte besluit met het Merovingische tijdperk. Want gij zult wel willen erkennen, dat deze beschouwingen, tot aan Alma Tadema, authentieke gegevens betroffen, en dat ik Alma Tadema's fantasieën, hoe verdienstelijk ook, hoogstens mocht plaatsen als een toegift, die te waardeeren valt.

DE SECRET ¹⁾ DER GEBOORTE VAN HET KINNEKE UIT BETHLEHEM

DOOR

FRANS VAN SCHOTELVELD

— „Vier dikke orangappelen voor ne frank,” keelde een leurster op den hoek der Brusselsche Hoogstraat.

In twee groote korven geelden de appelcienen als matte goudklompen.

De leurster daggerde ²⁾ achter haar manden weg en weder en deed haar witgeschuurde blokken kletsen op de drooggevroren kassei. ³⁾

— Vier dikke orangappelen voor ne frank, galmde het van her en de lokroep schoot in eigenaardigen rytme de Kapellemarkt op.

Mina Stalpaert kwam juist uit de Blaasstraat gedraaid als een nieuwe roep „vier dikke orangappelen voor ne frank” haar in de ooren klonk.

Bots bleef zij staan. Ze werd ineens aardig ⁴⁾ en sloeg de hand op het hart. Evekes waggelden haar beenen, alsof er een hevige slapte ingeschoten was. 't Was haar of ze van haar zelve stuiken ging en ze kreunde zwakskes: „ai”. Maar dan was 't ook ineens over en kreeg ze haar zelfbeheersching terug.

¹⁾ Het geheim; ²⁾ trappelde; ³⁾ straatsteen; ⁴⁾ raar.

Doch ze voelde, dat haar oogen vochtig werden. Dievelings wreef ze met den rugge van heur hand over haar gezicht.

Ze voelde evenwel den heelen dag, den drang om te grijzen ¹⁾ wroeten in haar gemoed. En als moeder daar niet geweest was met haar: „seffens gaat de Zenne ²⁾ weer overloopen,” dan zoù ze gegrezen hebben, dat de tranen over heur kaken liepen. Maar ze had zich ingehouden. Doch ze vreesde, dat de aandoening haar te sterk worden en ze niet uithouden zou.

En als in kruiskoor klonk het nu van verschillende leursters:

- Een half pond goeie koekskes voor twee frank.
- Drij schoon bougies voor ne frank.
- Goei werme escargot; 6 voor ne frank.
- Van her bleef Mina staan en overzag ze het heele gedoe der leursters, al luisterend naar hun verschillend getimberden roep.

En weer voelde ze zich weemoeiïg worden en evekes beven op haar beenen.

Voor haar bliken lag de Hoogstraat, Mina hare coté, te vibreeren van nerveuze levendigheid. Het volk stapte, de kou schuwend, gichtig voort, slechts tegengehouden door de leursters met hun kerstmiskoopwaar. Schel klonk het gedaver van het gerij op de hard gevrozen straatsteen. Maar als een streelend gezang viel daartusschen in het geroep der koopwijvekes. Ijverig zich werend, prezen die hun waar aan.

En Mina wist zich een der haren. In zalige voldoening liet ze haar bliken over de leursters weiden. In eenen oogopslag zag ze haar blank geschuurde hollen blokken ³⁾ en haar witte voorschoten met de groote tesschen ⁴⁾ er op, om het geld er in te steken.

Leuren . . . dat was Mina hare pak. Ze had zoo wel kunnen mee roepen: „Vier dikke orangappelen voor ne frank.” Heur ziel trok naar dit werk. Ze voelde een jacht in haar wezen zitten om er aan mee te doen, de menschen te lokken naar de korven, . . . de appelen te tellen in de hand der koopers en het gebeurde geld te voelen in de tesch van den witten voorschoot.

Ai . . . ! ze voelde dobbel nu, hoe plezant dat leven van comerce ⁵⁾ was, zoo op de open straat.

¹⁾ weenen; ²⁾ Zenne = rivier die door Brussel stroomt; ³⁾ klompen; ⁴⁾ zakken; ⁵⁾ handel.

Maar ze kon er niet aan meedoen nu. En dit besef kropte de gespannen spieren in haar keel bijeen.

In haar sacoschke ¹⁾ wist ze steken, het biljet met het hooge Fransch, dat haar vonnis inhield; gecondamneerd ²⁾ voor een ammende ³⁾ van 100 frs. of vijf dagen kot. ⁴⁾

Dat had die bloedkalisch van nen ajuin ⁵⁾ haar gelapt zoo ne platte sjanfoutter. ⁶⁾ En dat, omdat ze met heur escargotkarreke de Hoogstraat afgezakt was, naar den grooten Boulevard toe en daar getracht had een censke te verdienen, zonder eenige compatie had hij haar op zen boekske gezet. En wat ze ook gebid en gesmeekt had, die leelijke makapart had er geen de minste acout ⁷⁾ op gegeven. O! ze was in zulke hevige coleire ⁸⁾ geschoten, dat ze hem het gezicht had kunnen openkrabben tot op de beenkes. Maar tegenover zoo een stuk woud ⁹⁾ dat thuis misschien aleens geen en had, moest ge u nog koest houden en mocht ge niet te stout zijn in uw tong. Zij mochten iemand, die eerbaar trachtte een arm censke te verdienen, coujonneeren en den duivel aan doen, zonder dat ge een stom woord mocht tegenspreken. O . . . als ze daaraan dacht, dan wenschte ze, dat ze allemaal de kramp kregen.

Ze stapte nu ineens rap voort en meed de andere leursters. Maar ze wond zich op nu, al peinzend aan den hertefretter, die haar op zen boekske gezet had, zoudt ge niet zeggen, dat ge een crime ¹⁰⁾ begaat met daar effekes op den Boulevard met uw karreke te stationneeren en ne kalant te gerieven. Maar, als hij gepeinsd had van met haar censen potten te gaan pakken, dan was hij fijn mis . . . was hij dan fijn mis. Want nog geen sik ¹¹⁾ toebak zou hij er kunnen van in zen smadil ¹²⁾ steken. Honderd frank amende . . . 't was bijkans niks! Wat pijnsden ze wel in dezen duren tijd. Ahwel . . . ze zou niks beschalmen ¹³⁾ . . . niks en niks. Geen rotte radijs zouden ze zien. Dat was andere thé als kaffé. Ze ging er nog liever voor zitten!

En dat was ten slotte maar een staalke van haren plicht.

Nog nooit had één van haar gilde 'ne centiem aan amende betaald. Geen eene ajuin had in heel zijn grondig leven 'ne cens van ne leur-

¹⁾ handtaschje; ²⁾ veroordeeld; ³⁾ boete; ⁴⁾ gevangenis; ⁵⁾ agent; ⁶⁾ leeglooper; ⁷⁾ aandacht; ⁸⁾ woede; ⁹⁾ agent; ¹⁰⁾ moord; ¹¹⁾ pruimtabak; ¹²⁾ mond; ¹³⁾ betalen.

der of leurster gezien. Toujours en toujours werd de amende door de geattrapeerden uitgezeten.

Dat was de eenige manier om den woud te doen speken van coleire.

En zij, Mina, was verplicht om zich eveneens, gelijk al de leden van haar gilde jaar in jaar uit gedaan hadden, op die wijze tegen de police te verzetten.

Had ze van heur leven moeten wagen de honderd ballen af te duimen, de andere leursters zouden haar uitgemaakt hebben voor al wat leelijk was. Ze zouden het haar heur leven lang doorgestoken hebben. En daarbij zou het wel gepareteerd ¹⁾ hebben alsof ze een zeebaronnes ²⁾ was en ze ieverhands 'ne scheir gedaan had!

Honderd frank afspeken ³⁾ Ha neen, nietwaar. Jamais ⁴⁾ Jamais al deed de ajuin op zijnen ballekes kop nen beëweg ⁵⁾ naar Rome dan nog niet!

Geprikkeld stapte ze verder, de richting van het prison in.

Al gaande kwam er een heimelijke vreugde over haar, omdat ze de police op die manier kon voor den aap houden.

En daarbij, vijf dagen waren gauw om. Drij nachten en twee dagen en het was gebeld. ⁶⁾ Maar dan vervulde het besef, dat ze juist op zulk een voor de leursters gunstig epoque ⁷⁾ moest gaan zitten, haar weer met spijt en teleurstelling.

Overmorgen was het Kerstmis. Het waren nu juist goede commerce dagen. Met Kerstmis werd er in abondance ⁸⁾ gekocht. En juist nu moest ze het kot in. Ha op dees dagen werden er tesschen vol cens verdiend en die goeie occasie ⁹⁾ moest ze missen.

En dat allemaal door dien vuilen, stinkenden ajuin!

Zonder dat ze het zelf besepte vertraagde ze haren gang. Stillekes aan begost de duisternis over Brussel te kruipen. De locht, die tot nu toe zich zoo helder over de stad uitgespannen had, trok nu dik en grijs neer en leek een klamme kilte te verliezen, die de sjoppen van de vingeren en de randen der oogen deden singelen van de pijn.

De winkels van de pouleniers ¹⁰⁾ lagen vol met naakt geplukte kiekens, eenden en ganzen. Stapels met peperkoek en amandelnootjes

¹⁾ geleden hebben; ²⁾ O. W.; ³⁾ betalen; ⁴⁾ nooit; ⁵⁾ bedevaart; ⁶⁾ gedaan; ⁷⁾ tijdstip; ⁸⁾ in overvloed; ⁹⁾ gelegenheid; ¹⁰⁾ kippenkooplui.

lagen voor de vitrines der kruideniers. Hier en daar stond een Kerstboom voor de étalage.

Beenhouwersknechten voerden, niettegenstaande den winter, blootshoofds, per velo het vleesch uit. De wisselwachters van de trams warmden zich bij groote, open cokesvuren.

In de winkels zelf was al veel negotie. En niettegenstaande de groote kou kwam er toch gedurig meer volk op straat.

Het besef dat ze er niet van profiteeren kon voor haar commerce, gaf Mina ne krop aan heur herte. O nu moest het plesant zijn om te roepen: „zes goei werme escargots voor ne frank.” Ha, — dat moest er nu inslaan. Nu treuzelden de koopers niet lang. En nu had elke echte Brusselaar onweerstaanbare goeste ¹⁾ naar de schelpbeeskes. En z'n zaagden ²⁾ nu niet óok niet, want ze hadden in stille compatie met de leursters, die zoo in de kou moesten staan. Maar ze wisten niet, dat de leursters, haar voeten gestoken in de warme holleblokken en voor de rest dik gekleed en aangedoefeld, geen last hadden van de kou.

Ha dat ze nu niet verkoopen kon dat was malchance. ³⁾

Doch ze moest avouereen, ⁴⁾ dat het eigenlijk toch haar schuld was, dat ze juist nù moest gaan zitten.

Het jugement was al lang genoeg uitgesproken, maar ze had getraineed en getraineed om zich aan 't prison te presenteeren. Altijd maar uitgesteld en uitgesteld. En haar moeder had er haar genoeg aan gerappeleerd, ⁵⁾ en toch had ze tot op den laatsten moment gewacht om te gaan. Hoe meer dat ze het verschoof, hoe meer schrik dat ze er van kreeg.

Dat was ten slotte toch zoo simpel niet, u daar gaan aangeven, waar de voyous ⁶⁾ de apachen en bandieten zaten, precies alsof ge zelf iemand geassacineerd ⁷⁾ had. Dat pakte ne mensch toch en joeg u den bibber op 't lijf.

En de andere leursters mochten zeggen, wat ze wilden en beweren, dat zitten voor een amende geen affront en was, zij, Mina, moest avouereen, ⁸⁾ dat het ne mensch toch heel en gansch schandaliseerde, zoo jamais of jamais niemand iets miskuischt te hebben, recht en

¹⁾ trek; ²⁾ zeuren; ³⁾ tegenslag; ⁴⁾ bekennen; ⁵⁾ herinnerd; ⁶⁾ booswichten; ⁷⁾ vermoord; ⁸⁾ bekennen.

rechtveerdig zijn en altijd uw devoren ¹⁾ gedaan hebben en dan toch nog het prison in vliegen! Dat zou zeker niet affrontelijk zijn? En daarbij dan nog precies gelijk de vaggers ²⁾ van eerste klas op den boek staan, met de mensionneering ³⁾ zoo en zoo lang in 't prison gezeten. Ha dat was toch nogal straf was dat nogal straf!

Dan zoudt ge zeker ne keer nog niet mogen grijzen? ⁴⁾ Dan dorsten ze pretendeeren, ⁵⁾ dat ge geen courage ⁶⁾ en had als ge wachtte zoo lang als ge wachten kondt om uw amende te gaan uitzitten.

Trager en trager beende Mina nu voort.

En nu becloeg ze het zich, dat ze geen veertien dagen eerder al gaan zitten was, dan was ze er nu van af geweest. Dan had ze juist met Kerstmis niet moeten zitten, overmorgen Kerstmis! O nu zag ze in eens den dag als iets aantrekkelijks, als een schoone „fiestdag”, waarop ge anders gestemd zijt als op gewone dagen en ge een gevoel hebt van opgewekten iever en groot contentement.

Waarom? dat wist ze niet. Over de bediedenis van Kerstmis had ze nooit nagepeinsd. Ze wist wel, dat het de hoogdag was van ons Heer, die dan geboren was in een stalleke van Bethmehem. Oei wat was dat ne rare naam! Bethmehem, dat was ieverhand ⁷⁾ wijd van Brussel, in het beloofde land, den pays ⁸⁾ van de Joden.

Maar hoe dat nu wijders gestaan en gelegen was, dat kost ze niet zeggen.

Doch Kerstmis was de „fiestdag” van ons Heer en op zijnen „fiestdag” moest zij, gelijk de grootste vautrien, gaan zitten achter slot en grendel.

Stil begost ze nu te grijzen.

Toen trok ze aan de zware bel der gevangenispoort.

* * *

Na een onrustigen nacht schokte Mina den volgenden morgen wakker. Verdwaasd sperde ze haar bekreten oogen open.

Kort afgebeten rinkelkloppen van de groote gevangenisbel klonk haar in de ooren.

In eenen sprong was ze bij de deur en scheirde ze met de vingers tegen de ijzeren plaat, zoekend naar de klink.

Onophoudelijk klonk het belgerinkel voort.

¹⁾ plicht; ²⁾ deugnieten; ³⁾ vermelding; ⁴⁾ schreien; ⁵⁾ beweren; ⁶⁾ moed; ⁷⁾ ergens; ⁸⁾ land.

Het hert bonsde Mina in de keel, ze stompte met de vuisten en de schouders tegen de deur.

— Au secours . . . ! Au secours . . . ! ¹⁾ brand! brand! gilde ze.

In de deur ging voor haar ontstelde blikken een schuifken open.

Een met een kepi gedekt hoofd richtte op Mina een koppel fonkeloogen.

— Allo . . . allo . . . geen streken van zwarte madame, he! 't Is de bel om op te staan, die gesonneerd ²⁾ heeft. Maak oe geries, de kaffée gaat seffens rondgedield worden, klont het door het schuifke. Het schuifke kletste toe en de bel viel stille.

Mina beefde over geheel haar lichaam. O . . . wat had ze zich verschoten.

— Ik peinsde dat het de bel van de pompiers ³⁾ was, mompelde ze in haar eigen, terwijl ze zich op den rand van haar bedde liet neervallen.

De handen op de bevende knieën bleef ze stom staren op den geligen celwand.

Ze voelde zich coleirig worden, omdat ze zich beest getrompeerd ⁴⁾ had. Dat ze die ellendige bel ook grat voor een pompiersbel genomen had! Die bel had haar den dood op het lijf gejaagd. En die grommelpot van ne cipier had gezien hoe stom ze zich aangesteld had. Die kon nu achteraf nog eens fijn met haar lachen ook. Dat was beest, dat was beest.

Terzelfdertijd schoof er in de ijzeren deur schrijnend een ronke open en lonkte een loeroog Mina aan.

Als gehypnotiseerd bleef ze roerloos dat oog fixeeren.

Het ronke schoof weer toe, het schuifke ging weer open en de ciperskop verscheen van her in de vierkante opening.

— Maak oe bedde op. Spoed u en blijf daar niet zitten gelijk ne nieuwe heilige, klont het gebiedend.

Nu was Mina in eens tot het volle besef gekomen, dat ze in het gevang zat om haar vijf dagen uit te doen.

Ze maakte haar bedde op, at een paar musschenbeten van haar gevangenisbrood en slabberde den dunnen koffie uit.

Dan bleef ze nevens haar tafelke zitten turen, met zwaar

¹⁾ help . . . !; ²⁾ geluid; ³⁾ brandweer; ⁴⁾ vergist.

hoofd, waarin de gedachten leken stille gevallen te zijn.

In de gang klonk de regelmatige stap van den cipier. Af en toe keek het loeroog door het spiegaatje in de deur. In de cellen nevens haar hoorde zij nu en dan wat dof gestommel en soms een geklop op de verwarmingsbuizen.

En buiten van heel ver, hoorde ze het getoeter van auto's. Dat moest op de straat zijn, veronderstelde ze. Soms kon ze heel duidelijk het gedokker van de karren op de straatsteen en het gebas van honden hooren. Van heel ver klonk somstemet het geschuur tegen de rails der wielen van de tram, die ievers om een hoek scheen te draaien.

Mina maakte er uit op, dat haar cel aan den voorkant van 't prison moest liggen. En hoe later in den voornoen, dat het werd, hoe duidelijker ze het lawaai op straat hoorde toenemen en verzwaren.

Het gerinkel van de bel der vuilkar en het smijten met de bakken en emmers klonk helder tot haar door. Af en toe hoorde ze kinderen roepen. Melkkarrekes en de brouwerwagens maakten een hard wielenlawaai, gemengd door den rytmischen hoefslag der paarden op den harden kassei.

— He-je geen vodden en bien . . . ? zong een voddekoopman schier onder haar venster, precies alsof zij hier iets te verkoopen had.

Maar dan gebeurde er stillekes aan en bijkans ongemerkt iets, dat haar een geheimzinnige beklemming om het hert lei.

Het licht, dat tot nu toe hel tegen haar celvensterke geklaard had, begost langzamerhand zijn helderheid te verliezen en ging over in iets grijsachtigs, dat spoedig haar cel verdonkerde en versomberde.

Van uur noch tijd wetend had ze eerst het gevoel alsof het al avond werd, doch wetend dat het noeneten nog niet was uitgedeeld, drong ze zich zelf uit den cirkel der avondstemming.

De donkerte nam nochtans nog een weinig toe.

En swenst werd het gerucht op straat doffer en doffer. Weg was het lawaai niet, dat merkte ze genoeg. De karrekes, de tram en de auto's hoorde ze nog wel rijden, maar er was iets, dat hun gerucht verdoofde, precies alsof ze het eerst door een openstaande deur gehoord had en nu die deur gesloten was. Al doffer en doffer werd het geluid. Het scheen nu wel geheel weg te sterven, totdat het ten

slotte stil, heel stil, geheimzinnig stil werd, zoodat alles dievelings over de straat scheen te sluipen, met opzet dempend eigen bewegingsgeluid.

Een beklemmende angst maakte zich nu van haar meester. De vier celmuren, die daar nu stonden als sombere, donkere schotten, het wegbleekende vensterke, het vreemd vervagen der weinige meubels in haar cel . . . het maakte haar alles eindelijk vervaard.

Ook in de cellen zelf was het nu stiller en stiller geworden. Geen enkele vingerkneukel klopte nog op de verwarmingsbuizen.

Alleen de regelmatige stap van den cipier bleef als iets onstuitbaars weerklinken in de holle gang. Af en toe kwam het loeroog door het gaatje spieden. En dat oog kwam haar nu zoo vreeselijk voor, dat het haar leek, alsof uit angst er voor al het gerucht uitgestorven en stille gevallen was.

Toen kon ze het niet langer meer uithouden. Met een gil vloog ze naar het celvensterke en klimmend op haar stoel trok ze zich aan de tralies omhoog. En daar, met de toppen der teenen half steunend op de leuning van den stoel en half hangend aan den muur, het hoofd gerekt in groote spanning, tuurde ze door het matte vensterglas. Dan merkte ze dat het sneeuwde!

Ze zag de dikke vlokken voorbij haar venster dwarrelen, op de boomtakken hangen en plakken tegen de uitstekende gevelpunten aan den overkant.

Dat gaf haar plots iets van een groote kalmte.

Maar bots daarop kwam er een sterke hunker in haar op, om buiten te zijn, om met haar escargotkarreke door de sneeuw te rijden, sneeuwtijd was een echte escargottijd. Dan lekten de Brusselaars hun lippen af bij 't eten der vette schelpbeeskes.

Sneeuwtijd en Kerstmistijd! Wat 'ne magnifieken epoque. ¹⁾

En in zulken tijd zat zij als *cannaille* achter slot en grendel.

Dat was *malheureus* . . . was dat *malheureus*!

Tot op den noen zat Mina nu wijders na te peinzen over Kerstmis, den „fliestdag” der geboorte van ons Heer.

Waarom was ons Heer in een stalleke geboren? Was er, toen ons Heerke klein was, ook al woningnood, gelijk als nu te Brussel?

¹⁾ tijd.

En waarom was de sterre van Bethmehem verschenen? Was dat om het stalleke te verlichten, opdat Maria zou kunnen zien om het kinneke te soigneeren? ¹⁾ En wat zou Maria wel gedaan hebben met al het goud, dat de drij Keuningén van wijd over de frontiére ²⁾ gebracht hadden? Zou ze dat weggestoken hebben om een huizeke te koopen voor haar en Jozef en het kinneke?

Zoo een arm onnoozel ratteke in een stalleke, tusschen die dieren moeten geboren worden!

En Mina kreeg kompatie met het Kinneke Jezus. Ze zag het daar in haar gedachten liggen in de kribbe, tusschen den os en den ezel. Ze werd er heelemaal van aangedaan. Was het haar fout, dat ze zoo kompatieus was? Zou dat 'ne mensch niet toucheeren ³⁾, als ge daar zoo een teer, teer angske ⁴⁾ in een stal moet zien liggen?

Mina's verbeelding dreef nu verre, heel verre, naar het land, dat ze niet eens te liggen wist en naar de plaats wier naam ze niet eens goed vermocht uit te spreken.

En dan peinsde ze daarbij aan heur eigen kinneke, haar dotseke, waarvan ze gisteren afscheid had genomen.

Ha haar Marie-Louiske! Hoe trachtte ze nu het te streelen, jakes en kareske's ⁵⁾ te geven. O kon ze het nu tegen de borst drukken het zoenen zoenen zoenen!

Maar, onwillekeurig verder peinzend neeg ze het hoofd. Een lichte blos kroop over haar wangen. Evekes zuchtte ze en schudde het hoofd.

Even werd ze stil, heel stil.

*
*
*

Op den noen, swenst dat de cipier het eten bracht, had Mina hem om een boekske gevraagd, hetwelk sprak van de geboorte van ons Heer en van Kerstmis.

En de cipier, die werkelijk nog zoo ne vieze ⁶⁾ vent niet en was, als ze in het eerst had gepeinsd, had haar in den achternoen een oud Vlaamsch boekske: „overwegingen, bijzonderlijk geschikt om zich tot het blijé Hoogfeest der geboorte van ons Heer voor te bereiden,” gebracht.

Daarin begon ze ijverig te lezen, want ze wilde nu kost wat kost alles van Kerstmis van her weten.

¹⁾ verzorgen; ²⁾ grens; ³⁾ aangrijpen; ⁴⁾ engelke; ⁵⁾ liefkoozingen; ⁶⁾ rare.

Had ze het vroeger op de catechismus geleerd? Had haar moeder er over verteld, toen ze klein was? Ze kon het zich niet meer rappeleeren. ¹⁾ Maar zeker was 't, hoe meer ze er over napeinsde, hoe minder ze er bleek van te weten. En het was toch stupide, ²⁾ fiest vieren van het kinneke Jezus en er zoo min iets van weten als van den pole nord. ³⁾

Ze las alles nu van het mysterie der menschwording van ons Heer, van de uitkiezing van Maria tot de moeder van het kinneke, van de boodschap van den ingel aan Maria en Jozef, van den gang van Maria en Jozef naar Bethlehem, van hun zoeken naar een onderdak, van de geboorte van het kinneke, van den zang der ingelen bij de schepers in het veld, van de drij keuningen, die afkwamen op het schoone licht der sterre, van den tiran Herodes, die het kinneke kapotmaken wilde, en van Jozef en Maria's vlucht naar Egypteland, den vreemden pays.

En Mina was nu zoo aangegrepen door Maria's wedervaren, dat heur gedachten eigenlijk van het kinneke zelf werden afgeleid.

O Mina was er zeker van, dat, als haar moeder haar hier bezig gezien had, ze weer zou gezegd hebben, dat het al kwam van Mina's weemoeïgheid. „Gij, gij kunt genken ⁴⁾ wanneer ge wilt,” had haar moeder haar zoo dikwijls doorgestoken.

Maar Mina kost er niet aan doen. Ze moest zich ook nu weer forceeren om niet te genken.

Dat was toch nog wel iets voor Maria en Jozef. Zoo eerst van nen ingel uit den hoogen hemel bezocht worden en dan, die groote voyage ⁵⁾ doen naar Bethmehem, om daar niet eens een pover mansardeke ⁶⁾ te vinden voor haar en Jozef en het kinneke. En daarbij, schepers en keuningen die dit kinneke komen aanbidden en ten slotte die apache van een Horedes, die zen soldeniers zond om het schaapke, dat van niets en wist dood te steken in zen kribbe.

Ha nu zag ze wel, dat al dat overheidsvolk met arme sukkeleers geen kompatie had. Politie en gendarmen Mina moest er niets van hebben. Dat waren altijd menschen zonder hert geweest, al van in den ouden tijd, dat was nu evident ⁷⁾ genoeg, anders zouden de soldeniers van Herodes immers die onoozele bloedjes niet geas-

¹⁾ herinneren; ²⁾ dom; ³⁾ Noordpool; ⁴⁾ schreien; ⁵⁾ reis; ⁶⁾ kamerke; ⁷⁾ duidelijk.

sasineerd ¹⁾ hebben. Welke mannen, die nu voor ne centiem gevoel in hun lijf hadden, zouden het kunnen over hun hert krijgen, die arme schaapkes dood te steken. Maar ze waren allemaal hardvochtig. Vroeger trokken ze de moeders hunne kinnekes van de borst en nu staken ze vrouwen in het kot, die een censke willen verdienen met leuren op de groote Boulevards der stad.

Ha wat moest Maria verveerd geweest zijn en schrik hebben uitgestaan!

Voor haar geest zag Mina nu in eens het Mariabeeld uit de Kapellekerk met het kinneke Jezus op den arm. Elk jaar had ze dat in de processie zien rond dragen, door de straten van het Marollenkwartier. Maar nooit had ze goed kunnen begrijpen, waarom dat Mariabeeld zulke melancholieke trekken had over het gezicht en waarom het was alsof er precies rimpels in het voorhoofd lagen. Hoe kan dat nu, had Mina zich steeds afgevraagd? Hoe kon Maria met zulk een danig schoon kinneke op den arm zulk een triestig gezicht zetten, precies alsof ze een groot verdriet van binnen verborg. Moest het gezicht van een moeder, wier kind bij de geboorte door wonderen ingelenzang verwelkomd en door goeïge schepers en rijke keuningen bezocht was, niet eeuwig blinken van glorie en trots? Een lach van hemelsch contantement ²⁾ had moeten liggen om den mond van dat Maria-beeld, zoo had Mina steeds gemeend. Maar nu nu ze gelezen had het heele mysterie der menschwording van ons Heer, nu begreep ze het. Ha die triestige trek om Maria's lippen, op dat beeld, die rimpels op dat voorhoofd, dat was van den schrik, dat was van de entratie ³⁾, die Maria had uitgestaan.

Maar Jozef dat was ne vent! Het was een groote chance van God, dat Maria dien bezat. Dat was geen vijg, geen egoïst. Die blèëf bij Maria stond haar geduldig overal en in alles bij!

Ha hij verliet haar niet!

O als hij, die de vader van haar, Mina's, kind was, die geschiedenis van Jozef eens moest lezen, zou hij dan niet van schaamte zinken in den grond?

Verlaten had hij haar laf verlaten!

En zij met haar kind, dat geen vader had, zij had alleen gestaan,

¹⁾ vermoord; ²⁾ tevredenheid; ³⁾ ontroering.

alleen met heur verdriet, met haar schande en gekrenkte eer. Niemand had haar geluk gewenscht met haar kinneke, niemand had haar kadaukes gebracht, niemand was het kinneke komen zien.

En zij zelf voelde daarbij nu nog op het herte branden, de bittere verwijten heur door haar moeder toegeslingerd.

Alleen alleen had ze gestaan met haar kinneke en haar verdriet.

O, ze balde de vuisten, zoo schandelijk bedrogen als ze zich gevoelde.

Ha hij was ne vent zonder eenige compatie of eenig menschelijk gevoel. Een hert als een steen had hij. Hij was goed om de hand te geven aan de soldeniers van Herodes. Hij was waard in hun gilde te worden opgenomen, want hij had hetzelfde hardvochtige karaktere en dezelfde laffe inborst.

Zoo een schatteke van een kind en daar niet eens komen naar zien, er niet eens naar vragen.

Ze schoot plots aan 't grijzen en loste zoo haar gramschap.

Het peinzen aan haar kinneke, aan haar Marie-Louiske, dat geen vader had, milderde haar stemming. Ze voelde weer een groote trek naar het kind en hunkerde om het te drukken aan haar boezem. En alleen het voornemen om, als ze het gevang verliet, het kind te overladen met nieuw speeldingen kon haar eenigszins kalmeeren.

* * *

Des anderen daags, op den fiestdag van het kinneke Jezus, dansten de jubeltonen der Kerstklokken al vroeg t'allenkanten over de huizenmassa van Brussel. Ook over en op de gevangenis huppelden de vroolijke klanken.

En de sneeuw, die nu dik en wit over de stad lag, scheen gekomen te zijn om alle profaan geluid te dooven en de Kerstkloktonen helder en ongestoord te laten spreken tot ieders gemoed.

De Kerstkloktonen botsten tegen Mina's celvenster en brachten ook haar in kerstmisstemming.

Maar, die kerstmisstemming was bij haar iets aparts en zat bij haar in een primitieve omlijsting.

Op Kerstmismorgen dan was 't in haar omgeving steeds heel anders dan op gewone zon- of feestdagen.

Dan verkeerde het Marollenvolk steeds in een stille stemming. De luidruchtige vrolijkheid had dan plaats gemaakt voor een meer binnenwaartsch contentement. De zattekullen pakten dan minder potten en waren langer nuchter, dan op gewone feestdagen. Van den ganschen morgen speelden dan de groote orgels in de danszalen niet, zeker om de ingelkes niet te storen, als ze nog eens op aarde wilden komen hun gloriezang zingen. Het mannenvolk liep dan niet, gelijk op de gewone zondagen, ongeschoren tot twee uur 's achternoen, maar had zich al tijdig properkes gemaakt en zen beste kleeren aangedaan. En 't vrouwvolk kloeg dan niet tegen elkander over den duren tijd en de kleine pre. Er was dan schier niemand wiens muts „schief” stond of die zen „striep” had. En van het huis waar het „smoelkes” geweest was tusschen man en vrouw, was rosse Jan van het dak gevallen. ¹⁾ Iedereen leek welgezind en blij, zonder veel luidruchtigheid of ambras, als om het Kerstekinneke niet te storen in zijn slaap.

Mina speelde op dien dag gewoonlijk met haar Marie-Louiske, slofte op haar witgeschuurde holleblokken eens tot bij de geburen om er een prieske te nemen en maakte daarna haar escargots gereed, waar ze in den achternoen, zoo tegen den avond aan, mee uitreed.

Dat was hère kerstmis.

En ze dacht daar nu aan.

Hoe kretelijk dat ze op dezen dag nu hier moest zitten in het kot!

Ze verlangde nu nog intenser naar haar kind, dat geen vader had en dat zij daarom dobbel geeren zien moest en vertroetelen moest voor twee. En ze verlangde naar haar holleblokken, die thuis, witgeschuurd, onder de stoof stonden en naar een uitlooperke bij de geburen om er een prikkelend prieske te nemen en naar de kans om een half uurke ongestoord te kunnen lameeren, ²⁾ zoo zonder zorg of kommer.

Maar ze zat hier vast, tusschen vier muren, door de schuld van dienen ajuin, die haar gezet had op zen boekske.

Ai . . . ! wat moest het nu thuis plezant zijn, als de stoof goed brandde, de gloeiende kolen sissend vielen in den asschebak en Marie-Louiske er lag te ravotten met 'n kat. Zoo 'ne hoogdag gaf haar precies een milder humeur, een grooter courage om te leven.

¹⁾ de ruzie verdwenen; ²⁾ praten.

Maar nu vond ze het een kurieus dingen, dat ze eigenlijk niet eens wist, waarom dat nu op dezen dag steeds zóó gesteld was. Wat was nu eigenlijk deze hoogdag, deze „fiestdag“?

Waarom was het kinneke Jezus geboren? Waarom hadden de ingelen er bij gezongen en de vreemde keuningen er hun tresors ¹⁾ gebracht?

Ha, zij wist het niet. Haar moeder wist het niet en ze geloofde niet dat iemand van het Marollenkwartier het wist. Dat wisten zeker alleen de rijken weer, zij, die in den nobelen kartier woonden en tijd gehad hadden om de school te frekanteeren ²⁾ zoolang ze wilden. Maar zij, Mina, had van in haar kindsche jaren al de straten afgezworven om te leuren.

Hoe kon zij dan iets weten van het hooge mysterie van het kinneke van Bethmehem? Ze achtte het nog een danige chance, dat zij en gansch het Marollenkwartier op den fiestdag van het kinneke iets van het contentement, van de vreugde van zijnen dag ervoeren, al was dit dan op hun manier.

Maar de rijken, die bedorven dansen, die de keur gehad hadden alles van dit kinneke te leeren, die moesten op den fiestdag dobbel gelukkig zijn, omdat ze precies wisten hoe ze het kinneke zijnen dag moesten vieren.

Als ne mensch geen educatie ³⁾ gehad had, en al zijn scholen niet uitgedaan en had, dan wist hij ook van niks of niks en kon hij over niemendal meeklappen, dan had hij geen woord van spreken.

Zie, nu was ze gisteren den heelen achternoen bezig geweest in het boekske van de mysterie der geboorte van ons Heer, en nu was ze nogal even wijd.

Misschien had haar moeder toch gelijk, dat het niks waard was, zoo weemoelig te zijn. Was het van wege haar weemoeligheid, dat ze den heelen tijd met Maria bezig geweest was, met haar compatie gehad en haar zorg en angst gevoeld had en daardoor nu eigenlijk nog niets begreep van het mysterie van het kinneke zelf?

Om het kinneke ging het toch.

Want om het kinneke waren de ingelen op aarde gekomen, over het kinneke hadden ze gezongen, voor het kinneke had de sterre

¹⁾ schatten; ²⁾ bezoeken; ³⁾ opvoeding.

geschitterd aan het firmament en om het kinneke hadden de keuninginnen de groote voyage gedaan en had de apache van een Herodes de onoozele schaapkes van Bethmehem geassasineerd.

Kwamen er nu nog maar ingelen op de aarde. Kwam er maar eene bij haar! Zoo eene gelijk bij Maria, bij Jozef, bij de schepers was geweest. Dàn zou ze het wel wéten. Want de ingelen, die hadden aan Maria en Jozef en de schepers ook geannonceerd, ¹⁾ de dingen die ze ignoreerden. ²⁾

Stil en ingetogen zat Mina bij haar tafelken, starend naar het celvensterke, waardoor het licht als in schemertint naar binnen viel.

Waarom kwam er nu geenen ingel? Kon hij niet door de tralies van 't prison? Waren de ingelen verveerd, dat het politievolk, die zoere macaparts, ook hen zouden opsluiten in 't prison?

Of was 't Mina haar eigen fout, dat er geene en kwam?

Kwamen de ingelen misschien alleen bij menschen, die hun conscientie gezuiverd hadden en die geenen misstap hadden begaan?

Nu vond ze het zelf stupide ³⁾ en hooveerdig, dat ze zich had durven vergelijken met Maria, die al haar leven een devote ziele was geweest en al haar leven God had bemind, met Jozef die in alles ons Heer obéissant was geweest en met de schepers die een karaktère hadden zoo zacht als de wol hunner schaapkens.

Wie was zij?

Zij kende niet eens haar gebeden en wist niet eens hoe ze tot God of Christus spreken moest.

En durfde zij de pretentie ⁴⁾ hebben van 'nen ingel te verwachten?

Ha dat voelde ze nu ineens, als de ingelen nog kwamen, dan waren er anderen, anderen, die het meer meriteerden ⁵⁾ dan zij. Want zij zij had zich gegeven aan het plezier had zich laten gaan totdat totdat

O ze sloeg de handen voor de oogen en grees, grees, omdat ze niet weerdig was een message ⁶⁾ te krijgen aangaande het kinneke Jezus, waarnaar ze nu zoo intens begeerde.

* * *

In den achternoen, toen het begost donker te worden, verscheen de cipier in de deur van Mina's cel. Hij wenkte met het hoofd en vroeg:

¹⁾ aangekondigd; ²⁾ niet wisten; ³⁾ dom; ⁴⁾ de aanmatiging; ⁵⁾ verdienden; ⁶⁾ een boodschap.

— Wilde het fies van Noël ¹⁾ bijwonen? Zonder goed te weten waarom het ging, sprong Mina op en zei:

— Geerne, als 't u blijft menhier.

Met dezelfde woorden stond ze al in de deur, gereed om den cipier te volgen, vervaard dat hij op 't laatst zen woord intrekken zou.

Ze beende nevens hem voort met een gang en houding zoo onderdanig als een schoolkind nevens zijnen meester.

Doch in haar binnenste voelde ze een groote verruiming en opluchting, wegens de afleiding, die het geval haar bezorgde.

Op 't oogenblik vroeg ze eigenlijk niets anders meer, dan eenige afleiding en verzet. Alles was nu eender. Had men haar gevraagd het heele gevang te kuischen of bij een stervenden voyou ²⁾ te waken, ze had het al even gewillig gedaan, omdat het haar den tijd kortte die hier zoo eendelijk troestig was en lang. Hoe rapper dat de uren voortsnelde, hoe rapper zij haar tijd had uitgezeten en hoe rapper ze weer terug was bij haar Marie-Louiske, haar holleblokken en haar escargots.

Ze sloefte nu gangen door en trappen af, cellen, al maar cellen voorbij en deed zich moeite om zoo weinig geruchte mogelijk te maken, als was ze bang de gevangen te hinderen, die daar zaten achter hun ijzeren deur.

Uit verschillende cellen zag Mina evenwel andere gevangenen komen, allen geleid in dezelfde richting. En zooals ze daarhenen schreden in haar ruw grouwe kleeding leken zij haar lugubre gestalten, die uitslopen ten kwade daden.

Ze zag ze verdwijnen in dezelfde tamelijk breede deur, waar ze, als ze er zelve binnenschoof, niemand meer ontwaarde. De cipier trok een smal deurke open en duwde Mina een soort kaske in, dat al den voorkant open was. Zij zat er als een heilige in haar nis, zonder ruimte om zich te verschuiven of te bougeeren.

Al weerskanten en onder en boven haar hoorde ze gestommel, gekuch en gefrot van kleeren. Maar ze zag niemand van al die daar, evenals zij, gestopt zaten in een houten kaske.

Doch vóór haar aan den voorkant van de zaal, die daar aan haar

¹⁾ Kerstfeest; ²⁾ booswicht.

voeten opcirkelde, zag zij een schouwspel, dat haar plots geheel boeide en in nieuwsgierigheid gevangen hield.

Er stond een groote kerstboom, waarvan de keerskes flikkerend te branden stonden. Eenige madams, zeker van rijke komaf, zaten op een bank vooraan. Een menheer stond bij den boom nog het een en ander te schikken.

Nu begreep Mina het ineens.

Het was hier fiest van het kinneke Jezus, het kinneke van Bethmehem. Dat was het, wat de cipier haar gezegd en zij in haar haast, om toch maar evekes uit haar cel te mogen, niet had verstaan. Een plotse vreugde bonsde in haar op. Nu ging ze onverwacht het echte „fiest” van het kinneke Jezus meevieren. En was het, dat zij schier niks of niks van het mysterie van 's kinnekes geboorte wist . . . ze zag het toch dobbel geerne en heur hert trok er danig nijg naar.

Ze voelde wel, dat het kinneke van Bethmehem, door God aan Jozef en Maria geschonken, een bijzondere sygnificatie ¹⁾ voor de menschen had en dat hij, die de secret er van wist en het op de rechte wijze eerde, in alle geval een groot geluk gevonden had.

En ze zette zich nu ernstig en stijf, recht op haar bankske, zonder zich te durven roeren. Ze wilde het kinneke alle respect toonen en laten zien, dat ze toch op haar manier educatie had, al had ze geen groote scholen bezocht, gelijk de rijke menschen. Heel devotelijk keek ze naar den boom en lonkte pinkoogend naar de kaarskes. De boom was teribel ²⁾ schoon en was daar zeker gezet om het kinneke te eeren in den naam van al de prisonniers. ³⁾ En had ze er nu bij gekunnen en was ze liber geweest, ze zou er een schoone cadeau aangehangen hebben, een heele boel van de beste orangappelen, zooals ze der in haar leven al zooveel had verkocht of bizarre karrikollekes, zooals ze die verfde in schoone kouleuren voor haar Marie-Louiske. Maar ze moest zich in haar houten schappraaiken hier heel stille houden en mocht zelfs geen enkel woord lossen om te zeggen hoe geerne ze het kinneke van Bethmehem zag. Doch ze suppo-seerde ⁴⁾, dat het kinneke Jezus het al lang geremarkeerd ⁵⁾ moest hebben hoeveel zij er van hield, want kinnekes hadden het subiet gesnapt of ge ze geerne zaagt of niet.

¹⁾ beteekenis; ²⁾ geweldig; ³⁾ gevangen; ⁴⁾ veronderstelde; ⁵⁾ opgemerkt.

En als ze daarbinnen in haar gemoed, zich ineens zoo sterk getoucheerd gevoelde, dan kwam dat niet van haar weemoetheid, zooals haar moeder steeds pretendeerde, maar van oprechte gesupporteerdheid ¹⁾ voor het zoete kinneke van Bethmehem.

Toen de menheer van nevens den kerstboom zich omkeerde en de prisonniers aankijkend begost uiteen te doen, dat ze vandaag samen het feest van Jezus Christus, den redder van zondaren, gingen vieren, dan verschoot Mina evekes van het effect dat het stemgeluid maakte in de holle ruimte.

Maar ze hield zich op haar qui-vive, want ze wilde geheel en al attent zijn en tot in de kleinste puntjes nagaan hoe het kinneke wilde, dat zen fiest gevierd werd. Die menheer daar beneden zou het wel weten en ze zou alles doen, gewillig doen, geheel gewillig doen wat hij zei, want dat kinneke, waar de ingelen zulk een schoon lieke voor gezongen hadden, meriteerde ²⁾ het.

En swenst zou ze wel achter den secret van den but ³⁾ zijner geboorte komen. En dat leek haar een groote chance en een abondance ⁴⁾ van geluk te zijn, anderzins zouden de schepers en de keuningen niet zoo rapide naar het stalleke van Bethmehem gekomen zijn en zouden de rijken dien secret niet voor zich alleen gehouden hebben.

De menheer al voor zei, dat de madams eerst een schoon lieke over het kindeke zouden zingen en hij daarna over de geboorte zou vertellen.

Toen hieven de madams bij het accompagnement van een kreunend orgelken een lieke aan op zulk een heel touchant vooiske ⁵⁾, alsof het was, dat zij bij het kribbeke het kinneke in een zoeten droomslap moesten zingen.

En Mina kost er niet aan doen, maar ze werd er heel, heel week onder, en ze moest gedurig in de puttekes van haar oogen vrijven.

Als het lieke uit was liet ze een stillen zucht en was 't haar alsof ze nu nog meer hield van het kinneke.

Dan begost de menheer te klappen. En het was en effet ⁶⁾ over den but van Jezus geboorte dat hij het had.

Hij gebruikte daarbij wel hooggeleerde woorden, zulke, gelijk er

¹⁾ ingenomenheid; ²⁾ verdiende; ³⁾ doel; ⁴⁾ overvloed; ⁵⁾ ontroerend wijsje; ⁶⁾ inderdaad.

meestendeels in nen boek staan en de menschen, die al hun scholen gedaan hadden, het best begrepen.

Hij zei, dat Jezus den hemel verlaten had en op de wereld gekomen was om de menschen te verlossen van hunne zonden en hun een nieuw hert, een nieuw karaktere en een andere inborst te geven. Daarvoor had hij eindelijk veel moeten souffreeren ¹⁾. Dat was al begonnen bij zen geboorte, toen Herodes hem wilde dooden en was geëindigd aan het kruis, waar de Joden Hem hadden aangenageld.

Maar eer het zoo wijd was, had Hij van alle wonderschoone en diepzinnige woorden gesproken over den hemel en over de liefde van God voor de menschen. En dan, aan het kruis gestorven, was Hij na drij dagen uit het graf opgestaan en had Hij den dood overwonnen. Zen bloed had Hij zoo gegeven voor de menschen, om de amende, die de menschen bij God wegens hun zonde hadden, voor hen te betalen. Met zen eigen bloed had Jezus het moeten betalen, omdat het kwaad en de zonden, die de menschen gedaan hadden, zóó groot was. Maar al wie nu in Jezus geloofde en berouwvol vertrouwde op zijn zoendood, die werd zoo zuiver van zijn zonden als het kinneke in de kribbe en kreeg het eenig geluk van vrede met God zelf. En die werd voor altijd de vriend van Jezus en zou door Jezus geholpen worden om de zonde af te leeren en te verzaken, de zonde, die sommigen hier op aarde in het prison bracht en al wie zich niet bekeerde hiernamaals in het verderf voerde.

Mina zat roerloos in haar schappraaike. Het duizelde haar somtemets in haren kop. O het was effenaf schoon en diep touchant, wat de menheer daar zei. Doch het leek haar toch moeilijk en gecompliceerd. Maar dat kwam, omdat ze al haar scholen niet gedaan en had. Anders zou ze wel alles hebben verstaan. Doch hier en daar hield ze er iets van vast. Vooral dät, dat het kinneke gekomen was om van den hemel te vertellen en voor de menschen te sterven aan het kruis. Hij had penitentie ²⁾ gedaan voor alleman, en voor haar ook. En omdat de menschen zooveel kwaad gedaan hadden, had Hij zooveel moeten souffreeren.

Als zij zich nu vergeleek met Jozef en Maria, met de schepers en keuningen en met de ingelen, dan moest ze avouereen, dat zij

¹⁾ lijden: ²⁾ boete.

een groote zondares was en zij het kinneke had doen souffreeren.

Zoo ineens stond het in zen geheel weer voor haar geest, het leven dat ze geleid had tot nu toe, de lichtzinnigheid en vleesche-lijke gezindheid die haar leven gekenmerkt hadden. Ze had zich laten gaan, laten gaan en het plezier en niets anders gezocht. En daarmee had ze zich geplaatst in de root van hen die God vergramd, zijn oordeel over zich getrokken hadden en zoo den Heere Jezus hadden helpen kruisigen.

Plots had ze begrepen den secret van Jezus' geboorte.

HET NOORD-HOLLANDSCHE JONGENTJE ALDERT

DOOR

H. J. HEIJNES

I.

DAT JONGENTJE.

Dat jongentje dan nu was zeer overtuigd van zijn braafheid. Ook loofden zijn beide ouders hem uitermate, zoowel als zichzelf. Daar het gezin geen verdere leden telde, had bij hen de deugd dus voor zich een geheel vrij huis.

Dat was te meer vereerend voor dit huis, omdat het toch maar een scheefgezakte planken hut was.

Het jongentje Aldert had een wat oud gelaat; daar stond niets op te lezen. Het gelaat zag een beetje vergoord. Met weinig uitdrukking glaasden er de oogen in. Deze nadeelige eigenschappen van Alderts tronie waren toch ook weer niet uitgesproken genoeg, om mij te vergunnen, zijn aangezicht zonder meer leelijk te heeten. Op zijn hoofd groeide sluik haar, van een tint, die het dichtstbij kwam aan geel. Zoolang hij de landstraat, die zijn normale verblijf was, versierd heeft, heeft niemand hem ooit anders gezien dan in een wollen trui van groene en een slobberbroek van onuitsprekelijke kleur; voorts op geklompde voeten en met ongedekten hoofde.

Dezulken, wien hij blijk van ongenoegen wenschte te geven, spuwde hij.

Wat zijn gevoelens jegens de dieren betreft, zoo had hij er jegens de landdieren in het geheel geen; maar hij wond zich dikwijls op over de luchtdieren en de waterdieren, die hij zag. Den kraaien, die over zijn hoofd krasten, gaf hij geestdriftig antwoord in hun eigen taal. Tot de houtduif, die in den boom koerde, sprong hij, zoo hoog hij kon, op van den grond, met uitgestreken vinger aan, indien niet werkelijke, dan denkbeeldige mede-aanschouwers toejubelende: „Deer! Deerzoo!” De waterrat, die in de sloot onderdook, ontvlamde hem, om, weggeijld, in haast geen tijd terug te zijn met een dikken foxhond in de armen, dien hij de sloot in- en het monster nastuurde. Ook met alwat daar verders vloog of zwom was zijn meelevens innig.

In zijn belangstellingsleven was de menschheid vertegenwoordigd door zijn vader, uit wiens pijp hij soms rooken mocht, en zijn moeder, die hem dagelijks de spijzen op het bord schepte. Dan door de drie sterke jongens, die geregeld voorbijkwamen, en zoo vaak zij hem pakken konden, een touw aan zijn eene been bonden, en daar vervolgens aan trokken, zoodat hij zich met alle macht aan het wrakke huishekje moest klemmen, om overeind te blijven. En dan nog door zijn vier of vijf buurmakkers, met wie hij centen pikte. Zijn overige natuurgenoeten zweefden allen aan zijn bewustzijn voorbij als schaduwen, glijdende door grauwen nacht.

In het pikken met de centen school zijn beteekenis. Zijn vader gaf hem per Zondag vijf pikcenten.

Eens sprak zijn vader bij de overhandiging: „Je lete je ze niet ofwinnen, hoor, zeun.”

„Ofwinnen!” zei het jongentje slepend, duidelijkerwijs in zijn eer getast door de mogelijkheids-onderstelling.

„Leet onzen Al maar loopen!” snibde de huisvrouw, met en in haar kind beleedigd, vol moedertrots haar man toe. „Maar, zeun, je kijke uit nee de polisie, hoore je!” waarschuwde zij het jongentje.

„Nee, ie heb gien oogen in z'n kop! Leet onzen Al maar loopen!” riep de man, thans op zijn beurt in vadertrots.

Deze vaderlijke zoowel als die moederlijke trots was welgeplaatst. Want zelfs volgens gerijpte beoefenaren was het jongentje Aldert een „verlegen” centenpikker. Want het was een uitzondering, dat zijn

cent niet het dichtste bij de streep viel van al de centen der medepikkers, en dat hij dus niet al deze centen tot zijn prooi mocht grijpen. Het kwam hem toe ook. Want wie was het, die de dwars over den weg getrokken streep heel de week in stand hield en verdedigde tegen de nivelleerende invloeden van regenstroomen en stofwolken, voetengeschuif en wielengeschuur? Daarmede bekommerde zich niemand dan het jongentje Aldert.

Het rijwiel van dit jongentje — want het bezat er een — had, om een gewoon rijwiel te zijn, twee gummibanden en een zadel te weinig. „Zeun” bewees de overbodigheid van deze onderdeelen door op de ijzeren velgen te rijden, en daarbij op het achter-spatbord te zitten. Zoodra hij zijn voertuig bestegen had, begon een dooreengejubel van rammel- en rommel-, kraak- en krak-, fluit- en pieptonen ver in het rond te boodschappen: het Noord-Hollandsche jongentje Aldert komt eraan.

Zijn oor was geopend en zijn hart ontvankelijk voor de stem der rechtschapenheid. In de school staken de jongen, die naast hem, en de twee jongens, die achter hem zaten, den vinger op. „Wel?” vroeg de juffrouw.

„Juffrouw, Aldert spuugt,” zeiden zij.

„Zullie doenen het zelf,” sprak Aldert daartoe.

„Dacht ik wel,” zei de juffrouw met een leuken oogknip naar de drie aanklagers, die begrepen. „Aldert zal zoo vies doen! Die is de knapste jongen van allemaal.”

„Ja, juffrouw,” zeide Aldert.

Zoodra het onderricht zou hervat worden, stak Aldert den vinger op.

„Wel?” vroeg de juffrouw weer.

„Juffrouw, ze mossen maar liever goed nee u luisteren,” zeide Aldert, het gezicht als dat van een jongen heilige.

Zelf luisterde hij alsnu heel den schooltijd lang uitstallerig.

Voor het overige was het op verre na niet de school alleenlijk, vanwaar hij zijn onderricht haalde, doch daarbenevens het leven.

Het leven, dat hem leerde, vond hij overal; dikwijls trof hij het aan bij de koffiekant zijner moeder.

Daar had zijn moeder heel den dag koffie in. Want er was geen

oogenblik van den dag, op hetwelk de mogelijkheid niet groot was, dat een andere huismoeder binnentrad, wenschende, daarvan een kopje of twee te genieten.

Als Aldert, deze jongen, een zoodanige bezoeker zijn ouderlijke huis had zien ingaan, schorste hij zijn momenteele straatbezigheid, en begaf zich ook binnenskamers. Wanneer dan de twee praatvrouwkens, ieder achter haar dampende kopje, tegenover elkaar hadden plaatsgenomen, ging hij bij de tafel op de knieën liggen, en hing zich met de kin aan den tafelrand. In dien toestand was hij al aandacht voor de weerzijdsche spraakzaamheid, die zich ontplooidde.

Daar nu het onderhoud, zich geleidelijk verinnigende, de moeders ten laatste veelal in grenzenlooze vertrouwelijkheid jegens elkander deed belanden, verwierf het jongentje uit die uren met de kin op de tafel inzicht in een aantal belangwekkendheden, die de meesten eerst in verdere jaren vermoeden. Dat was niet goed voor hem.

Somwijlen leidde hij, het centenpikken moe, de buurjongens geheimzinnig in in zijn kennis van de kin op de tafel. Dan zaten zij ergens op het huiserf dicht tegen elkaar gedrongen, met ingespannen luisteren en ingehouden fluisteren. Dat was niet goed voor de buurjongens.

De knaap Aldert was voorts veelzijdig. Hij leefde sterk mede met de cultuur, inzoover zij bloeide binnen een kring met, van hem uit, een straal van omstreeks één mijl lengte. In sommige harer vertakkingen trad hij zelfs op den voorgrond, zooals in het verkeerswezen. Een binnen den omschreven kring voortstuvenden auto, waar van achteren het jongentje Aldert niet aan hing, vonden wij tenauwernood een auto. Ook heeft nog nooit op zijn pad een motor-voertuig even onbeheerd gestaan, op welks sirene hij niet een kleine uitvoering ten beste heeft gegeven aan heel de buurt.

Maar de melkwagens, die, door het boerenpaard voortgesjord, langs de gouw kwamen gebolderd, verwakkerden hem tot nog verdienstelijker verrichtingen. Een zoodanig vervoermiddel ijldde hij in klompenren na, en met denzelfden sprong, waarin hij de achterklep

greep, slingerde hij zich midden tusschen de melkbussen. Een ervan maakte hij zich ten troon, en naar hem te zien was van nu af een overwinnaar op diens zegekar te zien. Allen, die daar beneden zijn hoogen zetel wemelden, wuifde hij toe en schreeuwde hij toe, en roffelde met de van hout omhulde voeten zijn verheven gemoedstemming uit tegen de blikken melkbus. Haast alle boeren lieten het hem toe, daar zij goed waren. Het hing ook eenigszins samen met hun eigenbelang, dat zij dit waren, want melkkoetsiers, die met de zweep naar hem sloegen, bestookte hij op hun volgende voorbijritten achter een heg uit met kleverige kogels, welke hij aldaar met kunstvaardigheid van hand uit modder boetseerde.

Alhoewel hij zich dus in veel dingen onderscheidde, vonden zijn volwassen medeburgers hem niet belangrijk, en zeker niet beminnelijk. Of nog juister: zij vonden hem te onbelangrijk, om het aan zichzelf helder te maken, dat zij hem niet beminnelijk vonden. Dit kwam, doordat zij zelfgenoegzame en verwaande lieden waren. Dat zij dit waren, kwam, doordat zoo goed als alle groote menschen dit zijn.

Maar hoeveel belangrijker dan zulke doodgeleefden, die zich te groot geworden voelen, om aan een straat-deugniet belangrijkheid toe te kennen, kan zoo'n nog-vol-levende jongen juist zijn, dien tot zijn wezenlijke werken en daden toch eigenlijk dezelfde roerselen drijven, welke den romanheld tot diens verzonnen verbazingwekkendheden heeten te bezielen. De menschheid miskent haar jeugdige rakkers, gelijk zij het ook het Noord-Hollandsche jongentje Aldert gedaan heeft.

Enkel het ruchtbaar worden van een of ander onvertogens maakte blijkbaar dien kleinen man plotseling aller tijdelijke aandacht waardig. Toch waren er genoeg anderen van gelijke bewegingen als hij. Niettemin werd het, zoodra eenig boos stuk gepleegd was, terstond met eenparigheid aannemelijk gevonden, dat de knaap Aldert het gedaan had.

Daar wond het jongentje zich alsdan niet over op, en het had er gelijk aan. Want waarom zouden de groote menschen, voor wie hij door de bank niets beteekende, nu, als hij vluchtig eens wel wat voor hen beteekende, iets beteekenen voor hem?

Hoogstens nam hij een steentje, en keilde dat door een ruitje, en

sloop haastelijk heen; dan was wat er in hem mocht geweest zijn van gekrenktheid reeds wederom verzoend.

Aldus in hoofdzaak verkeerde dat jongentje in het leven, en verstrekke het menschenpaar, aan hetwelk het zijn bestaan verschuldigd was, tot trots en roem.

II.

ZIJN VADER.

Zijn vader was van gevoelen, dat het wereld-samenstel in zijn geheel verrot was. Verder, behalve dit eene, had zijn vader geen enkel gevoelen, heeft althans verder nooit een met den mond beleden. Het kon het jongentje niet schelen, of zijn vader aan dat eenige gevoelen gelijk had. Ik geloof, dat het zijn vader zelf eigenlijk ook niet schelen kon.

Als het geoorloofd was, de dingen om te keeren — hetgeen vanzelf niet geoorloofd is —, zou men zeggen, dat de vader het afbeeldsel was van den zoon. Wilt derhalve, opdat deze vader u moge voorstaan, nogmaals ter hand nemen wat de aanhef dezes geschrifts omtrent voorkomen en kleedij van het jongentje Aldert meedeelt, slechts op het aangezicht dertig jaren bijschilderende, de trui vriendelijk een stuk aanbrennende, de slobberbroek onbedeesd naar behoefte verlengende.

Zoo stond zijn vader, wanneer hij in zijn gewonen stand op zijn gewone plaats stond, met den rug tegen den houten voorgevel van zijn verzakte huis en met de klompen in de klei van zijn beperkte woningerf. Hij liet zich verzengen door de zon en bevochtigen door den regen. Hij keerde slechts in onder zijn dak, als de eisch van weer of ook uur onafwijsbaar was.

Soms ook, wanneer de nood drong, verwijderde hij zich, en ving visch. De nood drong, wanneer de baten der zeepsop-tobbe, waarin zijn huisvrouw voor haar waschkanten ploeterde, niet meer opgewassen waren tegen de bedreigingen der opstandig geworden borgers van de dagelijksche levensbehoefden. Dan ving hij precies zooveel visch als, volgens zijn kennis van dier en mensch, haar stomheid voor

het oogenblik op de schreeuwerigste der schuldeischers zou doen overerven.

Daarna ging hij weer op zijn plaats staan.

Toen, terwijl hij daar zoo stond, een buurman zich bezwaarde over een vuil woord, dat Aldert hem zou hebben nageschreeuwd, sprak hij: „Hoor 's, buur, een mensch heb 'enog te zorregen; as je je ook nog over je zeun druk motte maken, dèn wordt het toch wat.”

Een anderen keer sprak hij zijn zoon aangaande: „Die mot maar zellef zien, hoe dat ie d'r komt; ik bin d'r ook zellef 'ekommen.”

In het overschot der groene verf, met welke in vergeten tijd de voorwand zijner woning was bestreken geworden, waren twee moeten op de plek, waar hij de beide schouderbladen tegen den muur placht te drukken.

Tot de arbeiders, die, naar men weet, op den middag van hun werk huiswaarts gaan en een uur nadien derwaarts wederkeeren, riep hij weleens, terwijl zij voorbijkwamen: „Braaf centen verdiend veur den baas?”

„Komme je vanmiddag meehellepen?” riep er soms een terug voor de grap.

„Je motte op mijn maar niet rekenen, maat!” riep hij dan weer, eveneens voor de grap.

Maar hij was goed, want hij deed geen mensch kwaad. Hij spende zich bovendien van „drankdrinken”, en zou nooit leelijk tegen zijn vrouw doen. Zelfs joeg hij ernaar, „gnap” te doen. Want hoewel hij op zijn eeuwige standplaats stond, den geelharigen warkop doorgaans ongedekt, tikte hij, wanneer een van de grootheid zijn erf langs ging, met den rechter-wijsvinger tegen een denkbeeldige pet.

Daar tikte hij ook tegen, toen de schooljuffrouw langs kwam.

De schooljuffrouw bleef even staan. Zij vroeg, waarom zijn jongentje dien dag de klas verzuimd had.

„Deer leet ik me zeun vrij in,” antwoordde de vader.

Daar de juffrouw die gewoonte niet voldoende bleek te bewonderen, onderrichtte hij haar nader: „Je motte kinderen in d'r lui eigen vrijigheid leten; deer benne je ouwers veur.”

Dit vaderlijke inzicht strookte met de begeerten van het Noord-Hollandsche jongentje Aldert zeer.

III.

ZIJN MOEDER.

Die was ook goed. Zij zeide, dat zij zich niet zwaarder zou kunnen bezondigen dan door klagen over het haar toegevallen lot, met zulk een man en zulk een zoon als het haar beschikt had. Zij wiesch zooveel buurtwasschen als eenige waschvrouw bij machte is te wasschen, opdat zij de twee haar toevertrouwde panden mocht voeden. In haar gevoel, dat zij voor het overige aan zichzelf niet ontleedde, was de tobbe, waarvoor zij het lijf dag aan dag op- en neerschokte, het altaar, waarbij zij haar dagelijksche dankoffer bracht voor het haar bescheiden deel. Daarenboven vergenoegde zij zich onophoudelijk over haar bezit van de haar afgevergde lichamelijke kracht. Zij was in der waarheid breed van bouw en zwaar van vleesch.

De ondervinding haars levens had haar geleerd, dat het het beste is, des Zondags-voormiddags de wasch in het water te zetten. Zoo is het. Want wie zulks doet, kan aan den ochtend van den eersten werkdag terstond den eigenlijken reinigingsarbeid beginnen. Sinds de moeder van het jongentje Aldert deze handelwijs gevolgd heeft, heeft zij zich er dan ook wel bij bevonden.

Tevens kan men ook hieraan zien, dat zij goed was. Want het is een betere huisvrouw, die op den Zondagmorgen de wasch in het water zet dan die op dien morgen lang slaapt.

En voorts nog dit: tot die moeder kwam, naar ge zeker onthouden hebt, menigmaal deze of gene andere moeder om een dronk koffie; in zoodanig geval gaat het minder bezwaarlijk, de wasch een uurtje toe te dekken, indien men er vroeg mee is, dan zoo men er laat mee is. Want Alderts moeder rekende altijd tevoren met al het gebeurlijke.

Tenminste met alles, waarvan de zekerheid, dat het gebeuren zou, en de tijd, waaromtrent het gebeuren zou, vaststond, rekende zij altoos tevoren. Met het overige gebeurlijke daarentegen niet.

Met allen nu, die de verzekerdheid met haar deelden, dat zij een man en een zoon had, op wie beiden, gelijk ook op haarzelf, niets te zeggen viel, onderhield zij grooten vrede.

Dewijl echter de buurman, die gegriefd was over vuils, dat het jongentje Aldert heette hem nageroepen te hebben, een haatdragend mensch was, gevoelde hij zich zelfs door het antwoord van des aangeklaagden vader, dat deze er zich niet mee kon ophouden, nog niet voldaan. Daarom ging hij in beroep bij de moeder van het jongentje.

Die hield er zich mee op.

„Me zeuntje vuiligheid?” kreet zij, van haar stoel rijzende. Zij stuurde heel de vleesch-overdadigheid haars lichaams naar den klager, en dreigde ondertusschen: „Wacht!” Hij week terug voor het omvangrijke, dat tegen hem wou aanbotsen. En zij kwam evenveel vooruit als hij wegweek, en dreigde weer: „Wacht!” Desgelijks tot ettelijke reizen. En zoo vaak zij: „Wacht!” dreigde, raakte hij dichter tot de deur, door welke hij was binnengetreten; ten laatste geraakte hij ook uit de deur. Ziet, daar stonden buurvrouwen, ieder op haar huisdrempel. Tot haar richtte zich de moeder van het jongentje omstreeks aldus: „Zal mijn jongentje van z'n leven smerigheid teugen 'n mensch skreeuwen? Jullie kennen het kind allemaal. Mijn „gnappe” jongentje? Zeggen jullie op!”

„Nee, mensch!” getuigde een der buurvrouwen hartelijk. Daarna getuigden al de andere gelijkelijk.

„Jou, lasterbek van een onschuldig schapie!” keerde zij zich tot den aanklager; maar tegelijk zagen allen den lafaard, terwijl hij zich klein scheen te tooveren, zijn woning insluipen. Toen schoof ook de beleedigde moeder haar welgedaanheid daarheen voort, en gaf, juist als de deur toegeworpen was, er met de vuist een stomp, zoo ook met den voet een schop tegen, hetgeen meteen het slot van dit drama was.

Aldus hield zij geen vrede met den knager aan de deugd van haar kleinen jongen.

Het jongentje Aldert was diensvolgens bevoorrecht met het bezit van een ware moeder.

Zijn moeder hield ook het huis zeer rein, en maakte daarin alle dingen glimmend, welke hiervoor vatbaar waren. Zij naaide voor hem van anderer afgelegd ondergoed, dat zij somtijds kreeg, hemden. Als de kamer nieuw papier noodig had, behing zij die zelf.

Dat moet van zijn moeder gezegd worden.

IV.

HET JONGENTJE.

Toen had de veldwachter 's avonds het rijwiel van het jongentje aangehouden, omdat het erop rondroste, zonder licht met zich mede te voeren.

En toen moest zijn vader de boete betalen. En toen had zijn vader het geld niet. En toen moest zijn moeder de boete betalen. En toen ging zijn moeder te keer. En toen moest zijn moeder toch de boete betalen.

En toen kreeg de jeugdige zoon de zondagsche centen niet van zijn vader, omdat zijn vader ze niet van zijn moeder gekregen had, omdat zijn moeder ze, met nog meer centen daarenboven, aan den veldwachter verloren had.

En toen voer, den veldwachter aangaande, de booze in het Noord-Hollandsche jongentje Aldert.

Het volgende was hetgeen de booze het jongentje liet doen.

Elken Zondag-namiddag kwam in de buurt de veldwachter toezien, opdat aldaar niet met centen wierd gepikt. Daarom werd voor zijn aanwezigheid gepikt, en na zijn aanwezigheid.

Deze jongen, genaamd Aldert, hing een ontstoken stallantaarn aan het stuur van zijn rijwiel-wrak. Terwijl dan nu de veldwachter door de buurt op- en neertrad in den lieflijken zonneschijn, bracht deze knaap op de trotsch verlichte fiets almaar ontmoetingen tusschen zich en dezen diender tot stand.

Een paar keer trof de ontmoeting daar, waar zijn vader met den rug tegen den houten huismuur hing. Dan riep zijn vader tot hem: „Hebbe je je lichie wel an, zeun?”

Hier antwoordde het jongentje zijn vader op: „Ie is 'eskikt 'enog; ie zeit niks.”

Vanwege het stralend weer was heel de buurt aan de deuren; deze lachte met macht.

Dit geschiedverhaal diene er tot pleit voor, dat aan het jongentje geenszins de gave der fantaisie geheel was onthouden.

Dat althans worde hem niet ontstreden, want de miskening kwam toch alreeds op weinig plaatsen onder de zon overvloediger neer dan op zijn jeugdig hoofd. Zijn leermakkers, die de bovenmeester aan het begin van den schooltijd uitzond, om hem van de straat te roepen, rapporteerden, teruggekeerd: „Meester, ie wil niet.” Maar hij kon niet, want de eend, in de wegsloot verdwaald, naar welke hij kiezels mikte, bleef, hoe vervaarlijk ook kwakend en fladderend, voor en na maar in het bereik van zijn steenworp. Dergelijke ervaringen waren het, die zijn moeder, terwijl hij met de kin aan den tafelrand hing, menigmaal tot haar koffiedrinksters deed klagen, dat ze haar kind altijd „hebben mosten”. Dat was zoo; ik heb u daarvan immers al meer voorbeelden genoemd, en er waren er nog meer, zonderdat ik u die noemen zal.

Hij kon op zijn hoofd staan. Als hij zag, dat hij er zijn kameraden mee vermaken kon, deed hij het gaarne kosteloos. Maar wanneer hij wist, dat zij geld bezaten, vroeg hij er soms een cent voor.

Eens beloofde een hunner hem den cent, maar gaf hem dien na levering van den arbeid niet. Derhalve trok hij den klomp uit, en sloeg daarmee naar den karakterlooze. Als hij den klomp zwaaide, deed hij elken zwaai steeds van een tred achterwaarts vergezeld gaan, aangezien het bij hem meer een betooging dan rechtstreeksche moordzucht was. Maar deze schuldenaar van den cent ontrukte hem den klomp, en slingerde dien in de vaart. Daarom ging het jongentje, de armen voor de oogen tezaamgeslagen, tegen een boom staan huilen. Huilen deed hij altijd wild, wanneer hij het deed; toen ook. Van toen aan heeft hij loonbetaling, alvorens op zijn hoofd te gaan staan, geëischt. Zoo leerde hij van de ondervinding.

Men moet inderdaad nooit op zijn hoofd gaan staan, als dit geen grooter voordeel belooft dan zoo men op de beenen blijft staan.

Voorts zijn de leerjaren des levens hooger van profijt te schatten dan de leerjaren der school. Deze omstandigheid was voor het jongentje Aldert hoopvol; want toen zijn schooljaren eindigden, was dit wegens de volheid zijns leeftijds, niet wegens de volheid zijner wetenschap.

Daarop sprak tot zijn vader, terwijl deze tegen het huis leunde, een zekere man, die van twee duizend kippen bestond: „Kan je jongentje bij me te werk kommen?”

„Me vrouw is binnen,” zeide zijn vader.

Deze groote kippenhouder deed nu binnen zijn vraag. „’s Kijken, of ik ’m zie,” antwoordde zijn moeder.

Zij riep haar zoontje van de straat.

„Wille je bij deuzen man werreken?” vroeg zij.

„Nee,” sprak het jongentje Aldert.

„Ie zeit „nee”,” zeide zijn moeder tot den man.

„Dag, vrouw,” zei de man.

„Nou, ’edag,” zei de moeder van het jongentje Aldert.

Haar zoon was nog voor haar bezoeker weder buiten. Nu werd zijn jonge leven schoon. Hij wijdde het aan dezelfde dingen, waaraan hij het tot hiertoe van nut placht te maken. Doch thans met al de volheid der hem verleende gaven en vermogens, nu de stoornis der schooltijden die niet langer insnoerde en onderdrukte.

Evenwel zou het, ware dit laatste nog wel het geval geweest, misschien niet gebeurd zijn, dat het jongentje Aldert „prut in’ezogen” had. Maar dat moet beslist gebeurd zijn.

Buurvrouwen namelijk kwamen onthutst bij zijn moeder binnensnellen, roepende: „Je zeun koppie onder!”

„Me zeun!” gilde de moeder, toestuivende van haar waschtobbe. „Weer is me zeun?”

„Nou, hier,” zeide het jongentje Aldert, de huisdeur binnentredende.

Dat hij echter aan de golven was ontstegen, en wel eerst kortelings, was duidelijk. De plas, die zich om hem uitbreidde op den vloer, trachtte dat aan zijn moeder en de buurvrouwen uit te teekenen.

Nadat het jongentje verdroogd was, ging het naast zijn vader tegen den huismuur staan. De vader wist van het ongeval niet, en het jongentje vertelde het hem niet.

Tegen den avond kwam hij weer binnen, en at zijn brood, en ging te bed. Zijn moeder vroeg hem, of hem wat scheelde, wijl hij terstond naar bed wou, maar hij zeide: „Mijn niks.”

In den nacht kreunde hij zoo hard, dat zijn moeder ontwaakte. Zij zag, bij hem gekomen, dat hij zwaar benauwd was. Toen zijn moeder zijn vader geroepen had, zag die het ook. In den vroegen ochtend, toen de dokter er was, koortsijde het jongentje. De dokter zei tot zijn vader en zijn moeder: „Levensgevaar”. En de buurvrouwen

zeiden des morgens tot zijn moeder, die haar aan de deur verslag uitbracht: „Vast prut in'ekregen.”

Het jongentje was onderscheiden dagen en nachten lang nu eens bij kennis en dan weer eens niet. Toen hij op een nacht eens bij kennis was, vroeg zijn moeder: „Hoe is het nou, zeun?”

Het jongentje steunde: „Ik gaan met het leste tremmetje.”

Toen drong het in zijn moeder nog dieper dan ooit, welk een bezit het was, hetwelk zij scheen te gaan verliezen in het kind, dat zulke treffende woorden kon „verwisselen” over het sterven.

Den volgenden morgen ontroerde het gezegde ook de buurvrouwen diep, toen de moeder het haar aan de deur overbracht. „Ach, hoore je het, buur?” zeiden zij tot elkaar met vochtige oogen, „ik gaan met het leste tremmetje.”

Daarentegen bevond de geneesheer dien morgen het jongentje Aldert veel beter, en zei, dat dit wonderlijk was.

Toen daarna een reeks van dagen voorbij was gevloten, hoorden wij opeens weder het door-elkander-kraaksel van jubelklanken, waaraan wij ontwend waren, verkonden: het Noord-Hollandsche jongentje Aldert komt eraan.

Daarna kon men per maand zien, dat het jongentje dikker, en per jaar, dat het langer gegroeid was.

Het werd aldoor moeilijker, te vinden, dat het jongentje nog een jongentje was. Dat zal, als het naar den regel gaat, zoo voortgaan, totdat het in het geheel niet meer gaat, het te vinden.

Dan zal deze Aldert op zijn beurt tegen den voormuur van zijn huis staan, en een vrouw hebben, en kroost, en zeggen: „Je motte kinderen in d'rlui eigen vrijigheid leten; deer benne je ouwers veur.”

Of God moest willen, dat het anders met het Noord-Hollandsche jongentje Aldert ging.

HET KERSTLIED IN DE MIDDELEEUWEN

DOOR

A. WAPENAAR

Geen periode in onze geschiedenis, die zoo rijk is geweest aan schatten van geestelijke liederen, als de z.g.n. duistere Middeleeuwen. En de literatuurgeschiedenis van de negentiende eeuw mag er roem op dragen, dat veel van die verborgen, wijl in 't vergeetboek geraakte schoonheidsschatten opnieuw ontdekt zijn. We denken hier met name aan den Duitscher Hoffmann von Fallersleben, die als reizend student op 'n goeden dag in 1821 de Hollandsche grenzen overtrok, met het schoone doel om in de goudmijn van het Oud-Nederlandsche lied af te dalen en daarvan den ongekenden rijkdom aan 't licht te brengen.

Zijn pionierswerk lokte anderen, letterkundigen zoowel als beoefenaars der Kerkhistorie (we denken, wat deze laatste betreft, aan Dr. Moll en Dr. Acquoy) naar dat grootendeels nog onontgonnen terrein en in 't jaar 1906 kon er een dissertatie verschijnen van Dr. Knuttel over: Het Geestelijk lied in de Middeleeuwen vóór de Hervorming.

De Kerk in de Middeleeuwen vóór de Hervorming heeft als volkskerk in den volstrekten zin van dat woord zich altijd met het probleem moeten bezig houden: hoe bind ik dat volk in zijn verschillende rangen en standen, hoe bind ik vooral de bredere onderste lagen

aan mijn eeredienst en hoe wijd kan ik daartoe de grenzen trekken. De Kerk had in de eerste eeuwen nà de langzaam zich consolideerende kerstening te doen met lieden, die gelokt moesten worden binnen haar muren door hun daar een vergoeding te geven voor wat zij, eenmaal van het woelige, bont-aantrekkelijke marktplein de kerkdeur binnen, aan dramatische vermakelijkheid en ontspanning hadden prijs gegeven. We denken aan de mysteriespelen, waarvan het doel was, al speelden aanvankelijk de priesters hun rol in de kerktaal, het Latijn, aanschouwelijk te boeien en te onderwijzen. We denken, in verband met ons onderwerp, aan de Kerstspelen, die de „heilige geschiedenis” voor de oogen der saamgestroomde feestgangers zoo plastisch mogelijk voorstelden. Het Kerstfeest duurde tot 6 Januari (Epiphaniën) toe; elke dag was dan feestdag. In het koor was een stal gebouwd, er was een kribbe met een kindeke; priesters speelden de rol van Jozef en Maria. Engelen, gevleugeld, zongen in koor het „Gloria in Excelsis Deo.” De herders zochten het Kindeke, en de drie koningen deden hun statelijken, kleurigen intocht in de kerk, waarbij een ster, stralend zich bewegend langs het gewelf, hun den weg wees.

Daar moet gezongen worden, ook door het volk. En langzamerhand wordt de kerk rijk aan Kerstliederen, eerst Latijnsche hymnen, alleen door de priesters gezongen; later gevolgd door uit de kerktaal half „verdietschte” zangen, die in hun zonderling hybridisch karakter ook het publiek gelegenheid geven den inhoud te volgen en mee te zingen.

Een voorbeeld van zoo'n half in 't Latijn, half in 't Nederlandsch gezongen Kerstlied is 't volgende:

1) Omnes nu laet ons Gode loven,
Deum celestum van hierboven;
Qui non adorat, hi is verschoven cotidie;
Hi is van eenre maget geboren rex gloriae.

De laatste regel komt aan 't slot van alle verzen voor en is dus geweest, wat wij zouden noemen: het koor.

1) Laat ons allen nu Gode loven,
Den Hemelschen God van hierboven,
Die niet zal aanbidden, hij is verschoven elken dag;
De Koning der eere is ult een maagd geboren.

Zeer waarschijnlijk werd dat refrein, repetitie geheeten, of door een koor of door de kerkgangers te zamen aangeheven aan 't begin of ook aan 't eind van elk vers, dat door een voorzanger werd gezongen.

Behalve deze half „verdietschte” liederen kreeg de liturgie op het „hooge feest” langzamerhand te beschikken over vele geheel in de landstaal gedichte liederen, die voor een zeer groot deel zijn saam te vatten onder den algemeenen titel van: Kerstleysen. Een „leys” in 't algemeen is een lied met een refrein, of, zooals men toen zeide: een repetitie. De naam „leys” is een verkorting van een toen zeer veel voorkomend refrein: Kyrie eleyson, ¹⁾ de oud-christelijke smeekbede, die langzamerhand verwerd tot een onbegrepen klank, een stoplap in menig lied. Verscheidene dier „leisen” waren wiegeliëdjes, die in den Kerstnacht het wiegen van het kindeke begeleidden.

Mochten de mysterie- en Kerstspelen langzamerhand d.w.z. vooral in den tijd, die de Reformatie voorafging, ernstige bedenkingen ontmoeten bij diegenen, wier Kerstvreugde een ander wijl geestelijker karakter droeg dan dat der massa, zoodat vermakelijke luidruchtigheden hier en daar wel werden buitengesloten op het „hooge feest,” het wiegen van het kindeke bleef algemeen in gebruik. En nog heden ten dage versmaadt Rome's kerk dat aanschouwelijk onderwijs niet, al is niet meer dien toestel daarbij gebruikelijk, als de volgende beschrijving ons te zien geeft, voorkomende in een zeer zeldzaam werkje, „Roomsche mysteriën” getiteld, waarin de schrijver vertelt, „hoe men op Kerstdag een wiegskén met een beeldekén daarin, na een klein kindeke, liggende in de luiers, gefatsoeneerd, op 't hoogaltaar placht te zetten; en dat de ouders hare kinderen met een wiegskén en schelle in de kerk leidden; en als de Priester onder de Mis het kindeken, op 't Altaar staande, begon te wiegen en te zingen „Eia, Eia, Eia,” etc., zoo vingen de kinderen voort mede aan, elk zijn kindeken te wiegen en „Eia” te zingen, makende daarbenevens een groot geluid en geklank met hunne schellen, dat de geheele kerk daarvan vervuld was, waaronder de orgel op een zonderlinge wijze was spelende, die het spel hielp versieren.” ²⁾ Aldus ging het te Amsterdam toe en zeker was dit vrijwel regel. Wat moet dit mede mogen doen, zoowel voor de ouders als de kinderen, bij dit mysteriespel in

¹⁾ Heer, erbarm U onzer! ²⁾ Dit citaat is in onze tegenwoordige spelling overgebracht.

het klein een gouden vreugde zijn geweest in hun leven, vaak kleurloos-eentonig in den eenderen gang der dagen, een hoogtij, waarnaar weken en weken vooruit intens werd verlangd, waarvan weken en weken daarna nog de stralende heugenis als een blijde schijn meeinging door 's levens effenheid. Een kerstlied dat de laatste jaren onder ons bijzonder populair werd, naar woord en melodie beide, moet toen vaak en graag gezongen zijn. Ik bedoel: „Nu sijt wellecome, Jesu lieven Heer.”

Deze „leis” is in Duitschland algemeen bekend geweest, reeds vóór de tiende eeuw. De oudste lezing, bedorven tot ons overgekomen, luidt:

Nu zijt wellecome Heere Christ,
Want ghy onser alder Heere bist.
Nu syt wellecome lieve Heere
Hier in aertrijcke, ghy zijt so schone.
Kyrieleis.

Kyrieleyson Christeleyson willen wij singen,
Daer mee die schoone Leysen beginnen.
Jesus is geboren op die heilige Kerstnacht
Van eene Maget reine, sy blevet en sy was 't.
Kyrieleis.

Die Herders op die velde songen een nieu Liet;
Dat Jesus was geboren sij en wisten 't niet.
Gaet aan geender strate, men sal 't u seggen claer,
Tot Bethleem in der stede daer is 't geschiet voorwaer.
Kyrieleis.

Die heilige drie Koningen uit verre landen
Sochten onsen Heere met Offerhanden;
Die eene offerde Myrrhe, die ander wieroock,
Die derde louter gout, van dat alderpuurste oock.
Kyrieleis.

In een latere lezing begint de tweede strofe:

Halleluja Heere! laat ons zingen blij,
Daarmee ook onze liedren beginnen vrij!

Dit is een bedorven tekst, waarin „Halleluja Heere” vervangt

als refrein of repititie het „Kyrie eleis” of „Christeleyson.” Trouwens, de repetitie's waren van verscheiden aard. Niet alle leisen waren wiegeliederer¹⁾). De volgende leis is een zuiver type van een wiegezing:

Het kwamen drie Koningen uit verre landen,
 Nu wiegen, nu wiegen wij,
 Om Gode te doen een offerande,
 Des waren sij vro.
 Alle mijnen troost, mijn toeverlaet is Maria soon.

Sij kwamen van Ooste, sij kwamen van verre,
 Nu wiegen wij, nu wiegen wij,
 Al bij 't verlichten van eender sterre,
 Des waren sij vro.
 Alle mijnen troost, mijn toeverlaet is Maria soon.

Maar doen sij binnen Jerusalem kwamen,
 Nu wiegen, nu wiegen wij,
 Die claerheit der sterre sij niet en vernamen,
 Des waren sij droef.
 Alle mijnen troost, mijn toeverlaet is Maria soon.

Dit is een beurtzang: één stem zingt het veranderlijk gedeelte van 't vers, het koor zingt de refrainen. Natuurlijk is dit slechts een fragment van een omvangrijk lied. Nog een ander begint:

Joseph ging van Nazareth tot Bethlehem,
 En Maria de moeder maghet ginck met hem;
 Nu wieghen wij, nu wieghen wij, dat alderbeste kindeken,
 Dat daer bij die beestkens leyt in 't kribbeken,
 Het leyt daer bij den os en bij dat eselken.

De repititie omvat telkens de drie slotregels der strofen.
 Dat er ook wel gedanst werd, bewijst een repetitie als:

Des sullen wi alle wesen vro;
 Singhen ende springhen ho;
 Gloria in excelsis Deo.

In 1399 moest het kapittel van St. Salvator te Utrecht het dansen verbieden aan de koorknappen, op straffe van ontslag aan den rector,

¹⁾ We voegen hier aan toe: Niet elke leis is een kerstlied. Er waren ook: paasch-, hemelvaarts-, pinkster-, bedevaarts-, communieleisen, etc.

omdat door het uitvoeren van dansen in de kerk de graven der heiligen werden ontwaard. De Kerstleisen werden n.l. door den rector der school met zijn scholieren, zeker ook wel eens door een geestelijke zuster met de aan hare zorg toevertrouwde kinderen uitgevoerd.

De leisen, hierboven gegeven, verhalen zuiver historisch van Jezus' geboorte. Men had er ook, waarin mirakelen of legenden verwerkt waren. Zoo de legende van den landman, die den vluchtenden Jozef met Maria en haar kind den weg gewezen had. Hij zaaide, toen zij bij hem langs kwamen en als Herodes met zijn soldaten dien man vragen, of hij de vluchtenden ook heeft zien voorbijtrekken, antwoordt hij:

„Doen ic hier sayde, dat ik nu maye
Doe sach ic hier een schoon vrouwe varen,
Si was ghecleet met wit habijt.
Jesus Kerst van nazareene,
Hi is gheboren van eender maghet reene,
Daer om is God ghebenedijt.

Herodes kon dus wel weer naar huis terugkeeren: het kindje was al lang buiten zijn bereik. Het mirakel leest ge in deze strophe:

„Doe Maria was wech ghevaren,
Doen kwam Herodes met sijnder scharen;
Dat coren was rijp ter selver tijt,
Jesus etc.

De repetitie omvat de laatste drie regels van elke strofe.

De Kerstleisen waren dus een bijzonder genre van Kerstliederen: ze waren bestemd voor den openbaren eeredienst op „het hooge feest", wanneer ook de leken, anders in de Kerk zwijgzame toeschouwers, mede werkzaam aandeel hadden in den liturgischen dienst.

Met den bloeitijd der Roomsche-Katholieke Kerk in de Middeleeuwen valt ook samen de bloeitijd van deze naïef-kinderlijke poëzie, kinderlijk vaak naar vorm en inhoud beide. In latere tijden werd op het Middeleeuwsche leisenstramien wel voortgeborduurd, doch de onbevangenheid der Middeleeuwsche voorbeelden raakte te loor. In de 17de eeuw gaf de Jezuïetische priester-dichter Adriaan Poirters

in een „Liedeken tot het Nieuw-gebooren Kindeken Jesus” een zuiveren naklank van de beminlijk-simpele wiegezangen.

O Herderkens al soetjens en sonder getier,
 Messias rust alhier:
 Na, na, na kindtje kleyn,
 Na, na, na kindtje reyn:
 Slaept bloem van Jesse stam,
 Nu slaept onnoosel Lam,
 Slaept, nieuw-gebooren Vorst van Israël,
 Slaept, kleynen Koningh, slaapt Emanuël.

Goey-liedekens van buyten al stillekens al,
 Die komt in desen stal:
 Na, na, na kindtje kleyn; etc. etc.

Houd op van u stormen ghy Noordenwindt,
 't Is uwen Heer dit kindt:
 Na, na, na kindtje kleyn; etc. etc.

Nu Jesu, nu slaept, nu isser ¹⁾ al gestilt,
 Nu slaept alsoo ghy wilt:
 Na, na, na kindtje kleyn; etc. etc.

Een vijfde strofe, die in latere geestelijke-liederboekjes er bijgevoegd is, luidt:

Noch weent ghy, noch schreyt ghy uit bitteren rouw,
 In deze straffe kouw:
 Het stroy is al te hert,
 't Doet u teer leden smert,
 O blom van Jesse stam,
 Mijn aldersoetste Lam,
 Comt, comt dan liever rusten in ons hert,
 Comt, comt dan liever rusten in ons hert.

De toegevoegde vijfde strofe is zeker als een „vergeestelijkende” toepassing van de voorgaande te beschouwen, blijkens de slotregels.

Guido Gezelle dichtte een „Slaaplied”, gedagteekend Kerstdag 1898, waarin de naïviteit van den Middeleeuwschen wiegezing

¹⁾ Bedoeld is de Noordenwind.

bewaard bleef, ondanks den aesthetisch-verfijnden vorm. Alleen: een repetitie is er niet meer.

Waait mij nu zoetjes,
o zuchtende wind;
wiegt mij en douwt mij
dat zuilende kind;
speelt om zijn wichtelijk
aanzichtje en laat
Jesuken rusten; het
slapen nu gaat.

Palmen die roerende en
wagende zijt,
stilt om mijn kindeke uw
takken nen tijd;
engelkens, zoetjes, ach,
Jesuken wilt
slapen: uw' tonge en
uw' harpe nu stilt.

Vogelkes zwijgt, die daar
huppelt en springt;
dauwdruppels, zoetjes en
belt noch en klinkt;
zonne, uw machtige
stralen verfrischt;
't Kindeke Jesus.... in
slape.... nu is 't.

We raken hier, aangeland bij de negentiende-eeuwsche kerstpoëzie, tegelijk het verschil tusschen de onpersoonlijke, d.i. objectief-verhalende kerstleisen der Middeleeuwen en de langzamerhand uit de volkspoëzie ontbloeiende, veredelde vormen dier verskunst, waarvan we ook in diezelfde Middeleeuwen al enkele „eerstelingen” kunnen aanwijzen.

De schilderkunst der primitieven, die de bijbelsche tafereelen weergeeft in de entourage en de sfeer van 't eigen land, kinderlijk-simpel, maar ook met een nuchteren zin voor de realiteit, vindt haar pendanten in de ontwakende plastiek-van-het-woord. Een juweeltje van dat genre is:

ONS GHENAKET DIE AVONDSTAR.

Ons ghenaket die avondstar,
 Die ons verlichtet also claer;
 Wel was haer doe (= toen)
 Susa ninna, susa noe!
 Jesus minne sprac Mariën toe. ¹⁾

Dat huus dat hadde so menich gat,
 Daar Christus in gheboren was;
 Wel was haer doe, enz.

Si sette dat kint op haren schoot,
 Si cussedet voor sijn mondekijn root:
 Het was so soet, enz.

Si sette dat kint op hare cnien,
 Si sprac: „Groot eer moet u gheschien!”
 Wel was haer doe, enz.

Si sette dat kint op haren aerm,
 Mit groter vrouden ²⁾ sach sij 't aen:
 Het was so soet, enz.

Die moeder makede den kinde een bat,
 Hoe lieflic dattet daer inne sat:
 Wel was haer doe, enz.

Dat kindekijn pleterde mitter hant,
 Dattet water uten becken spranc:
 Wel was haer doe, enz.

Die os ende ooc dat eselkijn
 Die aenbeden dat soete kindekijn:
 Wel was haer doe, enz.

Zoals men ziet: een wiegeliedje met het neuriënd-sussende refrein. Maar is 't niet fijntjes geëttst, dat interieur van dat huisje, met menig gat in 't dak? Die blijde Moeder ziet ge in 't liefkoozend spel met haar kind verdiept, en hoe plastisch is dat badtafereeltje, als 't kind,

¹⁾ Jezus liefde openbaarde zich aan Maria. ²⁾ Vreugde.

pletterend met de hand op 't water, het er van alle kanten doet uitspatten!

De os en de ezel ontbreken nimmer, als de stal wordt gebeeld in sermoen of lied, schilderstuk of beeldhouwwerk. Dat is te danken, behalve aan Jesaja 1 : 3, aan de profetie van Habakuk 3 : 2, niet volgens den Hebreuwschen tekst, ook niet naar de Vulgata, maar naar de Septuaginta.

Een lied, dat blijkbaar geen Kerstleis kan heeten, al hebben enkele strofen een gelijkkluidenden regel, maar eerder tot de kerstliederen in den algemeenen zin van „geestelijke liederen” kan gerekend worden, is 't volgende :

EEN KINT IS ONS GHEBOORN.

Een kint is ons gheboorn,
 een soon is ons ghegheven,
 hi heeft versoent sijns vaders toorn,
 hi brenghet ons int ewighe leven.

Doe (= toen) Jesus Christus gheboren was,
 ghewonden in armen doeken,
 daer en was bont noch daer en was grau, ¹⁾
 hi lach mit bloten voeten.

Die osse ende ook dat eselkijn
 en conden niet ghespreken;
 doe Jesus in der cribben lach,
 doe lieten si haer eten. ²⁾

Die osse ende ooc dat eselkijn
 die dreven daer grote feeste,
 doe Jesus in der cribben lach
 tusschen tweem stommen beesten.

Die osse ende ooc dat eselkijn
 die dreven daer groot wonder, ³⁾
 doe Jesus in der cribben lach,
 in cranken ⁴⁾ doeken ghewonden.

O et o et gloria!
 dat soetste van der minnen,
 dat is Jesus, Marien soon:
 god laten ⁵⁾ ons ghewinnen!

¹⁾ Noch bruin noch grijs bont. ²⁾ Aten niet. ³⁾ Waren verwonderd. ⁴⁾ Armelijke. ⁵⁾ Late hem.

Een lied als dit en ook het daarvoor aangehaalde, typeeren wel, hoezeer „het hooge feest” ook het hoogtepunt der romantiek in 't kerkelijk-godsdienstig leven vertegenwoordigde. Werd die romantiek in kerstspel, dans en wiegezing dramatisch beleefd, in dat subtiel-beeldende etswerk-van-het-woord vierde de zanger zijn lust aan al wat het heilsfeit boeiend deed zijn van hem gemeenzame realiteit. Het is wel echt-Hollandsch, meer nog Zuid- dan Noord-Nederlandsch van karakter, dat welbehagen aan het détail der visie, het om de boomen bijna geheel vergeten van het bosch. Een kinderlijke verbeelding stelt zich het geboortewonder van den Heiland, dat die verbeelding buitengewoon spant, het liefst voor in de haar bekende omgeving. Breughel, de Vlaamsche Middeleeuwsche schilder, geeft b.v. de Aanbidding van het kindje door de Wijzen tijdens een dorpskermis, midden in den winter, als sneeuw het landschap en de daken dekt en op het ijs kinderen zich met hun prikslee vermaken. De oliebolle-kraam benevens andere ververschingsgelegenheden, stoffeeren het dorperlijk, knus-huiselijk geheel, waar soldaten aan den walkant water putten en anderen omgehakte boomen aanvoeren, waarschijnlijk om het van kou verkleumde kind en zijn ouders van de noodige brandstof te voorzien. De karavaan der Koningen trekt ter aanbidding op dwars door die Vlaamsch-wintersche gezelligheden. Dat deze Middeleeuwsche „mentaliteit” nog springlevend is, bewijst het veelgelezen „Het kindeke Jezus in Vlaanderen”, van den Vlaming Felix Timmermans, die ons in z'n boekje „Uit mijn rommelkas” het volgende vertelt: „Op een zomerdag kwam ik in 't museum van Brussel en zag daar de werken van Breughel. Ik heb zelden zoo verschoten, ik stond daar te rillen van geluk, het deed mij zoo'n goed, alsof ik zelf die dingen geschilderd had. Dat was nu het leven van Jezusken, zooals ik het altijd had verlangd te zien! Dat was mijn droom in vleesch! De frissche „Opschrijving”, de kleurige „Onnoozele kindermoord”, „De drie koningen!” Alles was gezien met open, zuivere oogen; gulzige oogen die veel vragen en alles laten zien op een schilderij: molens, rivieren, dorpen, kasteelen, kapellekens, weiden, wagens, schepen, dieren en menschen. En alles gezien tot in zijn minste onderdeelen, alle takskens van de boomen, het strooi van een verlaten vogelnest, waiend uit een

brokkeligen muur. 't Zijn oneindigheden, ruimten met verre, duidelijke horizonnen. Frisch gezien, vol geestdrift, als door iemand, die voor de eerste maal de schoonheid der aarde ontdekt, en alles ineens zeggen wil, dronken van bewondering."

Maar deze picturaal (schilderkunstig) realistische visie op de heilshistorie is toch eigenlijk niets anders en niets meer dan een aesthetisch-georiënteerde belangstelling voor zeker miraculeus gebeuren, of eigenlijk nog meer: voor de entourage van dat mirakel, gelijk menige Kerstleis immers eenzelfde naief-realistisch karakter draagt.

Is er dan in den schat van Middeleeuwsche geestelijke poëzie geen sprake van die geestelijke visie op het heilsfeit van Kerstmis, die de kermis van een Breughel mijlen ver achter zich, hemeldiep onder zich laat?

De boven geciteerde leisen en liederen hebben een vertellend-objectief karakter. Een persoonlijk, lyrisch geluid hoort ge in de vroege Middeleeuwen zelden. Eerst als de persoonlijkheid haar rechten gaat handhaven tegenover den nivelleerenden gezagsdwang eener de religie totaal veruitwendigende kerk, komt in het geestelijk lied de lyriek tot bloei. We denken hier vooral aan de mannen en vrouwen der „moderne devotie" tegen 't eind der veertiende en gedurende de vijftiende eeuw, vooral aan de broederschap des gemeenen levens, wier zacht-heldere lamp scheen als een vuurbaak in den nacht dier tijden, nacht van verstarring en formalisme, van wereldgelijkvormigheid en zedelijke ontaarding!

Dan komt het geestelijk lied, ook het kerstlied te staan in den toonaard van Brugman's:

Hadiu der werelt minnen,
 Hadiu, 't is al ghedaen!
 Ic heb in minen sinnen,
 Wat nieuwes aan te gaen,
 Ic wil gaen avonturen,
 Te gaen een anderen ganc.
 Al solt mi worden sure:
 Och, ewich is so lanc!"

Daar zijn weinig namen bekend van de makers der geestelijke liederen uit die tijden. We willen noemen: zuster Bertken, „die 57

jaren besloten heeft gheseten tot Utrecht in die Buerkercke", een kluizenares dus, wier leven, sinds het, zooals dat toen heette, een „inslag" kreeg, één langzaam der wereld afsterven werd. Zij is in de mystieke lectuur thuis van Ruusbroec, met Geert Groote de vader der moderne devotie. Ziet in de volgende versregels hoe zeer de poëzie in kracht van rhytme maar ook in diepte van gedachten gewonnen heeft, als zuster Bertken zegt:

Staet op, mijn hoge vrolickheit, mijn siel ende al mijn cracht;
 Hi naect, hi sel u ¹⁾ comen, die ghy met suchten wacht.
 Hi brent u vrede ende vrolickheit;
 Syn claerheit heeft hi uitghespreyt.
 Ghevoelt zyn hete minne.
 Geeft hem lof in ewichheit, hi is sonder beghinnen.

Dat we hier zijn in de sfeer der Imitatio Christi toonen de volgende regels uit datzelfde lied:

Te leven na den sinnen, dat mogen wi so verstaen,
 Als idelheit te minnen, dyne waerheit af te gaen.
 Si moghen hem wel schamen,
 Te dragen krijsten ²⁾ namen,
 Die niet en zijn bereyt,
 Jhesum na te volgen in vroude, ³⁾ in tegenheit.

Die haers eigen willen leven, niet en mogen ⁴⁾ verstaen,
 Hoe Jhesus leert van binnen, die hem zijn onderdaen.
 Hi keertse ⁵⁾ in ootmoedichheit;
 Hi gheeft hun licht ende onderscheyt; ⁶⁾
 Hi trectse in syn minne.
 Die vloedten synre soetichheyt, die vloeien hem altijt inne.

Wat is de warmte der bewogenheid voelbaar in die laatste regels vol van die geestelijke „minne", welke haar hoogste ideaal vindt in de „gracie der schouwinge", het als verzonken zijn in de volkomen vereeniging met den Bruidegom der ziel. Ruusbroec zegt: „In eenen scouwenden levende syn die menschen boven hare gheschapenheit verheven. De gloriose oghen, die salich sijn, zien, wat is." Bij de mannen

¹⁾ Tot u. ²⁾ Christen. ³⁾ Vreugde. ⁴⁾ Kunnen. ⁵⁾ Bekeert ze tot. ⁶⁾ Onderscheidingsvermogen.

en vrouwen der moderne devotie staat in de stilte der comtemplatie de Jacobs ladder opgericht, die leidde naar de extase der begenadiging met de hoogste aanschouwing. Al walmde de vlam hunner lamp-van-devotie wel eens van pantheïstischen tocht, en van den adem veler ziekelijk gevoelsleven, we zijn toch bij hen uit boven het stadium der alles in 't uitwendige en kinderlijk-realistische spel betreffende kerstfeestvierders; al is het waar dat de mystiek wil grijpen naar wat voor den aarde-mensch, hoe geestelijk hoog hij staan en leven moge, te zwaar zou zijn om te dragen: het zien van aangezicht tot aangezicht.

Eenvoudiger van taal en rhythmie, doch niet minder getuigend van innig mystieke liefde tot Jezus, is een Kerstlied van Dirk v. Herxen, die in 1457 stierf als Rector der Zwolsche fraterschool. Wij kiezen daaruit, ter kenschetsing van 't geheel, enkele strofen.

Och heer, der hemelen stichter
End alder werlt verlichter,
Als ick my van binnen scouwe,
Soe heb ic groten rouwe.

Mijn scolt ¹⁾ die is soe groet,
Die ic betalen moet;
Mijn misdaet is menichvolt,
't Is wonder, dat my God ontholt. ²⁾

Eerst na deze schuldbelijdenis komt de vreugde over het heil in Christus.

Christus is ons gheboeren,
Ten blijft niemant verloren
Die Jesum wil versuecken, ³⁾
Gewonden in armen duecken.

Al ist in duecken gewonden,
Hi vrijt nochtans van allen sunden;
Al ist in eenre cribben geleecht,
Hi is die hemel ende eerde dreecht.

Zoo, stil voor zich heen devotelijk mediteerend, komt dan zoo simpelweg zijn kinderlijke liefde open te bloeien in:

¹⁾ Schuld. ²⁾ In 't leven laat. ³⁾ Bezoeken.

Ic wil mitten herderkens tiden ¹⁾
 Te Bethleem, ter siden
 Daer vond ic dat lieve kijnt
 Met sijnre moeder seer gemint.

Hij begeert als Simeon het kind in zijn armen te mogen nemen.

Syn voetkens wolde ic oepen, ²⁾
 In minen tranen doepen,
 Sijn hertken vol der godlichheit.
 Dat wold ic cussen al bereyt.

Hier is het naieve welbehagen-in-aanschouwelijkheid der Middeleeuwen met een sterk geestelijk accent.

Wold hy syn handekens reicken,
 Een minlic, vreudelic teyken, ³⁾
 So waer mynen noot verwonnen:
 Wat sold my deeren konnen?

Mocht hi mynen adem liden, ⁴⁾
 Ic solde noch naerre tiden: ⁵⁾
 Sijn mondeken sold ic rueren, ⁶⁾
 Och, mocht my langhe dueren!

O alreliefste kindekijn,
 Mijn heer, mijn God en Schepper mijn,
 Stort nu doch ⁷⁾ in mijn hertekyn
 Die alre soetste minne dijn.

Hier is niet die heftig-bewogen passie van liefde, die zuster Bertken inspireerde; dit lied is veel eenvoudiger ook van structuur; maar daarom niet minder bekorend. De dichter weet, dat de volle aanschouwing nog toeft. Hij eindigt:

Wie Jhesus heeft te vrende, ⁸⁾
 Hij vintten ⁹⁾ naet ellende, ¹⁰⁾
 Al in sijns vaders rijcke:
 Wie doet ons des ghelijcke? ¹¹⁾

¹⁾ Trekken. ²⁾ Kussen. ³⁾ Als een liefelijk heuglijk teeken. ⁴⁾ Verdragen. ⁵⁾ Nader bij komen.
⁶⁾ Aanraken. ⁷⁾ Toch. ⁸⁾ Te vriend. ⁹⁾ Vindt hem. ¹⁰⁾ Na de aardsche ellende of ballingschap.
¹¹⁾ Desgelijks.

Dat onze Gereformeerde vaders, voor zoover die gevoelig waren voor schoone poëzie, geboeid werden door enkele Kerstleisen, bewijst een boekje, getiteld: „Hymni ofte Loff-sangen”, dat is uitgegeven in 1615 te 's Gravenhage, door een commissie uit de Synode van Utrecht, en met privilegie van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden. De bedoeling was: verrijking van het Kerkgezag met „Schriftuyrljcke Lofsanghen en Christelijcke Liedekens”. Onder de gekozen liederen bevonden zich drie in een nieuw kleed gestoken oude leisen, waaronder het bekende: Nu zijt wellicome, Jesu lieven Heer. Trouwens, de Calvinist-dichter, Ds. Jacobus Revius, revisor van de Staten-vertaling, staat sterk onder de bekoring van het Middeleeuwsche Kerstlied, dat hij in al zijn naieve aanschouwelijkheid herdichtte in meer dan een zang, maar we zijn dan in den vol-zomerschen bloei van het geestelijk lied, m.a.w. het Middeleeuwsche vers heeft in zijn vorm afgelegd, wat des kinds is; het gaat een mannelijk-vesten gang.

Maar de devotie der Broederschap des gemeenen levens, immers in Deventer haar centrum vindend, leeft voort, verdiept naar de innerlijkheid, in menig vers van den Deventer burgemeesterszoon, tevens Deventer predikant, J. Revius. Op het rythme van een wereldlijk lied van Breero n.l. „Ick sieje wel”, zong hij:

Ick ken u wel,
O van de hel
Bestormer en verwinder,
Al legdy hier,
Onnosel dier,
Gelijck der menschen kinder.

Dit is het eerste der twaalf strofen, waarin hij telkens van de kinderlijk-realistische aanschouwing in de eerste drie regels stijgt tot de geestelijke visie, in de volgende drie vastgelegd. Hij vergeet als de Middeleeuwers zelfs 't stroo niet.

In 't scherpe strooy
En dempich ¹⁾ hooy
Ligdy met cleiner lusten, ²⁾
Opdat een dach
Mijn siele mach
Te sachtelijker rusten.

¹⁾ Duf rulkend, vochtig. ²⁾ Met ontbering van weelde.

De winterlucht
 En 't wintgerucht
 O Jesu, doet u kermen,
 Opdat ghy sout
 Mijn herte cout
 In uwer liefde wermen.

De naare nacht
 In sware clacht
 Doet meerderen ¹⁾ u pijnen;
 Dies mijn gesicht
 Het helle licht
 In eeuwichheyt sal schijnen.

Zoo vergeestelijkt Revius „het soute nat” (de tranen), de handekens, de lippen root, de oochkens reyn, om te eindigen in de welluidend-muzikale slotstrofe van mystieke diepte:

O Bruydegom,
 Weest wellecom,
 Ick heb u lang gebeydet!
 Oock in mijn hert
 Geboren werd, ²⁾
 En nimmer van mij scheydet!

Hoewel, naar tijdsorde, dit lied van Revius buiten het bestek van ons onderwerp valt, mochten we niet nalaten er op te wijzen als op een toppunt in de kerstpoëzie sinds den overgang der geschiedenis naar den Reformatietijd. Van die hoogte terug reikt de weg naar de dalen der Middeleeuwen, en al is het uitzicht op den top „verre en klaar”, ook op de paden naar omlaag en in de dalen beneden hebben zangers en zangeressen de vreugde gekend om het Licht van de Zonne der Gerechtigheid, den Opgang uit de hoogte, en op hun wijze zongen zij er van in kerstleis en kerstlied.

* * *

Misschien vraagt ge, of ik Vondel niet vergeet, in wiens kerstzangen, ook in z'n onsterfelijke „Rey van Edelzangen” uit

¹⁾ Vermeerderen. ²⁾ Word ook in mijn hart geboren.

„de Gijsbrecht”, toch ook de Middeleeuwsche visie op 't kind in de kribbe herleeft? Vondel heeft zelfs heel sterke reminiscentie's aan 't Middeleeuwsche kerstlied als hij zingt van de geweldige tegenstellingen tusschen hetgeen in de kribbe voor oogen is en het goddelijk geheimenis, daarin geopenbaard. De kerstleis met zijn refrein hervindt ge in dat statig-voornamen:

O wat Zon is komen dalen
 In den Maeghdelijcken schoot!
 Ziet hoe schijnt ze met heur stralen
 Alle glansen doof en doot.

De repetitie is telkens:

Englen, daelt van 't paradijs;
 Zingt den hemel eer en prijs,
 En met vree de harten kroont,
 Daer een goede wil in woont.

Hier is ook een toppunt, de aesthetische hoogte van den aristocratisch-zwierigen renaissancestijl. Hier is machtig-beeldende epiek, maar hier domineert niet de innig-vrome toon van 't zelf-doorleefde, al is die wel de stille veronderstelling van wat Vondel van 't „hooge feest” zong. Daarom juist noemden we Revius, die ons aan den Zwolschen rector-zanger herinnerde, aan den réveiltijd der moderne devotie. Want moet ons, kinderen der Reformatie, niet bovenal boeien in 't geestelijk lied, dus ook in 't kerstlied der Middeleeuwen, de zieleworsteling om van het heil, in Christus geopenbaard, persoonlijk verzekerd te zijn? Moet ons niet, boven den objectief-verhalenden en — beeldenden zang, bekoren het vreugdegeluid van den dichter of de dichteres, die hun kerstfeest vonden in de innerlijk-mystieke aanschouwing van Hem, Dien wij eenmaal zullen zien, gelijk Hij is, wijl wij Hem dan gelijk zullen wezen, naar 't diepe woord van Johannes? Van die Middeleeuwsche begenadigde Godskinderen bleven de namen voor 't grootste deel onbekend en éene van die weinigen, wier naam wel bewaard bleef met haar lied, zuster Bertken, gaf voor haar onbekend willen blijven deze schoone reden op, die

ons jaloersch make op haar overgegevenheid aan den Bruidegom der zielen:

Die dit liedekijn heeft ghedicht, en sel ic melden niet.
Dat is ganslic om hem gheschiet;
Ten was haer gheen verdriet.
Haer uuitvercoren is schoon wit ende root,
Sie wil hem gestadich ¹⁾ bliven ganslic tot in der doot.

¹⁾ Standvastig, trouw.

TEUN DE LOR

DOOR

H. WEILAND

I.

Teun de Lor — wie kende hem onder een anderen dan dien bijnaam? Maar — wie kende hem onder dien bijnaam dan ook *niet* in het kleine Hollandsche stadje, waar ie met Malle Maartje, Onwijze Aai en Gekke Gerrit, als minderwaardig geacht deel van het menschedom, het gemoedelijk rustige straatleven stoffeerde? Schoon van het viertal het dichtst bij 't normale komend, was Teun van allen de populairste. Was er, bij oudste menschenheugenis, in 't plaatsje ook niet altijd een Teun de Lor geweest, die, met vaders beroep, ook diens toenaam had geërfd, en, mochten die andere straatfiguren nog wel eens op 't appèl ontbreken, trok Teun niet iederen werkdag, in elk seizoen en bij alle weer het stadje door, waar ie in alle straten gezien werd? Al wat het huis afwierp bij armen, gegoeden en rijken, al wat te slecht was voor den uitdrager en te goed voor den mesthoop, het wachtte, in de bontste verscheidenheid, op Teun de Lor, het kleine manneke met het grijs-stoppelig, groezelig gezicht, het manneke in het vettige, bruine buis om het schonkige lijf, voorovergebogen zijn grootte, open handkar duwend, om de tien huizen, zonder even op te zien, met schorre stem roepend: — Oud ijzer! lorren en beene! lorre! lorre! Bij dien roep schoot huismoeder of dienstmeid met haar vrachtje de straat op en hield het Teun voor. Teun keek en keek — dan kwam de prijs, altijd hoog genoeg om concurrentie

onmogelijk te maken. Een hooger en dan Teun noemde te krijgen — het kwam bij niemand op. Wie Teun nog niet kende, mocht het al eens willen probeeren, Teun keurde haar zelfs geen antwoord waard. 't Was bij hem echt: *à prendre ou à laisser* — zijn kar schoof al weer voort.

— Oud ijzer! lorren en beene! lorre! lorre! — en dien onherroepelijk vasten prijs, niet veel meer kreeg iemand ooit van hem te hooren, zelfs de straatjongens niet, die het mochten wagen zijn kar op zij te trekken en die hij, desnoods, wel met een schop wist weg te werken. Tegen twaalfen trok Teun op zijn huis aan, het voorste van het lange, nauwe slop, waar 't kleine stadje zijn ergste paupers opborg, uitkomend op een armoedige achterstraat, van achter uitlopend op een breeden dam langs een moddergracht. Zijn kar bracht hij daar in zijn groote schuur. Dan kookte ie in zijn vertrek aan de straat zijn middagpotje, als hij het niet haalde bij een buurvrouw, die, sinds zijn vrouws dood, voor hem waschte en naaide en zijn huisje schoon hield. Bij mooi weer trok hij, na zijn eten, het stadje nog wel eens weer in, doch dan niet achter zijn kar, maar met een reusachtigen zeildoeken zak op zijn rug. Hij scharrelde langs de haven en op de schepen om een koopje oud touw of oud ijzer en schooierde om een zoodje visch; bij laag water trok hij den rivierkant langs op zoek naar brandhout en wat de eb verder van zijn gading had achtergelaten. Maar anders was ie 's middags in zijn groote schuur met het groote hangslot, zijn pakhuis aan de stinkgracht. Daar maakte ie zijn opgekochte waar klaar voor de stad, waar hij eenige malen per jaar heentrok met een hoogopgetorenden wagen. 's Zomersavonds liep hij op en neer op den zanddam en tuurde in de groene moddersloot of stond, uren achtereen, in de achterstraat tegen zijn huismuur geleund, dikke rookwolken uit zijn neuswarmertje te trekken. 's Winters trok ie, als het begon te donkeren, naar zijn groot, hol vertrek met eenmaal witgepleisterde muren en eenmaal roodsteen vloer. Een uit balenzakken saamgelapt gordijn voor het groote raam sloot daar de wereld buiten; een tafel, een paar stoelen en een kastje meubelden het; een groote, ouderwetsche potkachel gaf er warmte.

In het stadje voor zijn negotie, op zijn dam, voor zijn huismuur

en in zijn schuur — anders kwam Teun nergens. In de vischbank niet, het gewone *rendez-vous* van zijn soort menschen; zelfs bij zijn bureu niet, met wie hij vaak in dagen ternaauwernood een woord wisselde.

— Ouwe sufferd! — luidde 't oordeel over Teun van de bureu in het slop, van de kerels en de wijven, wanneer hij ze, in een groepje bijeenstaande, zonder op ze te letten, voorbijliep en een ruwe of schunnige aardigheid, die hen van lachen deed schudden, bij hem geen spier vertrok.

— Ouwe droogpruimer! — ging het, wanneer ze botje bij botje deden voor 'n vroolijken avond, voor jenever en stinksigaren en Teun wel wat bijpaste, maar, hoe ze ook praatten, niet van de partij wou wezen.

— Ouwe duitendief! ouwe potter! — was het, wanneer ie met zijn kar, volgeladen uit zijn pakhuis, naar de stad trok of van dien tocht met glunder gezicht terugkwam.

Hadden ze gelijk? Voelde Teun inderdaad voor niets of niemand ter wereld anders dan voor zijn negotie en vooral voor de revenuen er van, Teun, die at en dronk, alleen maar om in 't leven te blijven, zooals hij rookte, enkel, naar 't scheen, om veel rook te maken, die bij niemand ooit een voet in huis zette en 't gelukkigst was, naar 't leek, als hij dood-alleen, zonder gedachten, kon zitten voortsuffen? Was hij werkelijk niet meer dan een ouwe suffer, een ouwe droogpruimer en een ouwe vrek, zooals ze hem in 't slop nagaven? Neen! Teun had een hart; dat hart had zijn teere plek; dat hart ging liefhebbend naar iemand uit. En dat was naar zijn jongen, zijn eenigen, zijn Kees, in 't stadje, zoo rijk aan scheldnamen, bij ieder bekend onder den ondoordringbaar duisteren bijnaam van: De Broks. Kees' moeder was gestorven, toen de jongen tien jaar was. Van treuren over haar was bij Teun niet veel ingekomen: al wat er bij hem van haar was overgebleven, was al gauw niet veel meer dan de gedachte, dat het, bij haar leven, met zijn potje, zijn garderobe en zijn huishoudentje toch heel wat beter ging, dan nu zich te hooi en te gras een buurvrouw daarover ontfermde. Maar met zijn Kees, toen ie de jongensschoenen begon te ontgroeien, was ie veel, was ie heel veel

in gedachten bezig: bij zijn negotie, onder zijn vuil werk in zijn pakhuis, in zijn suffen 's wintersavonds achter zijn potkachel, in het natellen van zijn spaarduiten vooral, zorgvuldig onder in zijn bedstee bewaard. Meest gingen dan die gedachten de toekomst in en die toekomst was: — zijn Kees, man geworden, de voorvaderlijke negotie voortzettend, maar in een andere buurt dan in *zijn* achterstraat, in een ander huis dan in *zijn* krot in het slop — in een huisje, zooals hij er voor zijn jongen in gedachten een klaarmaakte uit wat hij op zijn tochten door 't stadje benijdend zag, — een huisje met een tuintje er vóór en een lapje grond er achter, zijn Kees daarin met een vrouwtje, doch een andere dan de gore slonzen uit het slop, en hij, Teun, oud geworden, te oud voor zijn werk, ook uit het slop *weg* en bij zijn Kees *in*. Voor die toekomst was hij met zijn hart bij zijn negotie en zijn verdiensten, daarvoor ontzei hij zich wat nog maar eenigszins kon, door die toekomst had hij gelukkige oogenblikken bij zijn overgewonnen geld, genoot hij van zijn al boller wordenden geldbuil. Tegenover niemand liet hij zich echter ooit, ook niet met een enkel woord, over die droomen uit; zelfs zijn Kees kreeg er alleen nu en dan, in een duistere toespeling, *iets* van te hooren: het was en bleef *zijn* geheim en het was er hem des te liever om.

Dat waren Teuns goeie dagen: zijn Kees een kind, zijn Kees een willige jongen met zin in het werk van zijn vader en hij, Teun, lustig bouwend aan zijn luchtkasteel. Dat waren Teuns goeie dagen. Maar ze mochten niet duren en minder goede, ja slechte kwamen. Kees bleef niet de onbedorven, willige jongen met den ijverigen koopmanszin van vaderszij. De familieaard van moeders kant kwam bij hem boven, kreeg en hield gaandeweg meer de overhand en, toen Kees tegen de twintig liep, moest Teun, die in dien goeien tijd met zijn Kees niet meer dan hoognoodig en dan nog alleen over de negotie praatte en zich over zijn zoet geheim zelfs niet meer dan met een enkel raadselachtig woord tegenover hem uitliet, in een week soms meer woorden gebruiken dan in dien gelukkigen tijd in een geheel jaar.

Het was 's morgens, als Kees liever lui in zijn bed bleef liggen dan dat hij er met vader op uittrok; 't was 's middags, in 't pakhuis,

als ie, jagend om maar weg te komen, eigenlijk meer tegenwerkte dan meehielp; 't was 's avonds, als ie, een heelen tijd, nadat Teun was te bed gegaan, pas thuiskwam. Teun foeterde, Teun vloekte op 't laatst; hij liet Kees eindelijk 's avonds voor een gesloten deur komen: 't werd er niet beter, 't werd er eer erger op. Toen probeerde Teun het met zachtheid en met toegeven: 't hielp al evenmin. En eindelijk trok Teun moedeloos zijn hand van zijn jongen af: hij was nu eenmaal niet meer dan een lummel, een doeniet, die zijn tijd sleet op straat, langs den weg en in de kroeg en alleen thuiskwam om te eten en te slapen. Zoo zat Teun neer bij het puin van zijn ineengestort luchtkasteel. Hij had er echter te lang en met te veel lust aan gebouwd om niet nu en dan nog eens — als een kind met zijn gebroken speelgoed doet — de stukken aan elkaar te passen: zóó was het geweest en — zóó kon het weer worden. Doch ook dat moest hij opgeven. 't Was, toen Kees, in wien de vagebondsard ten slotte te machtig werd, op zekeren dag er vandoorging. Er was ingebroken in Teuns pakhuis. Kees, schoon buiten de zaak staande, had den schijn van medeplichtigheid tegen zich en toen de politie op zekeren dag op de daders, goede bekenden van Kees, de hand lei, ging *hij* den nacht daarop er vandoor, naar 't algemeen vermoeden in een van de woonwagens, die de kermis in 't stadje had gebracht.

Zoo was Kees weg. Zou ie *wegblijven*? Teun wou er niet zoo dadelijk aan. Hij bleef 's avonds één, soms twee uur, langer opzitten dan ie gewoon was: Kees kon terugkomen. Als ie eindelijk naar bed ging, zette ie op de tafel brood, op de potkachel de koffie klaar en lei ie den huissleutel op den richel van 't raam: als Kees eens terugkwam! In zijn bed lag ie nog een tijdlang te luisteren en den volgenden morgen was zijn eerste gang naar boven, naar Kees' bed: hij mocht eens gekomen zijn. Dat was den eersten winter. Doch toen die winter ging en de zomer daarna en Kees niet kwam, en de tweede winter inging, toen bleef Teun niet meer op en zette ie niets meer klaar en klom ie 's morgens niet meer naar boven. Toch bleef hij hopen. Maar toen ook *die* winter ging en Kees nog niet kwam, toen wist Teun het niet meer. Of ja, hij wist het *wel*: het zou met Kees' terugkomen gaan als het met Kees' huisje met het tuintje er voor en het vrouwtje er in was gegaan: Kees zou niet terugkomen. Hier

zou hij oud worden — alleen; hier zou hij eindelijk neerzitten, neerliggen, gebrekkig, eenzaam; een stakkerd, om wien niemand zich in zijn leven bekommerde en in zijn sterven nog minder. Zoo schreide het uit Teuns arme ziel en — niemand gaf antwoord.

II.

Het „Leger”, de groote godsdienstige nieuwigheid in die dagen, was ook in 't stadje gekomen. Ouderwets orthodoxe menschen mochten bedenkelijk het hoofd schudden en zich ergeren, minder zwaartillenden de schouders ophalen en veelbetekenend den wijsvinger aan 't voorhoofd brengen, nieuwsgierigen en belangstellenden, met een enkelen spotlustige er onder, vulden avond aan avond de uit een nettenshuur tot die nieuwe bestemming gemetamorphoseerde vergaderzaal der heilsarmee. Het slop echter, Teuns slop, kwam er *niet*. Wie uit het slop zette ook ooit een voet in de kerk? — of het moest, te hooi en te gras, een enkele bedeelde zijn, die dominee of ouderling of diaken op hun ambtelijken rondgang ook wel in zijn huis moest ontvangen? — wie daarbuiten vielen, hielden, als dat kerkelijk bezoek in aantocht was, stelselmatig hun deuren op slot. Kerk, godsdienst, — dat was niets voor het slop, niets voor hun „soort menschen.” Dat was voor anderen, die het beter in de wereld hadden, voor wie het begon, als ze hun kinderen ten doop brachten, voor wie het doorging, als ze in de koets met trappelende paarden van het stadhuis naar de kerk reden, voor wie het 't leven besloot in de toespraak van den dominee aan het graf. Maar het slop stond hierbuiten en het slop bleef ook *buiten* de nettenshuur.

Het slop bleef er buiten — behalve één, behalve Teun. *Hij* kwam er, al was het bij toeval, zooals wij, menschen, zeggen. Op een avond moest ie uit een pakhuis, niet ver van de schuur, waar het Leger zijn bijeenkomsten hield, een koopje oud touw afhaken. Doch de verkooper liet op zich wachten, een kwartier, een half uur — en nog kwam ie niet. Teun, in de straat op en neer dreutelend, hoorde het gezang. Na eenig aarzelen ging ie 't portaal in. Na 't zingen hoorde hij spreken en bidden. Dat greep hem: zacht sloop hij binnen en

schoof op de achterste bank. Zijn koopje liet hij zijn koopje; hij bleef tot het eind. En sinds kwam ie er avond aan avond. Uit de kerels en wijven van het slop mochten er, als ie nu weigerde voor hun vroolijken avond bij te passen, smalen: — o Ja, die hoort nu bij de fijnen, hè Teun? — een kwajongen mocht hem, voortsjokkend achter zijn wagen, zijn kar op zij trekken en tot innig genoeg soms van den voorbijgaander, toegillen: — Teun, Halleluja! Lor, bloed en vuur, jongen! — het raakte hem niet, hij bleef geregeld iederen avond gaan. Hij met het kleine groepje getrouwen, die bleven komen, toen de eerste fleur voor nieuwsgierigen en grappenmakers er al lang af was. Een klein clubje was het, die blijvers: meest mannen, van Teuns leeftijd en als hij, uit de mindere, de minste menschjes met een paar dronkaardstypen en een enkele echte boeventronie er onder. Teun zat nu niet meer op de achterste bank, zijn vaste plaats van den eersten tijd, maar midden tusschen de getrouwen, en, toen het Kerstmis werd, in 't volle licht van den Kerstboom, met blij gezicht als de andere groote kinderen. Doch zingen als zij deed hij niet: muziek haalde zelfs het Leger niet uit Teun. Neen, zingen deed Teun niet, zelfs niet op Kerstmis, maar wat hij *wel* deed, was — luisteren. Luisteren, dat deed ie. Naar ééne spreekster vooral. Het was een jonge vrouw, vriendelijk als een dochter voor haar „mannetjes”, die zij nooit dan met „Vader” aansprak. Als anderen spraken in de bijeenkomst, bleef Teun gewoonlijk, uiterlijk onbewogen, op den grond zitten staren. Maar als zij sprak, met zachte, diepe, zielvolle stem, als innige liefde tot Christus en tot de zielen haar woorden in teerheid doopte en zij, voor de armen en ellendigen vóór haar, den Heiland der armen en ellendigen deed herleven met een realiteit, of Hij zóó de nettenschuur zou binnenschrijden, of zij Hem op straat of thuis zóó zouden ontmoeten, dan moest Teun wel opzien, dan trok er glans over zijn grijs-stoppelig gezicht en kwam er licht in zijn oog, waaruit hij nu en dan tersluiks een traan wegpinkte. En als zij bad, als zij haar „mannetjes” aan Jezus’ voeten bracht met liefde en geloof als de vrienden van den geraakte in het Evangelie, als zij dan tot Jezus sprak, of Hij vóór haar stond, en met een vertrouwen, dat zij haast Zijn hand greep om die op haar „mannetjes” te leggen, dan dunde vaak ook voor Teun de gordijn en trok gansch weg en zag

hij Jezus' heerlijke lichtgestalte, die zich overboog, overboog ook tot hem.

De „mannelijkes” moesten, naar de gewoonte van het Leger, ook zelf „getuigen”. Doch Teun kregen ze er niet toe om, ook maar één woord, te zeggen. Toch had hij het betere dan „getuigen”: hij had Jezus gezien, zijn blik op zich voelen rusten, zijn hand hem voelen aanraken. En Jezus ging met hem, als ie 's morgens het stadje doortrok achter zijn wagen en negotie deed, als ie 's middags werkte in zijn gore koopwaar, als ie 's avonds in zijn huis zat, tot ie weer naar de schuur trok en weer luisterde en luisterde. Wat deerde het hem, dat de kerels en wijven in het slop, van wie hij zich nu geheel afgezonderd hield, hem soms nagiechelden of de kwajongens op straat hem eens najouwden? In zijn grauw, kil bestaan was een fonkeling van licht gevallen, was een tinteling van gloed binnengestroomd — wat deerde hem dat andere? Hij had Jezus en diens *grootte, grootte* liefde.

Eén winter nog, na dien eersten, bleef het Leger in 't stadje: toen ging het. De ware bodem voor dat werk was het daar toch niet. Een deel der trouwe mannetjes uit de samenkomsten bleken bij den weg bezaaid te wezen, maar een paar bekende dronkaards bleven nuchter en enkele uit de blijvers werden trouwe kerkgangers. Dat laatste wilden ze Teun ook maken. Maar het lukte niet: het Leger was zijn kerk geweest en na die eerste was er voor hem geen tweede meer. Dat was een van Teuns eigenwijsheden. Zijn burens in 't slop viel dat mee: ze hadden hem fijner gedacht en de steeg en de kerk, die bleven zoo toch twee. Onder de kerksche menschen waren er, die Teuns doen heel natuurlijk vonden. Wat kon er op zoo'n grond — het Leger bedoelden ze — nu goeds groeien? Hielp het menschen als Teun eigenlijk nog maar niet verder van 't pad? Weer anderen smaalden: — Teun zal er de negotie nog eens op hebben nagekeken, eer hij voorgoed fijn werd. Was er in die steeg wel één zuiver? Je zag het toch maar aan dien weggelooopen schooier van Teun

Teun kwam niet te weten wat er zoo van hem gedacht en

gemompeld werd — doch al was dit *wel* zoo geweest, het zou hem niet gedeerd hebben: Had hij niet Jezus en diens *grootte, grootte* liefde?

III.

De jaren gingen: Teun werd oud.

Ze zagen het aan hem in 't stadje. Zijn hoofd hing dieper, hij droop haast door zijn kleeren, hij kwam bijna niet meer vooruit achter zijn wagen en hij was de pientere koopman van vroeger niet meer.

— 't Zal het Halleluja wezen, dat nog door zijn kop suist — spotte een grappenmaker uit de weinigen, die zich Teuns gaan naar het Leger nog herinnerden.

Zijn burenen in 't slop merkten het. Zelfs bij mooi zomerweer zagen ze hem niet meer aan de sloot of aan de steeg en menigen middag slofte ie al vroeg uit zijn schuur naar zijn huis.

— 't Sagrijn om zijn jongen eet hem op — gaf een medelijdende buurvrouw als haar verklaring.

Teun voelde het zelf, als ie achter zijn wagen of in zijn schuur haast niet meer voort kon en dus maar gauw naar huis ging, om daar te suffen en te slapen. Ja, hij werd oud. En dat zou doorgaan — wie wist, hoe hard? Dat zou doorgaan; hij zou ziek worden, er zou iets met hem gebeuren, hij zou sterven en — hij zou alleen zijn. De angst overviel hem.

— Als hij er eens met een van zijn burenen over sprak? —

't Was een heel ding voor Teun, maar op een keer, met zijn overbuur aan den praat, greep ie den moed en begon er, op zijn manier, over.

Maar deze, een stevige tachtiger, keek hem bij 't eerste woord schuin aan en viel uit: — Oud? *jij* oud? Loop, kerel! de duivel is oud! — en Teun zei niets meer.

Toen keerden zijn gedachten weer naar zijn jongen, zijn Kees. Toen ie pas bij 't Leger was, had ie veel voor hem gebeden: als Jezus ook hem eens tegenkwam! Doch zoetjes aan was hij daarin verslapt en hij bad, doch vrij *vormelijk*, alleen nog maar, iederen

avond voor zijn Kees, die al zooveel jaren weg was, al een paar maal in de gevangenis had gezeten en nu rondzwierf. Maar nu, in zijn angst voor oud worden, voor ziek worden en sterven en dat alleen, alleen, kwam dat oude verlangen weer boven en wel met verdubbelde kracht. Als ie nu 's avonds alleen in zijn vertrek zat, dacht hij alles nog eens door, wat hij in het Leger van Jezus had hooren vertellen en zingen. Hij dacht het door, zoolang, tot het was of Jezus zijn schamel vertrek binnentrad en vóór hem stond. En dan begon hij tot Jezus te spreken. Hij vertelde Hem van zijn oud worden, van zijn angst voor wat komen zou. Hij begon tot Hem over zijn jongen, het eenige, wat hij op de wereld had, over zijn jongen, dien hij zoo noodig had en naar wien hij zoo verlangde en op het laatst was het, in vurig begeeren: *Heere, breng mijn Kees toch terug; dat ik hem toch nog eens gezond thuis mag hebben!*

Zoo bad ie nu, avond aan avond, dag aan dag. Maar de winter ging èn de lente èn de zomer — zijn Kees kwam niet. 't Werd herfst, 't werd weer winter, de slechte tijd voor menschen, die, als zijn Kees, langs de wegen zwierven. Het weer zou hem nu naar huis drijven; nu zou ie komen. In de lange avonden zat Teun te wachten, te luisteren; in den nacht schrikte ie wakker: ging daar zijn deur niet? Maar die winter ging ook en zijn Kees kwam niet. Toen voelde Teun, dat hij anders moest bidden, dan hij tot nu toe gedaan had. Het *gezond* zou hij uit zijn gebed weglaten en voortaan bad hij alleen nog maar: *Heere, breng hem thuis; gij weet hoe ik hem noodig heb.*

En ook dit bad hij, avond aan avond en dag aan dag. Maar een zomer en een winter gingen weer en nòg kwam Kees niet. De herfst, de winter kwam aan: zou Teun nòg iets van zijn gebed afdoen? In zijn eerste bidden had hij gevraagd, zijn Kees *gezond* terug te mogen hebben, zijn Kees, die, een andere jongen geworden, hem in zijn ouderdom, zijn ziekte, zijn sterven zou bijstaan; in zijn tweede gebed had hij dit niet meer gevraagd, doch wel nog er bij gehoopt; nu zou ie dit voorgoed laten vallen en iets vragen, dat God hem niet weigeren zou, ja niet weigeren *kon*. Was God zelf niet Vader en had Jezus

niet verteld, dat die Vader uitging den weg op, dien de verloren zoon zou afkomen, uitging en uitzag, of ie nog niet kwam?

En voortaan bad Teun: *Heere, als ik mijn jongen nog maar eens zien mag, nog maar eens in mijn huis mag hebben, al is ie ziek, al is ie ellendig, al is het desnoods om hier te sterven.*

De winter kwam, strenger dan er in jaren een geweest was.

— Nou komt Kees zeker, nou moet ie komen — gingen Teuns gedachten.

— Hij is ziek (het stond bij hem vast, dat Kees ziek was) en de kou zal hem naar huis drijven. Ja, nu moest ie komen, of hij vond zijn vader niet meer: deze winter zou *hem* den knak geven.

Het stond vast bij Teun, zóó vast, dat hij elken avond tegen donker, diep ingepakt tegen de kou, de achterstraat doorsloop, de Hoogstraat af en den dijk op liep: dien kant op was Kees weggegaan, dien kant af zou ie terugkomen. Een eind liep ie den dijk op, huiverend, klappertandend, worstelend tegen den snijdenden wind, die over de lage landen kwam aanhuilen. Zoo had de Vader gedaan, tot hij eindelijk zijn jongen in de verte had gezien: zoo zou het ook hem gaan. Maar hoe Teun tuurde en tuurde, er kwam niemand, en, kwam er al eens iemand, het was zijn Kees niet. Als ie dan, eindelijk maar naar huis teruggegaan, van achter zijn gloeiende kachel door zijn half ontdooid bovenraam naar de flonkerende sterren keek, kon hij wel eens klagen: — Heere! alles staat hier toch klaar voor Kees: eten en drinken en droge kleeren en Gij hebt me toch beloofd, dat hij vanavond komen zou — maar het eind was ook dan weer kinderlijk: — Maar nou komt ie zeker morgen

Om Nieuwjaar veranderde het weer: voor vorst kwam er wind en regen.

— Dat 's het voorjaar — dacht Teun met eenige ongerustheid. — Nou moet Kees zich haasten, nou kort zijn tijd op.

Zijn verlangen werd sterker, zijn bidden langer en vuriger.

Op een avond was het stormiger en buiiger dan het nog geweest was. Toch liep Teun verder den dijk op dan ie nog gedaan had. Maar, hoe ver hij ook liep, er kwam geen Kees. Doornat en moe

keerde ie eindelijk maar terug. In zijn huis trok hij droge kleeren aan en zette zich bij zijn kachel.

— Had hij zich *zelf* maar antwoord gegeven op zijn bidden? Had God hem niet bedrogen? — Maar neen, neen! — ging het er tegen in — vanavond, vannacht komt ie zeker.

Al biddend, vol vertrouwen en al luisterend naar komende voetstappen, dommelde Teun ten laatste bij zijn vuur in.

In zijn droom liep hij weer op den dijk, lang, heel lang, ver, heel ver. Hij voelde de moeheid over zich komen, de geslagenheid, de uitputting eindelijk, tot hij haast niet verder kon. Zou ie teruggaan of zou hij, in den wind en den regen, op den berm van den dijk gaan zitten wachten? Neen, voortgaan zou ie, voortgaan, tot hij er bij neerviel. En voort ging ie weer, al verder en verder, voort ging ie en tuurde en tuurde, tot opeens! Kwam daar niet iemand, al dichter, al dichter? Was het — zijn Kees niet?

Met een schok werd Teun wakker. Doch niet ten volle. Verwezen staarde ie het vertrek rond Waar was ie? Waakte ie of droomde ie nog?

Maar dat was geen droom, dat was echt: die voetstappen, slepend buiten in zijn steeg, zijn deurklink, die rammelend opging.

Teun wou opstaan, maar hij kon niet en staarde wezenloos naar zijn deur.

Ze ging open, er schoof iemand binnen, een man in een lange jas vol scheuren, zijn pet diep in zijn oogen gedrukt, een stok in zijn hand.

't Was een oogenblik, of Teun het besterven zou: het *was* zijn Kees.

— Vader! hier ben ik! — klonk een stem, zacht en heesch en meteen viel Kees als een blok op den stoel tegenover Teun neer.

Nog een oogenblik zat Teun, starend als een zinnelooze; toen, met inspanning, stond ie op en stak Kees zijn hand toe.

— 'k Wacht je al zoo lang, jongen, maar je *bent* er; ik wist, dat je komen zou.

Teuns stem beefde, zijn handen omklemden die van Kees krampachtig. Hij moest even tot bezinning komen. 't Was te veel voor hem.

Toen ging ie kalm naar de kast, haalde er het gesneden brood uit en lei het voor Kees op de tafel neer. Uit den steenen pot op de

kachel schonk hij hem een groote kom zwarte koffie in, die Kees gretig inslokte.

— Kom, Kees! eet nou. Je zult wel honger hebben — noodde Teun. Maar Kees bleef suf voor zich uit zitten staren.

— Kom, Kees! eet nou — drong Teun aan — dan kun je naar bed. Kees klopte, als antwoord, op zijn mouw, waar het water uitdroop.

— Ga dan eerst naar boven, Kees! en trek schoon goed aan, het ligt klaar bij je bed.

Kees wou opstaan, maar aanstonds viel hij weer op zijn stoel.

— Kleed je dan hier maar uit, bij de kachel.

Teun was de trap al op; met een pak droge kleeren kwam hij na een oogenblik beneden.

Kees stond op en strompelde naar den donkersten hoek van 't vertrek.

Tevergeefs probeerde ie een stuk zwart-vuil ondergoed over zijn hoofd te trekken.

Teun schoot toe en hielp hem. Hij schrikte, toen hij Kees op zijn rug zag; een levend geraamte!

— Toe Kees, eet nou wat! — drong Teun aan, toen ie Kees weer op zijn stoel had.

Kees schudde het hoofd.

— Drinken! — stotterde ie heesch — drinken! moe moe

Teun schonk Kees weer in. Gretig greep hij toe; zijn tanden klapperden tegen de kom.

— Ga dan maar naar boven, naar bed, jongen! Alles is klaar. Morgen kunnen we dan wel praten.

Kees stond op en waggelde naar de trap. Voetje voor voetje, telkens rustend, boven zijn kracht gesteund door Teun, kwam ie eindelijk boven.

De wind gierde over den zolder, waar het lekte aan alle kanten.

— Is 't erg, jongen? Mot ik den Meester ¹⁾ halen? — vroeg Teun, toen ie Kees in bed had.

— Hoeft niet; laat me maar liggen.

Teun lei Kees' hoofd gemakkelijk en stopte hem aan alle kanten

¹⁾ Dokter.

in, zooals ie, voor jaren, toen Kees' moeder pas dood was, altijd had gedaan. Toen ging ie naar beneden.

Maar op zijn bed kwam Teun dien nacht niet.

Nu en dan zat ie een oogenblikje op zijn stoel, half wakend, half slapend, doch al gauw liep hij zijn vertrek weer op en neer, luisterend, of ie boven iets hoorde. Een paar maal ging hij een paar treden de trap op en luisterde scherper; nog hoorde hij niets.

Doch tegen den ochtend werd het hem te machtig.

Met een oude, walmende keukenlamp in de hand klom hij naar den zolder.

— Kees! — zei hij dringend, terwijl hij bij de trapopening bleef staan.

— Kees! Kees! — herhaalde ie dringender, toen er geen antwoord kwam.

Toen stapte ie, bevend, naar Kees' bed.

Hij hield de lamp boven diens gezicht, met zijn verschrompelde hand voelde ie Kees' gezicht en handen en voeten — toen doorvoer het hem, met al zijn verschrikking, dat *God zijn laatste gebed had verhoord, dat hij zijn Kees gezien had, dat hij hem in zijn huis had gehad, doch dat hij daar gekomen was om te sterven* — zijn Kees was dood.

OPENBARING

DOOR

WILLEM EVERS

Slechts vermoedens van lente zwierven door de halfdonkere rouw-kamer, met drie hooge, thans gedekte ramen in vreemd star gestaar nu, uitzijnde op de Zaterdagavondstraat van de kleine stad.

Paul en tante To zaten in de twee fauteuils bij het raamtafeltje, zwijgend in de doodsche beklemming van dit laat-weeksche uur. Liesje en Broer, zijn kinderen, waren zoo juist naar bed gebracht.

Deze oogenblikken alleen hielden nog vast de week van zijn onheil. Morgen zou het weer zijn: verleden week stierf ze, verleden week begroef ik ze, Gré, mijn vrouw

Vertrouwd geluid van kalm-wandelende menschen, rustig in Zondagsverwachten, een enkele fietsbel, soms scheurend auto-gesnerp in hun sfeer drong het door als uit andere wereld, vèr van hen weg, tóch het „gewone” bestaan, dat ook zij geleefd hadden tót de scheuring.

Tante To poogde zich in te denken, wàt dit moest zijn voor haar zwager. Bang voor deze langzaam wegduisterende sfeer, waarin doodsverschrikking nog nà te gieren leek in alle hoeken, toch niets zeggen willend, omdat Paul zóó tot rust te komen scheen na zijn hartstochtelijk-wilde smart-uitbarsting bij Gré's dood. Wat kon zij er ook van begrijpen, enkele jaren pas verloofd met Ben o ja, vreeselijk zou het zijn als hij weggenomen werd maar het zich tot in de diepte doordenken, kòn ze niet. En dan: Paul was getrouwd

geweest, had kinderen. Mannen leden zoo heel anders, voelden zoo gansch verschillend. Niet storen nu maar, tot rust moest hij komen, desnoods moest zij daarvoor haar eigen angst in dit weinige licht verduren.

In Pauls gedachten hing nog als een zware versombering het leed. Het sloot alles af, en begroef de toekomst. Zonder Gré verder gaan was zonder zon leven. Hoe moest het? Hoe kòn het met de kinderen, zesjarige Liesje en driejarige broer? Waarom was God niet genadig geweest? Hoeveel oude besjes of tanige tantes leefden er zonder noodzaak, bléven leven, lãng, én ongelukkig. En zoo'n frissche jonge vrouw, zoo'n schát, van nog zoo prachtig-blanke jeugd, zijn van jongs-af beminde Gré werd door een ingewandsziekte, zóó, in enkele dagen neergeveld. Onmogelijk! Zijn nagels groeven in het handenvleesch. Nee, hij droomde niet. O, het drukte te zwaar, hij dwong zich tot kalmte voor de kinderen overdag, nu voor Toos. Maar hij hield het niet uit, hier langer te zitten, nu lente joeg ook in zijn lijf. Hij schoot óp uit zijn peinshouding.

— Toos, zou jij morgen de kinderen willen verzorgen?

Ze schrikte van dien hulpeloozen blik uit zijn star-blauwe oogen
Als hij maar niet

— Zeker, Paul. Wou je weg?

— Ja, ik ga morgen er eens uit 't Benauwt me allemaal zoo

Ongerust zag ze hem aan. Wat ging hij doen? Maar ze vroeg niets. Toch: Werd dat niet gevaarlijk, hem alleen te laten gaan? Moest ze niet trachten hem hier te houden?

— Morgen komen er misschien nog menschen rouwbezoek
Zou je niet beter ?

— Dãnk je! Bã! Al die lui, wat voelen ze er van, wat hebben ze er mee te maken?

Hij rukte aan zijn boord, als klemde hem die op de keel.

To zat stom. Een snik leken zijn woorden; ze krampte nog na in de kamer. Nee, dit was geen man die tot rust ging komen.

— Als je eens naar de kerk ging morgen. 't Is Zóndag!

— Dat kãn ik niet. Twee weken geleden zat ik er nog met Gré

Gesmoord huilde hij als een kind. Zoo'n innig medelijden kreeg

To met hem. Even die kop streelen, iets van troost trachten te brengen! Ze ging op hem toe.

— Kom nou, Paul.

Ze kón hem niet zien weenen, een mán! Zacht streek ze haar hand over zijn donkere haar.

— Ja, je hebt gelijk, To. Ik dànk je wel voor wat jij bent en doet, voor mij en de kinderen.

Hij drukte haar hand. Zoals ze daar stond herinnerde ze hem aan Gré, diezelfde ranke gestalte, jonger en lichter, diezelfde fijne neus boven den weeken mond. Weer laaide de verterende vlam van het leed hoog in hem op.

— Laat me morgen maar gáán Nee, ik eh je hoeft niet bang te zijn, morgenavond ben ik terug.

Hij begreep haar angst. Maar dát, geen oogenblik dacht hij er over, dat kwam alleen in boeken voor, jezelf den dood injagen als je vrouw gestorven was.

To zat weer in haar stoel, opgelucht en gerustgesteld.

— Ik zal dan morgen met de kinderen maar een wandeling maken De schapen hebben het wel nodig.

— Ja, doe dat. Zeg maar, dat ik plotseling op reis moest

— Ga je dan al zóó vroeg weg morgen?

— Ja, vóór ze wakker zijn. Ik kan toch niet slapen.

Hij zei niet dat hij Liesje niet kon zien, morgen vroeg, om niet heel den dag aangekeken te worden door haar donkerbruine oogen, waarin die van Gré hem zochten.

Hun praten had de benauwing van de drukkende rouwdonkerte wat verlicht. To dorst nu weg te gaan.

— Dan stap ik maar op, en ben morgen vroeg weer terug.

— Goed. Misschien ben ik al weg dan. Maar je hebt den sleutel.

Hij liet haar uit door de leege gang.

— Jij bent een schat, dat je me zóó helpt, zei hij warm, bij hun stillen groet.

In den ongerepten Zondagmorgen haalde hij zijn fiets uit de schuur achterin den tuin. De motor stond nog met het zijspan. Nadat hij er, met Gré er in, mee uit was geweest, had hij dien niet meer ge-

bruikt. Nu nam hij de fiets maar. Dan was je niet aan een trein gebonden. Er uit moest hij, waarheen gāf niet, maar wēg, Delft uit, de natuur in. Ruimte, wijdheid om zich voelen na dien beklemmenden worggreep van de smart. Heel een dag alleen zijn, verwerken wat was geschied, tot klaarheid komen met zijn eigen duistere zelf.

Werktuiglijk trapte hij den kant naar de duinen heen. O, welk een lente ontwaakte weer om hem heen. Paschen lag al enkele weken áchter. Opstanding! Maar Gré was begraven. Leek het geen hoon? Hij ademde enkele keeren diep om de weer ópsteigerende snikken te bedwingen. Gelijkmatic trapte hij door. Het leek hem of hij plotseling weer teruggevoerd was in zijn jeugd, toen hij ook alléén zwierf. Hoe had Gré zijn leven begrepen, zijn eenzaamheid vervuld. Háár blonde jongen was hij voor Gré gebleven, ook nu nog, als dertiger toch reeds. Dertig! Nòg aan het begin van het leven. Toch reeds aan het eind van het hare. Een leegte leek met hem mee te trekken, ook nu in dit zuivere morgenlicht van den rijzenden lentedag. Nooit meer te vervullen leegte! Hertrouwen wilde hij niet, nóóit. Gré, die schat, had hem op haar sterfbed geraden, het wèl te doen. Ze dacht alléén aan hem, wist, hoe moeilijk het voor een hartstochtelijke natuur als de zijne, zoo'n kinderlijk naar liefde verlangende ook nog, zou vallen zonder vrouw verder te gaan. Bijna kwaad van verontwaardiging, toch begrijpend ook daarin haar liefde, had hij dit zich dwingend tot zacht zijn, afgewezen. Dat mócht ze niet denken, dat hij ooit een andere nemen zou, tenzij voor de kinderen. Dof had hij dit er aan toegevoegd. Nu, op den weg naar Loosduinen, links en rechts weilanden waarboven leeuweriken, trillend hun jubel, stegen, vèr wat boomgroepen en kerkspitsjes dacht hij na over dat laatste. To kon immers niet altijd voor zijn kinderen zorgen een huishoudster ja, voor eten koken en het huis schoon houden, nièt voor zijn meisje en jongen. Een juf dan? Kon die móeder zijn? En zelf een taak van vader én moeder vervullen, dat was *te* zwaar voor hem. En de tijd, waar haalde hij den tijd vandaan. Zijn drukke meubelzaak eischte gierig elken dag. Wāt stond er deze week niet te doen, nu hij geen hand aan het werk geslagen had de laatste dagen, alles maar aan den meesterknecht en den boekhouder overgelaten. Dróng het leven hem niet om een

moeder voor zijn kinderen te zoeken? O Gré, waarom ben je weggegaan, kreunde hij, zijn oogen glansvochtig. Hij schudde zijn hoofd als in nietbegrijpen. Melkwit stond de hooge hemelkoepel over hem gestolpt. O, die wijdheid van Gods ongemeten eeuwigheden. Het verruimde hem, deed zijn ziel ontstijgen aan de plettende zwaarte van de dagenlange beklemming. Iets als rust ging er wonen in zijn wezen, en toen hij bij Kijkduin in een delling lag, waar van veraf zeeruisch tot hem overzong, kon hij kalm blijven staren den ruimen hemel in. Maar ergens in een donkeren hoek lag vertwijfeling te wachten. De rust was ook te plotseling om blijvend-echt te zijn, en ze kromp in door den groei van dat andere. Toen ook sprong gejaagde onrust weer op, hij moest weg weer en zwierf verder langs zee, at in een restaurant waar veel druk gedoe van uitgaansmensen die lente vieren, hem hinderde. Vroeger als ze uit Rotterdam fietstochtjes maakten, naar zee, hadden ze hier gerust. En plotseling voelde hij verlangen, naar die stad te gaan, zijn geboorteplaats. Dáár tot rust komen waar zijn jeugdherinneringen lagen. Met een omweg, om Delft te vermijden, reed hij er heen. Het was wel een eind, maar liever deed hij dit, dan in een trein tusschen drukke menschen te gaan zitten. Welk een vreemde Zondag ook! Nooit had hij héél zoo'n langen dag alléén rondgedoold, stil in eigen zielsleven teruggetrokken. Maar immers alles lag omgewoeld en heel zijn wezen verscheurd. Het leven, wat was het? De dood? Hijzelf? Gré? Alle menschelijk gewerk en gewoel, wát beteekende en bedoelde het? Niets in de natuur dat antwoordde. O, hij werd bang van dat zwijgen, heel den dag.

In den avondschemer doolde hij rond in Rotterdam, langs de Zondagsrustige havens met de teergroen uittoppende boomen — zijn fiets had hij ergens gestald. Snel donkerde hier in de stad de lentige dag weg. Hoe kende hij dat alles van jongsaf, hoe vertrouwd nam het hem weer op. En toch, door die kalmeering heen, die hij weldadig ondervond, bleef iets roepen. Dat verklankte zich in den sonoren klokkeroep van de Groote Kerk. O, dáárheen! Op het plein bleef hij luisteren naar den zingzang van de gonzende lúïng. De klok wees bij zevenen. Van vroeger herinnerde hij zich: dan begon „het gebed,” de traditioneele Zondagavonddienst. Met de

weinige menschen ging hij binnen, nam plaats in de zacht-gebogen oplopende heerenbanken, ervoer de weldoende rust door zijn lichaam en de wijding van de hooge kathedraal. Met een klein groepje menschen, nietig-verloren in de wijde ruimte, luisterde hij naar de bewogen stem van den prediker. O, dat menschelijke, dat worstel-zware, zich uitend in gebed en preek. „Hij hield zich vast als ziende den Onzienlijke.” Mozes, de volksleider. Paul voelde iets als troost opstijgen in zijn wezen. Wat zijn daglange tocht in de natuur voorbereid had, scheen hier te zullen komen. Den Onzienlijke moest hij óók zien om houvast te hebben in ál zijn ongeluk. Hoog, langs de hooge pilaren schemerde het laatste avondlicht weg. Boven de menschen gloeiden de lampen. Vreemd, dat zóó'n prediker, in de kracht van zijn leven, maar door zóó enkelen in de groote stad werd beluisterd. Mozes moest leeren wachten, lijden en dulden. En dat kon hij alleen door den Onzienlijke te zien, Wiens wegen ook zijn in het onzienlijke, achter de dingen.

Dit uur werd hem van bijzondere schoonheid: de avondlijke sfeer, het gevoelde orgelspel, de eendracht in het gezamenlijk luisteren dier menschen, iets als de gemeenschap der heiligen, en de preek, de troostpreek, een geboren preek, want diep-innerlijk doorleefd, en eeuwigheid-doorruischt.

Toen hij naar huis reed, de Schie langs met drukte van snorrende auto's en ronkende motoren langs zich, scheen hem de felheid van zijn leed wat verzacht, kon hij stiller, meer berustend mijmeren over Gré. O, wat wás dit lichamelijk leven eigenlijk? Immers niet het wezenlijk menschbestaan? Dát was met Christus verborgen in den Onzienlijke, Dien Gré nu zag van aangezicht tot aangezicht. Maar hem kwam de droeve levensnoodzaak herinneren aan morgen en overmorgen, aan héél zijn verder leven zónder haar. Of tóch met haar, maar dan door Christus die alles en allen immers vereenigde? Dan nóg minder mocht hij denken over een ándere moeder zoeken voor de kinderen. Maar die kleinen zelf dan?

Lang stond hij dien avond bij hun bedjes, voelde verwijt, dat hij ze verwaarloosd had, en wist niet, hoe ze verder te verzorgen

Weken later, op een van die schoone Meidagen die haast geen lente meer kunnen heeten, zóó bloeit er de zomer reeds in, stond Paul op een middag bij de schuur, om den motor te halen. Hij had een firma in Gouda te bezoeken.

In den tuin speelden Liesje en kleine Paul, bij den zandbak.

De motor stond nog net eender als dien Zondag in April, met het zijspan er aan. Even schrikte hij er van terug, hem te gebruiken. Als hij het zijspan er af schroefde, zou het hem zijn, of wéér een schoone herinnering verzonk. Pijn zou het hem doen. En toch. Je kon met zulke gevoelszaken niet verder komen. 't Moest!

Onder het opzoeken van den sleutel in zijn gereedschapstasch, sprong hij op: Néé! Dát zou hij doen.

— Liesje!

— Ja, Vader!

Over het grind kwam ze aangerend, kleurig in haar roode schortje. Paul pakte ze op en zoende ze op het zacht-donzige snoetje.

— Zeg, wil jij en Broer méé met Pa?

— O ja, heerlijk! — Ze sloeg de armpjes om zijn hals.

— Vraag dan maar aan Rika of ze jullie even aankleedt.

Blij huppelde ze weg, jubelend: „Broer! We gaan rijden!”

Ook in Paul sprong blijdschap omhoog over deze vondst. Zijn twee kindertjes, die zooveel misten. Hij moest meer nog aan hen geven, desnoods dan maar zijn zakenbesognes wat zien te beperken. Of . . . een moeder zoeken? Maar Rika deed al wat ze kon. En vaak kwam tante To.

Hij reed de motor de schuur uit, vulde de benzinetank, goot olie bij, keek alles even na, sloeg den motor aan en reed het huis langs naar de straat. Even later kwamen Liesje en Broer in manteltje en jasje de deur uit. Paul ging handenwasschen, zijn motorpak aantrekken en zijn aktentasch halen, waarin de papieren waren geborgen, die hij noodig had.

Vol verwachting zaten de kinderen al uit te kijken. Hij trok de plaid over hen heen, verzette Broer wat. Dan een groet aan Rika, gewuif van Liesje en Paultje . . . daar ging hij. Toch mèt het zijspan, nu ook weer bergend gansch zijn schat, als voor hun geboorte, toen hij Gré vaak meenam.

Door den stralend-zonnigen middag met overal de weelde van nog steeds groeiend groen, wijd om hem heen de zuivere atmosfeer van doorzonde lucht, stormde hij over een gladden buitenweg, langs een vaart met groenten- en bloemenschepen, bedacht dan plotseling dat hij kalmer rijden moest voor de kleinen. Waarom ook te haasten in dit overal-zegenende zonlicht. Daar bij de bocht onder die linden moest hij nòg meer vertragen. Even keek hij naast zich ontroerde en voelde iets warm-vochtigs branden achter de oogen. Liesje had haar armpje om Broer heengeslagen, deed zijn willige hoofdje tegen haar aanrusten voor het schokken als een moedertje. Zóó zag het Paul als een openbaring. Aan den kant van den weg deed hij stilstaan, zwaaide zijn been den motor af. Het rook hier heerlijk van lindebloesem. De rust na den motorronk zegende. Kwasi om wat te verschikken aan hun kleeren stond hij naast hen, ontroerd.

— Houd-jij Broer zoo lekker vast, hè?

— Liesje nou mijn moeke! zei Paultje, heb ze gezegd!

— O ja? Dat 's lief van Lieske, hoor. Paul kuste zijn schatten.

— Moeke is nou in den hemel, hè Paatje?

— Ja, Liesje. Wil Liesje nu ook voor Pappa moedertje zijn?

Even trok ze een ernstig gezichtje, nadenkend.

— Wil je, Liesje? Want Pappa heeft nu ook geen moedertje meer.

— Moeke bij Jezus! riep Paultje.

— Ja Vader, als ik gróót ben zal ik ook voor U moedertje zijn.

Is dat goed?

— Ja, kindje. Da's echt hoor. Hij knuffelde ze, wonderlijk bewogen.

— Maar U moet niet huilen dan.

— Nee, lieverd. Ik huil toch niet?

— Wel waar, uw koon is nat.

— O, maar Liesje, dat is van blijdschap, dat ik óók weer een moedertje krijg.

Toen moest hij zich afwenden. Want de ontroering werd hem te sterk.

Als een Godsboodschap, dat kinderstemmetje, kwam het tot hem.

Hoe had hij zelf naar oplossing gezocht, er om geworsteld in de laatste weken. En hoe had hij zich bezorgd gemaakt. Maar nergens

uitweg gezien. En terwijl kwam het leven zelf hem al den weg wijzen neen, God-Zelf.

Onder zijn verderen tocht sloeg het dan ineens in hem op als een prachtige vreugde. 't Was Gré, die in Liesje wéér kwam, die hij in Liesje hervond. Kleine schat, die hem, den grooten man, beschaamd stelde met zijn zoeken naar iemand, die ze niet eens noodig bleek te hebben, omdat ze het zelf wou zijn. O, als God hem nu hielp om kind te wezen. Dan kon hij zijn ideaal heel zijn leven volhouden: Gré zijn groote en eenige liefde.

Iets van de lente-blijheid der natuur, de zomervreugde al bijna, kwam in zijn moegevochten ziel, en onder zijn vliegen op den motor door, welde een gebed in hem op om behoud voor Liesje, zijn tweede Gré.

IK GOI ¹⁾ NAOR MOED ²⁾ TOE

OVER-BETUWSCHE NOVELLE

DOOR

K. LANTERMANS

Of ik nou wil of niet, ik *mot* vertelle van Hentjebaos.

Hy en de vrouw ware heele kleine minskes: ze liepen 'n gewoon mins onder de êrrems deur. Hy rondum ien den baord, zy rondum goed ien 't vleis. Hy 'n kort prupke mit veul haor, zij 'n rond tunneke mit fris gezich.

Ze waren eigenlijk niet by ons, mar ien Alst ³⁾ jonk gewest. Ien die jaor of tien, dat zy erst by ons op 't dêrrep by Van de Pol as meid diende en by dien ouwe kjel de heele huushouwing dee, kwam Hentjebaos saoves duk ⁴⁾ uut Alst naor d'r toe gekuierd um veur d'r tante te vraoge, hoe 't mit heur gong. Anders as saoves kwamdie nooit. En altoos mit 'n bodschap van tante, wor?

Mar Van de Pol wier ouwer en kos de wêrrekzaamhejes opte hofstei allinnig slecht mer af: hy wou d'r 'n knecht by vatte.

Op 'n aovend, dat Hentjebaos wer mit 'n snotbodschepke van tante gekomme was en by hum en de meid mar ien de keuke bleef hange en mar reddeur naor Griet keek, begon Van de Pol:

— „Heur 's hier, Hentjebaos, dat gelummel van ollie begint me daonig te vervele; meer a'k oe zegge kan. Al die verzonne bodschappe van tante uut Alst is mar larie. En ge schiet niks op mitte djen. As 't zoo

¹⁾ ga. ²⁾ moeder. ³⁾ Andelst. ⁴⁾ vaak.

deurgeet, binde over tien jaor nog krek zover as vandaag. Ge kiek de djen mar nao en ge steekt t'r gin vinger naor uut: ik zal oe mar 's motte hellepe. Gellie tweeje mot nou mar 's gaon trouwe."

Griet boog de kop vurover over de slip ¹⁾, sloeg mit beije hand opte knieje, beurde de kop wer op, 'n kop as vuur van schaamte of van schik, en zei:

— „Gaon trouwe."

Hentjebaos trok de hoeke van de mond aon beiskante ver umleeg, waar de stoppelbaord aon alle kanten umheer sting en vroeg:

— „Gaon trouwe?"

Mar mitte kleine ronde kral-eugskes keektie verliefderig van Griet nor Van de Pol en van Van de Pol nor Griet, oftie zegge wou: Boeremoes mit spek en metworst is lekker: dat zou 'k wel luste!

— „Gaon trouwe!" riep Griet nog 'n keer en sloeg de hand ien mekaore.

Hoe kos Van de Pol nou ok zo'n idee ien de kop haole.

— „Ja zeker! Ik mein 't: gaon trouwe! Ik zie oe nou al jaoren um de djen heer drêjen as 'n ouwe voorn um de wurrum, en ge durreft niet te biete. Gaon trouwe! zeg ik. En gellie blijft hier by mien wone, gy as meid en gy as knecht. Ik wor oud en ik wil jonkvollek um me heer hebbe."

— „Hè, hè, hè!" lachte Hentjebaos en kneep de vingers ien mekaor, „gaon trouwe, ikke en Griet!"

Mar daor liet Van de Pol 't nie by.

— „Wilde gy, Griet?" vroegtie.

— „Ik wil wel," zei den dieije, en liet van zemelappigheid de mond wied los hange.

— „Wilde gy, Hentjebaos?"

— „Ik wil wel," lachte de kjel, „hè, hè, hè!" (Dochtie meschien wer aon 't lekkere moes?)

— „Dat wiest ik ok wel. Alloo! Dan is alles verrig! ²⁾ Ziezoo! Nou gifde gellie mekaor de hand 's!"

Lummelechtig stinge ze allebei van de stoel op en kwamme mekaore tege, Griet 'n goed end over de helleft. Hentjebaos gaf ze de hand en . . . liet 'm wer los.

¹⁾ schoot. ²⁾ klaar.

— „Vasthouwe!” kkommendierde Van de Pol. „En nou motte de djen kusse!”

Hy kuste ze op te wang.

— „En nou gy hum, Griet!”

Griet keek naor Hentjebaos z'n gezicht, of ze zuke wou, waor ze kusse mos: 't Was àl haor en stoppels, wat t'r te zien was. Behalleve 't vurheufd en de lippe dan. Toe koos ze de leste mar.

Of dat nou allemaol krek zoo ien z'n wêrrek is gegaon, wee 'k niet, want 't was veur mien tied; maar zoo geet 't zegge toch op 't dêrrep.

Mins, mins! wat is t'r op 't dêrrep um die twee krielkiepkes veul gelache! 't Is nou al lang geleje, mar nou heurde onder de minse nog gedurig gezegdes van of over die twee. Zeit t'r vandaag 's een: „Ik wil well!” dan kumt 'n ander d'r by mit: „Zei Griet.” En dan mar lache. 't Jonge vollek wit duk zat ¹⁾ niet ins mer, waor 't vandaon kumt.

Ze zien wat uutgelachen en vur-de-gek gehouwe. Zoo êrreg, dat die twee d'r eige laoter mi schik nie mer op straot dorste te vertoone: 't Kleinste kiend riep ze nao.

Toe ze 't dan by Van de Pol ien de keuke mi mekaoren ins ware geworre, kwam Hentjebaos slag vur slag elleken aovend vryje, van Alst af, wel 'n uur loopes. 't Was ien die dage gelukkig krek lichtemaon. Mar nao 'n paor weke mostie 't saoves opgeve, tot maonus wer kwam um hum saoves over de straot van Alst af by te lichte. By Van de Pol ien de keuken en op ten deel hoefde dat niet.

Zoo was 't dan ok niks as de zuvere worheid, dat Hentjebaos laoter aon de meestersjuffer vertelde:

— „Klaor ien de maoneschien he'k Griet gevreje, juffer, klaor ien de maoneschien!”

Laoter, nao jaore, waogde de mins 't nie mer um de mond los te doen, as t'r 'n ander by was, zoo wierdie uutgelachen en verschandele sierd.

'n Klocht blage ²⁾ d'r umheer, toe die twee naor 't sikketrie gonge um aon te teikene: 't was 'n schand!

Ze hadde lange bruidsage: zowat zes weke: de pampiere weure

¹⁾ vaak genoeg. ²⁾ troep jongens.

niet ien order. En ien diejen tied mos nou krek tante uut Alst 't aflegge: toen stonte ze allebei heelemaol allinnig ien de groote wereld. Gelukkig hadde ze mekaore. En goed ok!

Vyf dage veur den trouwdag, toen dan alles veur hullie ien de ry ¹⁾ was, kwam den twidde slag: Van de Pol bleef ien 'n beruurte. Smêrreges van de begrafenis zurregde Griet nog veur alles, en toen 't smiddags um twaolef uur afgeloope was en de fermielje ien de kamer over den êrrefenis zat te stediere, toe trokke zullie stiekem mit z'n beije nor 't sikketrie um te trouwe. 't Was nou ummers eenmaol alles zoo besteld? En hoeveel weke hadde ze nou al niet ien den angst gezeute, dat 't nie lukke zou. As ze nou nog tot mërrege zouwe wachte, dan kon 't meschien nie mer.

En toe ze werum kwamme as echte echtelinge, as de veldwachter zei, wat toe? Toen wou de fermielje van Van de Pol hullie d'r nie mer ienlaote. Ze koste d'r ekkes ienkomme, um hullie spulle te haole, meer niet. Griet wier uutbetaold tot opten dag af. De beste kleeer aon en de dundagsen ²⁾ ien 'n peksken aon de hand mitte klompe d'r op gebonde, zoo trooje ze allebei neve mekandere de straot op.

En waarheer nou?

Ja, dat vroeg den ouwen boer Tiesse hullie ook. Dat was de buurman van Van de Pol.

— „Dat wete we niet, boer,” zei Griet.

— „Nor Alst?”

— „Daor hewwe niks mer, boer.”

— „En hier op 't dêrrep dan?”

— „Ok niks. Mar we zien getrouwd, boer!”

— „Wat hebbe ze ou daor gegeve?” vroeg Tiesse en wees mitten duum over de schouwer naor 't huus van Van de Pol.

Griet zei niks, maar hiel de hand op, waor ze 'n gulden ien had.

— „Schand!” zei Tiesse. „Groote Schand!” en hy keek 's de locht in.

Tiessen en Van de Pol hadden altoos zowat op voet van oorlog en vree geleefd.

Um kort te gaon: Toe het Tiesse die heele fermielje van Van de Pol de oog uutgestoke. Wormee? Hoe? Luuster mar.

¹⁾ klaar. ²⁾ daagsche.

Ien de Grune Straot hedde links-af den uutteweg naor de wei van boer Tiesse. Zoo as ge den uutteweg ienstapt, hedde aon oe linker en ok aon oe rechterhand twee huuskes staon, die boer Tiesse verhuurt veur zowat niks aon êrrebeiers-minse, die 't verdiene. Lopte tusse die huuskes deur, dan binde al gauw aon 't hekke van Tiesse z'n wei.

En nou krek veur dat hekke het Tiesse dat kleine planke schureke van hum neer laote zette deur de êrrebeiers, waor hy vroeger altoos de sjees ien had staon gehad. De êrrebeiers hebben 't t'r vierkant heer gedrage. Ze hebbe d'r ok 'n rêmken ¹⁾ en 'n bedstei ien getimmerd. 'n Taofeltje en twee keukestoele liet Tiesse d'r ok ienbringe.

Dienjen eigesten aovend zien de echtelinge d'r nog iengetrokke. Tiesse was t'r eiges by. Mar hy was nog niet eweg, of 't halleve dêrrep was al ien de Grune Straot um die twee 'n sirrenaosie te bringe ien Viela Greta. Ja, zoo hebbe de lui uutte buurt daolik 't hususke vernuumd, umdat Griet zo mooi de meneer van 't sikketrie geantwoord had: GRETA HENDRIKS.

Den ouwe Tiesse hed 't laote beschrieve, dat ze daor d'r heele levent mochte blieve wone. Vry wone. Eiges onderhouwe.

En goed hebbe ze 't altoos onderhouwe! Ge moch komme kieke, heur! Laoter, toe ze zowat ien de goeje dage kwamme, hebbe ze d'r eiges 'n ny planke hususke, wat grutter, 'n Nyje Viela Greta neer laote zette. Toe hadde ze 't al goed. Mar erst? Ien de erste jaore? Gin vetpot, heur! Gin boeremoes mit spek en metworst! Visse, koehuje ²⁾ en hier of daor by de minsen 'n smerrig baantje, waor gin ander aon wou, 'n rejool dat verstopt was, of 'n hususke, dat niet krek naor beheure faksjenierde, veur zowat liete ze op 't dêrrep Hentjebaos mar roepe. Zoo kwamme ze aon de kost. Mar den buukriem mos wel 's 'n gaotje nauwer aongehaold worre: ze hebbe wel 's honger gehad. Mar meinde gy, dat ze daarover lagge te klage? Gin woord, gin vraog, niks! Ge mos t'r mar naor raoje.

Den uiver ³⁾ is t'r ok 'n keer op ferziete gewest, bepaold waor! Die hed 'n klein jungske gebrocht, onze Bart. Toen dat kjelje wat uutte boks schoot, liet 't zich al gauw aonzien, dattie vad en moed ⁴⁾ over de kop zou groeie, al is 't dan ok nooit 'n Goliat geworre.

¹⁾ raampje. ²⁾ koeien-hoeden. ³⁾ ooeivaar. ⁴⁾ vader en moeder.

Erst speulde 't kjeltje wel ien de buurt mitte andere blage, mar al gauw krooptie ok as 'n slek ien 't huuske van Viela Greta, krek as vaoder en moeder dat mitte jaoren al meer deje.

Koehuje, bezeplukke, erdappels rooje, krek as vaoder, dat was z'n wêrrek. Vaoder hellepe mi visse, en de vis aon de burregers gaon verkoope. Mar toen onze Bart 't zover gestuurd had, dattie ien Elst opte Kroetfabriek ¹⁾ was en elleke Zaoterdag-aovend de cente tuusbrocht, duk wel zes gulde, toe wazze ze ien Viela Greta glad uutten êrremoei uut. Vad en moed koste kompleet gaon renteniere. Elleke mêrregen en elleken aovend mos de jong mitte korte beenjes 'n uur loope, mar dat gaf niks. Mostie d'r um vyf uur weze, dan gongdie um vier uur van huus en kwam nooit te laot. Jaoren en jaoren hettie zoo ien Elst veur z'n ouwers de kost gaon verdiene, wel tot dattie al dartig jaor was.

Ien de week zagde 'm nooit op 't dêrrep. En Zondags ok nog niet, want hy zat mar by vad en moed ien 't huuske of t'r achter. Erst wiere ze mit z'n drieje al meer eenkennig, en laoter bepaold minseschouw. Op straot zeije ze gin mins mer goeiendag. Ze schove d'r mar heer, of ze bang ware; of dat ze d'r eige schaamde, dat ze opte wereld weure.

Ien die jaoren is 't huuske vernyd. Tegen 't huuske kwam 'n klein afdekske, want ze kosten ok 'n geit aonschafte. Meer stei ²⁾ was t'r niet, want Tiesse mos t'r altoos mitte kar neven op kunne naor de wei.

De praot gong over 't dêrrep, dat Hentjebaos, astie 'n zak gruuu veur de geit gehaold had, d'r duk zat 'n heele middag by zat um te kieke, hoe siekeman ³⁾ vrat. En moeder ok duk. En Bart Zondags ook. D'r kon d'r mar een tegeliek by, meer ruimte was t'r niet. Ze vuulde d'r eige meer op hullie gemak by de geit as onder de minse.

Ze hadden 'n heining veur 't huuske laote zette en zoo leefde ze glad van de heele wereld afgeslote. De nyje Viela Greta hadde ze mit 't raam naor de wei geplaatst en mit z'n viere keke ze de wei over en de locht ien. Of ze allinnig opte wereld weure.

Saoves liepe d'r duk jonges of kjels um 't huus te schume veur schandaoliteit. 't Is overal bekend, dat Hentjebaos saoves, veur ze naor bed gaon, veur allemaol hardop bidt. 't Zegge geet, dattie zoo

¹⁾ Jam-fabriek. ²⁾ plaats. ³⁾ de geit.

ok 'n keer mot gebeje hebbe, oftie toch neve de geit nog 's 'n keer 'n klein keutjen ien 't hok mocht kriege. Dan kos moed ok nog 's 'n stukske vars van d'r eigen ien de pot kriege.

Dat kang 'k al vast zegge : dat gebed um 'n keutje is nooit verheurd,

Ok daormee verschandele sierde de leeje jonges de kleine minskes op straot. Dan valt 't toch ok niet te verwondere, dat zullie mar liever ien of achter 't hususke zatte dan dat ze over de straot liepe!

Dat die leeje minse dat nou zouwe gedaon hebben um die van Hentjebaos te treiteren en te trampeniere, och dat gleuf ik niet : ze dejen 't allinnig mar um eiges lol te hebbe. Mar zukke lui vergete, dat ze schik hebben ien 'n ander z'n verdriet.

't Hok van de geit was op 'n mërrege leeg : weg was siekeman. Tege de middag vond Hentjebaos 'm toch heel achter 't spoor : daor hadde die sacherijne van jonges 'm saoves vastgebonden aon 'n hekkepost.

Toe siekeman laoter ziek wier, hollep 't niks, of ze d'r twee dage by zeute, en drie nachten um burte by waakte : siekeman ging kepot. Saoves by halleve-maon hebbe ze mit z'n drieje siekeman 'n eindje de wei iengedragen en daor begrave, naodat Hentjebaos erst 'n lange toespraak gedaon het. Zoo wier d'r te minste van gezongen op 't dêrrep.

D'r is 'n nyje siekeman gekomme : krek as de nyje viela alles deur onze Bart verdiend, die mar dag aon dag as 'n mesien naor Elst trok en saoves vieze-verzie.

Ze zatte mar ien de viela en keken over de wei naor de kerrektoorn bove de huus uut. Mit mooi weer zatte ze d'r achter, neven 't rêmke, ¹⁾ waor Hentjebaos zo mooi 'n zomerhuuske mit 'n bank t'r ien neer gefiegeliert het : 't zat al gauw rondum volgegroeid mit kamperfoelie, krek as Hentjebaos z'n heele gezicht mit haor. Tiesse, de jongen boer, den ouwe Tiesse was al dood, kwam nog wel 's by hullie ; mar die zei, dat 't heele huuske van veure tot achter overende over-kraakzinnelik was. Ge kos t'r de botteram mit 't smout ²⁾ naor ondere gerust op te vloer laote valle, zei die : raap 'm mar op, en eet mar deur. Daor koste die vier flodderwieven uutte buurt, die goore poetjes, nog 'n vurbeeld aon neme, zei Tiesse.

¹⁾ raampje, ²⁾ reuzel.

En dan domenee sprak altoos van „Kristenminse”, aldattie ze ien de erste jaoren ok nog mit gin geweld ien de kerrek het kunne kriege.

Mar die mins het aangehouwe, as 'n bloedzuger.

'n Dag veur Kersemis zat den domenee wer zoo 'n keer by die minsen aon de feter te trekke, dat Hentjebaos belove zou, dat zullie den anderen dag op Kersemis ien de kerrek zouwe komme.

— „A'k oe gezeid heb; wy laoten ons niet uutlache!”

— „Morgen preek ik over de Heere Jezus, die in de wereld gekomen is voor arme menschen, die zich verstooten gevoelen, eenzaam, ongelukkig!”

— „Krek of t'r één schaop ien 'n hok zit, en de andere schaopen allemaol gezellig ien de wei loopen ien 't gres?”

— „Juist! Zoo is 't! Voor zulke menschen preek ik morgen!”

— „Zouwe we 't 's waoge, moed?”

— „As gy durreft!” zei moed.

— „Dan komme we 's, alledrie. Mar as t'r één lacht, we gaon d'r uut, en komme nooit mer!”

Ze wazze d'r. Den domenee zat al op stoel. Was zeker wat vroeg die keer. En den domenee keek mar mitte groote ooge deur de kerrek heer, krek of alle minse kleine kiender weure, die hy as meester zuut mos houwe. En de kjel had zukke oogen ien de kop!

En ellek jaor op Kersemis ware ze ien de kerrek, anders nooit.

— „Dominee, u preekt op Kerstfeest altyd voor de kinder, gleuf ik,” zei den ouderling 's.

— „Voor kleine en groote kinderen. Daar doe ik ten minste m'n best voor!” mot den domenee gezeid hebbe.

En toe den domenee van 't dêrrep eweg gong, en netuurlik ok veur afscheid 'n heele middag by die van Hentjebaos had zitte praote, gaftie 'm by de deur nog 'n hand.

— „Ik dank oe, dache ons zo duk van de Heere Jezus bint komme vertelle. Ge het veur mien den hemel los gemakt!”

— „Dat kunnen wy menschen voor elkaar toch niet, hoor! Dat doet de Heere Jezus zelf!”

— „'t Kan weze, da'k 't verkeerd zeg, mar ik zie 't toch zóó. Ik dank oe d'r wel veur: den hemel is los. As ik t'r niet ien kom, is 't m'n eige schuld.”

En nou durref ik host niet wiejer te vertelle. 't Mot toch. Mar ik heb al 'n heelen hort ¹⁾ achterover ien de stoel gezete en ik durref nie verder. En 't mot.

Ge wit, dat Bart elleken aovend laot van Elst af kwam naor huus toe. Op 'n zommerse middag istie 's um drie uur al naor huus toe gekomme. Of niet noar huus toe gekomme: ze hebben 'm gebrocht. Al gekiest! En de kiest moch nie mer los. Op te Kroetfebriek ²⁾ wastie deur 'n luuk gevalle, dat los sting, en midden ien de kamraoi en de messe van 't mesien terecht gekomme. È è è è è. Ik mag t'r niet aon dinke. Erreme Bart. Langer dan drie telle kan 't lyje gelukkig veur de kjel niet geduurd hebbe. Zóó brochte ze 'm: ien de kiest. Ze wieste niet ins, of ze alle stukke wel hadde. È è è è è!

'n Hallef ureken eer had den domenee die minse de bodschap al gebrocht. Ok 'n karrewetje. Allinnig veur zukke bodschappe zou ik al gin domenee of pestoor wille weze.

By de begrafenis liep moed tusse den domenee en vad ien. Hentjebaos had ze zekers niet allinnig tuus durreve laote. Ze ware nog niet hallef weg 't kerrekhof, toe moed 't zoo daonig opte zenege kreeg, dat vad ze wel by den êrrem mos vatte, en mit t'r werum naor huus gaon. Den domenee is toe allinnig mitte stoet wiejer getrokke.

Mo'k nou vertelle, of die ouwers veul of weinig verdriet hebbe gehad en laote blike over 't verlies van d'r eenigste kiend? Ik zou 't oe nie kunne zegge. En dat kan gin mins, want zegge deje die twee d'r niks over.

Ik kan allinnig vertelle, wat wy allemaol gezien hebbe. 't Mooie huuske, dat vroeger twee keer ellek jaor gewit wier mit witkallek, dat huuske, dat vroeger van binnen en van bute over-ende-overkraakzindelik was, nao korten tied begon 't aon alle kante te vervalle. Alles wier slordig. Zagge de lui dat eiges nou niet? — En eiges begonne ze d'r ok poeterig uut te zien. Laoter al smerrig. Of ze d'r eige niet mer waste? Ze liepe nou al mooi naor de zeuventig.

Was de jonge Tiesse niet gedurig um den hoek komme kieke, 't zou d'r êrremoei-troef gewest zien. Want bedele, of wat vraoge? Nee heur, nooit!

Twee jaor zowat was Bart dood, toe de echtelinge op 'n mooie

¹⁾ poos. ²⁾ jamfabriek.

zommersen aovend, as altoos mit mooi weer, achter 't huuske onder de kamperfoelie zatte te slaope. Zukke lui kieke de wei mar zelde mer over. Die kieke nie mer vuruut. Die kieke naor bove of naor binne, maar dat kan ok heel best mitte ooge dicht. Ze sliepe zoo hallef en hallef.

't Wier donkerder.

Vad zei al 's, dat ze naor bed moste, mar moed gaf gin antwoord. En umdat moed zoo lekker zat te slaope, bleef vad ok nog mar 'n poske zitte.

Te leste stond vad toch op en zei:

— „Kom moed”.

Moed sliep deur ien d'r ouwe, d'r eige huukske.

Hentjebaos stotte ze 's aon den êrrem. Ze sliep deur. Gin wonder: moed sliep de leste, de lange slaop.

Toe hettie veur 't erst van z'n leve hullep by de bure motte gaon vraoge: hy kos moed, die zoo zachjes gesturreve was, niet allinnig ien huus kriege.

Saoves veur de begrafenis kwam Tiesse, de jonge Tiesse, die nou ok al grieze haor begon te kriege, by een van de vier huuskes 'n preutje make. De vier kjels ware d'r, de groote jonges ook. Zoo begon Tiesse:

— „Nooit hebbe ze 'n cent van den êrreme aongevat. En zouwe wy dat mins dan van den êrreme laote begrave? Nee, jonges, dat doen we niet! En ok niet van de nye begrafenis-vereeniging. As ik nou wou, dan kon ik dat wel betaole, dat begripte gellie wel. We moste nou nog 's 'n keer doen, zooas 't vroeger op 't heele dêrrep gewoonte was, zooas mien vaoder ok begraven is: dat de bure 't liek veur niks naor 't kerrekhof drage. Ik stuur de vier êrrebeiers, en gellie viere, dat geet wel”.

Zoo is 't ook gebeurd.

Hentjebaos dribbelde d'r smêrreges by de veurbereidings mar umheer: gin zucht, gin klacht, gin traon, niks. „'n Ongevulig mins” zou 'n vrimde gezeid hebbe. De bure wieste wel beter. De leste jaore wier d'r heel weinig um die lui gelache. En wie 't nog 's waogde, had kans, dattie van 'n ander over de snip gehakke wier.

Toen de dragers veur 't huuske van viela Greta aonvatte om den

baor op te beure, lei Hentjebaos de hand t'r ok aon. Woudie ok hellepe um moed eweg te bringe? Of was 't vrimd veur 'm um d'r allinnig achter te loope, nou d'r krek gin domenee op 't dêrrep was? Wie zal 't zegge?

Hy vatte mee aon. Mar och mins: z'n schouwer bleef wel twee voet onder den ballek van den baor. Mitte hand reikte de kjel d'r krek aon.

Hent Vink, die achter 'm liep, mos t'r wel wat um lache, mar dat was gin uutlache, krek zoo min as van alle bure, die 't zagge. Dat was lache mit pien ien 't hart, lache mit smart.

Tot aon de Grune Straot lieptie mee. Toe drêjde Hentjebaos zich van de baor af. Hent Vink heurde duidelik, dattie zachjes zei:

— „Dag moed”.

Hy gong werum naor 't huuske en liet de dragers gaon.

De klok van de kerrektoorn luidde mar deur.

Tiesse sting krek kazzeweel ¹⁾ de heele mërregen ien de wei diesels uut te trekke. Die zag, dat Hentjebaos buten opte bank gong zitte. Zeker luustere naor 't luije van de klok. Tiesse keek gedurig 's naor de mins. De klok luide mar deur.

Toen dat ding ophiel, as teiken, dat t'r awwer 'n heuvelje lag, stond Hentjebaos op en gong den huus ien. Tiesse mos 's gaon kieke naor 'm en stapte d'r ok ien.

Hentjebaos lag al op bed.

— „Mar jong, ge kunt hier niet allinnig blieve huze.”

— „Bart is dood, moed is dood; ik goi naor moed toe.”

En wat ze zeijen of deje, Tiesse, de bure, of den dokter, de mins wou nie van bed af en zei mar niks. Astie wat zei, dan was 't:

— „Ik goi naor moed toe.”

Een keer hettie nog gezeid gehad:

— „Geef siekeman wat waoter.”

Vertien dage laoter hebbe ze hum ok eweg gebrocht: glad uut-geleefd, zei den dokter.

Smiddags van de begrafenis, waor Tiesse allinnig achterliep, de gekke jongen boer Tiesse, dieje middag het Tiesse deur de êrrebeiers de heele viela Greta af laote breke: alles 'n eindje de wei iengedrage.

¹⁾ Toevallig.

En daor het Tiesse d'r eiges den brand iengestoke, de gekke kjel. Siekeman hattie aon 'n êrreme wedevrouw gegeve.

Toen ik 'n week of wat laoter op 't dêrrep kwam en met Tiesse opte leege stei sting, waor 't huuske van geluk en verdriet gestaon had, zei Tiesse tegen me:

— „k Wou niet hebbe, dat t'r één op 't dêrrep nog wat ien de vingers had van die minse um over de lui te sjenken of te lache: vaoder had zoo mittie minskes op. Alles he 'k van de wêreld verdaon: niks is t'r mer!”

Mar toen Tiesse me dat zoo vertelde van: „Ik goi naor moed toe,” toen het me dat ien 't hart gegrepe en 't liet me nie mer los.

Ik heb tege m'n eige gezeid: „Jong, Tiesse, he'k gedocht, hedde gy van die minse alles van de wereld verdaon? Woude gy, dat t'r van die minskes niks mer opte wereld overbleef? Goed! Maar ik wil, dat t'r nog lang wat van Hentjebaos en de vrouw opte wereld zal blieve, Tiesse, dat wil *ikke*”.

En dorrum he 'k ollie dit verteld.

ALS OFFERS, DIE DES AVONDS BRANDEN

DOOR

Q. A. DE RIDDER

Toen eenige invloedrijke leden der gemeente aanstalten gingen maken, om heen te gaan, stond ouderling Van Duren op en even met het lepeltje tegen het schoteltje tikkende, brak hij met dwingende autoriteit het stemmengezwatel uiteen tot enkele losse, verstervende gesprekfragmenten. Als dan de stilte rondom hem aandachtsvol stond, richtte hij zich tot den predikant, terwijl hij een glimlach van welwillendheid om zijn stuggen mond liet spelen.

„Dominee,” zoo begon hij, „het wordt nu tijd van gaan en ik zou nu, na het vele goede, dat hedenavond gesproken is, als oudste van den kerkeraad nog gaarne iets willen zeggen. U hebt vanavond in uw gedachtenleerrede gezegd, dat ge altijd vol zijt geweest van een jaloersche liefde voor uw heerlijk ambt en dat ge, als ge nòg eens uw leven moest overdoen, toch weer predikant zoudt worden. Welnu, we hebben u vandaag mogen huldigen als zoodanig en de groote belangstelling zoowel bij den dienst als daarna in uw huise-lijken kring, moet u wel ten bewijs zijn geweest, hoe groot de achting is, die uw gemeente u toedraagt om uw arbeid. Uw werk is hier zeldzaam gelukkig geweest, de genadige God heeft u zijn rijken zegen geschonken, zelfs zoo dat er bijna nimmer wolken zijn geweest en bijna altijd zon. Er mogen dan weleens, net als overal, kleinig-

heden zijn geweest, die verdrietig stemden, ze hebben uw frisschen levenskijk, uw moedigen arbeidszin niet kunnen verduisteren. Daar zijn we dankbaar voor. U is nog jong, u staat in de volle kracht van uw leven, met gaven versierd, die maar aan enkelen gegeven zijn, uw groeiende gemeente stelt weliswaar aan een dienaar des Woords zware eischen, maar stelt ook zijn bijzondere werkkraft bij voortdoring op prijs. U stuurt het schip veilig, u is in alle opzichten een goede kapitein, die zijn wil weet door te zetten, als het moet, maar ruimte laat voor overleg met uw, als ik het zoo eens noemen mag, scheepsraad. Welnu, ik spreek de hoop uit, dat het zoo nog tal van jaren moge blijven en wij allen in gezondheid en onder Gods onmisbaren zegen eenmaal ook uw zilveren ambtsfeest mogen vieren in deze gastvrije pastorie, gastvrij en aantrekkelijk ook door de aanwezigheid uwer vriendelijke, liefdevolle gade, die een ware moeder der gemeente is.

En nu, geachte dominee, en ook u, geachte mevrouw, wenschen wij u gezamenlijk, vóór wij heengaan, nog eens toe te zingen de oude zegenbede: De Heer zal u steeds gadeslaan."

Terwijl de oude Van Duren met veel nadruk het geheele psalmvers uitsprak, had de organist der kerk zich tusschen een paar gemeenteleden in de achterhoede heen gewrongen naar het orgel en vol en krachtig zonder voorspel zette hij het vers in. Met een glimlach van dankbaarheid, die gedurende de korte toespraak alreeds om zijn mondhoecken had geleefd, luisterde dominee Van IJsselstein naar de woorden van de zegenbede. Toen het gezang geëindigd was, hief hij het hoofd uit zijn vriendelijke, peinzende aandacht met een ruk omhoog. „Laat ons danken," zeide hij met een zucht. Eerbiedig neigden zich de hoofden en met groote warmte dankte de predikant zijn God voor twaalf en een half jaar van onverdienden zegen.

Mevrouw Van IJsselstein kon den slaap maar niet vatten. Met bitterheid dacht ze aan de gebeurtenissen van den dag, de huldiging van haar echtgenoot. Zij zag hem zoo gansch anders dan de gemeente hem zag, ze zag ook zijn karakterfouten en vanavond meer nog dan anders misschien. O, wat een pose, dacht ze wrevelig en

dat bij het heiligste, wat een schijn, waarachter de leegheid verborgen wordt gehouden. Alles gaat bij hem om het succes, om de bewondering van anderen, om het vooraan-zijn. En die gedachte bedroefde haar, gelijk zij haar al zoo dikwijls had bedroefd, omdat zij haar man zoo anders gekend had, zich zooveel geestelijk schoon herinnerde uit het verleden, toen zij beiden jonggetrouwde menschen waren geweest, pas in de pastorie. Maar het succes had hem bedorven, zijn groote preek talent, dat hem al zoovele beroepen had bezorgd, was zijn eigen vreeselijke vijand geweest. Langzamerhand was de frissche, gave jongen een echte dominee geworden, wiens plechtigheid en zelfverzekerdheid zoo tot een tweede natuur waren geworden, dat zij zelfs in de intieme samenleving van het gezin hem niet meer verlieten. Als hij maar succes had, als ze maar naar hem kwamen, van heinde en ver naar den vermaarden dorpsdominee, die wonderlijk genoeg van zijn dorp niet weg te krijgen was Dat was óók al zijn roem een eenvoudige dorpsdominee trok beroepen uit de groote steden, niet een enkele maal, maar herhaaldelijk. En hij blééf op zijn dorp, niet uit bescheidenheid, uit ootmoed, maar uit ijdelheid, wat hij zich trouwens gemakkelijk veroorloven kon, omdat hij niet onbemiddeld was.

Vaak had ze geprobeerd er met hem over te spreken, maar zijn dominee-zijn had ook tusschen hen beiden in geestelijke dingen een muur opgetrokken in zijn geestelijke terminologie, waarvan ze al grooter afkeer kreeg, weerde hij haar af ze raakten elkaar niet meer, sinds láng niet meer.

En toch, zij wist, dat hij au fond nog altijd de beste jongen van vroeger was. Er moest nog veel van zijn oude gaafheid over zijn, maar hij gunde zich geen tijd meer tot zelfonderzoek. Hij wilde werken, hard werken, groote dingen tot stand brengen in de gemeente. Daardoor was hij weinig thuis, want zijn plichtsbesef was oorzaak, dat hij die groote dingen niet wilde ten koste van het voor de hand liggende herderlijke werk. Dat hem trouwens gemakkelijk afging, omdat zijn geest soepel en elastisch was.

Neen, slecht was hij niet, maar hij had zich nu eenmaal een harnas van geestelijken hoogmoed aangedaan, waartegen alles afstuitte. Hij was zoo vreeselijk ijdel, ging zoo in uiterlijkheden op. En hij ver-

zuidde zelf verkwikking te zoeken bij de zuivere bronnen van ware geestelijke aristocratie. Hij meende het wel goed met zijn beschouwingen, maar de echte menselijke warmte, die hij geven kon, was er uit en werd nu vervangen door mooi klinkende woorden, die het oor hadden van het groote deel der gemeente, dat geen moeite deed om zuiver te onderscheiden

Daarover tobde zij, de stille domineesvrouw, vrouw van een heel andere geestelijke structuur, een van die stillen in den lande, die gaarne aan den kant van den weg gaan staan, als de vereering en de hulde naderen en zich liefst wegschuilen in een hoek, als het rumoer daarvan in de onmiddellijke nabijheid gekomen is. Omdat zij instinctief begrijpen, hoe gevaarlijk al die menschenvereering is en hoe weinig de ziel zelf er mede gebaat is. En daarom vreesde ook dit bleeke vrouwtje, dat zich eenzaam gevoelde in een rijk gewaand huwelijksleven, dat niët in vervulling zou gaan de bede, die daar straks gezongen was: de Heer zal u steeds gadeslaan, eenvoudig omdat haar man zich niet in het minst bewust was juist nú in gevaren te leven, gevaren, die de ziel met een ramp bedreigden. Welke ramp zich trouwens reeds lang voltrok, zoo als een sluipende, verraderlijke ziekte reeds een schoon, sterk lichaam in haar macht hebben kan vóór de artsen er ook maar eenig begrip van hebben.

In zijn kamer zat ds. Van IJsselstein nog wat na te peinzen over den schoonen feestdag. Toch was zijn vreugde al niet meer onverdeeld, want het zwijgend heengaan na triesten groet van zijn vrouw had hem toch wel even gegriefd. Hij was het gewoon, dat zijn vrouw niet uitbundig was en die uitbundigheid zou hem trouwens ook niet hebben aangestaan, maar hij vond toch, dat zij wel iets meer in zijn slagen kon meeleven. Hij noemde dat: niet-dankbaar-zijn, maar hij besefte niet, dat dit een leugenachtige benaming was en eigenlijk niets meer dan een bemanteling van hoogmoed. Hoe weinig zielkundig inzicht hij ook had, ook al tengevolge van zijn niet diepinleven in het geestelijk leven van anderen, hij voelde toch critiek in die stille houding, een zwijgende afkeuring van zijn blijheid-omhuldebetoon. En dat besef maakte hem wrevelig, ook al omdat hij de geestelijke superioriteit hier voelde, doch niet bekennen wilde.

Hij wist en waardeerde het in zijn beste oogenblikken ook wel, dat zijn vrouw innerlijke stabiliteit bezat, die niet licht door uiterlijke dingen verbroken kon worden, maar hij meende van zich zelf, dat hij die niet minder had, de enkele maal, dat het probleem tot vlak voor zijn ziel werd geschoven dan uitgezonderd. Zooals nu, nu hij er over peinsde, hoe mooi de avond was geweest en hoe hij nog mooier had kunnen wezen, als er een blijde tinteling in de oogen zijner vrouw was geweest om zijn glorie. In plaats van nu: het niet geheel begrepen, maar toch wel herkende verwijt.

Dit peinzen had een groote schaduw over zijn feestvreugde getogen, waarvan de donkerheid hem al grooter benauwenis werd. Tevergeefs verzette hij er zich tegen; zijn neerslachtigheid voelde hij als een moeilijk te verwrikken last, die al meer pijn ging doen. Wat hij in geen jaren gevoeld had, voelde hij nu: een geestelijke eenzaamheid, welker oorzaak hemzelf niet helder was. Hij wist nog niet, dat deze eenzaamheid in zijn leven zou staan, scheiding makend tusschen de ledigheid van ziel en de volheid van geestelijke vreugde, welke in dit troosteloos-grijze uur voor zijn zieleleven door God zelf werd voorbereid.

Uren achtereen zat hij neer in zijn bureaustoel, achter de schrijftafel, de plaats van zijn stagen arbeid van vele jaren, arbeid van triomfen en machtsgeeluk. Nu zat hij er als een verslagene, aan wien veel klaar werd in dit uur. Hij begon zichzelf te onderzoeken in stug, genadeloos denken, waarin de zieleleegte hem toescheen als de gaping van een dompen, killen kelder, waarvan het luik al te weinig had opengestaan. Die kilheid leek hem erger nog, nadat hij in den rijkdom van anderer geestelijk leven had geblikt, toen hij zich uit zijn roerloos neerzitten had gerecht, om een boek te grijpen uit zijn kast en zoo zijn ziel op te heffen uit haar neergebogenheid. Hij zag zich nu zoo gansch anders dan voorheen, de goudglanzende vruchten van zijn oogsten bleken wormstekig te zijn, ze waren wel vele, maar ze droegen het bederf in haar diepe hart. Nu tastte hij in grooten angst naar anderer vruchtenrijkdom en al wat hij in zijn handen kreeg, leek hem beter en zuiverder dan het zijne. De diepe, doorlêden gedachten van hen, die géén roem en eer hadden gezocht, ze ondanks

dat toch hadden verkregen, wierpen haar stralen over zijn ziele-donkerheid heen, zoo dat zijn treurigheid er nog grooter door werd, doch tegelijk ook weer de teederheid van zijn jongen tijd in hem opgroeide als een schuchtere plant uit leed's donkeren grond. En nu zag hij zijn vrouw in haar bleeke gebogenheid als een rijk bezit, welks waarde hij nimmer gekend had, voelde hij, hoe haar levenshouding steeds zuiverder en beter was geweest dan die zijner eigen ziel. Niets van zijn vermeende grootheid bleef nu meer voor hem over, de kleur en klank zijner woorden, de pracht van zijn daden, het hing als een verrafeld bedelpak om de schamelheid zijner leden, waarvoor hij zich nu schaamde, nu zijn oogen zagen. En zoo neerzittend na zijn gloriëdag van uiterlijken schijn voelde hij zich als iemand, die over zijn sterk gewaanden arbeid den storm had zien gaan van één verschriktingsnacht en die nu rampzalig tusschen de puinen rond dwaalt.

Maar het was Góds storm, die over zijn wrakke huis met niets dan een schitterenden gevel, heengevaren was. En na het vuur en den stormwind zou het ruischen van de zachte stilte komen, waarin de Heer óók zou zijn. De fluisterstilte, waarin heel schuchter en van heel diep uit zijn ziel de stem van den ootmoed zou opklinken.

Twaalf en een half jaar had hij in de pastorie gewoond en slechts een enkele maal was er des nachts gescheld. Dat was dan voor een kranke der gemeente, die geestelijken bijstand behoefde in het hachelijkst levensuur, in het uur, dat de dood reeds zijn stillen voetstap deed hooren.

En in dézen nacht werd wéér gescheld. Ds. Van IJsselstein schrikte op uit zijn beweegloos neerzitten achter zijn schrijftafel. Hoe, had men nú zijn blij gewaande geloofskracht noodig, zijn sterken moed, om een ziel het pad naar de eeuwigheid wat lichter te maken? Het bloed klopte hem in de slapen, joeg koortsig naar zijn schedel, zoo dat elke haarwortel hem pijn deed. Neen, van nacht kón hij geen bemoedigende woorden spreken, hij, die zelf leed om eigen schamelheid, die geen vast punt meer wist voor zijn starende oogen, waaraan hij zich vastklampen kon. „O God, bespaar mij dát,” verzuchtte hij uit zijn brandenden zielenood, „ik die in hoogmoed, in eigen kracht

uw gemeente heb willen bouwen.... spaar me dat, o God!!" ...

Toch richtte hij zich op, de bel herhaalde haar dwingenden roep.... En moeilijk schreed hij de kamer uit, de lange duistere gang door, waarin hol zijn schreden verklonken....

Toen hij de deur ontsloten had, zag hij buiten in den helderen zomernacht een hem vreemden boerenknecht staan, in de hand de leidsels van een paard, dat snuivend en blazend van een blijkbaar snellen rit, voor een tilbury gespannen stond.

„Ik ben de nieuwe knecht van het Monnikenhof, dominee en de complimenten van den baas en of u mee kunt komen voor de vrouw. De dokter uit de stad, dien ik daarnet weggebracht heb, denkt dat het vannacht nog wel afloopen kan.”

Ds. Van IJsselstein knipte even met de oogen, zooals iemand, die plots in een fellen lichtschijn staat. 't Was van de ontzetting nu bij een stervende geroepen te worden, nu hij zelf geen steunpunt voor eigen zieleleven meer vond. Zoo moest hij dan tóch, want 't kwam niet in hem op den jongen met een weigering terug te sturen. Dat kon nu eenmaal niet, mocht ook niet, waar men hunkerde naar de komst van een dienaar des Heeren.

Toch wachtte hij even met het antwoord. „Goed,” zeide hij dan, „maar je moet even wachten, een minuut of wat. Maar wacht, 'k zal even een sigaar voor je halen.”

Toen hij terugkeerde daarmee, was de jongen zoo ver, dat hij zijn verbazing over dominee's nog-in-de-kleeren-zijn onder woorden brengen kon. „Is dominee nog niet naar bed geweest?” vroeg hij een en al verbazing. En de dorpsstraat afziende, die naar het oosten openlei, doelde hij met zijn blikken op het aarzelend opleven van den nieuwen dag, die daar openglorde.

Van IJsselstein gaf geen antwoord. Wat zou hij ook kunnen antwoorden, als hij waar wilde blijven? Dus zweeg hij maar en de jonge boer bedacht bij zichzelf wijs, dat dominees toch wel heel knap moesten worden, als ze zoo laat nog in de boeken zaten. Zijn eerbied voor dezen dominee groeide er nog door. Terwijl die hem weer verzocht nog een minuut of wat geduld te hebben, stak hij behaaglijk den brand in de fijne sigaar.

Van IJsselstein keerde weer naar zijn kamer terug. Hij voelde zich als een stuk wild, dat, door de honden opgejaagd, nergens rust vindt, zich op geen enkele plek veilig waant. Zoo moest hij dan tóch mee, in den moeilijksten nacht zijns levens, nu, terwijl hem alles ont-nomen was, terwijl heel zijn zelfvertrouwen geknakt was als een weggeworpen bloem, die geen waarde meer heeft, al haar geur en kleur heeft verloren.

Besluiteloos stond hij in zijn kamer. Waartoe was hij er nog weer heengegaan? Waartoe dat uitstel? Als versuft streek hij zich over het voorhoofd, zoekende naar zijn gedachten. Toen hij wéér de kamer wilde uitgaan, wist hij het; hij moest zijn vrouw zeggen, dat hij naar het Monnikenhof ging. Maar neen, dat zou hij straks doen, als hij zich gesterkt had voor den moeilijken tocht.

En wat hij in langen tijd niet meer gedaan had uit innerlijken drang, deed hij nu: hij boog de knieën en met zijn gloeiend gelaat in de handen, zocht hij Gods aangezicht om Hem om bijstand te smeeken, nu iets van hem geëischt werd, dat hij niet geven kon: steun aan een ziel in stervensnood, opdat het pad naar de eeuwigheid niet al te moeilijk zou wezen.

Minuten lang lag hij roerloos neergebogen, zijn schamelen roep uit zijn zieledonker herhalend in al maar nieuwe, dringender woorden, woorden van angst en wanhoop, van nietigheid en zelfverlorenheid, woorden waaruit alle hoogmoed verdwenen was. En zoo merkte hij niet, hoe, stil en geruischloos, zijn vrouw in de kamer gekomen was en hoe zij, na even sprakeloos toezien met een glimlach van blijde ontroering, weer even stil en geruischloos verdween.

Nog vele minuten lag hij daar zoo, dan stond hij moeilijk over-eind, maar rustiger van uiterlijk, minder gejaagd dan zoeven. In korte woorden vertelde hij, op de slaapkamer boven, aan zijn vrouw de noodzakelijkheid van zijn gaan naar het Monnikenhof en het deed hem goed in haar vriendelijke oogen tranen te zien. Begreep ze hem ook nú alweer en dat zonder dat ze samen gesproken hadden over wat er dien nacht met hem geschied was?

Toen hij opnieuw de voordeur opende, waar zoowel knecht als paard in opperst ongeduld wachtten op zijn komst, was een nieuwe morgen stralend boven de nachtschaduwen uitgerezen . . .

De boerin van het Monnikenhof was heel haar leven een trotsche vrouw geweest. Haar man was een man van macht in de omgeving, zijn stallen en schuren getuigden van grooten rijkdom en altijd was het hem bovendien nog voor den wind gegaan. Nu waren beide menschen oud en al hun kinderen hadden zij op flinke boerderijen gezet, de een al grooter dan de ander. Zoo was de naam Van Heukelom een naam, die klónk in het land.

Vrouw Van Heukelom was een der werkzaamste leden van Dorcas geweest. Daardoor was zij en om wat zij met groote gulheid in de gemeente deed zeer gezien bij den dominee. Zij had wat over voor Gods koninkrijk en van haar scheen het niet gezegd, het woord, dat het lichter is voor een kemel te gaan door het oog van een naald dan voor een rijke om in te gaan in het koninkrijk Gods. Maar ook ds. Van IJsselstein voelde dikwijls achter haar daden den machts-hoogmoed, die op dank en hulde uit is, al voelde hij, waar hij zelf niet anders was, dit weer niet al te diep. Als hij over vrouw Heukelom's daden met anderen sprak, vergoelijkte hij de opkomende kritiek altijd met een vriendelijk: ze wil gekend worden, vrouw Heukelom. Want zóóveel psychologisch inzicht leefde er toch wel in hem, dat hij voelde die kritiek niet te kunnen aanvaarden, zonder zichzelf te herzien.

Nu, op weg naar het Monnikenhof, dacht Van IJsselstein daar weer aan. Hij vergeleek zijn eigen karakter met het hare en zag nu een sterke overeenkomst. Zijn zielsrust, dien nacht zoo fel doorschokt als een rustige vlakte door een aardbeving, die veel vernielde van wat daar zoo sterk scheen opgebouwd, had hij ook in het gebed niet herwonnen, maar hij voelde zich niet zoo angstig meer hij had God beleden een zondaar te zijn in ootmoedig, oprecht gebed, hij wilde nu zijn moeilijken weg verder aan God overlaten Misschien maakte God het wèl met hem, nu hij zoo hulpeloos was al was hij zelf dan een nietig menschenkind, die zijn stuur kwijt was, God zelf werd er nièt kleiner, integendeel te heerlijker om. Hij behoefde niet van zichzelf te getuigen straks aan het bed der vrouw, dat wellicht haar doodsbed zou wezen, nu de zware krankte zich ten ongunste had gekeerd; zoo dat zoo ware, zou het er droevig uitzien met den te bieden troost. Neen, hij zou van Gød getuigen en hij voelde nu, dat hij dit misschien ondanks zich zelf blijde zou kunnen doen, geheel

afgedacht van eigen nood, maar enkel ziende op Gods groote heerlijkheid. En die gedachte maakte hem rustig en deed hem tenslotte onbeschroomd binnengaan in het vertrek, waar nu om een ziel werd gestreden

„'k Ben blij dat u komt, dominee, ik heb er toch zóó naar verlangd en 't wachten ging me zoo lang vallen.” Met zwakke stem en telkens onderbroken door zware ademhalingen richtte de zieke zich tot ds. Van IJsselstein, alzoo hem zonder eenige voorbereiding voor zijn gevreesde taak plaatsende. Maar daaraan dacht hij nu niet meer, terwijl hij vol eerbied op het van lijden vermagerde gelaat der zieke staarde. Hij had haar hooggeacht, deze vrouw, hij voelde het nu heel diep, hoe groot zijn eerbied altijd voor haar geweest was, maar thans leed hij diepe smart om haar, omdat hij zich bewust werd, hoe moeilijk haar doodsstrijd moest wezen. Al zijn lijden van één enkelen nacht had hem doen zien wat hoogmoed was en nu zag hij het einde naderen van een vereerde zuster der gemeente, een einde, dat verduisterd werd door haar zorgen over haar zielenood.

Van IJsselstein keek rondom zich, onrustig, er waren er hier te veel om een zelfverkozen biecht te hooren. Want daarop rekende hij nu, hij verwachtte niet anders dan dat zij hem haar groote bekommernis zou mededeelen. De kinderen begrepen zijn blik en de een na den ander gingen zij de ziekenkamer uit.

Een dankbare glimlach speelde om den mond der vrouw van het Monnikenhof. Ze waren nu met hun drieën, haar man mocht er bij zijn, hij had het grootste deel van haar lange leven aan haar zijde gestaan, samen hadden zij kinderen grootgebracht voor Gods koninkrijk en al was voor haar gevoel alles nu uit haar handen geglipt, zoodat ze met ledige handen voor Gods rechterstoel zou moeten verschijnen, zoo er geen verandering kwam, zij twijfelde er niet aan, of haar man had in ootmoed zijn plicht gedaan. Hij mocht dus gerust haar biecht hooren en heimelijk hoopte zij op een troostwoord ook van hem.

„En hoe is het nu?” vroeg Van IJsselstein, de hand der zieke in de zijne nemende.

„Hoe bedoelt dominee dat?” was de wedervraag. „Als dominee

mijn ziekte-toestand bedoelt, och, dan kan ik dat wel gauw zeggen: het loopt af, de kaars is uitgebrand. Maar dominee zal wel dat andere op het oog hebben en dan moet ik zeggen: treurig, treurig ziet het er met me uit."

En nu beleed ze met moeite, geestelijke en lichamelijke moeite, en telkens met lange onderbrekingen vanwege de toenemende vermoeidheid, hoe zij heel haar leven als een verspild leven had leeren zien en hoe zij nu vreesde te zullen moeten heengaan als een die zonder hope is. Al wat ze verricht had in het leven, had geen waarde meer voor haar oog, daar het altemaal met zonde bevestigd was, zelfs als het betrekking had gehad op het geestelijk leven. En ze kon het niet meer overdoen, wat ze verkeerd had gedaan, in hoogmoed in plaats van in ootmoed, in welken gevoelsstaat immers alle werk van christelijk karakter moet worden verricht.

Het was een aangrijpende biecht en Van IJsselstein luisterde er met eerbied naar, het hoofd gebogen om zijn ontroering te verbergen. Want alles wat deze vrouw daar uitzegde voor hem en haar man in de hoop, dat hun sterk geloof haar ten steun zou wezen, had hijzelf eenige uren geleden tot zichzelf gezegd. Hoe kon hij nu troosten en sterken, waar hijzelf zulk een zondaar was? En heel zijn herlevenden moed van daar straks in het rijtuig voelde hij weer wegzinken uit zijn hart.

Maar toch wilde hij spreken, want hij voelde zich hier een geroepene, wijl dienaar des Heeren, die zijn kudde te weiden heeft, zich daar zelfs niet om eigen tekortkoming aan onttrekken mag. En schuchter begon hij te getuigen van Gods groote liefde voor arme zondaren, zelfs voor zondaren, die heel hun leven als een verspild leven zien.

Maar geen vrede daalde er in de ziel der lijderes. Zij voelde haar hoogmoed gebroken, voelde dat de altijd zoo goed verzorgde plant van haar trots was uitgerukt, voorgoed, ook als zij zou blijven leven. Maar ze had er niets voor teruggekregen en in de zieleleegte was niet het geringste scheutje opgesproten, dat op den groei van den ootmoed wees. En in haar grooten zielsangst riep zij maar klagend: „O neen, dominee, dat is wel mooi, maar het is niet voor mij." En haar zonde zag zij slechts als iets, dat te groot was om

vergeven te worden. Met meedoogenlooze oprechtheid rafelde ze alles van haar daden en gevoelens uiteen, om te laten zien, dat de vezels waaruit ze bestonden, geen waarde hadden.

Het werd Van IJsselstein angstig te moede bij dien twijfel van het laatste levensuur. Hij was uitgeput, kon geen gedachten meer vinden. Een geweldige gedachte doorflitste zijn denken, zoo hevig, dat hij er bijna een lichamelijke pijn van onderging. Hij had gemeend niet te kunnen spreken uit eigen kracht, omdat hij zelf een arm zondaar was, hij had zich toen maar wijs gemaakt, dat hij dan tóch wel Gods groote liefde kon verkondigen. Zeker, dat wás ook zoo, maar moest hij hier niet verder mee met de stervende, moest hij niet erkennen, dat hij, de ook door haar gevierde, even rampzalig was? Niet voor haar, was het, had zij gezegd, maar dan wel voor mij, die in geen enkel opzicht beter was, integendeel met nog grooter verantwoordelijkheid had gespeeld? O, hij moest dát tot haar zeggen, zoo dat er weer hoop zou stralen in haar ziel in het laatste levensuur vlak aan den oever van den donkeren stroom, dien ze over moest. Maar kon hij dat? Een vreeselijke angst bekleemde hem bij het zich stellen van die vraag in één ondeelbaar oogenblik, terwijl de vrouw daar lag te worstelen met den dood, niet durvend grijpen naar de hand van Christus, dien ze nabij wist, maar . . . niet voor haar immers?

O God, help mij, zoo kreet opnieuw zijn ziel, zooals zij het straks in de pastorie had gedaan en zonder het zelf te weten liet hij de hand los der stervende vrouw, om voor het behoud van eigen ziel neer te zinken. En zonder dat hijzelf er besef van had, begon hij, eerst fluisterend en daarna steeds luider, God om erbarmen te smeeken voor zijn ziel, die óók zoo in hoogmoed had geleefd, die óók zoo op roem en eer bedacht was geweest, de ziel van een knecht des Heeren, die zoo den schijn had gediend, dat zij nu een stervende moest heen laten gaan zonder den troost van het Evangelie, omdat zij zelf niet zeggen kon, dat waar God dit aan haar zelf gedaan had, de rechtvaardigmaking ten leven, ook de ziel der stervende op die genade mocht hopen.

Hij merkte nu niets meer van zijn omgeving, ook niets van het ontroerde snikken dier twee oude menschen, waarvan de eene gereed

stond uit het leven te gaan, en die nu opeens den wonderlijken bijstand gevoelde van een anderen, om eigen nood lijdenden mensch. En terwijl zijn tranen hem bijna het spreken beletten, greep hij in een vervoering als wellicht nimmer meer zijn deel zou zijn, de hand der oude vrouw en zond nu voor beider ziel zijn vurige bede op, aldoor vragend in nieuwe en dringender woorden toch niet los te laten wat vergruizeld was, maar het te grijpen uit den maalstroom, opdat het behouden mocht worden voor de eeuwigheid, al was het dan ook nog zoo gering.

En het oude wonder, dat zoo lang de wereld bestaat, zich voltrekt aan waarachtig bekommerde zielen, die schreeuwen om uitredding uit het diepst van hun schuldig bestaan, voltrok zich ook weer in dezen nacht. Ds. Van IJsselstein, die daar straks in zijn eigen pastorie den stormwind beluisterd had en zijn hoogmoed in stukken had zien breken voor immer, beluisterde nu het suizen der zachte stilte, waarin God zelf was. En die zachte stilte drong ook zuiverend door in de vermoeide ziel der stervende, waarin ten tijde des avonds de ootmoed der ware kinderen Gods geboren werd . . .

DROOMENKINDS ANGSTEN

DOOR

EMMY KLEIN

Droomenkind was heel klein en tener, en ze had groote oogen. Als ze moe was en 'n beetje groezelig van 't spelen in den tuin en in den zandbak, zag ze er uit als een verarmoed volkskindje, met een grauwig oud gezichtje en een hooge, kribbige stem.

Als ze lekker bij Moeder zat met een schoone jurk aan en 't dunne, zijzachte haar netjes geborsteld en gekamd, had ze een lief, fijn kindersnuitje met ondeugend stralende oogen.

Maar als ze, alleen, stilletjes zat te droomen, zag ze er uit om stijf in je armen te nemen en te zoenen, om haar wakker te maken en terug te roepen in de wereld van Vader en Moeder en kindje, waaruit ze telkens weer ontsnapte. Ze wist veel, wat niemand haar verteld had. Ze wist van den Engel, die in de kamer kwam als ze gingen bidden. Daarom mocht je nooit je oogen open doen onder het bidden, want de Engel wou niet graag dat je hem zag. De Engel zou ook komen om het broertje of zusje te brengen, waarvan Moeder verteld had. O, wat zou het kindje lekker zacht liggen in de zachte veertjes van de mooie witte vleugels; en dan zou de Engel het heel voorzichtig neerleggen in de wieg, die Moeder klaarzetten zou.

Soms, als ze lang naar de wolken had zitten kijken, zag ze de Engelen. Dan waren er geen wolken meer, al het witte licht was het wit van hun vleugels. Witter dan van de duiven.

Dan lag ze maar stil te kijken en o, dan ging de hemel open, nu

gingen de Engelen naar binnen. O, die Engel wilde niet. Hij keek den anderen kant uit. Hij was nog maar heel alleen. „Kijkt hij naar mij?” dacht Droomenkind angstig. „Toe, gaat u nu toch gauw, anders moet u den heelen nacht buiten blijven.” Dan deed ze stijf haar oogen dicht en wachtte. Ze drukte haar vingers tegen haar oogen, en nu, nu zag ze — nee, met je oogen dicht kon je toch niet zien — en toch zag ze strepen en figuren, en als ze haar vingers stijver tegen de oogen drukte, werd alles donkerder, met draaiende kringen en lichte stippen.

Vaak ook lag ze voorover in 't zand en speelde met haar vormpjes. Dan beleefde ze verschrikkelijke, angstige gebeurtenissen, die haar smal gezichtje grauw-bleek deden vertrekken, en waar ze 's nachts van droomde tot ze, luid huilend, wakkerschrikte. Soms was 't van een boezen zwarten man, die op z'n teenen nadersloop. Ze wilde opspringen, wegloopen, maar ze kon niet. En ze zag, en ze hoorde, hoe hij zachtjes, zachtjes kwam geloopt naar den zandbak waar zij lag, en dan bukte hij zich, met zijn zwarte oogen, en dan, plof, deed hij het deksel dicht. Boem, en nu zat hij er bovenop, en zij lag in het donker benauwde, met haar hoofd in het zand, en de zwarte man zat op het deksel.

Ze durfde niet roepen, en nu wist ze dat Moeder om haar zocht, en niemand kon haar vinden.

Dan, in grootsten angst, tilde ze heel voorzichtig haar hoofd op, en — 't deksel was open en de man was weg, en ze sprong overeind, rillerig en met groote schrik-oogen. Dan liep ze hard naar Moeder, en Moeder zei: „Wat heeft mijn kindje uitgevoerd?” En dan deed Moeder haar haren over, die bij haar voorhoofd heelemaal nat waren, en als ze Moeder met haar bange handjes al te stijf vasthield, zei Moeder: „Kom maar, schat,” en dan mocht ze op Moeders schoot, als een heel klein kindje.

Soms ook was 't alleen een angstgevoel, dat haar midden onder de prettigste spelletjes besprong. Dan zweeg plots het ratelend radde stemmetje, waarmee ze zichzelf en de poppenkinderen de wonderlijkste verhalen vertelde, en dan zat ze onbeweeglijk te luisteren naar iets, dat niemand hooren kon.

Als ze alleen was, begon ze te huilen, tot Moeder verschrikt kwam

aanloopen. Maar wat haar scheelde kon ze niet zeggen. Maar ze wilde dan niet meer alléén blijven en liep Moeder overal na, almaar babbelend met haar hooge, opgewonden kinderstem. Ze vertelde eindeloze verhalen, en redeneerde tegen haar kinderen, tot Moeder zei: „Nu moeten je kindertjes eens even slapen, hoor, dan zullen we allemaal heel stil zijn.”

Dan zuchtte Moeder wel eens, en streek met haar hand langs haar voorhoofd. Wat werd je daar moe van. En bezorgd keek ze naar Erna's van opwinding gloeiende wangen. Als ze nu maar slapen kon vannacht. Ze maakte zich altijd zoo druk.

Als in 't kleine tuintje de boomen vol in blad stonden, had Erna een moeilijken tijd. Want, al was ze verder alleen maar bang voor de schrikbeelden van haar phantasie, er waren dan beesten, waar ze zóó bang van was, dat ze bijna niet in den tuin durfde spelen.

Dat waren de rupsen en de wormen. Als 't pas geregend had en er dikke regenwormen uit den grond te voorschijn kwamen, was ze in een voortdurenden angst dat ze er een vertrappen zou.

In dien tijd begonnen Droomenkinds ergste angsten.

Eens, toen ze in den tuin speelde, had ze een worm gevonden, half vertrap en nog kronkelend.

Ze was naar binnen geloopt met een grauw, van afschuw verwrongen gezichtje, en een zoo viezen, walgelijken smaak in haar mond, dat ze opeens moest braken. Toen tegen Moeder aan, lag ze slap en ziek, haar schoudertjes telkens opschokkend van snikken.

En dadelijk aan tafel, toen ze eten moest, proefde ze weer dien weeën smaak, en ze kon niet, ze kōn niet slikken. Telkens zag ze weer dat stukje kronkelende worm.

Moeder praatte met Vader over tante Marie, die zoo ziek was en die zoo graag wou dat Moeder vanavond kwam. Vader zei: „Je moet het maar doen vind ik. Ik ben toch vanavond thuis.”

Erna's oogen waren groot geworden, maar ze zei niets, zat stil met 't eten te knoeien op haar bordje.

„Kom zeg,” zei Vader opeens: „nu heb je nog niets gegeten. Mondje open, hap! Nee, doorslikken, niet in je mond houden. Kom nu!”

Erna snikte; er zat een heele prop achter haar kiezen.

„Kom,” zei Vader 'n beetje ongeduldig, „mondje leeg?” Ze slikte nog eens. Toen kneep ze haar lipjes stijf op elkaar en schudde haar hoofd.

„Ja, ja,” zei Vader, „natuurlijk moet je eten, je hebt nog niets gehad.”

„Ik lust niet,” zei 't kind landerig.

„Kom, wat is dat nou? Ze heeft toch niets bijzonders gegeten vanmiddag, Moeder?”

„Nee, niets,” zei Moeder bezorgd.

„Kom Erna,” zei Vader. „Wees nu gauw een groote meid, die netjes haar bord leegeet.”

't Kindermondje met de dunne, bleekroode lipjes kierde even open. Vader wong er weer een hapje in en traag, onwillig kauwde ze, slikte moeilijk.

„Ik lüst niet,” klaagde ze lusteloos.

„Dät dacht je maar,” lachte Vader. „En straks pudding, kijk! Als je bordje leeg is. Nog maar vier hapjes.”

Langzaam slikte ze, hapte, slikte.

„Ziezoo, op! Nu Moes, nu maar 'n lekker stukje pudding.”

Met trage hapjes, 't gezichtje nu weer ouwelijk mager, zat ze haar pudding op te eten, zonder haar gewone vroolijke verhalen. Ze hing voorover op 't hooge stoeltje en staarde maar strak naar haar bordje, waarop de witte pudding glom in de roode bessensap. Onder 't lezen zat ze stil tegen Moeder aangeleund, met haar handen om Moeders arm geklemd, en toen Vader gedankt had, bleef ze zitten droomen, 't puntige kinnetje tegen Moeders schouder geboord.

„Kom, meiske,” zei Moeder. „Zoo kunnen we niet opschieten. En Moeder moet weg vanavond.”

Moeder, wat gejaagd en onrustig om tante, die zoo ziek was, merkte niet hoe Erna's gezichtje huilerig samentrok.

Samen gingen ze de trap op, Erna aan Moeders hand en bij elk stapje dacht ze „Moeder weg, moeder weg.”

Het zette zich vast in haar hoofd als een heel groot verdriet en terwijl Moeder haar uitkleedde en alles klaarmaakte voor den nacht, hielden haar groote verlangende oogen Moeder vast.

„Ziezoo, m'n kind.”

't Kleine figuurtje in de witte nachtpon knielde aan Moeders knie. Ze mocht altijd zelf hardop bidden, en alles vragen wat ze wilde. Moeder had haar handen samen over de gevouwen kinderhandjes heen, en keek naar 't ranke nekje onder de gladde gouden haartjes.

De groote kinderoogen gingen dicht, en zachtjes bad ze: „Lieve Heer, wilt U vannacht goed op ons passen en wilt U Leentje beter maken en wilt U maken dat we allemaal lekker slapen en dat ik niet meer bang ben, Amen.”

Nog even lag ze stil op haar knietjes, toen, wip, sprong ze op Moeders schoot, de magere dunne armpjes stijf om Moeders hals.

„Au, au,” zei Moeder. „Je eet me heelemaal op. O, wat kan jij zoenen. Een, twee, drie, hoepla,” en daar spartelde ze in haar bedje.

„En nu gauw slapen, m'n schattekind,” zei Moeder. „Nee, niet al die dekens over je heen, 't is veel te warm. Alleen 't lakentje, zoo. En nu lekker gauw slapen hoor.”

„Mag de deur open blijven, Moes? En vraagt u of Vader nog eens naar me komt kijken?”

„Ja, hoor. Nacht kindje.”

„Nacht, nacht,” riep Erna, tot Moeder beneden was. Toen dook ze weg onder 't laken.

Een poosje lag ze stil. Hè, wat werd ze warm. Ze trok het laken weg, en keek met angstige oogen om zich heen. 't Was nog licht, en alles was zooals 't wezen moest: de deur stond open, op 't kastje naast haar bed stond 't glas met water, en Lientje sliep in 't poppenbedje.

„Lientje,” riep ze zachtjes, „slaap je al?”

Er kwam geen antwoord. En zacht redeneerde ze: „Slaap je, Lientje? Heb je geen pijn meer? Moeder gaat weg. Vind je het naar? Ik kan niet slapen. Ik vind 't zoo akelig, dat Moeder weg gaat.

Och, heb je nog pijn. Arme kindje. Doet je beentje zoo'n pijn? Heeft die booze man op je beentje getrapt? Maar Moeder heeft toch een lap om je beentje gedaan voor 't bloeden? Lientje, toe, Lientje, bloed je beentje nog?”

Toen, terwijl ze zich over den beddenrand boog om in 't poppenwiegje te kijken, zag ze opeens weer den worm van vanmiddag, die ook pijn had, die vast heel verschrikkelijke pijn had.

Wild trok ze 't laken over haar hoofd, 't gezichtje stijf in haar

armen. Maar ze zag den griezellig kronkelenden worm, maar nu monsterlijk groot en afschuwelijk, als de slang op 't plaatje van Adam en Eva.

En ze voelde, ze voelde hoe hij door de kamer kroop en opkronkelde langs de pooten van haar bed. Van achteren was hij stuk, en het bloedde. En nu kroop hij, kronkelde hij over haar laken, en nu —

Als 'n griezel-koude slang grilde een rilling langs haar mager rugje en „Moeder, moèder” gilte ze in radeloozen angst. „Moeder!”

Moeder, in schrik die haar beverig deed struikelen, rende de trap op.

„Kindje, hier, kom kindje, kom bij Moeder.”

Ze nam 't schokkende lichaampje tegen zich aan.

„Droomde je zoo, m'n schat?”

Bleek over 't bleeke kindergezichtje boog Moeder en keek in de wilde kinderoogen. Nog maar een klein randje blauw was om de groote zwarte pupillen.

„Moeder,” kreunde het kind, en de kleine, al te dunne kinderhandjes grepen in Moeders japon, krampten zich vast. Moeder hijgde kort, haar hart bonsde tegen 't saamgekrompen kinderlijfje. „Kom, vrouwtje, stil nu maar. Moeder is immers bij je. Zoo, zoo, ja, drink maar eens. Er is niets, m'n kindje, niets. Kijk maar.”

In een schuwen angst, haar handen nog stijf vastgehaakt in Moeders japon, kwam 't ineengekrompen wezentje wat overeind. Haastig keek ze naar 't bed. Niets.

„Zie je wel, lieve kind?”

Ze knikte stom. Dan huiverde ze weer dicht tegen Moeder aan. „Bij me blijven, Moes.”

„Ik weet nog wat veel mooiers,” zei Moeder. „Weet je wat, we doen je kousen aan, en dan mag je eventjes mee naar beneden.”

„Oh!” zuchtte 't kind, en de bange wilde oogen werden opeens weer haar eigen groote, stralend blauwe kijkers, „o Moes, wat fijn, wat fijn! Wat zal Vader zeggen!”

„Ja, wat zal Vader wel zeggen! Vader is even naar de post. En als Vader terug komt, zit jij heel deftig in Vaders stoel. Dàt is me een grap!”

„Ja, ja,” juichte Erna verrukt.

Maar, terwijl Moeder haar kousen aantrok, bleven Moeders oogen onrustig en bezorgd. Dat ze nu juist uit moest. Maar die arme zieke Marie die opeens zoo héel erg was geworden, nee, dat moèst.

Opeens lagen zacht de kinderarmpjes om haar hals. „Moesje, zal de lieve Heer niet boos zijn, omdat ik bang ben? Eigenlijk mag je niet bang zijn, hè, als de lieve Heer op je past!”

„Nee, m'n schattekind, eigenlijk mogen we niet bang zijn.”

„Ik wil ook niet bang zijn, 't komt vanzelf.”

„Ja, kindje, Moeder weet 't wel. Maar nu gaan we gauw naar beneden, voor Vader komt.”

„Draagt u me, Moes?”

„Voor dezen eenen, éenen keer!”

Met veel grapjes had Moeder Erna weer naar bed gebracht. Nog eens boog zij zich bezorgd over haar bedje, zoende de groote, vragende oogen dicht. Dat ze nu ook bepaald weg moest!

„En als je nu vannacht wakker wordt, is Moeder er weer, hoor schat. En Vader is beneden, vlak bij je. Nacht, m'n groote meid.”

Nog eens bogen de kinderarmen stijf om Moeders hals. „Nacht, Moekie.”

Toen draaide Erna zich om en trok het laken over haar ooren.

„Kan je soms boven gaan zitten?” vroeg Moeder toen ze beneden was. „Of gaat 't niet?”

„Eigenlijk niet. Ik kan onmogelijk al die boeken en papieren meenemen, en ik had die lezing zoo graag af vanavond. Denk je dat 't noodig is?”

„Och, noodig Ze leek nu heel rustig. En ja, misschien is 't beter er haar niet aan te wennen. Maar ga je dan eens gauw naar haar kijken?”

„Ja hoor, dat zal ik doen.”

Erna lag te luisteren naar 't vage gepraat beneden. Wat duurde 't nog lang. Maar daar ging de kamerdeur beneden open. Nu deed Moeder haar mantel aan. O, nu ging Moeder weg. Opeens was ze haar bedje uit en stond ze in de gang, bij de trap.

Ze durfde niet roepen, maar ze keek en keek. Nu gaf Vader

Moeder nog een zoen, zoo'n stijve, en nu — daar ging de deur — nu was moeder weg.

Langzaam op haar bloote voetjes liep het kleine blonde kindje, door de lange, lange gang, door de stille groote kamer. Moeder was weg.

Ze stapte in haar bedje, ze trok het laken over haar ooren, ze wreef de kriebelhaartjes uit haar hals. Nu ging ze slapen. Maar — Moeder was weg. Ze zou gauw gaan slapen, dan was 't gauw om, en als ze dan wakker werd waren Vader en Moeder er allebei. Ja, gauw slapen. Moeder kwam toch gauw terug. Ze kneep haar oogen dicht.

In de kamer werd het donker. Een poosje later kwam Vader zachtjes naar boven. De deur van de slaapkamer stond open, en op zijn teenen sloop Vader naar het bedje. Erna sliep. Heel klein leek ze nu, een baby nog in 't witte ponnetje, haar handjes dichtgeknepen en de dunne zijhaartjes om het kleine gezichtje, dat kleurloos leek in 't bijna donker.

Stil stond Vader naar haar te kijken. Tenger poppetje toch. Toen sloop hij weer zacht de kamer uit.

Opeens, met een schrik, schokte Erna wakker. Ze zat rechtop in haar bed, en keek de kamer in. Het was nu heelemaal donker, het was nacht. De gordijnen waren nog open. De maan scheen. De maan scheen op het groote bed, op de witte spreij.

Toen wist Erna: Moeder was er niet. En Moeder had toch gezegd dat ze terugkwam als het nacht was. Nu was het nacht. Ze had al heel lang geslapen, en de maan scheen. Als de maan scheen, was het altijd nacht.

„Moeder,” begon ze zachtjes te schreien, „o, moeder.” Waarom was Moeder ook weggegaan? Nu kwam Moeder nooit meer terug. Nooit meer. En terwijl ze haar handjes voor de oogen drukte, dat ze maar niet zien zouden, zag ze toch: Moeder, die op straat lag, want Moeder was gevallen en Vader liep om Moeder te zoeken, overal. En er kwam een booze man op een fiets en die reed zomaar over Moeder heen.

O, o, Moeder —. Wilder snikte het kind. Want Vader was ook

weg. Vader was Moeder gaan zoeken, en zij was heel alleen in huis. Heelemaal alleen —

Met een schok trok ze de handen van haar oogen weg. De groote kinderoogen waren donker van wanhopigen angst. Plotseling werd dat het eene erge, het verschrikkelijke: dat het nacht was, en zij alleen in het groote, donkere huis. Het huis was vol geluiden, kraken en ritselen en kloppen.

„O, lieve Heer, lieve Heer,” fluisterde ze in haar heeten angst; en haar handjes klemde samen. Het rilde door haar tengere lijfje als van koorts. Door het donkere gat van de deur kwamen de wanstaltige verschijningen van haar phantasie, de wormen en rupsen als kronkelende slangen, de booze man van den zandbak, die Moeder overreden had. En weer zag ze Moeder liggen op straat, en er was bloed aan Moeders gezicht en handen.

In haar verlorenheid vloog ze overeind. Ze zou bidden op haar knietjes, dat was eerbiediger. Rillend op het kleedje voor haar bed, haar oogen dicht voor de gevaren die dreigden uit het donkere hol daaronder, bad ze haar verwarde angstvragen.

„O lieve Heer, wilt U maken dat ik niet zoo bang meer ben, en wilt U Moeder weer beter maken, en wilt U maken dat Vader Moeder vinden kan en dat we allemaal in den Hemel komen. En wilt U alles vergeven wat ik stout heb gedaan, en wilt U me helpen om een lief kindje te worden. Amen.”

Maar toen ze opkeek, was alles even donker gebleven, de witte spreid glom in het maanlicht en onder het bed zat de booze man die haar steken zou met zijn mes.

Ze durfde niet in haar bed te gaan, waar die man onder zat. Hij sliep, en o, als hij wakker werd

Zachtjes, heel zachtjes sloop ze weg van haar bed naar de deur. Op de gang was 't ook donker, maar door het raampje van de voordeur scheen het licht van een lantaarn. Ze ging zitten op de bovenste tree van de trap, en trok kouwelijk het witte nachtponnetje over haar knieën.

Haar angstige oogen hield ze strak op het kleine lichtvakje beneden, maar achter haar was de openstaande deur en de donkere kamer met zijn verschrikkingen.

Toen opeens hoorde ze het geknars van den sleutel in het slot, en meteen ging de deur van Vaders kamer open, en het licht in de gang sprong aan.

„Moeder, Vader!” schreeuwde het kind, en ze gleed, ze viel, twee, drie treden af. Toen had Vader haar in zijn armen en boog Moeder zich over haar heen.

Tusschen de zijig blonde haartjes liep een smal bloedstreepje, maar haar oogen straalden in Moeders oogen, en het witte gezichtje lag als verheerlijkt tegen Vaders schouder.

HET HUISJE IN DE SNEEUW

DOOR

E. M. F. BUYS—KLEYN

Er stond een aardige woning te koop, even buiten 't dorp. Ze was ons beschreven als een soort boerderijtje, goed onderhouden en betrekkelijk nieuw, met een groote lap grond er bij. Henk en ik besloten het te gaan zien, omdat onze plannen in het voorjaar te trouwen en eenzaam, op het land te gaan wonen, vaster vorm begonnen aan te nemen.

Op een middag tegen Kerstmis, nadat 't een paar dagen flink gesneeuwd had, stapten we er heen. 't Vroor zachtjes. Alsof de heide met een helderwit laken was bedekt, lag de sneeuw zoover je zien kon. Zoo nu en dan kwam de zon eventjes door en dan begon het overal op de sneeuw te schitteren alsof ze bestrooid was met zilveren loovertjes. Dit duurde maar kort, 't was de tijd nog niet voor de sneeuw om te smelten, 't moest nog wat winteren, zooals ieder jaar en nu 't zóó winterde, vertelde het eenzame huisje juist graag zijn geschiedenis. Zijn eenvoudige, treurige geschiedenis van een vader en een moeder, van een moeder vooral. Wij hebben ze dien middag gehoord en ik zal ze u vertellen, want zij heeft, vreemd genoeg, mij het groote levensgeluk geschonken, dat ik sedert die wandeling bezit.

Een klant van Vader, pas kort op ons dorp gevestigd, was eigenaar van het huisje en had ons den sleutel gebracht. Een ernstige, zwijgende man, die niets losliet over zijn vorige woonplaats of zijn vroeger leven. Hij zeide ons alleen hoe we den weg van 't station naar zijn oude dorp en van 't dorp naar zijn huisje konden vinden.

Alleen voegde hij er, tot verwondering van Henk, die hem ontving, bij: „En als ge het dorp uit zijt, passeert ge eerst het kerkhof en dan komt ge op den weg.” — De toon waarop hij dit zeide, had Henk getroffen, vertelde hij mij op den terugweg. Toen we heengingen niet, toen liepen we vroolijk en stevig gearmd den bewusten weg op en 't kerkhof voorbij, zonder bijzondere attentie. We waren jong, we genoten van elkaars bijzijn, we hadden heerlijke plannen en we stoeiden op het pad, dat vóór ons lag en traptten 't hard, zoo nu en dan. Wanneer je na 'n tien minuten loopen 't huisje uit de verte zag liggen en het breede pad over de sneeuw gevonden had, dat de eenige weg er heen moest zijn, dan trok het je tot zich door zijn eenzaamheid. Vóór je verder ging keek je dan nog eens om en zag je achter hooge denneboomen de kerktorentjes van het dorp; ander verband met de bewoonde wereld had het huisje niet en hoever 't van die boomen en torentjes af lag, kon je op 't gezicht niet schatten, daarvoor moest je den weg gaan. Zoodra we vlak vóór 't huisje stonden, begon het verhaal over dien weg, den langen weg naar het dorp, dien de moeder nooit meer gegaan was als er sneeuw lag, omdat zij hem eens ging op een winterdag, nu veel jaren geleden, toen zij en vader hun Teunisje hadden weggebracht, hun eenig kindje, dat altijd ziek maar nooit ongelukkig geweest was. Hun sneeuwvlokje, dat weggesmolten was Het huisje zag er, toen Teunisje heenging, nog mooier uit dan nu. Keurig was het toen geweest, van buiten pas opgeknaapt, de luiken matgroen geschilderd, en de muren aangestroken met witkalk. Dat had Vader allemaal zelf gedaan.

Toen 't klaar was, even voor Teunisjes laatsten winter, had Moeder op een mooien dag haar kleinen zieken jongen naar buiten gebracht, om het huisje, dat Vader „Nieuw” had gemaakt, te bewonderen. Teunisje had een kleurtje gekregen van opwinding, zóó prachtig vond hij het.

En wij konden het begrijpen, hoe opgetogen 't ventje geweest moest zijn, want we hadden nog nooit zoo'n lief, keurig boerenhuisje gezien.

Henk probeerde de mooie groene deur, die je direct in de voorkamer bracht, open te doen, maar de sleutel paste niet, die bleek van de achterdeur te zijn en daardoor kwamen we het huisje binnen. Dat zag er ook van binnen heel netjes uit. Mooi behang in de voor-

kamer, bruingeel imitatie velours d'Utrecht, maar veel te duur voor zoo'n huisje en een wit behang met bloemen in het kamertje. Dat alles had Teunisje nimmer gezien en zijn moeder had er na zijn heengaan op aangedrongen, omdat zij 't hem had beloofd. Maar toen 't er hing, had zij er verdriet van gehad. Ze dacht toen om Teunis' vreugd over 't opgeschilderde huis. „Een ander jaar zomer, Teunis,” had Vader toen gezegd, „knappen we 't binnen op en krijgt je slaapkamertje mooi behang.”

„En dan hang ik prentjes en kaarten op bij mijn bedje,” zei Teunis. „Help je me dan, Moeder?” Hij kon zoo lief moeder zeggen!

„Zeker, mijn schat!” antwoordde de moeder en zij bracht hem voorzichtig weer binnen, door de lage deur van het achterhuis naar de woonkamer en zoo in het slaapkamertje.

De buitendeur vóór was maar drie keer open geweest en de sleutel was nu zoek. Den eersten keer ging zij open op een mooien zomeravond, toen de heide pas bloeide en de klokken in het dorp luidden omdat het Zondag was. Een poosje vóór kerktijd had moeder haar klein, teer jongske met veel zorg aangekleed, hem heel voorzichtig melk laten drinken, zóó voorzichtig of ze bang was dat het kindje zou breken, als je er aankwam. Dat arme, kleine kindje, dat er geen weet van had, dat het niet tegen het leven kon en dat genoot van den zonneshijn die hem te machtig was. Hun smeltend sneeuwvlokje

Vader had dien avond net als moeder zijn zondagsche goed voor de tweede maal aangedaan en toen de buitendeur van de kamer opengemaakt.

Samen waren ze op stap gegaan naar het dorp. Moeder droeg haar ventje héél voorzichtig om zijn rugje geen zeer te doen, dat lieve, zieke rugje van Teunisje, waardoor hij een stumpertje was.

Verder had het huisje niet gezien wat er gebeurd was, maar de weg wist er meer van.

Langzaam hadden de ouders geloopt en nu en dan elkaar aangezien en naar het bundeltje in Moeders armen gekeken. Dat zieke kindje was zoo'n kostbaar bezit! Zij hadden zoo dikwijls over „den jongen” gesproken vóór hij er was, een jongen die in de hei zou rollen en over de sneeuw zou stappen als hij groot was. Een meisje

was te teer, te fijn om daar in de eenzaamheid op te groeien, een meisje kon geen „keuterboertje” worden, zooals vader was, over een meisje hadden zij nooit gedacht en alleen over een „finken” jongen hadden ze gesproken, de eerste maanden vóór zijn geboorte — de laatste maanden hadden ze weinig meer durven zeggen.

Als Vader nu naar Teunisje keek en er aan dacht dat hij nooit een sterke, gezonde jongen kon worden, die weleens een pak slaag noodig kon hebben, omdat hij zijn broek had gescheurd bij 't boomenklimmen, dan schoten hem de tranen in de oogen en zag hij dat die van Moeder ook vochtig waren. 't Was of haar lieve, jonge gezicht veel mooier was geworden sedert Teunisje er was en toch was 't treuriger, haar oogen lachten niet meer als vroeger.

Dat had de dominee in de kerk ook gezien, dien Zondagavond toen zij Teunisje had meegebracht, om hem te laten doopen.

„Opdat hij zijn kruis vroolijk dragen moge” bad dominee en kleine Teunis had gelachen met zijn heldere blauwe oogjes. De andere doopkinderen huilden, maar Teunis niet, die lag zoo zacht tegen Moeder aan en voelde niets van het zieke rugje.

Die zomeravond was nu al héél lang geleden!

In het kleine kamertje met het raampje, waardoor je nu geen heide, alleen maar sneeuw en nog eens sneeuw zag, stond later geen klein ledikantje meer naast het groote bed, waarop Moeder maanden ziek lag, ziek van het terug-verlangen naar Teunisje.

O, zij had zoo haar best gedaan om dat verlangen kwijt te raken en te willen blijven bij Vader, die zoo sterk en flink was, dat hij leven kòn zonder Teunisje.

Maar zij kon het niet en nu wist ze dat zij gaan mocht — eindelijk gaan mocht. — — En 't was haar in haar ziekte telkens als stond weer 't kleine ledikantje vóór haar bed en zat Teunisje daar weer te spelen met zijn beestjes of blokken. Zij had dan een kussen in zijn rugje gelegd, zoodat hij half liggend, heerlijk spelen kon. Hij zag nooit gezonde kinderen in de kamer rollen of door 't tuintje hollen, hij wist haast niet beter of 't hoorde zoo, dat je in je bed lag, behalve als Moeder je eens op schoot nam of door de kamer droeg of als zij je 's zomers eens in het tuintje bracht en je daar mocht liggen, op een kussen in 't gras. Teunisje was altijd vroolijk en gelukkig

wanneer hij geen pijn had, en voor de pijn wist de moeder altijd wat. Als de pijn kwam, begon hij zachtjes te huilen, ontevreden was hij nooit en bedroefd bleef hij alleen als Moeders middeltjes niet helpen wilden. Middeltjes, die hielpen, bestonden voor Moeder niet toen Teunisje weg was. Alleen als dominee kwam, dominee met zijn wit, sneeuwwit haar en zijn vriendelijk gezicht dat sprak, ook al zei hij niets, van de groote overwinning. Dominee was 'n reuzenvriend van Teunisje geweest en hij kwam dikwijls bij Moeder praten. Hij was er ook geweest, den laatsten dag. De weg zou wel te zwaar zijn voor den ouden man, had vader gezegd, toen Moeder 's morgens zoo onrustig was geweest en aldoor maar met haar gedachten was bij dien sterfdag van Teunisje, toen ook alles buiten zoo vroolijk was maar in 't kleine huisje 't op zijn ergst liep met het ventje. Zóó erg, dat je van Teunis heelemaal niets merkte, al lag hij in zijn ledikantje als altijd. Er was toen nog geen behang in 't slaapkamertje en al de prentkaarten lagen nog in het doosje naast Teunisjes bed. Hij had een flanellen nachtpakje aan, maar zat niet te spelen, zijn bleek, smal toetje en zijn aardige, blonde haar rustten op 't kussen, de oogjes toe, och, zoo'n klein poppetje en toch werd hij al vier jaar! Zij, Moeder, had dien dag een poosje in de woonkamer aan tafel gezeten, tegenover de slaapkamerdeur, waar Vader zat toen zij wegging en hij dacht dat zij sliep. Teunis zei dan soms: „Moesje, denk je weer?” O, als moeders denken, ernstig denken over haar kindertjes, dan is dat denken meest bidden. Zij had toen ook gebeden. Daareven had zij hem het behang beloofd, een mooi wit, met gekleurde rozen en blauwe bloemen en toen had hij zijn nieuwste briefkaarten gewezen; die mooie van dominee, met dat vergulde rijtuig, kwam vlak boven zijn bedje te hangen en dan die van tante Jet met een poes er op, die oogen had van echt glas en een strikje van blauwe zij om haar hals. En die met de engeltjes, van Vader, toen hij op marktdag naar stad was!

Zij had gebeden toen en Teunisje lag doodstil, uitgeput, zijn oogjes, die de laatste dagen zoo geschitterd hadden, waren eindelijk dichtgevallen, maar zijn adem ging onregelmatig.

„O, mijn ventje, mijn oilammeke” — had zij gesnikt. „Kwam Vader maar terug met den dokter! Och, dokter, kon die er nog wel

wat aan doen?" Ze had zitten turen op het kopje op tafel, een kommetje met kippen er op, van Teunisje, met een beetje suikerwater er in. Ze had het kopje opgenomen en was naar het bedje gegaan. Hoe dikwijls had zij dat niet gedaan in die vier jaar van Teunisjes bezit. Anders zei Teunis: „Kiep, Kiep!" als ze met 't kopje kwam. Maar toen zei hij niets. Hij lag nog precies 'tzelfde, maar toch anders, want hij was wakker en keek haar aan en wees naar de doos, naast zijn bed.

„De gouden koets?" had zij gevraagd.

„Nee," bewoog Teunis' hoofdje.

„De mooie poes?" Weer nee.

„De engeltjes dan?"

„Ja, zingen," zei 't kind.

O, dat toen te moeten doen! 't Had lang geduurd eer ze 't kon, maar ze had 't toch gedaan. Hij had zoo lief tegen haar gelachen toen zij heel zachtjes zong:

„Daar boven juicht een groote schaar
Van kinderen om Gods troon . . ."

Even had zij niet verder gekund.

„Zingen," zei Teunisje weer. — Nog langer had ze gewacht, eer ze begon en ze had zoo'n vreemde stem gehad:

„Hoe kwamen ze in dat heerlijk oord?
Zij hoorden Jezus' stem . . ."

„Is — dat — Jezus — Moes?"

Een vingertje wilde wijzen naar boven, maar 't handje viel terug, machteloos op 't dek . . .

Vier dagen later ging de buitendeur voor de tweede maal open en brachten de ouders samen hun lieveling nog eens naar het dorp. Vader droeg hem, o, zoo voorzichtig. Het vroom zachtjes, precies als nu. Moeder liep naast hem op 't sneeuwpad. Zij schreide en Vader keek strak. Dat doode kindje was immers hun alles.

Dominee had zich op 't kerkhof bij hen gevoegd en hen daar herinnerd aan het kleine vingertje, dat nog naar boven had willen wijzen.

„Teunisje!" had Moeder geroepen toen Vader haar wegleidde van het kerkhof en „Teunisje!" riep zij voor 't laatst, maar met een

anderen, een blijden klank in haar stem toen zij, zelf doodziek, steeds aan 't heengaan van haar kindje dacht. Toen werd een hand gelegd op 't voorhoofd der zieke vrouw, een hand die sterk was, maar die nu beefde en een innige stem zei met de uiterste zelfbeheersching kalm:

„Vrouwtje, dominee is er en zal voor ons bidden. Luister je even?”

Voor 't laatst hoorde de moeder die andere, die oude stem, die Teunisje ook zoo liefhad: „O, Almachtige God, bij U leven de zielen van hen die gereinigd zijn van zonde en verlost van het lichaam dezes doods. Wij bevelen in Uw hoede de ziel van Uw dienstmaagd en smeeken U, dat Gij haar wilt aanzien in 't bloed van het Lam, dat de zonde der wereld wegnam. En leer ons, die achterblijven, te zien hoe zwak en onzeker ons bestaan is, opdat wij onze dagen tellen mogen en ook eenmaal in Uw rijk mogen ingaan, waar wij Jezus zullen zien, uw eenigen Zoon, onzen Verlosser. Amen.”

„Jezus, mijn Verlosser,” had zij nog gezegd en de hand op haar voorhoofd had sterk gebeefd.

Toen de voorkamerdeur voor de laatste maal open was geweest en vrienden uit de gemeente Moeders omhulsel uitdroegen en bij Teunisje neerlegden in 't graf, was de oude leeraar met den jongen man den langen weg gegaan van het eenzame huisje naar het dorp. Tot hem had hij bij 't graf gesproken over het woord: Wees sterk en heb goeden moed”.

Dien ouden dominee troffen Henk en ik aan bij het huisje in de sneeuw en hij vreesde, dat het verhaal van het huisje ons treurig had gemaakt. Daarom herinnerde hij ons aan het gezangvers, dat mij nu, nu ik al jaren in het huisje woon, en er oud begin te worden, nog menigmaal troost en opwekt:

Welzalg 't huis, dat rijk met vreugd gezegend,
 U niet vergeet, maar zich in U verblijdt.
 Welzalg 't huis, door ziek' en smart bejegend,
 Als Gij, o Heer! daar Arts en Trooster zijt;
 Dan zullen w'eens, aan d'avond van ons leven,
 Ontslapen in 't vertrouwen op Uw kruis;
 En 't aardsche huis, ons hier ter woon gegeven,
 Verwisslen met Gods heerlijk Vaderhuis.

RIKA

DOOR

JOH. P. RUYS

Dien Zaterdagmiddag wilde ze het niet langer uitstellen.

Wim de Bruin, een van haar vlugste en aardigste leerlingen, was sinds een dag of tien niet op school geweest; slechts een klein briefje, keurig geschreven, zooals ze uit dat gezin verwachtte, had z'n ziek-zijn bericht, en verder had ze niet veel meer van hem gehoord dan de enkele mededeeling van een vriendje, dat „Wim nog steeds ziek was”.

Ze had vluchtig aan mevrouw Vreeswijk, bij wie ze inwoonde, gezegd dat ze een zieken leerling moest bezoeken, terwijl ze 'er hoed en mantel reeds aan had, want mevrouw had altijd zooveel plannen en beslommeringen, dat ze er, tenminste Zaterdagmiddags, gewoon moest uitbréken, wilde ze niet vastgehouden worden.

Ze had er zelfs al meer dan eens sterk over nagedacht, gewoon op kamers te gaan wonen — dan was je toch veel vrijer en minder gebonden dan met samenwonen — maar als ze dan dacht aan den langen winter, en het gemis aan warme huiselijkheid, had ze het plan weer laten varen.

Ze moest toch al zoo oppassen, na al dat afgezonderd ploeteren en studeeren, om niet gehéél te vervreemden van de huiselijke sfeer, waaraan ze zich, in steeds sterker wordenden drang naar vrijheid en ontwikkeling, had onttrokken.

Gelukkig was Vader en Moeder er nu mee verzoend: Riek was

veilig beland op een christelijke school — zelfs waren ze, al lieten ze het niet merken, wel eens een beetje trotsch op haar geweest, als ze met de vacaties naar huis kwam in haar kleine provinciale stadje . . .

Kom — ze moest maar buitenom fietsen — echt wènnen zou ze toch nooit aan het Rotterdamsche stadsleven . . . al genóót ze van al de voordeelen, waarnaar ze al die jaren gesnakt had: 's winters de lezingen van de Volksuniversiteit — de heerlijke concerten . . . ze ademde hier toch veel vrijer dan in het bekende sfeertje thuis . . .

Wel vroeg ze zich zelf meer dan eens af, of ze nu alles bereikt had, of ze nù dan gelukkig was — en dan had ze zich zelf niet willen misleiden — hoewel ze zich in vele dingen rijker dan vroeger gevoelde, wist ze zich vaak even arm en soms nog eenzamer.

In 't eerst was ze er boos om geweest, als Moeder weer schreef, dat ze liever in een andere omgeving moest gaan inwonen. Moeder vond mevrouw Vreeswijk te modern — hield niet van die streng-doorgevoerde zelfstandigheid voor een vrouw, en had haar liever in een christelijk gezin geplaatst gezien, omdat zij de geestelijke vrijheid waarin ze nu verkeerde zag uitloopen op vervreemding en verslapping.

Maar Riek had niet kunnen besluiten Moeders raad op te volgen — ze wist zich immers boven kleinsteedsche bekrompenheid uitgegroeid — ze wilde het geloof niet van buitenaf zich laten opleggen — maar zèlf zoeken en worstelen om het Licht.

Ja — ze wist wel, dat ze een moeilijker weg ging dan haar zusters, die in de rustige sfeer van Vader en Moeders bezorgde liefde opgroeiden, die zich niet konden ontworstelen aan verouderde begrippen; die stil meezeulden in den eenderen gang der jaren, en amper aan een eigen kijk op het leven toekwamen.

En toch kon ze het oude niet loslaten, was haar werkkring in het Christelijk onderwijs haar steeds een bron van nieuwe vreugde en arbeidslust geweest, tot nu toe . . . maar altijd wilde ze zèlf de dingen zien, en begrijpen en gelooven. Een christenvrouw had in dezen tijd een àndere roeping dan achter den man aandrentelen, en óp te gaan in huiselijke bezigheden . . . Ze had misschien wel een moeilijker weg dan andere meisjes, voor wie het leven aanstonds de

bekende en meestal gretig aanvaarde mogelijkheden bood: thuis in de huishouding, een langdurige verloving met een vriend van de broers, en dan: burgerlijk getrouwd. Ze had er al zooveel zoo zien gaan en het had haar nooit kunnen bekoren. Was dat dan geluk, als je financieel niet bij machte was om je kinderen een behoorlijke opvoeding te geven en ze te laten studeeren? Ze kon daar met Moeder toch niet zoo vrijuit over praten . . . wilde liever alles verzwijgen dan Moeder in haar groote liefde van heel haar huwelijksleven krenken.

Stierf dan ook in dezen modernen tijd de liefde uit? Hadden de jonge menschen, de jonge vrouwen, geen moed meer om blijde moeders van kinderen te worden? Soms beangstigde het haar — wist ze zich te veel ontvreemd aan de warmte en liefde van haar huis, van het gezin waarin ze was opgevoed en opgegroeid in de beschuttende liefde van haar ouders, die in al hun zorg kracht hadden ontvangen van God . . .

Ze hield immers zelf óók zoo veel van kinderen? Haar liefde, die ze toch ook moest uiten, ging toch elken dag haar leerlingen tegemoet? Ze wist wel dat dit het moeilijke in haar leven was geworden: het zien van 't onvolmaakte, en haar eigen onmacht om het leed weg te nemen . . . en schrijnde de pijn niet het ergst, als ze zich van God verlaten gevoelde?

De moeilijke studiejaren hadden haar stugger gemaakt — critischer tegenover het leven en tegenover de menschen . . .

In een middenstandsbuurt gekomen, vertraagde ze haar gang, en vroeg naar de straat waar Wim de Bruin woonde. Toen ze het nummer gevonden had, bleek het een kruidenierswinkel te zijn, waarin een kleine net uitzierende vrouw de wachtende klanten hielp.

Riek liet haar fiets buiten staan en terwijl ze den winkel binnentrad en een zoete geur van comestibles-waren haar tegemoet walmde, zag ze ook een langen donkeren man, met een grijze stofjas aan, bezig petroleum te pompen.

— Is u de vader van Wim de Bruin? vroeg ze, zoo vriendelijk mogelijk.

— Die ben ik, zei de man, die even ophield met pompen.

— Ik kom eens naar Wim kijken, hoe het met hem is — en toen, verduidelijkend: — ik ben de onderwijzeres van zijn klas.

— O juist ... ja ... ja zéker ... glimlachte nu juffrouw De Bruin, terwijl ze haar handen aan haar schort afveegde ... zéker ... Wim heeft het al dikwijls over de juffrouw gehad, niet? vroeg ze aan haar man, die bedaard z'n werk voortzette.

— Ben u op de fiets? Ja? Zal ik me zoon effe roepe, dan kan die in de poort, ziet u?

Riek keek even naar buiten waar de najaarszon goud tegen de huizen oplichtte.

Onderwijl had juffrouw De Bruin een gordijn op zij geschoven en tweemaal geroepen: — Henderik — Hènderik ...! En toen, terwijl de trap kraakte, zachter:

— Hier is de juffrouw van Wim z'n school, help de juffrouw es met der fiets. Die kan wel in het poortje.

— Wil u maar achterom gaan, juffrouw? Me zoon zal uw fiets aanpakke, en u de weg wel wijze ... U verekskuseer ...? vroeg ze glimlachend doelend op de drukke Zaterdagmiddag cliëntèle.

— Gaat gerust uw gang, hoor! zei Riek. Ik zal 't wel vinden ...

Terwijl ze haar fiets aanvatte, werd er een groen deurtje naast den winkel geopend en zag ze een langen donkeren jongen man, die haar groette en aanstonds haar fiets overnam.

Riek sloot het poortje achter zich toe. Toen zij zich omkeerde stond zij tegenover Wims broer, die zich thans glimlachend voorstelde.

— Hendrik de Bruin — (Ja ja, dat wist ze al dat-ie „Hènderik” heette).

— Riek Helmer — zei ze, en vlak daarop:

— Ik kom eens naar Wim kijken. Hij is toch niet erg ziek, hoop ik?

— 't Laat zich niet ernstig aanzien — de dokter weet eigenlijk niet goed wat het worden zal. Hij is nog steeds niet koortsvrij. Waarschijnlijk heeft-ie kou gevat, en is 't niet uitgesloten dat er nog iets uit voortkomt.

— Zoo, zoo — dat is dus nog niet zoo èrg mooi.

— Ik zal u even voorgaan.

— Graag.

Hij opende een deur waardoor zij in de keuken kwamen, waar alles er, ondanks den Zaterdagmiddag, glanzend uitzag, liep toen door de gang en ging haar op de trap voor naar boven.

Het was een donker, steil trapje. Riek was blij toen ze weer licht zag.

Even later stroomde het gouden zonlicht door de geopende deur haar tegemoet en trad ze een ruime lichte kamer binnen die er, ondanks het sobere meubilair, feestelijk uitzag.

Voor het raam een wit ledikantje, waarin Wim recht overeind zat, kijkend naar de deur.

— Zoo Wim, dag jongen — hoe gaat het met je? Lang geduurd hè, voordat ik je kwam opzoeken.

Wim kleurde hevig, en stamelde een paar verwarde woorden, wist in zenuwachtige verrassing niets te zeggen, doch in zijn oogen, die vochtig glansden, lag het geluk open voor Riek, die den jongen over z'n warme voorhoofd streek, en toen plaats nam op de stoel die haar door Hendrik werd aangeboden, naast Wims bed.

Het was even stil in de kamer, alleen enkele geluiden van de straat, uitroepen van spelende kinderen en het tingelen van een ijsco drongen door het gesloten raam naar binnen.

Riek zag nu plotseling het geopende orgel in den anderen hoek van de kamer, waarnaast een klein boekenkastje hing, waarin, keurig gerangschikt, een bonte rij van boekjes — meest leerboeken leken het wel. —

— Nou jongen, je ligt hier als een prins hoor! in zoo'n mooie ruime en lichte kamer . . .

— 't Is de kamer van m'n broer . . . bekende Wim haastig.

Riek keek glimlachend naar Hendrik.

— Of je ook verwend wordt, hè! 'k Wou dat ik ook zoo'n gulle broer had, hoor! 'k Heb nog een paar boekjes voor je meegebracht, Wim, misschien mag je van den dokter zoo nu en dan wel eens een uurtje lezen — je bent anders zoo'n trouwe klant van m'n bibliotheek, hè?

— Dank u wel, — zei Wim en pakte gretig naar de boekjes, die Riek uit haar tasch gehaald had en hem overreikte.

— Verveel je je nogal niet, Wim?

— 't Gaat nogal... bekende hij — 's middags wel 'es een beetje... maar 's avonds niet...

— Ja ja... dan heb je zeker weer gezelschap hè? Nou, dat is echt prettig voor je hè, Wim? Je moet maar geduld oefenen, en goed doen wat de dokter zegt, wie weet hoe gauw je dan weer naar school kan, jongen...

Toen ze een goed half uur daarna terugfietste naar huis, bleef de sfeer van Wims ziekenkamer nog om haar heen en in haar gedachten.

Na het praten met Wim, was ze nog met z'n broer in gesprek gekomen — hoe eigenlijk, dat wist ze niet goed meer, zeker door de leerboeken van Wim, en had ze een poosje met hem zitten praten over studie-, school- en kantoorleven — en direct in hem aangevoeld een bedachtzame, bedaarde, degelijk-Hollandsche natuur. Gelukkig niet stekelig, maar goedig-conservatief — zoo ongeveer als thuis, maar toch een tikje anders.

Hij had verteld dat-ie op kantoor was, waarbij haar oog direct op een ingelijst diploma-boekhouden gevallen was, wat haar even medelijdend had doen glimlachen; eerst toen ze vernam dat hij elken dag naar Den Haag reisde, waar hij sinds kort een leidende functie in een filiaal had gekregen, begon haar interesse voor hem weer te herleven. Den Haag vond ze een heerlijke stad, ze had hem direct naar verschillende dingen gevraagd — maar zijn bijna irriteerend-kalme manier van spreken had haar vermoeden volkomen bevestigd, dat hij de wereld met andere oogen bezag dan zij. Hij vloog niet zoo hoog, en daalde niet zoo diep, dat wist ze al heel spoedig.

Hij was een van de gelukkige mensen, die „den gulden middenweg” konden bewandelen... ja ja... ze kende dat. Niet verder springen dan je pols lang is..., zei vader altijd... het genre van „eenvoudig in huis en netjes op de straat...” — Even had ze zich mijlen van hem afgeweten waartoe het duffe kruideniersluchtje en het ingelijste diploma niet weinig bijdroegen. Maar plots, in een mengeling van tegenzin en sympathie, was haar stemming verzacht tot milde aandacht, toen hij naar den theepot reikte en thee begon in te schenken.

Hij moest haar gedachtengang hebben geraden toen hij zich

te gelijker tijd verontschuldigde . . . met een zaak schoot er wel eens iets van de huiselijkheid bij in . . . maar direct had hij er aan toegevoegd — dat het Zondags héél gezellig bij hen was.

Even had Riek een verlangen doortrild naar de heerlijke Zondagen thuis, weldadig van rust en intimiteit — waarbij de gedachte aan haar eigen kale trieste Zondagen pijn deed.

Zoo had ze hem in die oogenblikken beurtelings klein en groot gezien in z'n burgerlijkheid en bewuste levens-aanvaarding.

Wat was hij goed voor zijn broertje — en met welk een zachtheid sprak hij over z'n ouders.

Ze glimlachte tenslotte om haar overdenkingen — neen — het was niets voor haar om al haar indrukken te laten vervloeien in een gedachtenlooze ruimte . . . Er zat wel een onaangename kant aan dat piekeren en vergelijken . . . je hoofd werd er soms zoo môe van — maar toch . . . ze kôn het eenvoudig niet laten . . .

Toen zij den Zondagmiddag daarop met mevrouw Vreeswijk theedronk kwam het gesprek op haar ziekenbezoek.

Mevrouw Vreeswijk kon niet nalaten met berustend medelijden te spreken over dergelijke burgerlijke menschen, aan wie het essentieele van het leven toch in wezen voorbijging.

Voor 't eerst voelde Riek zich bij deze redeneering gekrenkt, al bekende ze zich zelf reeds lang, dat er veel mogelijkheden aan je leven voorbijgingen, als je niet bij machte was je hoofd boven je eigen burgerlijke sfeer te verheffen; zou ze er toch nooit laatdunkend over willen spreken, omdat ze er te zeer van overtuigd was, dat intellectueele beschaving absoluut geen waar geluk en ware vrede waarborgde.

En hoewel ze zelf meer en meer vervreemdde van haar vroegere milieu, wist ze dat voor die vele menschen ook in hûn omstandigheden, geluk kon worden gevonden.

Maar daar kon zij met mevrouw Vreeswijk niet over praten: de innerlijke rust van hen, die den vrede Gods gevonden hadden. Die vrede kwam niet langs een intellectueelen weg, al geloofde ze stellig dat God zich wilde bedienen van menigerlei genade; maar de waarachtige vrede was ten slotte allermintst afhankelijk van uiterlijke

omstandigheden. Was niet juist de intellectuele verstarring van den modernen mensch een der grootste hinderpalen op den weg naar Golgotha?

Deze waarschuwing had zij van haar vader meegekregen, toen ze het andere pad had gekozen. Hij had haar altijd voor te groote geestelijke vrijheid gewaarschuwd.

En innerlijk was er toch altijd, ondanks het leven in een geheel ander milieu dan vroeger, het verlangen gebleven, eenmaal te komen tot het licht van den Heiland. Nu kòn ze nog niet helder zien. Ze zag nog niets anders dan de doode vormen en groote onvolkomenheid in het kerkelijk leven, kòn zich niet interesseeren voor de onderlinge verscheurdheid, zoolang ze zich zelf niet wist geroepen te zijn door Christus.

En nu mevrouw Vreeswijk, op dezen Zondagmiddag op de haar bekende koele wijze, de gebrokenheid van het leven erkende, en inplaats van liefde tot de menschen, de harde feiten tegenover elkaar stelde, waarbij zij zich zelf gaarne indeelde bij de „geestelijke” categorie, voelde ze het bloed naar haar hoofd stijgen, bij zulk een liefdeloosheid.

Ze probeerde zich te verdedigen, wilde tegenover deze brute levensaanvaarding de liefde van het christendom laten lichten, pleitte voor sociaal medegevoel en naastenliefde, maar mevrouw Vreeswijk schudde haar hoofd. De barmhartigheden der christenheid waren wreeder dan die der goddeloozen, vond zij.

Dacht Riek nooit meer aan den oorlog? En wat bespeurde je van de christelijke liefde in de „christelijke” samenleving? Ondanks de eenheid van kerk, bleef er immers tòch de gescheidenheid? Was dan de practijk van de christenen zóó veel beter dan van hen die buiten de kerk stonden?

Ze illustreerde haar meening met droeve feiten: christelijke families die zich voor geloofsgenooten schaamden. Die zich niet gaarne meer dan strikt noodig was met hun „broeders en zusters” zouden ophouden voor hun goeden naam. Als hun Meester er óók zoo over gedacht had . . . Jezus had zich voor niemand geschaamd, maar Zijn volgelingen perkten zich maar al te gaarne in genoegzame zelfzucht en gevoel van eigenwaarde binnen hun eigen kring en stand . . .

Riek was plotseling opgestaan met tranen in haar oogen. Hier werd Christus smaadheid aangedaan door het gedrag van christenen . . . en tóch . . . ze wist dat het niet *altijd* zoo ging, dat er werkelijk zelfverloochening gevonden werd . . .

Mevrouw Vreeswijk had haar gevraagd niet boos te zijn . . . ze sprak zich nu eenmaal eerlijk uit, dat wist Riek nu wel . . . en ze begon zelfs uit eigen beweging toe te stemmen dat er gunstige uitzonderingen waren, en dat met deze feiten *de leer* van het christendom toch onaangetaast bleef. Maar Riek voelde zich plotseling onzegbaar moe en bedroefd en ging stil naar boven, waar ze langen tijd voor haar bed geknield lag en haar ziel God zocht in gebeden, die angstig drongen uit haar benauwde hart.

Toen ze een week later weer aan Wim's ziekbed zat, wist ze dat het minder goed met hem ging.

Hendrik had haar reeds ingelicht: een lichte longandoening.

Gelukkig niet ernstig, had de dokter gezegd, maar voorloopig volstreekte rust, en dan verder zien . . .

Wim zag nu bleeker, soms kleurde een rood blosje z'n wangen. Ieder gaf zich in liefde aan hem, en van dien tijd aan werd de Zaterdagmiddag een stille verheuging voor den jongen. Riek sloeg geen enkelen keer over, voelde met blijde warmte de genegenheid van het kind. Ze vertelde onvermoeid van school, alle bijzonderheden en grappen zamelde ze de geheele week in haar gedachten op voor den Zaterdagmiddag.

Dikwijls bracht ze wat najaarsbloemen mee en verraste ze hem met appels en peren en met wat lekkers.

Meestal was Hendrik thuis, die, evenals Wim, reeds rekende op haar komst, en voor wien de vroeger zoo stille Zaterdagmiddag nu een blij eind van de week werd, waarheen z'n gedachten soms reeds dagen vooruit dwaalden.

Als het maar éven kon, snapte juffrouw De Bruin een oogenblikje naar boven om haastig een kopje thee mee te drinken, waarbij ze nooit naliet haar spijt te betuigen dat de Zaterdagmiddag zoo druk was, en zij zoo gaarne wat meer van het lieve gezelschap zou genieten.

Soms kwam ook De Bruin zelf even boven en wisselde eenige vriendelijke woorden met Riek, die in hem een stille maar diepe natuur vermoedde — 't zelfde wat haar in Wim getroffen had, en zij in Hendrik, die zeker naar zijn moeder aardde, gemist had. Wim vroeg haar steeds wat langer te blijven wanneer zij na een uurtje wilde opstaan, en als zij dan besluiteloos z'n broer aanzag, of 't niet te druk voor Wim zou zijn, had zijn gerusten blik en glimlach toegestemd — eigenlijk mee-gevraagd, waarna ze gaarne bleef.

Later bracht ze een breiwerkje mee, dat op gevoel ging, want de dagen werden korter, en de schemer viel vroeg in.

Ze had nog niet aan Hendrik durven vragen of hij eens wat orgel wilde spelen — een vreemde vrees had haar weerhouden.

Op een keer, toen ze wat later dan gewoonlijk kwam — vond ze het achterdeurtje open en had ze zelf haar fiets bezorgd en was met vriendelijke toestemming van Wims moeder naar boven gelopen, terwijl zachte orgelmuziek haar uit de verte tegenklonk.

Zachtjes was ze het smalle, donkere trapje opgelopen en boven in stille ontroerde aandacht blijven staan luisteren.

O — hoe was de herinnering aan thuis fel verlevendigd — een orgel was toch iets heerlijk vertrouwds, als je er van kind-af aan gewend geweest was. Zelf bezat ze de laatste jaren een piano en studeerde ijverig, ging er heele avonden in òp, maar een orgel èn een piano was eigenlijk het heerlijkste.

Zou ze hen verrassen?

Ze voelde plotseling een blij warm gevoel in haar borst, toen ze zich haastig ontded van haar hoed en mantel, en als naar gewoonte haar handschoenen over een knop van den kapstok hing en haar kapsel vluchtig in het kleine bruin-omlijste spiegeltje inspecteerde.

Ze zag een vreemden glans in haar oogen, die ze even bedekte in haar handen toen de zachte muziek uit de kamer aandrong als in woordelooze vragen.

Wat voor een sentimenteel Duitsch lied speelde hij toch?

Een wondere mengeling van bekende en toch vreemde klanken, een dooreenvloeien van vreemd-verlangen en blijde zekerheid, uitlopend in een rustig volgroeiend accoord.

Schaamte brandde in haar gezicht — toen ze zich bedacht voor

Wim te komen — verspilde ze haar aandacht weer aan bijkomstigheden? Waarom was deze omgeving, en dit huis haar zoo vertrouwd?

Toen het geluid was verstorven, klopte ze licht tegen de deur en trad binnen.

Langzaam zag ze Hendrik zich omwenden, daarna zag ze Wim in aandacht, met de handen gevouwen achter z'n hoofd, nog naluisteren.

— Ik stoor toch niet? vroeg ze zacht, en bleef weifelend staan.

Wim lachte en stak blij een hand uit en Hendrik zei: — Welnee, heelemaal niet, waarna hij opstond om haar te groeten.

— Ik dacht al, dat u niet meer kon komen . . . bekende Wim.

— Zoo — dacht jij dat, jongetje — nou zieje 'es, he? vergeten doe ik je toch niet. Maar vertel nu eerst eens hoe je het deze week gemaakt hebt!

— 'k Mag een half uur per dag op . . .

— Zóó, zóó, is dát even een verrassing!

— Ja — hij gaat heusch goed vooruit, heeft dokter gezegd — zei Hendrik.

Ze stonden samen voor zijn bed en zagen op Wim neer.

Weer voer een vreemde ontroering door Riek heen.

Wims oogen straalden haar tegen en terwijl zij zich licht over hem heen boog, reikten zijn handen plotseling haar hoofd tegemoet. Ze moest bukken en voelde een schuwen zoen op haar wang.

Zacht streelde haar hand over z'n gezicht dat gloeide van schaamte. Ze verborg haar ontroering en hoorde haar eigen stem aan Hendrik vragen, of hij wilde doorgaan met spelen. Ze had er met zooveel genoegen naar geluisterd.

Hij rommelde wat in de muziek, bladerde in verschillende boeken en begon ten slotte uit de liederen van Bach te spelen.

Ze had nu beter gelegenheid hem te zien, en zat stil naast Wim te luisteren.

Hij moest niet van hard spelen houden, stelde ze zich gerust — zacht vloede het geluid door de kamer. Wat ze vermoed had, kwam uit, z'n spel was gelijkmatig, zonder veel variatie, een beetje monotoon op den duur. Hij moest wel een aardig poosje gestudeerd hebben anders, hij speelde de muziek vrij goed.

Terwijl Hendrik een nieuw stukje opzocht verraste ze Wim met een rol chocolade, en hoopte ze in stilte dat de gelegenheid gunstig zou worden om zelf voor de thee te zorgen.

Ze voelde haar hart bonzen toen ze vroeg of ze voor Wim een kopje mocht inschenken.

— Voor mij ook? vroeg Hendrik terwijl hij Riek sterk zag blozen.

Maar op hetzelfde moment kraakte de trap, en stond de dokter in de deuropening.

— Wel — wel — dat is hier een gezellige boel — viel zijn vroolijke stem verlossend in de stilte. Zoo Wim — hoe gaat 't, jongen . . . ben je al 'es naar den post geweest?

Wim lachte. Dokter hield je ook altijd voor 't lapje.

Riek had een stoel bijgeschoven waarop de dokter had plaats genomen. Z'n opgewekte stem vervulde gedurig het vertrek. Hij praatte over 't laatste nieuws uit de courant, over 't weer en de malaise, en al spoedig werd het gesprek zoo geanimeerd, dat Riek dorst opstaan om nu tòch thee in te schenken.

Al moest ze vechten tegen Henks oogen, die al haar bewegingen volgden, ze voelde zich nu sterk en overmoedig. De dokter bleef mee theedrinken.

Toen hij na een half uur vertrokken was, voelden ze zich plotseling door een wondere vertrouwelikheden verbonden.

— Wat een type, zei Riek.

Maar toen ze beneden z'n hartelijken lach nog hoorde naklinken, bloosde ze opnieuw. Wie weet wat hij daar nu weer voor praatjes maakte.

Toen ze een poosje later ging vertrekken, zei Hendrik, dat hij nog even de stad in moest, waarmee hij bedoelde dat ze samen zouden gaan.

Riek voelde zich vreemd gespannen en stamelde verwarde woorden tegen Wim. Ging er iets gebeuren? Ze voelde dat ze op een tweekop stond. Ze wist het al langer dan dezen Zaterdagmiddag. Het moest winnen of verliezen zijn, daar ging het op aan. Ze had de laatste jaren gewonnen, aan vrijheid, vooral geestelijke vrijheid. En nu kwam haar iemand in den weg. Er was bijna evenveel vreugde als vrees in haar hart voor hem.

Langs de singels liepen ze. Hij met haar fiets aan z'n hand. Groot en breed in z'n winterjas, op z'n flinken sprekenden kop den donker grijzen hoed.

Zij, naast hem, lang en slank in haar regenmantel met 'er donker vilten hoedje op, waaronder wat fijne krulhaartjes vrij spel hadden.

De lantaarns waren reeds ontstoken; aan den hemel joegen nog donkere wolkenflarden, waartusschen door een enkele ster reeds pinkelde.

Riek liep als in een droom. Elk najaar bracht haar vreemd weemoedige gedachten over het leven en den dood en nu — wist ze haar hart warm van liefde voor een man, zooals ze dien zich nooit had voorgesteld te zullen liefhebben.

Terwijl hij met pijnlijk lange onderbrekingen van thuis vertelde — hoe er twee meisjes, tusschen hem en Wim in, waren gestorven, een van tien en een van zeventien jaar, voelde ze dit alles als een inleiding op wat volgen moest.

Maar hij deed niet als een verliefde jongen, zooals ze nog even gedacht had. Hij was geen jongen meer, maar een man van acht en twintig — zooals zij een vrouw van bijna dertig was — en hij vertelde lang van het sterven van Martha, hoe héérlijk dat sterfbed geworden was — hoe verzekerd zij was heengegaan, terwijl zij 't toch juist geweest was, voor wie het leven één heerlijkheid was, die ook alles van het leven verwacht had, met kinderlijke hunkering.

Dit kunnen-loslaten, dat vredig-overgegevene van haar laatste levensdagen, na fellen strijd — had hem nooit weer losgelaten.

Van toen aan was hij ernstiger gaan leven; had hij van heel het moderne leven den voozen schijn leeren doorzien . . .

Stil liep Riek naast hem voort.

Dus tòch. —

Van zijn geestelijk leven had ze tot nu toe weinig vernomen, alleen maar vage vermoedens gehad.

Vreemd — vreemd — joeg het door haar gedachten — wonderlijk, dat ik nu tòch een jongen moet ontmoeten die bij het oude gebleven is.

O — zijn gedachtengang was haar eigenlijk zoo goed vertrouwd. Heel haar opvoeding had immers in het teeken gestaan van de

onwaardigheid van den mensch; had niet als klein kind reeds de gedachte aan eeuwige straf haar doen sidderen?

Was God nu werkelijk in haar leven?

Moest zij terug?

Toen hij niets meer zei, en ze geruimen tijd zwijgend naast elkaar waren voortgegaan, begon zij zacht tegen hem te spreken over haar ouders en broers en zusters.

Ze wilde niets verhelen van haar opstandige jeugd en verklaarde hem haar drang om zich uit te werken boven het provinciale sleurtje van haar vroegere omgeving. Ze dacht op dit oogenblik alleen maar aan de noodzakelijkheid om heel eerlijk te zijn tegenover hem, dien ze niet mocht misleiden.

Ze vertelde van haar geestelijken strijd, dat juist de gemakkelijke zelfgenoegzaamheid waarmee andere jongelui zich lieten aannemen en belijdenis deden, haar lang had weerhouden — waarbij nog de moeilijkheid was gekomen, die ook ná haar belijdenis was gebleven, van het toetreden tot het Heilig Avondmaal. Wie zich dat kon toeëigenen moest toch niet vasthouden aan z'n zonden, die moest toch gebróken hebben met de wereld en een innig gebedsleven leiden. —

O — dat gaan naar het Heilig Avondmaal, dat opstaan van zoovélen, die nooit oversloegen — het had haar hart vaak doen krimpen. Ze mócht niet beschuldigen in haar gedachten, want God kende de harten, maar toch was er altijd dezelfde angst voor zichzelf zoowel als voor de anderen gebleven: lichtvaardigheid... een aangaan met het ware volk van God, terwijl het hart onbekeerd bleef...

Toen ze even zweeg, zei Hendrik dat het niet goed was als ze zooveel met andere zielen te doen had, zoolang ze zichzelf niet wezenlijk getrokken wist. Hij erkende de moeilijkheid, maar vroeg haar of zij niet tè wankelmoedig was. Had de Heere Jezus het Avondmaal niet ingesteld tot een bemoediging en vertroosting der zielen? Was niet juist het Avondmaal noodig als het leven ons zóó benauwde, dat wij bijkans het onderspit moesten delven?

Voorzichtig sprak hij toen over haar omgeving. Was het voor een natuur als zij, niet veel beter om te leven in een sfeer, waar het dagelijksch leven in het teeken stond van afhankelijkheid?

Na alles wat hij nu van haar vernomen had, geloofde hij zéker, dat zij ook eenmaal zou kunnen breken met de verlokkingen van het moderne leven. Was niet de verhouding tusschen ziel en God de grootste vraag voor dit leven?

En dan werd toch al het andere klein en bijkomstig. Het is toch maar de vraag wat in ons gedachtenleven de grootste plaats inneemt . . .

Maar dan weer uitte ze haar klachten, de starheid en sleur van zoovelen stootten haar altijd weer af — en hoe weinig vertroostend en bemoedigend waren de preeken die zij al zoo vaak gehoord had. Bleven de predikanten dan zelf vreemd aan de warmte van het Evangelie?

Hendrik schudde van neen. Hij wees haar de oorzaak van haar moeilijkheden: zij negeerde de donkerte van het lijden, de zwarte nacht van zelfverlorenheid, waardoor ieder moest die tot openbaring ging komen. Hij voelde het als een gevaar voor de kerk van Christus: het aanhoudend prediken van het evangelie der liefde, zonder in te dringen in den natuurlijken staat van den mensch. Zonder diep besef van verlorenheid kan er geen ware drang naar genade zijn.

Riek voelde, dat zijn gedachtengang de hare in wezen toch dicht nabij kwam, — want hoewel haar hart uitging naar het blijde evangelie van Christus, durfde ze het zich niet toe te eigenen juist door haar schuldgevoel, dat ze had behouden als een last uit haar jeugd.

Maar ze wist nu, dat in hem de rustige zekerheid gedaald was, dat Jezus de zonde had overwonnen, dat hij ook in beginsel deel had aan Zijn zoenoffer.

En wéér, als zoovele andere keeren in oogenblikken van zuiveren stillen zelfinkeer, voelde ze scherp en pijnlijk het dualisme in haar eigen leven.

Met de eene hand reikte ze in verlangen naar de schoonheid en vrijheid die het moderne leven bood, terwijl ze met de andere nog poogde contact te houden met het oude, beproefde, maar toch eigenlijk door haar versmade.

Wie niet vóór Mij is, die is tegen Mij, — gonsde het door haar gedachten heen. Hoelang reeds had ze het bewuste kiezen uitgesteld . . .

Ze wilde God dienen op eigen wijze — en nu wéér kwam het als een waarschuwing dat zij het oude pad niet mocht versmaden — hoorde ze Hendrik zeggen dat orde en regel een voorname eisch was in het geloofsleven.

En zooals hij er over sprak, drong het zoo stil-overtuigend tot haar door . . . zou ze zich wel aan hem willen vastklampen om van haar twijfel en ongedurigheid te genezen.

Op den Heemraadssingel bleef hij plots staan, zich bedenkend dat het misschien reeds telaat voor haar geworden was.

Ze antwoorde glimlachend, dat het niets erg was en ze het heel prettig gevonden had, dat ze zoo eerlijk met elkaar gesproken hadden.

Ze wist dat het niet in zijn aard lag, nu nog veel te zeggen en stak daarom haar hand uit, die hij stevig drukte, terwijl z'n oogen de hare zochten, die hem uit het halfduister warm tegenblonken.

Toen gingen ze ieder huns weegs.

Den volgenden Zaterdag zag ze er tegen op om naar Wim te gaan. Ze voelde zich vermoeid, en had in de afgelopen week bijna niet geslapen, zoodat overdag haar lichaam zich moe had voort getoed tot den avond. Ook de gedachte aan de mogelijkheid van Hendriks liefde beurde haar nauwelijks op — ze voelde zich afgemat van het denken en piekeren.

Hoeveel inspanning en hoofdbrekens had het haar gekost, eer ze geklommen was tot de hoogte waarop ze nu stond. Het stage verzet van thuis, dat toch jaren had geduurd, had haar toen reeds een knauw gegeven, omdat ze te gevoelig was om zich er niets van aan te trekken.

En ondanks de geestelijke verruiming door het studeeren van talen en muziek, had ze toch altijd gevoeld, dat voor een vrouw de andere bestemming de eenigst heerlijke moest zijn.

Twee aanzoeken had ze afgewezen — een van een collega — 'n druk-praterig mannetje, nog nerveuzer dan zij zelf was en daarbij vitterig conservatief — waar ze nooit spijt van had gehad.

Toen later — Frits Bakker — een jong ingenieur, 'n achterneef van mevrouw Vreeswijk. Dat was de tweede knauw geweest, want dat had haar veel gekost. Het was een diepe-hartstochtelijke natuur,

met wien ze ùren had gesproken over het leven en de schoonheid, wat op zich zelf reeds een openbaring voor haar geweest was, maar het bleek haar spoedig, dat hij niet alleen puur-vrijzinnig was, doch de wereld uit een haar zóó geheel vreemden en vijandigen gezichtshoek bekeek, dat dit absolute gemis aan geestelijke eenheid en samenhang haar alle hoop had doen verliezen op een gelukkig en duurzaam huwelijk. Maar z'n temperament, z'n gloed-warme levensdrift had haar wakker gemaakt, had haar wanhòpig gemaakt, omdat ze het vol-menschelijke aan zich voorbij voelde gaan, wat aan haar weigerend antwoord een gevoel van losscheuren had gegeven. En nu, na de weergekeerde berusting het uitzicht zich langzaam opende op een gewoon burgerlijk huwelijk, met een ijverigen christelijken jongen, streed de bitterheid van haar hart tegen het winnen der ziel.

Ze moest eerst weer aan die gedachte wennen, dat er een mogelijkheid voor haar bestond op een rustig huwelijk, waarin ze zich zou kunnen geven aan een man, die de wereld niet noodig had dan om z'n werkkring, en zich vergenoegde met het oude waaraan zij ontgroeid was.

Was het alleen het verlangen om getrouwd te zijn, dat haar gedachten vaak zoo wonderlijk mild naar Hendrik dwaalden?

Zou hij haar dan heusch de wezenlijke voldoening kunnen geven die zij altijd voor het leven noodig had geacht? Dan bedacht ze zich weer, dat hij, eenmaal door z'n huwelijk opgelicht uit zijn burgerlijke sfeer, zéker vele mogelijkheden zou kunnen ontplooien, waaraan hij in zijn omstandigheden niet was toe gekomen. Dat zij hem daartoe zou kunnen leiden en er hem in voorgaan, mocht geen bezwaar zijn. Zijn natuur was sterk aangelegd op den zakelijken kant van het leven, de hare op de ideëele zijde. Ze zouden elkaar dus kunnen aanvullen. Als ze maar eerst weer in zijn nabijheid was, zou ze al het gepeins van deze week weer kunnen vergeten — en zooals andere keeren volkomen in beslag genomen zijn door de liefde van Wim — die in haar een bijna moederlijk gevoel opwekte, en de groeiende genegenheid van Hendrik — die haar in oogenblikken waarin zij al het andere even kon loslaten, duizelingen van geluk gaf.

Kom — ze moest niet langer dralen — ginds werd reeds op haar komst gewacht — en dat was heerlijk . . .

Omdat ze, evenals verleden week, Hendrik liever in de kamer wilde ontmoeten, zette ze haar fiets zelf in 't poortje, en zei tegen juffrouw De Bruin, die juist aanstalten maakte om „Henderik” te roepen, dat ze hen eens wilde verrassen.

Eenmaal op de trap — drong weer zacht orgelspel tot haar door — ze herkende de melodie van verleden week en ontroerde er van.

Zijn hoed en jas hingen op den kapstok — in een plotseling opkomend verlangen duwde ze haar hoofd in zijn jas — en liet haar handen zacht langs het wollige goed glijden, raakte toen even zijn hoed aan en vond zich een dwaas en nukkig kind, dat deed als een backfish.

Toen ze binnentrad zag ze Wim voor 't eerst opzitten, aan tafel, met een boek.

Direct liep ze op hem toe — en uitte haar blijdschap over z'n vooruitgang. Hij had het zoo leuk gevonden kant en klaar te zijn voor dat Riek kwam, — zei Hendrik, die inmiddels was opgestaan en haar gegroet had.

Riek ademde vrijer, voelde met het binnentreden van de kamer een zwaar pak van haar schouders gelicht.

Haar vroolijke toon verraste Hendrik, die bij haar binnen komen gemeend had dat ze er betrokken uitzag. Wat later ging hij gewoon door met orgelspelen en fluisterde Wim Riek iets in 't oor.

Riek keek even stil voor zich heen, als bezon ze zich, en trok een gezicht tegen Wim alsof ze er nog eens héél ernstig over moest nadenken. Maar Wim had haar al reeds weer naar zich toegetrokken en zei: „Dat ze 't héusch doen moest, dat 't érg prettig zou zijn . . .

Ze zag er wel wat tegen op: — morgen, Zondagmiddag te komen theedrinken op z'n verjaardag . . . Al meer dan eens had juffrouw De Bruin haar gezegd, dat ze toch nog eens een keertje moest komen als haar man en zijzelf niet in den winkel hoefden te zijn. Ze vonden het allebei zoo jammer, dat ze nooit boven konden komen, als de juffrouw er was.

Riek was er eigenlijk altijd blij om geweest. — Als Wim's ouders telkens bij haar bezoeken in de kamer waren geweest zou ze het niet hebben kunnen volhouden, nadat de sfeer tusschen Hendrik en haar

zoo anders was geworden. Toch vond ze het goedige menschen. — Zij waren in hun eenvoud zeer hartelijk en al had hun tegemoetkoming soms iets van slaafsche vriendelijkheid, wat een natuurlijk gevolg was van hun beroep — toch voelde Riek heel goed dat zij ook in hun hart een plaatsje had verworven.

Moest Wim haar overhalen? Ze voelde zoo iets aan in z'n vragen . . .

Den volgenden middag zaten ze in gezellige conversatie bijeen. Eerst was 't Riek nog wat vreemd gevallen, maar al spoedig won de vertrouwelijkheid het van de aanvankelijk wat onwennige sfeer.

De kamer was nu grooter — Wim was weer naar z'n eigen kamertje verhuisd en het bleek Riek nu, dat Hendriks' kamer de Zondagsche kamer was — in de week aten ze zeker in de gezellige kamer-keuken, beneden.

De groote kachel met den nikkelen kop brandde knetterend; en het speet Riek allermint, dat zij aan het verzoek gehoor had gegeven.

Wims Moeder vertelde onuitputtelijk uit haar blijde jeugd, verhalen die de huisgenooten wel vaker reeds gehoord hadden, maar die door de levendigheid en warmte waarmee ze telkens weer werden voorgedragen, niets aan belangwekkendheid hadden ingeboet.

De Bruin rookte zijn sigaartje en lachte zoo nu en dan eens.

Wim was in een vroolijke bui — en blij met z'n cadeaux — van Vader en Moeder een mooie tasch voor z'n schoolboeken — want in de volgende klas zou hij al huiswerk meekrijgen, van Hendrik een stoommachine, waarnaar hij al jaren verlangd had, en van Riek een mooi boek: Alleen op de wereld.

Langzaam viel de schemer in — waarbij de kamer aan warmte won door den rossen gloed van de open kachel en het zachte schijnsel van het groene orgelkapje, waarin Hendrik het lampje liet gloeien.

Na een oogenblik van stilte stelde De Bruin voor een versje te zingen.

Riek dacht aan haar eigen Zondagmiddagen van de laatste jaren; de theevisite van mevrouw Vreeswijk — en de luchtige, soms bijna mondaine conversatietoon die er vaak heerschte.

Ze had zich altijd dapper geweerd in het soms puntige woordenspel en vrij teruggetroefd als ze er kans toe zag.

En nu, dat geheel andere, dat al die jaren in al die gezinnen was behouden gebleven: het gezamenlijk zingen van een psalm.

Het was als vroeger, thuis.

Het was als voelde zij zich langzaam terugkeeren in een oude vertrouwde sfeer.

Had zij dan die jaren zóó geestelijk-mechanisch op school geleefd?

Dat niet — ze had het oude nooit geheel losgelaten, maar toch...

Ze zong mee, psalm vijf en twintig, en woord voor woord drong diep in haar ziel door, tot haar stem verzachtte en de tranen in haar oogen stonden.

Een warm verlangen golfde in haar op om nu naar huis te kunnen en uit te huilen haar groote verdriet. Een woordeloos gebed om vergeving drong uit haar ziel op tot God. —

Nog voor kerktijd ging zij heen, en kon ze zich beheerschen en vriendelijk zijn.

Ze ontweek Hendriks vragende oogen, als wilde ze zich haasten om weg te komen.

Thuis vluchtte ze naar haar kamer om in de stilte haar armoede en zonden uit te zeggen voor God.

Mevrouw Vreeswijk vond, dat Riek erg veranderde in den laatsten tijd. Ze had minder interesse dan anders voor haar verhalen over kennissen en zelfs de verslagen van gehouden lezingen schenen aan belangstelling te moeten inboeten. De burgerlijke familie scheen wel wonderlijk beslag op haar te leggen. Ze kwam echter niet veel te weten door Rieks zwijgzaamheid. Totdat Riek den volgenden avond haar hart uitstortte en openlijk bekende, dat zij voortaan een anderen weg zou gaan.

Mevrouw Vreeswijk voelde, dat het haar volle ernst was en zweeg wijselijk, al had ze enkele bedenkingen. Zij hadden altijd een groot meeningsverschil gehad wat het geloof betrof — en meermalen had zij Riek verweten dat zij in het Christelijk onderwijs niet meer thuis hoorde — nu bleek toch dat het oude diepere sporen had nagelaten dan zij vermoed had. En zij wilde Rieks verandering

respecteeren, al vond zij het gruwelijk saai. Er zou wel meer achterzitten, vermoedde ze.

Toch hield ze teveel van haar om zich terug te trekken, en als oudere vrouw wilde ze Riek nòg, zooveel in haar vermogen lag, steunen. Ook Riek, die ondanks het verschil, van mevrouw Vreeswijk was gaan houden in het gemeenschappelijk deelen van elkanders levensgang der laatste jaren, wilde liever niets veranderen. Hoezeer ze er nu meer en meer van overtuigd werd, dat de omgeving waarin je je zelf plaatste, invloed had op je geestelijk leven — ze wist ook dat God aan tijd noch plaats gebonden was.

In de dagen die nu volgden, fleurde ze wat op, maakte ze groote wandelingen buitenom, en wachtte intuïtief op den volgenden Zaterdagmiddag.

Ze had het na schooltijd nog druk met handwerkjes voor Sint-Nicolaas en wist niet goed hoe Vrijdagavond te doen. Ze had Wim pas iets gegeven — en het was dus niets noodig nu wéér iets te doen, al vond ze het idee niet prettig Zaterdagmiddag te komen zonder dat de voorgaande avond een surprise van haar had gebracht.

Ze kon eenvoudig een pakje brengen zonder afzender er op — dan hoefde niemand haar te bedanken, al konden ze iets vermoeden — en ze was dan vrij er ook iets voor Hendrik bij te doen.

Laat eens zien — iets voor z'n bureau was natuurlijk altijd welkom. Niet zelf maken — dat zou teveel in 't oog loopen — ook niet iets dat te kostbaar was — 't moest een kleinigheid blijven, iets aardigs.

Ze kocht 's avonds in de lichte drukke binnenstad een mooi-bewerkten vloedrukker voor Hendrik, wat speelgoed voor Wim, dat hij kon gebruiken bij z'n stoommachine en een doos borstplaat voor de oude luidjes.

De pakjes voor thuis had ze reeds klaar om verzonden te worden, dat kon Donderdagmorgen nog wel.

Dien Vrijdagavond had ze van de drie pakjes een groot pak gemaakt, en ging het zelf brengen, wilde zich althans overtuigen dat het werd afgegeven.

Ze had geen zin om op de fiets te gaan, en omdat mevrouw Vreeswijk toch uit was, naar kennissen — zelf had ze voor de uit

noodiging bedankt — had ze den tijd voor een flinke wandeling. Het weer was de laatste dagen bijzonder zacht geweest. Riek had haar wintermantel laten hangen en haar regenjas aangedaan, en liep in opgewekt tempo door de verlaten straten. Hier en daar kwam ze een Sint met zijn knecht tegen, die een praatje trachtte te maken, en behoudens enkele schooierende kinderen, liepen alle menschen met pakjes beladen haastig voort om weer spoedig thuis te zijn, waar de tintelende spanningen van het komende feest hen wachtten.

Ongemerkt vertraagde Riek haar gang en liep in gepeins verder. Thuis waren ze allen bij elkaar, als naar gewoonte. Vader zou z'n courant lezen, Marie en Coba bedrijvig de tafel opruimen om gauw klaar te zijn, en de jongens geheimzinnig frutselen op hun kamer.

Totdat zoo tegen acht uur het gebel zou beginnen — dan was het een lachen en elkaar vroolijk aanzien, naar de deur snellen en binnen komen met een aantal pakjes.

Moeder keek zoo nu en dan eens naar de chocolademelk, of die niet overkookte, sneed een boterletter aan en brak speculaas op de groote witte schaal, die in het buffet stond.

En dan het openmaken van de pakjes — het afwinden en los-tornen bijkans zonder eind . . .

Ze verlangde plots weer intens er bij te zijn, en mee te deelen in die liefde.

Hier en daar zag ze gezellige inkijkjes — verheugde kindergezichten rond de tafel, waarop onder het volle licht van de lamp de heerlijkheden werden uitgepakt en uitgestald.

Had ze de laatste dagen niet te veel haar gedachten tolvrij gelaten? Ze wist nu immers, dat ze van Hendrik hield, dat ze bereid was zich heel haar leven met hem te verbinden in waarachtig geluk? Waarom draalde hij nog langer? Bleef hij staan bij dezelfde moeilijkheden, die zij nu reeds had aanvaard? Hij was niet onbezonnen — hoe goed was dit juist voor haar — — Als hij kwam — zou ze hem aanvaarden zooals hij was — een flinke, degelijke Hollandsche man, die zich voor z'n christen-zijn niet schaamde. — Ze wist ook, bij alles wat ze van hem kon leeren, dat hij een gezellige en warm-huiselijke vrouw behoefde, die aan zijn leven sier zou geven, en ze voelde dat haar ontwikkeling van de laatste jaren aan hun huwelijk

ten goede zou kunnen komen. Ze had ook iets te geven, véél zelfs — alles wat ze had opgezameld, en wat hun leven zou vermooien en verrijken — — Ze wilde zich dienstbaar maken — — zou het nu ook eerst wezenlijk kunnen — nu ze God kon danken voor al het goede dat zij, ondanks haar gaan op eigen wegen, had mogen ontvangen. —

Stevig hield ze het pak tegen zich aan — kom, wat liep ze weer langzaam, ze moest probeeren weer thuis te zijn vóór de post van negen uur kwam, die wel een pakje van thuis zou brengen.

Was ze verkeerd gelopen in de misleidende duisternis van den avond? Ze bleef op een hoek staan en rekte zich om den straatnaam te kunnen onderscheiden.

Plots drong van om den hoek een donkere schaduw op haar aan en stond pal voor haar stil.

Verschrikt liet ze het pak uit haar handen glippen, dat voor haar werd opgeraapt.

Terwijl hij bukde, herkende ze hem.

— Henk — stamelde ze en schrok toen van haar familiariteit.

Maar tegelijkertijd voelde ze z'n hand op haar arm.

— Dag Riek. — —

Ze haalde diep adem en voelde haar hart bonzen.

Ze stonden plotseling stil tegenover elkaar, ieder met het pakje in de handen.

— Ik moest dit wegbrengen — zei ze na eenig stilzwijgen, zonder hem aan te zien.

— En ik dit — zei hij.

Toen lachten ze beiden tegelijk.

— Kom, zei Hendrik, — ga met me mee, laten we een eindje oploopen — — Hij sloeg een zijstraat in die uitkwam op een laan met boomen.

Het was er stil — Riek realiseerde niet waar ze liep. Ze wachtte alleen nog maar.

Toen, voor een bankje bleef hij staan, legde voorzichtig z'n pakje neer, en nam het hare om het er bij te leggen.

Hun oogen zochten elkaar.

Riek voelde haar hand beven.

— Wil je mijn vrouw worden, Riek? vroeg hij eenvoudig.

Ze kon niet spreken, maar liet haar hoofd tegen z'n jas leunen terwijl hij haar zacht streekte.

— Ja, Henk — ik wil 't.

Toen zij wat later terugwandelden naar zijn huis, liepen ze als kinderen verheugd naast elkaar voort. Ze had haar kleinen fijnen arm in den zijnen gelegd, en van alles direct het heerlijke doorvoeld, zoodat ze geen woorden noodig hadden. Het was alles heel bijzonder en heel nieuw. — Ze voelde dat ze aan een veilig rustpunt was aangekomen.

Hendrik had bezit genomen van een geluk dat hij nog niet omvatten kon.

De winkel was reeds gesloten toen zij er aan kwamen en Hendrik, die niets gezegd had, voorspelde haar de groote verrassing van zijn ouders.

Zij zaten in de mooie kamer rustig een kopje koffie te drinken toen Hendrik en Riek binnenstapten.

Riek voelde zich zenuwachtig worden en moest op haar lippen bijten om niet te huilen, want het gewicht van dit oogenblik woog haar zwaar.

— Vader, en moeder — hoorde zij Henk verheugd, maar met een trillende stem zeggen — hier hebt u mijn aanstaande vrouw. —

Zijn ouders waren opgestaan en zagen bij beurten hun zoon en Riek aan. Toen zei De Bruin:

— Dat is een groote verrassing voor ons, jongen — en liep op Hendrik toe om z'n hand te drukken. Hij vatte Riek's hand er bij, bracht ze samen en zei bewogen:

— Ik hoop dat de genadige God jullie mag vereenigen tot in den dood en dat je moeder en ik getuige mogen zijn van je huwelijkszegen.

Bij de laatste woorden hokte z'n stem, en liet Riek haar tranen vrij.

Hendrik omhelsde z'n moeder en ook Riek kuste haar hartelijk.

Even daarna, toen ze gezellig bij elkaar zaten, vervroolijkte de stemming heel spoedig.

Hendriks Vader had inmiddels een flesch wijn gehaald en schonk in, om eens op het verheugende feit te klinken.

Ze zaten dicht naast elkaar en lieten zich door de oude luidjes bekijken en bewonderen in hun geluk, en hadden veel schik van hun verbaasdheid.

— Wat zal Wim wel opkijken! zei Moeder.

Riek glimlachte ondeugend.

— Hij heeft héél wat op z'n geweten — zei ze en tegelijk bukte ze zich in herinnering naar haar pakje.

— O ja — dat is waar ook! zei Hendrik en reikte naar het zijne.

Ze staken gelijk over en maakten het nieuwsgierig open.

— Ik had nog niet op *dit* gerekend, hoor! zei Riek, verontschuldigend. — 't Is maar een kleine surprise van Sint-Nicolaas.

Ze vond het nu jammer dat ze niet wat mooiers gekocht had, maar hij bleek het juist op prijs te stellen, en bedankte haar met een zoen, waarvan ze hevig bloosde, tot vermaak van Vader en Moeder.

— Je bent ondeugender dan je er uitzag, zei ze plagend.

Toen ze haar pakje, dat in vele papieren gewikkeld was, open had — uitte ze een kreet van verwondering. — —

In een klein sierlijk doosje lag een fijn gouden halskettinkje.

— Maar jøngen — —

Hij bloosde van voldoening.

Ook Moeder was in haar schik met de borstplaat, en zei in haar verwarring beurtelings juffrouw en Riek en sprak nog van u.

Riek lachte maar eens. Dat kwam wel in orde.

Dien avond werd ze voor 't eerst naar huis gebracht, nadat ze nog even in den halfduisteren winkel op een paar kisten hadden gezeten en nog hadden na-genoten van de verrassing, die ze boven hadden teweeggebracht.

Riek realiseerde nog éven het hier-zitten, temidden van de kruideniersluchtjes, ze vond het alleen maar komisch, want ze voelde zich heel gelukkig.

Toen ze eenmaal thuis, de deur reeds op het nachtslot had, werd er nog door de burenen beneden gebeld, die het door de post afgegeven pakje van thuis even kwamen aanreiken.

Riek vond het leuk en pakte het nog uit, van ieder een surprise en een paar aardige dingen van Vader en Moeder. Het gouden

kettinkje, dat zij nog even voor den spiegel aandeed, behield echter haar grootste bewondering, en ze kon niet nalaten nog eens te glimlachen bij 't terugdenken aan zijn verzekering dat hij 't zelf had uitgezocht. —

Zeker — hij had beslist smaak, die goeierd — —

Nadat Riek haar ouders geschreven had reisden ze er spoedig heen. De ontvangst was zeer hartelijk.

Uit haar schrijven hadden ze reeds vermoed, dat er een groote verandering in Riek had plaats gegrepen.

Zij hadden zoo veel gebeden voor hun oudste dochter, en de Heere had zich ook nu als den VerbondsGod in de geslachten getoond.

Hendrik maakte een zeer goeden indruk op hen — en ook de andere huisgenooten voelden zich al spoedig eigen met hem.

Riek leefde deze weken als in een droom. Ze omgaf Hendrik met haar liefde die zich nu vrij mocht uiten, hoewel ze soms vreesde te druk voor hem te zijn.

Hij was ook zoo model-evenwichtig, zoo angstig-degelyk — en reageerde gelukkig dan ook zelden direct op haar snelle emoties. Toch zou ze hem wel een beetje meer leven inblazen, later.

Van haar ouders kreeg ze de vermaning mee, volgbaar te zijn, en laag bij den grond te blijven. Het hoogvliegen had nu afgedaan. En hoewel ze in haar geluk van deze dagen hun raad gaarne ter harte nam, kon ze het toch zóó niet voelen. Immers vele levensheerlijkheden lagen nu open. — Wel voelde ze dat haar levenssfeer van de laatste jaren hoe langer hoe meer terugweek, dat ze een ander gebied was binnengetreden, maar wist nu tevens, dat het oprecht dienen van God, het wezenlijk betrachten van Gods wil, niet vorderde een vreesachtige teruggetrokkenheid voor het leven. O — ze wist dat ze vaak zou struikelen, maar dan zou ze opnieuw om kracht bidden en opstaan om het beter te doen. En met Hendrik naast zich, haar grooten sterken man, die toch zoo klein wist te zijn, zou ze bidden om den zegen over hun huis. Ze vierden een heerlijk Kerstfeest. Nog nooit had de blijde boodschap van den geboren Heiland zoo diep in haar ziel doorgeklonken, als dit jaar.

Het kerkgaan viel haar niet zwaar meer. Ze wilde zich wennen aan regel en orde, waarin ze Hendrik tot steun had.

Zoo trok de winter heen — het was voor hen beiden een aanschakeling van feestelijke dagen en avonden.

Riek kwam elken Woensdagavond, Zaterdagavond en den geheelen Zondag. Wim, die het feit van hun verloving, hoewel onbegrepen, verheugd aanvaard had, deelde in vele genoegens, en hoopte dat het maar lang zou duren.

Na twee maanden, toen de winter op z'n eind liep, besloten zij, zoo er niets tusschen kwam, in het voorjaar te trouwen.

Het besluit bedroefde de ouders van Hendrik, want voor hen was deze tijd een hoogtepunt in het leven.

Het schrijnende gemis van hun vroeg gestorven dochters was nog wonderlijk verzacht geworden door de komst van Riek, en hun spoedige trouwplannen konden zij niet anders voelen dan een teleurstelling. Zij mochten echter niet egoïstisch zijn, ze behielden Wim — en ze hadden immers elkaar nog.

Waren ze wat jonger geweest — dan zouden ze hebben durven aandringen op eenig uitstel — maar de kinderen hadden hun leeftijd, er viel niets op te zeggen.

Maar in stilte voelden ze het gemis reeds van Hendrik, die altijd zooveel uit de hand genomen had, met de zaak.

Riek werkte avond aan avond aan haar uitzet, had een paar maal iets aan Hendrik laten zien, of hij het mooi vond — geprobeerd hem tusschen twee patronen te laten kiezen — maar steeds had hij als eenige tegemoetkoming slechts vriendelijk gelachen.

Dergelijke interesse mocht ze ook niet van hem verwachten. Hij was in alle opzichten een man, dus dat moest ze alleen klaarspelen. Het was ook geen gebrek aan inzicht geweest, alleen maar een proefje of hij er voor te vinden was. Ze lachte er nu al om, al bekende ze zich in stilte, dat ze het wel prettig gevonden had, als hij er wat meer belangstelling voor getoond had. Dan weer bedacht ze zich, dat zij zich eigenlijk ook veel te weinig interesseerde voor z'n studie voor accountant, die nog wel jaren kon duren, en bekende zich eerlijk dat het zóó geheel buiten haar sfeer lag, dat het geen wonder was. Ze deed echter steeds moeite er met belangstelling

naar te informeeren, al begon het haar, na een enkele uiteenzetting van hem, spoedig te duizelen.

Gelukkig dat er interesse voor bestond, die menschen moeten de wereld aan den gang houden — maar met temeer aandacht en geluk trok ze zich dan spoedig terug in haar wereldje van huwelijks-toebereidselen.

Vaak vroeg ze haar moeder om raad, en ook mevrouw Vreeswijk, die vele goed-gesitueerde kennissen had, gaf haar dikwijls advies, en beraadslaagde met haar in moeilijke gevallen.

Toen Hendrik één keer kennis met mevrouw Vreeswijk had gemaakt, was hij niet meer te bewegen, het bezoek te herhalen. Ze liet het dus maar zoo. En mevrouw Vreeswijk maakte het haar niet lastig.

In deze maanden begon het geluk in haar te bezinken en voelde zij zich kalmer en richtte al haar aandacht op haar toekomstige huis.

Hoewel Hendrik gevoel had voor een degelijke aankleding, wist ze dat de geheele sfeer van het huis — de kleinigheden die het toch ook zouden moeten „doen” — op haar aankwamen. Ze zag er niet tegen op en vond het een héérlijk werk, maar het vergde veel van haar denken.

Gelukkig had Hendrik flink gespaard — hij was ook geen blaag van even twintig, en behoeften ze daar niet op te wachten. Maar toen ze op een avond, nadat ze een week lang de stad in geweest waren, een begroeting maakten van de installatie, schrikten ze er beiden van. Hendrik had haar eens even aangezien en niets gezegd. Ze voelde zich toen wat onhandig, want ze vermoedde wel, dat zij de rekening te hoog had opgevoerd — en dacht op hetzelfde moment nog aan Vaders waarschuwing.

Haastig had ze hem gezegd, dat 't natuurlijk ook eenvoudiger kon. De meeste jongelui in hun stand namen tegenwoordig geen salon meer. Dat was ook eigenlijk een overbodige luxe. Je huisde toch immers in je gezelligste kamer. Dan kon je beter de huiskamer heel goed nemen, wat je toch direct een duizend gulden bespaarde. Ze nam het potloodje uit z'n hand, en schrapte „salon” door.

Uit het oog uit het hart? had hij lachend gevraagd, waarop zij beslist verzekerde dat het een luxe was die heel goed gemist kon worden.

't Was maar onderhoud óók. En daarbij — ze wilde vóór alles, dat hij z'n studeerkamer zou behouden.

Haar uitzet was nu zoo goed als klaar — ze had alles prima, want dat mocht over eenige jaren geen bron van zorg worden. Ze had nu nog geld over om de keuken voor haar rekening te nemen en misschien nog wel een groot gedeelte van de slaapkamer.

Maar de verrassing, dat ze de keukeninstallatie van zijn vader en moeder kregen, had hij tot nu toe bewaard. Ze bloosde er van en nam toen haastig de geheele slaapkamer voor haar rekening, waarvan Hendrik voorloopig echter niets wilde hooren. Als ze dan geen salon namen zou er misschien tafelzilver af kunnen, wat ze een prachtig idee van hem vond.

Ze vond het erg grappig met hem over huiselijke dingen te praten en werd niet moe van het rekenen. Hoewel de oude luidjes het liefst zagen dat ze in Rotterdam gingen wonen, dacht Hendrik sterk over Den Haag, omdat 't op den duur toch niet prettig was, dat heen en weer trekken; meer nog trok hem het buitenleven vlak in de nabijheid van Den Haag, in Voorburg bijvoorbeeld.

Riek voelde het meest voor Den Haag, al vond ze Voorburg ook aantrekkelijk. De rust zou haar goeddoen. Haar zenuwen waren in de laatste jaren door het groote-stadsleven toch al zoo overspannen geweest. En zooals Hendrik het voorspiegelde: een lief buitenhuisje, met groene blinden, en een tuintje voor en achter — uitzicht op een wei met koeien . . . zag ze zich reeds met hem buiten theedrinken in een zoelen zomeravond.

Hij wilde dan ook een hond voor haar koopen, daar was ze dol op. En daar had je buiten zoo'n mooie gelegenheid voor.

Den Zaterdagmiddag voor Paschen kwam ze naar Den Haag en haalde hem van kantoor af.

Van daar gingen ze met de tram naar Voorburg.

Ze waren er beiden al meer geweest. De aankomst was al zoo aardig dorpsch. Wel werd een groot gedeelte gemoderniseerd, en verzezen er groote blokken moderne woningen aan den nieuwen tramweg, maar daar waren ze spoedig uitgekeken.

Voorals Hendrik trok meer het andere gedeelte over den spoorlijn, in de richting van Rijswijk.

Ze liepen rustig gearmd door de lanen en straatjes en genoten van de milde voorjaarsgeuren.

Hendrik wilde eerst wat eten — en daarna verder zoeken.

Na een uur gingen ze weer op pad — liepen tuintjes in en uit om in leege huizen te gluren, rekten zich om de kamers op te nemen en vermaakten zich boven verwachting. Na een poos zagen ze een klein heerenhuis, dat hen direct aantrok.

Het stond leeg, maar de deur was open en in de voorkamer ontmoetten zij den eigenaar, die juist inlichtingen had verstrekt aan een bejaarde heer en dame die, nog eens nauwkeurig rond zich heen ziende, vertrokken.

Het huis zag er goed onderhouden uit, bevatte beneden kamer en suite met zijkamer en keuken en boven nog drie kamers.

Maar toen de huisheer den prijs noemde, schoten zij beiden in den lach. Ze hadden 't ook wel kunnen vermoeden.

Riek trok Hendrik aan zijn jas om maar spoedig heen te gaan. Maar het mannetje liet hen niet zoo gauw los. Hij had nog wel iets anders voor meneer en mevrouw, bij welk laatste woord Hendrik een kneep in z'n vingers voelde.

Een eindje verderop... een aardig, aardig huisje... precies geknipt voor twee menschen... met een mooi lapje grond.

Nieuwsgierig trokken ze mee. Je kon nooit weten, 't kon best meevallen.

Even verder in een klein zijlaantje, dat naar een boerderij scheen te voeren, wees hij hun een klein lief alleenstaand huisje, met een spits dak, temidden van de boomen.

Van buiten imponeerde het direct door eenvoud, terwijl de architectuur lang niet smakeloos was.

Het zat, bij nadere bezichtiging, niet al te best in de verf — maar dat was te verhelpen.

De eigenaar vertelde, dat het hier een bijzonder geval gold. — Een Indische familie had het gekocht, doch onvoorziene omstandigheden hadden het intrekmenen belet — en nu er direct geen koopers te vinden waren, was het te huur, voor een matigen prijs.

Hoewel het bedrag hen mee noch tegen viel, wilden ze het gaarne van binnen eens zien.

Gelijkvloers zagen ze kamer en suite, niet groot, maar heel aardig — een vrij groote zijkamer en achter een keuken die wel wat klein aandeed.

Boveneen ruime kamer met voorbalconnetje en achter een bergzolder.

Na het pas geziene heerenhuis deed alles wel wat klein en popperig aan, maar dat kon haast niet anders.

Ze keken elkaar eens aan. —

Toen viel opeens het holle geluid van de overgetrokke bel in het leege huis en spoedde zich de huisheer naar beneden.

Even later kwam hij zich excuseeren, maar hij moest noodzakelijk nog even met de oude menschen over het heerenhuis onderhandelen. Hij gaf zijn adres op voor den sleutel.

Het speet Riek niets dat ze even alleen konden zijn. Je kon toch alles zoo moeilijk bepraten met zoo'n vreemden man er bij.

Lachend zag ze naar Hendrik op, en vroeg hem, wat hij er van dacht.

Hij had er wel zin in — mits alles op kosten van den huisheer geverfd en behangen zou worden.

De bovenkamer vonden ze zeer geschikt voor logeerkamer. Daar zou Wim van kunnen genieten!

En beneden voldeed het precies aan hun verwachting: Vóór de woonkamer en in de suite slapen — er was nog een vrij groote waranda aan, waar een wit tuinmeublementje heel goed zou staan. En de zijkamer zou dan de studeerkamer worden.

Riek zag er moe uit van het slenteren — zoodat Hendrik de eenige stoel die in de leege keuken prijkte, meenam naar de suite, waar ze even kon uitrusten.

Hendrik scheen onvermoeid, en opende de deuren om een kijkje te nemen op de waranda.

Direct veerde ze weer op en stond naast hem.

Ze liepen het tuintje in waar de matelooze ruimte van het land voor hen openlag en stonden roerloos, in milde gedachten over de heerlijkheid die komen ging.

Daarna gingen ze terug, want Riek voelde zich erg vermoeid.

Ze ging bij het raam zitten, terwijl hij groot en zwijgend achter haar stond te turen over het land waar in de verte een trein met een rookpluim voortschoof.

Toen ze z'n hand op haar schouder voelde, en hij vroeg waaraan ze nu dacht, begon ze hem zacht te vertellen hoe heerlijk het zou zijn, dit hun eigen huis, en dan niet koud en kaal, maar warm gemeubileerd en bloemen in den tuin. Hij zou nu z'n belofte kunnen inlossen en markiezen maken boven alle ramen, en ook boven de waranda. En een hondenhok timmeren, want dat zou heerlijk zijn om 's avonds als de stilte in het dorp heerschte en de avondkoelte over het land aanwoei, nog even een loopje te hebben samen, met den hond . . .

's Middags zou hij met de tram thuis komen om te eten en er zouden altijd bloemen zijn in den tuin en in huis.

's Avonds zouden ze onder 't goede lamplicht muziek maken — ze hoorde al den zangerigen toon van z'n orgel en de frissche vroolijke pianoklanken die hun huis zouden vervullen . . .

Ze was nu opgestaan en zag hem vol aan.

Het laatste goud van de teere lentezon viel in de kamer.

Er daalde een wonderlijke rust in haar hart, nu ze zich voorgoed wist thuiskomen met hem, haar stillen sterken man, in dit huis, dat aan alle zijden uitzag op Gods wijden hemel.

INHOUDSOPGAVE.

	Blz.
Dr. M. M. den Hertog — „Wij hebben gezien Zijne ster in het Oosten”	1
A. Wapenaar — Adventslied	11
Hendrika Kuyper-Van Oordt — Het lichtende nisje	13
W. G. van de Hulst — „Inde · goude · roze”	25
Ignatia Lubeley — De erfenis	43
H. S. S. Kuyper — Midzomer-Kerstdroom op kasteel Westhove	70
H. Hana — Het Binnenhuis in de schilderkunst	81
Frans van Schotelveld — De secret der geboorte van het Kinneke uit Bethlehem	113
H. J. Heijnes — Het Noord-Hollandsche jongentje Aldert .	134
A. Wapenaar — Het Kerstlied in de middeleeuwen	147
H. Weiland — Teun de Lor	166
Willem Evers — Openbaring	180
K. Lantermans — Ik goi naor moed toe	189
Q. A. de Ridder — Als offers, die des avonds branden	201
Emmy Klein — Droomenkinds angsten	214
E. M. F. Buys-Kleyn — Het huisje in de sneeuw	224
Joh. P. Ruys — Rika	231

